ORHAN KEMAL

Eskici ve Oğulları

TÜRK EDEBİYATI - roman

Epsilon®

ESKİCİ VE OĞULLARI

(ESKİCİ DÜKKÀNI)

ESKİCİ VE OĞULLARI / (ESKİCİ DÜKKÂNI)

Yazarı: Orhan Kemal
Yayın Yönetmeni: Tanju Anapa
Düzelti: Gül Yılmaz
Düzenleme: Gülen Işık

Kapak Tasarımı: Pınar Kazma
Film-Grafik: Ebru Grafik
Baskı-Cilt: Melisa Matbaası
Çiftehavuzlar Yolu
Acar Sitesi No: 18 Davutpaşa
Tel: (0212) 480 07 75

ISBN: 975 331 633-X

16. Baskı: Ekim 2005
Eserin Türkiye'de yayın hakkı Orhan Kemal'in Ailesinden satın alınmıştır.
© Orhan Kemal / Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic. ve San. Ltd. Şti.

Kapakta kullanılan fotoğraf için Sayın Ara Güler'e teşekkür ederiz.
Orhan Kemal Kültür Merkezi
Akarsu Cad. No. 32
Cihangir-Taksim / 34433 İstanbul
Tel: 0212. 292 92 45 - 292 12 13
Fax: 0212. 243 67 82 - 293 63 39

E-mail: info@orhankemal.org
Http://www.orhankemal.org

Yayımlayan:
Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic. ve San. Ltd. Şti.
Osmanlı Sk. 24/4 34437 Taksim/İstanbul
Tel: 0212.252 38 21 pbx Faks: 252 47 29
İnternet adresi: www.epsilonyayinevi.com
e-mail: epsilon@epsilonyayinevi.com

Genel Dağıtım:
Yeni Çizgi Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
Gürsel Mah. Alaybey Sk. No:7
Kâğıthane/İstanbul
Tel: 0212.220 57 70 pbx Faks: 222 61 55
İnternet adresi ve on-line alışveriş: www.yenisayfa.com

ESKİCİ VE OĞULLARI

(ESKİCİ DÜKKÂNI)

Orhan Kemal

epsilon®

***ORHAN KEMAL**, 15 Eylül 1914'te Ceyhan'da (Adana) doğdu. Asıl adı Mehmet Raşit Öğütçü olan yazar, TBMM 1. dönem milletvekili (1920-1923) Avukat Abdülkadir Kemali'nin oğludur. Ailesinin Suriye'ye zorunlu göçü üzerine, ortaokul son sınıfta öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kaldı. Askerlik görevini yaparken Ceza Yasası'nın 94. maddesine aykırı davranıştan 5 yıl hapse mahkûm edildiğinde (1938), hapishanede Nâzım Hikmet'le tanıştı ve onunla ilişkileri, toplumculuk anlayışını etkiledi. 2 Haziran 1970'te davetli olarak gittiği Sofya'da öldü. Mezarı İstanbul'dadır.*

*Genç yaşında para kazanmak zorunda kalması nedeniyle, hayatın önüne çıkardığı her türlü engel ve acı, onun iç dünyasını derinleştirdi, zenginleştirdi. Yaşadığı, tanık olduğu, gözlediği her şey, kaleminin ucunda bir öyküye, bir romana, bir oyuna veya şiire dönüştü. Yılların eskitemediği bir dille, kendine özgü bir gerçekçilik ve sıcaklıkla, Türk insanının acılarını, yoksunluklarını, özlemlerini anlattı hep. İlk yapıtlarında 1930'larda kendi yaşamöyküsüne dayanan bir çerçevede, Çukurova'da tarım ve fabrika işçilerinin sorunlarını işledi; daha sonra İstanbul'un kenar mahalle insanlarının, işçilerin dünyasını yansıttı. Cezaevi gözlemleri de Orhan Kemal için önemli bir malzeme oluşturdu. 1967'de Ankara Sanat Tiyatrosu'nda sahnelenen **'72. Koğuş'** adlı oyunu, ona yılın en iyi oyun yazarı ödülünü kazandırdı.*

Yapıtları: *Murtaza, El Kızı, Yalancı Dünya, Sokakların Çocuğu, Müfettişler Müfettişi, Üçkâğıtçı, Ekmek Kavgası,* 72. *Koğuş, Eskici Dükkânı, Cemile, Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl, Bereketli Topraklar Üzerinde, Sokaklardan Bir Kız, Vukuat Var, Hanımın Çiftliği, Suçlu, Dünya Evi, Kötü Yol, Yağmur Yüklü Bulutlar, Kırmızı Küpeler, Oyuncu Kadın, Grev, Serseri Milyoner-İki Damla Göz Yaşı, Gurbet Kuşları, Evlerden Biri, Kaçak, Kanlı Topraklar, Arkadaş Islıkları, Devlet Kuşu, Bir Filiz Vardı, Avare Yıllar, Sarhoşlar, Baba Evi, Çamaşırcının Kızı, Önce Ekmek, Tersine Dünya, İstanbul'dan Çizgiler, Yazmak Doludizgin (Günlük-şiir), Bütün Oyunları 1-2, Senaryo Tekniği ve Senaryolar.*

1

Betonunda bile otlar biten bereketli Çukurova topraklarının dört bucağından, inceli kalınlı kollar gibi uzanan tozlu yollarda, bir zamanlar develer, Bursa çift atlıları, çokluk da sabahlardan akşamlara, akşamlardan sabahlara dek gıcır gıcır gıcırdayan kocaman tekerlekli öküz, camız arabaları olurdu. Şimdilerde güçlü kamyonların benzin, mazot kokulu homurtularıyla çektiği; çuval ya da hararlar dolusu tohumlu, tohumsuz pamuk, arpa, buğday, çavdar, küncü*, şifan**ın milyonlarla değerlendirildiği bu büyük, bu ünlü, bu eski, çok eski kentin, ana caddelerinden birine paralel, bozuk parke taşlı bir sokağında, alt alta, üst üste dükkânların, daha çok kunduracı, bakkal, manifatura, berber dükkânlarının arasındaydı eskici dükkânı. Arasındaydı ama, sıkışmamıştı. Öteki dükkânların daracıklığına, ezilmiş, yamulmuşluğuna karşılık dükkân, cep ağızları sırma işlemeli İngiliz laciverdinden geniş şalvarı içinde, sedire yanlamış, sıra sıra altın dişini göstererek gamsız kahkahalar atan bir eski derebeyini hatırlatıyordu.

Altında, üstünde, yanında, yönünde dükkân yoktu. Kiracısı Topal istese avuç dolusu para alır, dükkânın önce yarısını, sonra

* Küncü: Susam.

** Şifan: Yulaf.

öbür yarısını, daha sonra da altını, üstünü, yanını yönünü kiraya verir, iki oğluyla kendine kalacak dörtte bire ayaklı makinesi, irili ufaklı kalıpları, köselc, eski pabuç, eski ayakkabılarıyla derli topluca yerleşirdi. İstemiyordu. İşlerin akıntıya gittiği şu iyice kesat günlerde bile avuç dolusu parayla karşısına dikilenlere, akları kanlı iri gözlerini öfkeyle çevirerek:

"Paranıza sokim dümbükler*!" diyordu. "Para zoruynan mekânımı mı daraltacaksınız? Dünyada mekân ahrette iman!"

"İyi amma emmi, bu düven** size büyük. Gene kendin bilirsin ya, yarı yarıya bölüşsek de biz de sayende bir ekmek yesek..."

"Lan cehennem olun başımdan Allahsızlar. Paranız var, eliniz uzun, kolunuz uzun..."

"İyi amma..."

"Ammasının avradını... Paranıznan beni benden mi edeceksiniz kitapsızlar! Bölünecek düven müven yok bende, yallah..."

Uzun boylu, kara kuru büyük oğlu değil de büyüğün on yaş küçüğü sokur sokur sokurdanıp duruyordu, koca herifin şu kuyruğu dikliğine. Ağasıyla karşılıklı çalıştıkları alçak kunduracı masasının altından ağası zaman zaman ayağına basmasa, "Lan," diyecekti "senin gibi babanın... töbe estağfurullah..."

Lakin ağası. Ağası bir bıraksa, avuç dolusu parayla karşılarına dikilenlere "Verin şu paraları!" der alır, koca herif dellensin*** isterse, "Kesin düvenin yarısını," bitti gitti.

Dökülmüş sıvalarının altından tuğlaları kırmızı kırmızı görünen tozlu, örümcek ağlı çıplak duvarlarda bile ne sıva, ne badana vardı, hatta komşu dükkân çırak ya da kalfalarının renk renk magazinlerden oyup yapıştırdıkları gibi yarı çıplak film artistlerinin, ünlü İstanbul futbolcularının boy boy resimlerini olsun astırmıyordu ihtiyar.

---

*Dümbük: Pezevenk.

**Düven: Dükkân.

***Dellenmek: Deli olmak.

"Benim sağlığımda benim sözüm yürür. Ben cartayı çektikten sonra bıyıklarınızı kazıtıp oğlan gibi gezin isterseniz!" diyordu.

Ulu dağlardan yuvarlanıp gelmiş kocaman bir granit parçasını hatırlatarak oturduğu makinesinin başında hafifçe kımıldandı, öksürdü, iskemlesinde sağa sola yerleşti, sonra çalışırken taktığı beyaz çerçeveli ufacık gözlüğünün üstünden karşıki göçmen eskiciye baktı: Bir kadın müşteri irili ufaklı ayakkabılar getirmişti, onarılmak için. O sıra kadın onarılmak üzere getirmeseydi ayakkabıları, sadece bakacak, "Avradını, bilmem ne yaptığımın kanı bozuğu!" diye geçirecek, sonra da önündeki makineye takılı işe dalıp gidecekti. Olmadı. Şu birkaç saat içinde göçmene eski ayakkabı, terlik, çocuk sandalı üzerine çeşitli iş gelmişti. İçlerinden çoğu yıllar yılı işlerini kendisine yaptıran eski müşterilerdi. Demek müşterilerini yitiriyordu yavaş yavaş. Karşıdaki ne türlü davranıyordu da müşteriler ona kaçıyordu? Daha mı kibardı? Daha mı ucuzcu? Bilmiyordu, bilmiyordu bu kahpe dünyanın işini. Tüyü bozuk karşıki göçmen kalkmış ta Allah'ın Bulgaristan'ından mı, Sırbistan'ından mı ne gelmiş, rızkına ortak oluyordu. Ne hakla? 1912'de 'Memâlik-i mahrûse-i şâhâne'nin* bütünlüğü için Trablus'ta dövüştüğü, sol bacağını 'Kahpe bir İtalyan kurşunu'na verdiği sıra neredeydi? Bulgaristan, Yunanistan ya da Sırbistan'da, gâvur yumruğu altında değil mi? Sıfatı sıfat değildi deyyusun. Camiye gittiğini görmemişti. Cenabıallah nûruilâhisini silmişti yüzünden. Şu hükümetin de işine akıl ermiyordu vesselam. Gâvur içinde gâvurlaşmış tohumu bozukları al, getir, yıllar yılı bu topraklar üzerinde, bu toprakların iyi kötü günlerinin kahrını çekmiş yerlilerinin rızkına ortak et!

Makine dikişi, sarı deri üzerinde bir boy gitti, durdu, döndü, bir boy da böylesine geldikten sonra işi bitti. Çıkardı, iplikleri keskin falçatasıyla kesip arkasında, ufacık kunduracı masasının başında çalışmakta olan oğullarına bakmadan fırlattı. Sarı deriden ayakkabı yüzü küçük oğulun önüne düşmüş, dalgasını bozmuştu.

*Memâlik-i mahrûse-i şâhâne: Osmanlı Ülkesi.

Sertçe baktı babasına. Babasının on sekiz yaşında, küçük bir modeli. Babasını hatırlatan püskül püskül kaşları hırsla çatıldıysa da, karşısında oturan ağası masanın altından ayağıyla ayağına gene hafifçe bastı. Ağası ne babasına benziyordu, ne de kendine. Uzun boylu, kupkuru, kavrulmuş... Saygısı sonsuzdu ona. "Çemkirme babana sakın!" demek istediğini anlamıştı. Anlamıştı ama kendi çemkirmiyor, saygıda kusur etmiyordu da ne oluyordu? Evde anasına: "İşler kesatlaştı. Büyük oğlan fazla geliyor, başının çaresine baksın. Evlenip üç çocuk sahibi olmayı nasıl bildiyse karınlarını doyurmayı da bilsin. Ben Cenabıallah değilim ki rızk vereyim!" yollu bağırıp çağırmıyor muydu?

Ağasıyla bakıştılar. Birbirlerini anlayan bakışlardı. Gözlerini tekrar işlerine indirdiler. İkisi de iki ayrı ayakkabı tekinin pençe dikişlerini dikiyorlardı. İş bulsalar, daha doğrusu toptancının siparişini karşılayacak takımları, ellerinde bol kösele, deri olsa da 'kendi kontlarına'* erkek ya da zenne** ayakkabıları yapıp toptancıya verseler, verebilseler...

Babaları makinenin başından kalkmıştı, dizden aşağısı tahta, sol bacağını ağır ağır çekerek dükkândan çıkmaya hazırlanıyordu. Küçük aldırmadı. Büyük sordu:

"Nereye baba?"

Topal Eskici bakmadan homurdandı:

"Ananın dinine!"

Kaldırıma hırsla indi. Huyunu bildiği halde niye sorardı şu koca ayı? Camiye, ya da meyhaneye, kerhaneye gitse ne lazım gelirdi? Sanki babasını çok seviyor da gözünün önünden ayrılmasını istemiyor. Babasını seven bir evlat, çoluğu çocuğuyla ihtiyar babasına tebelleş*** olacağına, kendine iyi kötü bir iş bulur, çeker giderdi. "Nereye babaymış..." Koca gün bağıra bağıra geçip gittiği halde kazançları neydi? Üst üste, on, on iki, on beş lira olsun. Beşini ona verse, geriye on lira kalacaktı. İş miydi, iş miydi yani?

*Kendi kontlarına: Kendi hesaplarına.

** Zenne: Kadın.

*** Tebelleş olmak: Musallat olmak.

Caddenin sol kenar kaldırımını tahta bacağıyla tok tok döverek ilerliyordu.

O tüyü bozuk göçmen karşıya dükkân açmadan, bir de işlerin böylesine akıntıya gitmediği sıralar... O sıra büyük oğlu da sabun fabrikasında vardiya ustasıydı; ne iyi, ne âlâydı. Parayla oynardı be. Şimdiki gibi koltuk meyhanesinde, bardağı yirmi beşlik pis açık şarap değil, lokantada adam adam rakı içer, eşe dosta ahbaba ısmarlardı. Şimdi eş, dost, ahbap şöyle dursun, kendisine, nefsi kendine bile zor buluyordu kötü şarabı. Dingili yamulan bu kahpe dünyanın demine, devranına, alanına, satanına, ip tutanına...

"Uğurlar olsun Başefendi!"

Sesten sahibini anladığı halde dönüp bakmadan, "Uğurunun avradına," diye sövdü. Topal'ın silme kantar küfürlerine bayılan esnaf, dükkânlarından bastılar kahkahalarını. Duydu, aldırmadı. Bir doksan boyu, doksan beş, belki de yüz kilosuyla kaldırımda tok tok yürüyordu. Kırmızı püskül püskül kaşlarının terini elinin tersiyle sildi. "Uğurlar olsunmuş. Neye uğurlar olacak? Senin sözünnen mi? Senin sözünnen bana uğur verecek Allah'ın da..."

"Başefendi uğurlar ola!"

Gene sesten anladı. Bu da öteki gibi siliğin biri. Hem de ötekinden daha silik. İbo İbrahim'in oğlu. Oğlan Cemil, dünkü çocuk. Bir manifatura dükkânı açtı, üç buçuk kuruş kazandı diye küçücük dağları yarattıklarını sananlardan. Trablusgarp'ta İtalyan'a kurşun sallarken neredeydi bu Cemil'in babası İbo İbram? Askere gitmemek için sıçan deliği arıyordu değil mi? Ya sol bacağı kangren olduğu sıra, Aziziye Hastanesi'nde kesilirken? Gık bile dememişti. İbo, İbo gibi kahpe avratlılar olsa dumanları tepelerinden çıkardı. Asker kaçağı, vatan haininin oğlu. Hükümetin yerinde olsa böylelerinin soyunu sopunu, eniğini cücüğünü sallandırır...

"Uğur ola be Başefendi!"

Elleri arkasında, durdu, sertçe döndü:

"Senin sözünnen bana uğur verecek Allah'ın..."

"Ooooşt!"

"Başına bin de kuş tuuuut!"

"Babam diyor ki..."

"Baban mı? Orospu avratlı baban mı?"

"O kesik Topal Emmi. İbadete gidiyon hem de!"

Gidiyordu, heye.* Öğle, ikindi, akşam, yatsı, sabah, öğle, ikindi, akşam, yatsı... Huzurunda eğilip kalktıkça burnu büyüyor, asker kaçağı vatan hainlerine, yazının tüyü bozuklarına rızkların yönünü değiştirtiyordu. Olmazdı böyle Allahlık, böyle Allahlık olmazdı. Tut, güm güm gümüleyen, altın babası büyük çiftçi Resul Ağa'nın çiftliğinde dünyaya getirt, on yaşına kadar gak dedikçe et, guk dedikçe su, on yaşından sonra saçların Ashab-ı Kehf'te kesilip ağırlığınca altın dağılsın fakir fukaraya, nenelerin, baban, anan, emmin, dayın, teyzen üstüne titresinler, ele avuca sığma, palazlanınca sırtında sırma işlemeli tozkoparan cepken, bacağında laciverdin hasından şalvar, pırıl pırıl rugan çizmeler, altında bakla kırı halis Arap kan kısrak. Çukurova'nın tozlu yollarını gece deme, gündüz deme arşınla, nerde muhabbet var koş, kim nereye avrat kapatmış haber al, var, git, bas, vur, kır, meclis dağıt, sağa sola sarı lira saçmaya alış, feleğin çemberinden geç, sonra da bir harp, bir veba, mal mülk kapanın elinde kalsın, bardağı yirmi beşlik açık şarabı bile bulama. Olmazdı, böyle Allahlık olmazdı. Kendi bir kul, aciz bir kulken...

"Ooo Başefendi, nerye böyle?"

Bakmadı.

"Başefendi bee!"

Gene bakmadı.

"Öyle mi Başefendi?"

Heyheylerinin gene başında olduğu anlaşılmıştı, bakmayacaktı. Bakmayacaktı ama, bakmalı, sövüp saymalıydı. Son çareye başvurdular:

"Bahri Paşa geliyor Başefendi!"

En zayıf yanıydı; arkasında kavuşuk elleri, siperi geriye dönük kül renkli kasketiyle durdu, çevresindeki esnaf kalabalığına püskül püskül kaşlarıyla baktı, baktı, baktı.

*Heye: Evet.

"Ne deyim oğlum," dedi, "hepiniz orospu kasığında yatmışsınız ne deyim? Sövülmedik yeriniz kalsa sövecem amma..."

Çarşı içinde Topal Eskici'ye en çok sataşan, onu en çok küplere bindirenlerden biri olan kısa boylu, arsız berber kalfası Bahri sözünü kesti:

"Söövv. Senin sövmen bana dokunmaz ki."

"Dokunmaz mı?"

"Dokunmaz ya. Bahri Paşa'nın yanağını okşadığı bir insan değil misin?"

Topal Eskici'nin etli ablak yüzü kıpkırmızı kesildi. Açtı ağzını, yumdu gözünü. Bahri Paşa'nın da, onu Adana'ya vali yapan Sultan Hamid'in de, Sultan Hamid'in Âl-i Osman'ının da Allahından, kitabından başlayıp, küncüden ufağına, küncüden ufağından İsa'sı, Musa'sı, evliya, enbiya, Azrail, Cebrail, Mikâil, İsrafil'ine kadar sövülmedik yerlerini bırakmadı. Bu Bahri Paşa meselesini şu yeni yetme orospu çocuklarının diline düşüren hep o oğlan Cemil'in asker kaçağı, vatan haini babası İbo İbram'dı. Yoksa ne bileceklerdi Bahri Paşa'yı bunlar?

"Bahri Paşa, Bahri Paşa... Siz ne bilirsiniz Bahri Paşa'yı. Bahri Paşa dediğiniz, astığı astık, kestiği kestik bir adamdı. Dedemin de, babamın da ahbabı. Bir gün babamnan gidiyorduk, sokakta karşılaştık. Ayaküstü yanağımdan hafif bir makas aldı. İnsan ahbabının çocuğunu sevip okşamaz mı?"

Berber kalfası Bahri:

"Gerisi var," dedi, "erkeksen gerisini de söyle!"

"Neymiş gerisi?"

"Sen daha iyisini bilirsin."

İbo İbram'ın oğlu Cemil kenardan yerleştirdi:

"Babam diyor ki..."

Oğlan Cemil'e hiç dayanamazdı, topal bacağını çeke çeke üstüne yürüdü:

"Ne diyor?"

Oğlan Cemil esnaf kalabalığına karıştı:

"Diyor ki, Bahri Paşa'ynan böyle böyle diyor!"

Topal Eskici atacak bir şeyler arandı, bulamayınca üstüne tok tok koştu.

"Seni anasını avradını... Ulan senin babanı biz zamanında eve kapatır da, başına krep atıp, avrat niyetine oynatırdık. Adam mı oldu şimdi?"

Kalabalığın arasında eğlenceli bir kovalamaca başlamıştı. Her kafadan bir ses çıkıyor, çarşı inliyordu.

"Eheeeey, eheeeeey, eheeeey!"

"Geldi ha geldi ha geldi geldi geldi!"

"Tuuuuuuut, tut emmi tut!"

".....!"

"....."

Sağa sola koşmaktan fena yorulmuştu. Alnında tomurcuklanan terlerle kıpkırmızı, kötü kötü soluyordu. Oracıktaki dükkânlardan birinin kenarına sırtıyla dayanmasa düşecekti. Gözlerinin önünde karaltılar uçuşuyor, tepesinde koca çarşı, bozuk parkeleriyle sokak fırıl fırıl dönüyordu. Sağdan soldan bardak bardak su koşturdular.

"Buyur emmi!"

"Emmi buyur!"

"Bu daha soğuk emmi..."

Rasgele birini aldı, çömeldi, sol elini başına koyup ağır ağır içtikten sonra:

"Ooooh," dedi. "Ulan ne kötü şey bu ihtiyarlık be!"

Başını salladı, içini çekti, sonra ağır ağır kalktı. Çarşı başındaki caminin minaresinde ikindi ezanını okumakta olan müezzine başını kaldırdı:

"Anladık," dedi, "anladık. Bağırıp durma. Rızklarımızın köküne iyitten iyiye* kibrit suyu dökün diye geliyoruk caminize hadi!"

Caminin yolunu tuttu.

*İyitten iyiye: İyiden iyiye.

2

Topal Eskici yıllarca önce Çukurova'nın gerçekten de güm güm gümüleyen büyük çiftliklerinden birinde dünyaya gözlerini açtı, ama güm güm gümüleyen bu büyük çiftlik gibi nice nicelerini satın alabilecek çok daha büyük çiftliklerin bulunduğu Çukurova'da Topal Eskici'nin dedesi Resul Ağa, pek pek orta çiftçi sayılırdı. O yıllar memlekette henüz tren yolu döşenmediği, kamyonlarsa buranın malını mahsulünü şuraya, şuranınkini buraya götürüp getirmedikleri için, buranın malı mahsulü burada, oranınki orada kalır, çiftlik sahipleri buğdayları, arpaları, küncü, pamukları fakir fukaraya bedava dağıtmasalar bile, gene de bol bol verirlerdi.

Topal Eskici, arabalar dolusu kavun karpuzların, sepetler, kavsara denilen küfeler dolusu üzümler, erikler, kayısılar, incir pestilleri arasında gerçekten de nazla niyazla büyümüştü. On yaşına kadar saçlarının kız saçı gibi uzatıldığı, on yaşından sonra Tarsus'ta Ashab-ı Kehf'te kesildiği, kesilen saçlarının ağırlığınca fakir fukaraya altın sadaka edildiği de doğrudur. "Dede kurban, dede hayran," diye uzun beyaz sakalını torununun yüzüne gözüne sürerek seven dedesi Resul Ağa'yı, en çok bu uzun, beyaz sakalından, bir de şimdi kendini hatırlatan, ulu dağlardan yuvarlanıp gelmiş gra-

nit parçasına benzeyen geniş bedeninden hatırlar. Ama Çukurova'ya Doğu'dan çalışmak üzere yirmi yaşında geldiğini, Topal Eskici'nin dünyaya gözlerini açtığı çiftliğin azgın geliniyle anlaşıp, kocasını zehirleyerek adamın yerine geçtiğini bilmez.

Tozkoparan cepken, laciverdin hasından şalvar, pırıl pırıl çizmeler, baklakırı Arap kan kısrak, kadınlı erkekli içki meclisleri, vurmalar, kırmalar, zorla kaçırdıkları kadınları bağ çardaklarında çırılçıplak soyup oynatmalar filan doğrudur. Ama o yıllarda bütün bunlar yalnız ona vergi değildi ki. Halli mallı, gözü pek her ağa çocuğunun tutumu buydu. Onu başkalarından ayıran özelliği olmasa, o da ötekilerden seçisiz* geçer giderdi.

Topal Eskici'nin özelliği dedesi Resul Ağa'dan değil, ne kafaca, ne de bedence babasına şu kadarcık benzemeyen ufak tefek babasından geliyordu. Bu baba, o yıllar "Sultanî" denilen, şimdiki lise karşıtı "İdadi"de okumuş, iriyarı babası Resul Ağa'nın zenginliğine aldırmadan, hatta ihtiyarın bütün yasaklarına sırt dönerek fabrikatör Gülbenkyan'ların çocuklarıyla arkadaşlığı artırmış, onlardan Ermenice, Fransızca bellemiş, ille de "Fabrika"-ya akıl erdirmeye çalışmıştı.

Neydi bu fabrika?

Kendi kendine fışıltılarla çalışırken sıcak, beyaz dumanlar salan büyük büyük makineler, vınıltıyla dönen millere geçirili kocaman kocaman tahta kasnaklar, tahta kasnakları döndüren kayışlar, kayışlar, kayışlar...

Yerliler için ilk bakışta "Fabrika" buydu. Topal Eskici'nin ufak tefek, kupkuru babası içinse -Gülbenkyan'ların oğullarıyla sıkı fıkı olmaktan gelen bir hazırlıkla- "Fabrika", deli deli dönen birtakım kayışlarla kasnakların çevirdiği makinelerin baş döndürücü uğultusunda tohumlu pamukları yutup, tohumsuz bembeyaz kusan, kusulmuş bembeyaz pamukları şaşılacak bir hızla birtakım yollardan, çengellerden geçirirken, kıvırıp, büken, masuralara saran, sarılmış masuraları şakırtılı tezgâhlarda kola kokulu kaymak gibi

*Seçisiz: Farksız.

bez hâline getiriveren bir güç'tü. Bu gücün daha şimdiden yüzler, hatta binlerce insanın günlerce çalışıp ancak çıkarabileceği işi birkaç saatte çıkarıverdiğini görüyor, "Fabrika"ya karşı korkulu bir hayranlık duyuyordu. Yerliler dilediklerince "Gâvur aklı, it aklı!" desinler. Bu "Akıl"ın günün birinde dünyayı saracağını, insanlardan pek çoğunun elinden ekmeğini alacağını, onun dilini anlamayan, ona dost olmayanların üzerinden silindir gibi geçip ezeceğini, onunla dost olmaktan başka çıkar yol bulunmadığını seziyordu.

İşte gelmiş gidiyordu o. Gerçi henüz pek öyle yaşlı sayılmazdı, ama gene de böyle düşünüyor, attığı attık, tuttuğu tuttuk, har vurup harman savuran, har vurup harman savurduğu neyse, hık demiş burnundan düşmüş torununu da kendine benzetebilmek için altına baklakırı halis kan Arap atını çekmek, laciverdin hasından şalvar, pırıl pırıl rugan çizmelerle onu hovardalık âlemlerine itmekten haz duyan babasına ifrit oluyordu. İstiyordu ki oğlu baklakırı halis kan Arap atı, laciverdin hasından şalvar, pırıl pırıl çizmelerle hovardalık âlemlerini değil, "Fabrika"yı sevsin, onunla dost olsun, dost olabilmek için de onun dilini bellesin. Bellesin ama nerde? Çocuğu ne dede bırakıyordu, ne nine. Dedeyle ninenin canı sağken oğulun kendi oğluna sözü geçemezdi. Ne demekti mektep medrese? Fabrika ne demekti? Dindaşlarını bir yana bırakıp Ermenilerle düşüp kalkmak, gâvurca bellemek de ne oluyordu? Kendi kâfirdi hadi, biliyorlardı, bıraksın da bari yarın artlarından üç kulhüvallahi bir elham okuyacak torunları kâfir olmasındı!

Vilayet mektûbî kalemindeki ufak tefek baba, oğlunu dilediği gibi yetiştirebilmek için, babasıyla annesinin ölmelerini beklemek zorunda kaldı.

İlkin Resul Ağa, çok geçmeden de suç ortağı karısı ölüp çiftlikle tarlalar emmilere, halalara kalıp, eski canciğerlikler yerini bağdaşmaz, korkunç bir düşmanlığa bırakınca, vilayet mektûbî kalemindeki babaya gün doğdu. Nesine gerekti mal mülk kavgası. Bir kıyıya çekildi. Derdi zoru oğlu, oğlunun geleceğiydi. Bir

yandan okusun, bir yandan da birkaç zanaat belleyip bileğine altın bilezikler taksındı. Dünyanın bin bir hâli vardı. Mala mülke güvenilemezdi. Yel üfürür, sel götürür, yangın kül edebilirdi. Onun için oğul, bir zamanlar babasının okuduğu 'Sultanî'nin 'Rüştiye' sine, yani şimdiki ortaokula gidip gelirken, okul dönüşlerinde de çarşı içine uğruyor, babasının arkadaşı Dikran Usta'nın kunduracı dükkânında birkaç saat çalışıyordu. Çok geçmeden en iyi kundura malzemesinin Fransız köselesi, Amerikan vidalası, İngiliz ipliği, İtalyan yumağı olduğunu öğrendi. O yaz tatilinde pençe dikişlerini dikmeyi belledi, bir dahaki yaz da tek başına ayakkabı dikecek hâle geldi. Dikran Usta bol haftalık veriyordu. Rüştiye'nin de sonuna varmıştı. Okuyup rüştiyeyi, arkasından da idadiyi bitirse ne olacaktı sanki? Daha şimdiden eline geçen para, vilayet mektûbî kalemindeki babasının kazancından çoktu. O kış babası gencecik ölüverince, rüştiyeyi bıraktı. Birkaç yıl kunduracılık yaptı. Günün birinde Dikran Usta da ölüp varisleri dükkânı satmasalardı, belki de kunduracı olup kalacak, demirciliğe heves etmeyecekti. Sağda solda kunduracı kalfalığı üzerine iş ararken, rastlantı karşısına ateş gibi bir Ermeni çocuğu çıkardı: Nişan. Babası demirciydi Nişan'ın. İyi giyinen, Karasoku'daki tiyatroda usul ve erkânınca içen, yumruğuna sıkı bu Müslüman Osmanlı delikanlısını pek beğenmişti. Nasıl beğenmesin ki, kantocu küçük Roza yüzünden bir akşam bir iskemle bacağıyla, belki de sekiz ona yakın sulu sarhoşu önüne katmış, tiyatronun büyük gaz lambasıyla sarı sarı aydınlanan, sigara dumanı, rakı kokusu yüklü havasından sürüp çıkarmıştı. Arkadaş oldular. İkisinde de ne avrat, ne akıl. Nerde akşam orda sabah, vur patlasın çal oynasın!

Nişan'ın ihtiyar babası da bu güçlü, hovarda, üstelik yakışıklı delikanlıyı sevmişti. Madem oğluyla böylesine canciğerdi, kunduracılık üzerine iş aramanın ne gereği vardı? İşte demirci dükkânı. Gündüzleri sırt sırta verip çalışsınlar, akşamları da Karasoku Tiyatrosu mu olur, Kuruköprü, Melekgirmez Çarşısı'ndaki meyhaneler mi, yoksa Tarsus, hatta Mersin'deki tiyatro, meyhane, gazinolar mı... Uzansınlar!

İkisinin de akıllarına yattı. Nişan'ın babası Boğos Usta'nın Siptili Pazarı'na giderken sağdaki demirci dükkânına namuslarıyla gidip gelmeye başladılar. Topal Eskici zanaata karşı çok yatkın olduğundan, kunduracılığı bırakıp köten demiri; ağzı dönen yani körlenen kazmalarla bel ya da öteki demir araçların onarımı; döküm işleri derken Nişan'la birlikte kalfa olup çıktı. Annesi de öldükten sonra büsbütün başıboş kaldı. İşine dört elle sarıldı. Nişan da öyle. Tozlu alaca karanlığına hafif bir vınıltıyla kıvrım kıvrım dökülen demir yongaları kuvvetle parlatan Çukurova güneşinin, hamama çevirdiği dükkânda zeytinyağına batıp çıkmışçasına vıcık vıcık belden yukarılarıyla sabahlardan akşamlara kadar çalışıyor, akşam olunca da Mestan Hamamı'nda güzelce yıkanıp tertemiz düşüyorlardı gazinoya, saza ya da tiyatroya. Yıllar, kırık plaklarda kalmış çok eski türküler gibi geldi geçti. 1911-12 Trablus Harbi. Güneşi Çukurova'nınkinden de beter Libya'nın kızgın kumları, çöller, Derne, Trablus, Bingazi. Zaman zaman beyaz kolonyal şapkalı İtalyanlarla dövüş, zaman zaman da agelli kefiyeli yerlilerin dost yüzlü ihanetiyle al kanlar içinde kızgın kumlara ya da göklere boy atmış hurma ağaçlarının nemli gölgesine yuvarlanış.

Topal Eskici nerden, nasıl geldiğini anlayamadığı bir kurşunun sol bacağına saplanmasıyla yüzükoyun kapandığı kızgın kumlarda kalakalmıştı. Gözlerini açtığı zaman geceydi. Ay vardı, yıldızlar pırıl pırıldılar. Koca sahra ve o. Böcek çıtırtıları geliyordu. Soğumuştu hava ama, daha kötüsü, kurşunun parçaladığı bacağı müthiş acıyordu. Kımıldanmak istedi olmadı. Yerde sürüklenmek. O da boştu. Yaralı bacak şişmişti. Belki de parçalanan kalın damarındaki olanca kan boşalmıştı kumlara. Gözlerinin önünde karaltılar uçuşuyor, dehşetli bir açlık, açlıktan da beter, susuzluktan yanıyordu. Bağırmak, ölmediğini Hilâl-i Ahmer'in* teskerecilerine duyurmak! Peki ama, ya Hilâl-i Ahmer'in teskerecileri değil

* Hilâl-i Ahmer: Kızılay

de beyaz kolonyal şapkalılar, ya da agelli kefiyeli dost yüzlü düşmanlar duyar, işini bitirirlerse?

Yaşamak istiyordu oysa. Gözlerinin önünden demirci dükkânı, arkadaşı Nişan, tiyatronun sigara dumanı, rakı kokusu yüklü havasında, göbek atan kantocu kızlar geçiyordu. Ölmemeliydi, ne olursa olsun ölmemeli. Dünyayı asker kaçaklarına bırakmamalıydı. Asker kaçağı vatan hainlerinin keleş keleş sırıtan yüzlerini hayalliyordu. Acıyarak bakıyorlardı sanki, "Zavallı!" diyorlardı. Ah şuradan kurtulsa, yarasını sardırsa, hava değişimiyle memlekete dönse...

Gözlerini Aziziye Hastanesi'nin yaralıların inlediği çadırlarından birinde açtığı zaman, sol bacağının dizkapağından aşağısı artık yoktu. Kesilmişti. Bunu öğrenince şaşaladı ilkin. Kesilmiş miydi? Sonra hüngür hüngür boşanarak uzun uzun ağladı. Böyle şeyleri çoktan kanıksamış ihtiyar cerrah yanı başında bir sigara yakarken, portatif tahta karyolasını çökerten bu kocaman, bu ağır delikanlının niçin ağladığını sordu. Koskocaman adamdı, utanmıyor muydu?

Sonra da avutma: Öyle bir tahta bacak yapacaktı ki ona, kesilen bacağından belirsiz, anlamayacaktı dizden aşağısının yokluğunu.

İlk zamanlar inandı, avundu. İnanıp avunmak zorundaydı. Ama günün birinde tahta bacakla memleketinin bozuk parkelerini küt küt dövmeye başlayınca, yaşlı cerrahın avutmak için öyle konuştuğunu anladı.

Acıyarak bakıyordu tanıdıkları. İlle de İbo İbram gibi, askerden kaçmak için sıçan deliği arayıp bulanlar... Acıyarak bakışlar günden güne, aydan aya, yıldan yıla değişti. Değişmedi belki, ona öyle geldi. Hele Ermeni tehciriyle birlikte Nişan gibi candan dostlarından da olunca, tahta bacak koydukça koydu. Tahta bacak koydukça huyu değişti, huyu değiştikçe çevresindekileri yitirdi. Çevresindekileri yitirdikçe yurdunu garipser oldu. Zordu tahta bacakla memleketin sokaklarından geçiş. Acıyarak bakılıyordu. Keşke Libya'nın kızgın kumlarında can verip kalsaydı.

Fransız işgali, Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele, dağlara, Orta Anadolu'ya kaçış: Kaçkaç. Toroslar'daki çetelere katılamayışın acısı.

Birinde, bindikleri arabayla birlikte uçuruma yuvarlanırken nasılsa kurtuluş. İkisi erkek, biri kadın üç kişi vardı arabada kendinden başka. Kadın çarşaflıydı. Kadın mıydı, kız mıydı? Yüzünü siyah peçesiyle sıkı sıkıya örtmüştü. İki adam kayalardan boşluğa paçavra gibi uçarken, yüzü siyah peçesiyle sımsıkı kapalı kadının çığlığından genç olduğunu anlamıştı. Kadın hem gençti, hem de yeryüzünde Allah'tan başka kimsesi kalmadığını söylüyordu. Bundan böyle ne yapacaktı kız başıyla? Koynunda taşıdığı ufacık Kuran'ı çıkarmış, kitaba iki eliyle sımsıkı sarılmıştı. O gece, dağların silah sesleriyle uzak uzak inlediği saatlerde, bir kayanın dibinde sabaha kadar dertleştiler. Bir türlü açmadığı sıkı sıkıya örtülü siyah peçesinin gerisinde kadın, garipliğinin öyküsünü anlattı. Uçuruma yuvarlananlardan biri hastalıklı babasıydı, öbürü emmisi. Anasıyla kardaşlarını Yenice yolu üzerindeki bir yapıya doldurup yakmıştı Ermeniler. Bundan böyle yapayalnızdı, ne yapacaktı?

Koynunda taşıdığı Kuran'ı, siyah çarşafı, sıkı sıkıya örtündüğü siyah peçesiyle yatsı namazını kılarken İtalyan Harbi'nin tahta bacaklı topalını düşünüyordu. Topal'sa bir sigara yakmıştı kadına bakarak. Ne kadar benziyorlardı birbirlerine! O da yapayalnızdı, o da. Allah'ın emri, peygamberin kavli üzere girişse ayıp mı kaçardı? Ayıp kaçmasa bile, ister miydi bakalım. Erkeğinin tahta bacağından rahatsız olmaz mıydı?

Gecenin içinde ayın parlattığı yüksek yalçın kayalar sabahın taze aydınlığıyla mor mor yüze çıkarken, anlaştılar. Ne diye rahatsız olacaktı kocasının tahta bacağından? Allah vergisi bir şeydi. Elinde madem gül gibi kunduracılığı, demirciliği vardı...

Adana, Antep, Maraş'tan Fransız'ın; Antalya'dan İtalyan'ın; Bursa'dan, İzmir'den, Yunan'ın ve sonunda İstanbul'dan Düveli Muazzama'nın kovuluşu, barış. Anasının kucağında büyük oğluyla

yurda dönüş. Tahta bacakla memleketinin bozuk parkelerini yeniden döverek ekmek peşinde koşuş.

Yıllar geldi geldi geçti. Yeni düzenin hayı huyu, devrilip giden imparatorlukla birlikte Topal Eskici'nin sol bacağı da unutulmuştu. Şimdi mal mülk, iş güç, takım, tezgâh edinme devriydi. Yağmurlar yağmış, yarıklar kapanmıştı. Trablus mırablus... Onlara neydi Derne'den, Bingazi'den, Yemen, Kafkasya, Allahüekber'den? Hem neydi bu kılkuyruk Topal'ın suratı? Gittiyse gitti, bacağını kızgın çöllerde bıraktıysa bıraktı. Onlar mı göndermişlerdi? Bacağını orada bırakmasını onlar mı söylemişlerdi? Açsın gözünü, mal mülk kapışma yarışına o da girişsindi. Bu yarışa tahta bacakla girilmez demiyordu ki kanun!

İçine attı, üzüldü, küstü herkese, dünyaya bile. Demek testiyi götürüp dolduran da, kıran da birdi? Demek sol bacağının öyküsünü, dedesi Resul Ağa'yı, babasını, Nişan'la geçirdiği mutlu günleri dinleyecek kimse bulamayacaktı? Karısı, yalnız karısı... Sabahlara kadar sancıdan kıvrana kıvrana yırtılan oğluyla uğraşırken arada kara kara düşünen kocasına dönüyor, "Düşünme herif!" diyordu. "Kulun emeği Tanrının yanında hiçbir zaman kaybolmaz. Onlar bu dünyadaysa biz de öbür dünyada!"

Şimdiki eskici dükkânını ucuza kiraladı. Kiralar ateş pahası değil, sudan ucuzdu. Ayaklı bir saya makinesi, birkaç tahta kalıp, Ispaha Pazarı'ndan gerekli kunduracı masası, bir kanat köşele uydurdu. İşler yıllar yılı iyi gitti. Güzel, temiz lokantalarda rakısını içti, eşine dostuna ısmarladı. Bir zaman geldi ki, kunduracılık üzerine işler tavsadı. 1936, 37, 38, 939'da Alman dünyayı önüne katınca, askerden boynu bükük, zavallı, mazlum bir el kızıyla gelip anasını kıskançlıktan deliye döndüren büyük oğlunu, şehirdeki sabun fabrikalarından birinde vardiya ustası bırakıp Çukurova'nın zengin köylerinden birine göçtü. Bıkmıştı eskicilikten. Biraz da ağzı dönen kazmalarla öteki demir araçlarının onarımıyla uğraşacaktı. Memnundu. Ağızları sıra sıra altın dişli ağalara basıyordu küfrü. Kızmıyorlardı, tam tersi. Kahkahalarla gülüyorlardı.

Köyün bu nekre, elinden iş gelen demircisini işe boğuyor, paraya boğuyorlardı. Allah yürü ya kulum demişti galiba. Karısı da öte yanda ebelik, kocakarı ilaçları, üfürükçülük derken sırt sırta verip ilkin başlarını sokacakları bir kerpiç huğ yaptılar. Arkasından bir inek, kümes dolusu tavuklar geldi. İkinci oğlunun küçüğü Zeliha, o yıllarda yumuk yumuk elleriyle kırmızı halka şekeri emen kara kaş, kara gözlü bir kızdı. Geceleri altına işiyor diye anası bir köylü kefeninden kestiği bez parçasını meşine sarıp boynuna muska diye asmıştı.

"Yürü ya kulum!" diyen Allah'ın emri 1945'lere kadar sürdü galiba, 946, 947, 948'lerde işler bozuldukça bozuldu. Artık ne Alman, ne de Alman'ın palasını sallayanlar. Bir Amerikancılıktır başlamıştı. Daha sonraları renk renk, biçim biçim traktörler akmaya başladı Çukurova'ya. Ova bu allı, yeşilli, mavili, sarılı oyuncaklarla doldu. Pamuk yedi, hatta sekiz liraya satıldı, yerden biten mantarlar gibi apartmanlar, barlar, memleketin biçimini değiştiriverdi. Para deste deste kazanılıyor, oluk gibi harcanıyordu. Bar kızlarının kolları dirseklerine kadar hacıağa bilezikleri, burmalarıyla doldu. Köy yollarında Desoto'lar, Kadillak'lar Çukurova güneşiyle fırın külüne dönmüş tozları havalara savuruyor, ağızları sıra sıra altın dişli ağaların kahkahaları Çiftçi Birliği'nin kalın, sağlam duvarlarında çınlıyordu. Toprak sahipleri, fabrikatörler, yurda dışarıdan mal getirtip dışarıya yurdun mallarını gönderenler memnundu, ama Topal demirci gibilerin yüzünden düşen bin parça oluyordu. Bir zamanlar onu işe, paraya boğanlar artık uğramaz olmuşlardı. Toprak renk renk traktörlerle sürülüyor, mibzerlerle ekiliyordu. "Dinamik ziraat" başlamıştı. Memleket ziraatının işi bundan böyle Amerikan makineleriyle görülecekti. Ortaçağ'dan kalma köhne demirci dükkânlarına ne ihtiyaçları vardı?

Yoksa, onun da onlara düzdüreceği yoktu. Kerpiç huğu*, ineği, tavukları, dükkânı, takımı, tezgâhı sattı, karıyı, kızı, küçük oğlunu kattı önüne, tuttu şehrin yolunu. Onlar görmeyeli hani şe-

*Huğ: Derme çatma, barakamsı konut.

hir de epeyce değişmişti. Yeni yeni apartmanlar, oteller, asfalt yollar... Yollar, apartmanlar, oteller ama, bütün bunlar daha çok şehrin hemen ilk bakışta görünen yönlerini süslüyorlardı. Büyük oğlu gibi gün kazanıp gün yiyenlerin oturdukları kenar mahallelerle asfalt caddelerin böğürlerinden derinlemesine dalınan ara sokaklarsa, bozuk parkeleri, bel vermiş, kaykılmış harap tahta ya da kerpiç evleriyle hemen hemen kırk elli yıldır bilip tanıdığı ara sokaklardı.

Şehrin hemen hemen göbeğindeki böyle sokaklardan birinde dişlerinin harcı iki gözlü bir ev kiraladılar ki, köye göçmeden önce bu evde yıllar yılı oturmuşlar, eş, dost, ahbap edinmiş, sonra da çoluk çocuk, giyim kuşam ya da mezar taşıyla övünme yarışı yüzünden, zaman zaman bozuşmuşlardı. Bozuşmuşlardı ya, ne çıkardı? Karısı komşu kadınlarla bozuştu diye, gidip oğlunun oturduğu işçi mahallesine veya ayleığı birkaç yüzden başlayan apartmanlardan birinin katına yerleşecek değildi ya! Karı kancık milleti, birbirini it gibi dalayıp şurda küser, şurdaysa barışırdı. Karısının, "Ben o mahalleye, o görgüsüz insanların mahallesine gitmem!" diye ayak diremesine aldırış etmedi. Kocası nerdeyse o da ordaydı. "Eri, küçük tanrısıydı hani bir avradın?"

Öndeki odasının yan yana iki penceresi bozuk parkeli daracık sokağa bakan eve yerleşildi. Köy unutuldu. Şehir gibi var mıydı? Köyde insan eş, dost, ahbap yüzüne hasret kalmıştı. Sokağın karşı geçesinde, iki ev aşağıdaki pembe konağın öğüngeç, kendini beğenmiş sahipleri -ille de kadın- o yıllardan bu yıllara hayli değişmiş, konaklarını onartıp kat çıkmış, tamir atölyelerine yeni planya, torna tezgâhları koymuş, büyük oğulları yedek subay olmuş, büyüğün küçüğüyse lise sona gelmişti. Ne olur ne olmaz... Gerçi böyle şeyler kader, kısmet, alın yazısıydı, ama Zeliha da hani akça pakça, göze görkemdi. Topal'ın karısı eski sidik yarışlarına kulak asmazsa, gül gibi komşuluk ederler, komşuluktan da öte, hısım akraba bile olabilirlerdi.

İlk bozuluş, Topal Eskici'ye iş yüzünden oldu. "Karısının ağ-

zını o değilden ara!" demişti Topal. Kadın laf getirdiyse de, eski sidik yarışlarından doğma kini depreşen komşu, "Nerdee, iş nerde?" dedi. "Bizimkinin ağzını bıçaklar açmıyor. Burnunu tutsan canı çıkacak. Amerika piyasaya dökmüş yedek parçayı, dökmüş yedek parçayı... Koca hafta eli böğründe kara kara düşünüyor. Allah sizi inandırsın, işçilerin haftalığını bile keseden veriyorum, dedi geçende!"

Akşam bunu duyan Topal, hırsından şişti şişti evlere sığmaz oldu, "Yalan!" diye gürledi, "sümme billah yalan! Gözlerim kör mü benim? Tekmil tamir atölyeleri harıl harıl çalışıyor, para kesiyorlar para!"

Ertesi gün küçük oğlunu yanına alıp tahta bacağıyla parkeleri döve döve tuttu kaç vakittir kilitli dükkânının yolunu. "İşlerine ötürüyüm, dümbükler. Beni benden mi edecekler? Bilmem neyimi keser yer, kasaba minnet etmem be!"

Dükkân, kilitlendiği yıllarca öncenin en son günündeki gibi duruyordu. Yalnız ortalık toz içindeydi; duvarları, duvar köşelerini örümcek ağları sarmıştı. Baba, oğul kaptılar süpürgeyi, çarşı esnafının neşeli hınk hınkçılığı, hatta yardımıyla birkaç saat içinde ayaklı makineyi, eskici tezgâhını, takımları bir karış tozdan kurtardılar.

Esnaf alabildiğine memnundu. Gelmişti gene Başefendi'leri. Gülünüyor, söyleniyor, arada Başefendi'nin de dalına şöyle bir biniliyordu. Ağzının zerrece arşını, endazesi olmadığından, basıveriyordu silme kantar küfrü. Basıveriyordu ya işler bir hayli tıkırında, koynunda da, köydeki öteberilerin satışından gelme birkaç kuruş, bol bol kahvesini, çayını, akşamları rakısını içebildiği için, küfürler pek öyle canı yürekten olmuyordu. Canı yürekten küfürler, büyük oğlunun çalıştığı fabrika işi paydos edip, oğul üç çocuğuyla ortada kalıverince başladı. Vardiya usta yardımcılığı yaptığı dokuma fabrikasının sahipleri, pamuğu iplik ya da bez haline getirip satmaktansa pamuk olarak ham satmayı daha kârlı bulmuş, işçilerine de, "Hükümet gümrükleri açtı. Dışardan bol bol iplik bez

geliyor, rekabet edemiyoruz. Ne yapalım, fabrikayı kapamaktan başka çıkar yol bulamadık!" diyorlardı. Oysa, Kore Harbi dünya pamuk fiyatlarını alabildiğine yükseltmiş, pamuk Türkiye'de yedi, yedi buçuk, sekiz liraya fırlamıştı. Ama bunu, 'Koca herife anlatmak kabil olmuyor, küplere biniyordu. Sonunda, "Gelsin benim düvende çalışsın bakalım!" dediyse de istemeyerek küçük oğluyla kazandıklarını durup dururken bölüşeceklerdi. Niye? Oğlu, torunları için. İyi amma, dükkân sikke kesmiyordu ki!

"Tüyü bozuk göçmen" de koca şehirde başka yer kalmamış gibi karşısına dükkân açınca, rızklar kökünden bölündü, başladı köyden getirdiği üç beş kuruşu yemeye. Hazıra ne dayanırdı? Kar suyu gibi eriyip akmıştı. Değil lokantada rakı içmek, eşe dosta ısmarlamak, bardağı yirmi beşlik açık şaraba bile hasret kalıyordu zaman zaman.

3

Kuru, kupkuru büyük oğlu dükkândan suçlu suçlu çıktıktan sonra, küçük oğluna bakmadan sordu:

"Nerye gitti gene o?"

Küçük de zaten içerleyip durduğu "Moruğa" bakmadan:

"Su dökmeye..." dedi.

Babasının gene dır dıra başlamasını bekledi. Bekledi ama ihtiyar nedense su dökmelerinin hiç bitmediğini diline dolamadı. Anasının dediği doğruydu. Köydeki takımını tezgâhını dağıtıp şehre göç etmek yaramamıştı. Göç etmiş, yeniden eskiciliğe başlamış, karşılarına göçmen dükkân açmış, ağasını işten çıkarmışlar... Bütün bunların suçlusu onlara göre babasıydı. Köydeki takımını tezgâhını dağıtacak ne vardı sanki?

"Açmadın mı şu meseleyi?"

Küçüğün düşünceleri uçup gitti.

"Hangi meseleyi?"

"Hangi meseleyi mi?"

"Hangi meseleyi ya baba, ne bileyim ben hangi meseleyi sorduğunu? Avucumu koklamadım ya?"

Bu ters karşılığı veren küçük değil de büyük, ya da kim olursa olsun, küplere biner, sövülmedik yanını bırakmazdı. Küçüğe ise dili varmıyordu, oldu bitti.

"Başının çaresine bakmayacak mı daha?"

"Bilmiyorum."

"Ağzını ara demedim miydi?"

Küçük oğul bacakları arasındaki örse geçirili iskarpin tekinin yeni pençelenmiş tabanına elindeki çekiçle kuvvetli kuvvetli vurmakla yetindi. 'Ağzını ara dememiş miymiş. Nesini arayacağım? Koskoca adam. Eli kalem tutar, okuduğunu anlar, icabında şeytana pabucu ters giydirir. İş bulsa senin ağzının kokusuna hevesli değil ya!'

İşi biten ayakkabı tekini örsten çıkarıp az ilerdeki boş tahta sandığa fırlattı. Topal Eskici boş bulunup ürkmediyse de, küçük oğlunun soruya kızdığını anladı, 'Bokum!' diye geçirdi. 'Kızınca benim de kulağım duyar. Kızmak marifet değil, marifet, babaya yük olduğunuzu anlayıp başınızın çaresine bakmak. Kızıyorsam, haklıyım da kızıyorum, üveyim değil ya o benim. Toz da kondurmaz ağasına. Ağam şöyle, ağam böyle... Bana ne ağanın şöyleliği böyleliğinden? Bana onun şöyleliği böyleliği değil, bu yaşımda ettireceği rahat lazım. İşte geldim gidiyorum...'

Önündeki makineye geçirili siyah iskarpin tekinin yan dikişlerini dikip, işi biten teki, oğlu gibi, boş sandığa fırlattı, öteki teki aldı.

Bir bu kadar daha yaşayacak değildi. Oğullar, kız, avrat, gelin, torunlar... Akşam paydoslarında eşle dostla üç beş bardak şarap

içemedikten sonra... Karısı olacak baş belası da, "İçme," diyordu, "aboneli değilsin ya!" Kaba kaba öksürdü.

Evet, aboneli değildi, doğru. Doğru ama, ondan mahrum ol, bundan mahrum ol, ilk akşamda evine gel, otuz yıllık avradının suratına baka baka olanca iştahın kapansın, sonra da tavuk gibi vur kafayı yat. Sabahleyin güneşi üstüne doğdurtmadan kalk, ver elini rızkı kesik eskici dükkânı. Niye? Ne zoru vardı? Otuz, otuz koca yıldır avrat, çoluk çocuk boğazı doyurduğu yetmiyor muydu? Gözü bağlı dolap beygiri miydi yani? Hırslı hırslı içini çekti.

Bundan böyle keyfince yaşamak istiyordu. Akşamları şarabını, lokmanın yağlısını gövdeye indirecek, eşiyle dostuyla yarenliği dilediği gibi sardıracaktı. Tahta bacağıyla sabahlardan akşamlara kadar didinerek çıkardığı üç beş kuruşa ortak etmek istemiyordu kimseyi. Hele büyük oğlu... Üç çocuk babası, kazık kadar herif; dünya baba ocağından ibaret değildi ya, baksındı başının çaresine!

Kalın, kırmızı, püskül püskül kaşlarıyla küçük oğluna döndü:

"Söyle, bakacaksa baksın başının çaresine artık!"

Küçük oğul gene durmadan, "Ben karışmam," dedi.

"Niye?"

"Niyesi var mı? Benim söylemem yakışık alır mı?"

"Alır. Ben imarethane değilim. Esasta senin bile başının çaresine bakman lazım, kaldı ki o. Yaşım yetmiş işim bitmiş benim!"

Küçük oğlunu gözden geçirdikten sonra sözünün arkasını getirdi: "Usulüyle söylersin. Ben söylersem acı söylerim, sözüm dokunur. Sen kardaşısın ne de olsa. Kendiliğinden akıl etmiş gibi dersin ki, ağa dersin, babamız artık ihtiyarladı, başımızın çaresine baksak fena olmaz dersin. Eşşek değil ya, anlar tabii."

Küçük oğulun daha ustura değmemiş vahşi, sarı tüylerle kaplı yüzü kıpkırmızı kesildi.

"Ağamın üç çocuğu var!" dedi.

"Var, n'olacak?"

"Akşamdan sabaha da yiyecekleri yok!"

Gözleri doldu, elindeki çekici ufacık masaya hırsla attı, boşandı:

"Sırası geldi mi Müslümanlığı kimseye vermezsin. Öz oğlun bu senin be. İnsan ne kadar vicdansız olmalı ki..."

"Suuuuuuuus!"

Dirseklerine kadar sıvalı kalın kollarıyla küçük oğul sustu. Tahta bacağını dükkânın tozlu döşemesine hırslı hırslı vuran baba:

"Köpek!" diye gürledi. "Bana akıl mı veriyorsun? Düşün yakamdan artık illallah! Zamanında gidip yazının çıplağıyla evleneceğine, mallı mülklü bir kahpe dölü de o bulaydı. Cenabıallah mıyım ben? Beylik ahır mı burası?"

"Peki, ne yapsın?"

"Ne yaparsa yapsın!"

"Fabrika kadro dışı etti, sen de elinden ekmeğini al, tamam. Çoluğu çocuğuyla avuç mu açsın?"

Biliyordu, hepsini gayet iyi biliyordu Allah belasını versin.

"Farz edin ki ben yokum, yahut öldüm. O zaman ne yapacaksınız?"

"O zaman başka."

"Başka ne demek? O zaman ne yapacak? Ne yapacaksınız?"

"Allah kerim. Şimdi varken..."

Boğulacak kadar hırslandı:

"Yok hey Allahsız oğlu Allahsızlar yok; bir kenardaki paramız da kar suyu gibi eriyip aktı, kefenlik param bile kalmadı. Yarın cartayı çektim mi, kefensiz mefensiz, it ölüsü gibi meydanda kalacak leşim. Ulan dünya, ulan Allah, ulan devir, devran..."

"Sus sus, geliyor!"

Topal Eskici sustu, sustu ama olmamıştı. Bağıracak, çağıracak, din iman, Allah kitap, kıyametleri koparacaktı. Koparamıyordu, koparttırmıyorlardı. Ne bok, ne içine sıçılası dünyaydı bu. Oğlunun karşısında sus, kızının karşısında sus, amirinin memurunun karşısında sus, Allah'ının peygamberinin karşısında sus, sus oğlu sus. Karı mıydı, nikâhlı karı mıydı yani!

Kara kuru büyük oğul, kardeşinin karşısındaki yerine usullacık oturdu, işini alırken babasına gözucuyla baktı. Su dökmeye gittiği sırada bir şeylerin geçtiğini anladı. En az yirmi yıldır tanıyordu babasını. Yarıdan çoğu ağarmış bir kucak kırmızı sakalının titremesi, makinesinin başında korkunç bir küfür gibi mosmor oturması boşuna değildi. Ağız tadıyla, rahat rahat sövüp sayamamak, içindekileri dökememek zorunda kalınca böyle olurdu. Kardeşi de tıpkı babası gibi, başını elindeki işe eğdikçe eğmiş... Ne vardı? Ne geçmişti aralarında? Yoksa gene kendisi için mi? Geçenlerde anasına da bağırıp çağırırken üstlerine geldiği mesele mi?

Birden babasının elindeki iş gözüne çarptı:

"Baba, baba!" dedi.

İhtiyar öfkeyle döndü:

"Ne var?"

"Tersinden dikiyorsun..."

Elindeki işe baktı ilkin, sonra büyük oğluna, daha sonra küçüğe. Az önceki o mosmor, o kıpkırmızı yüz sararmış, delinmiş bir balon gibi fıssadak inmişti. Ne diye, ne diye gevezelik etmişti sanki büyük oğlandan ötürü küçüğe?

İçini dertli dertli çekti, başını salladı:

"İhtiyarlık," dedi, "aah ihtiyarlık..."

Küçük oğluna baktı, aldırış bile ettiği yoktu. Acı acı gülümsedi.

İnsanın hem çenesi düşüyor, hem de..."

Küçük aldırmadı.

"Öyle değil mi Ali?"

Küçük gene aldırmadı.

4

Topal Eskici, akşamın sekizine doğru makinesinin başından kalktı, iş önlüğünü soyundu, ceketini koluna aldı, dükkândan çıkmadan önce:

"Kilidi vurduktan sonra iyice yoklayın," dedi. "İleri geri çekin. Biri gelir, açar, girer içeri de bu dirlikten de oluruz..."

Küçük oğul arkasından sövdü. Büyük oğul tığını balmumuna batırırken gülümsedi. Küçük hırslı hırslı söylendi:

"İleri geri çekin, yoklayınmış. Dükkân kilitlemeyi de bilmeyecektik artık."

Elindeki çekici masaya attı.

"Kalk yahu, deyyusu sen mi zengin edecen?"

"Yok canım."

"Sabahın altısından akşamın sekizine kadar eşekler gibi çalış, sonra da..."

Büyük oğul bakmadan sordu :

"Sonra da?"

"Soğan doğra. Kalk hadi, kalk da caddeyi tutalım!"

Ceketlerini alıp çıktılar. Küçük oğul dükkânın kepenklerini gürültüyle indirdi, paslı kocaman kilidi taktı, kilitledi.

"Gâvur malı bu gâvur," dedi. "Bi kitlersin, carp diye kitlenir!"

Yan yana dükkândan ayrılırlarken büyük oğul sordu:

"Paran var mı?"

Küçük durdu, kuşkuyla baktı:

"Ne olacak?"

"Üç somun alalım, bize gidelim."

"Ben de belledim ki ikişer bardak şarap yuvarlayalım diyecen..."

"Önce ekmek!"

Çarşı hemen hemen boydan boya kapanmıştı. Tam alt baştaki caminin yanından döndüler; fırın oradaydı, üç sıcak somun aldılar. Şehrin en büyük caddelerinden birini geçiyorlardı. Elektriklerle al, yeşil, kırmızı, mavi reklam lambalarının aydınlattığı gübre kokulu ağustos gecesinde telaşlı insanlar, taksiler, otobüsler...

Karşıya geçerlerken bir bisikletli az kalsın küçük oğula çarpacaktı. Küçük oğul ürktü, koltuğundaki somunlardan birini yere düşürdü. Alırken sövdü. Üfledi öptü, başına koydu. On beş, yirmi adım sonra efendiden biriyle çarpıştılar. Az kalsın ekmek gene düşecekti, düşmedi. Bu kez de adamın 'pardon'una sövdü.

Ağası, "Bu akşam çok sinirlisin," dedi. "Niye?"

Küçük oğul aldırmadı.

Büyük, "Ha?" dedi.

"....."

Gene cevap alamayınca, ne olursa olsun, eşelemeye karar verdi. Babasının gündüzki öfkesi boşuna değildi.

"Bir radyomuz olsaydı..." dedi.

Küçüğün tepesi attı. Ağasına karşı yıllar yılı duyduğu saygıyı filan unutarak, 'Ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya,' diye geçirdi.

Beriki üsteledi: "Ne dersin?"

Sertçe döndü.

"Neye ne derim?"

"Bir radyomuz olsaydı diyorum..."

"....."

"Radyomuz, buzdolabımız, düdüklü tenceremiz..."

Kardeşinin başını hırsla öteye çevirişi gözünden kaçmadı.

Kolunu tuttu.

"Senin canın sıkılıyor galiba?"

".....?"

"Ha?"

".....?"

"Niye sıkılıyorsun sahi?"

"Boş ver."

"Demin bir şeyler geçtiydi galiba?"

Sertçe döndü, ağasının kuru, esmer yüzüne şüpheyle baktı.

"Nerde?"

"Dükkânda."

"Ne gibi yani?"

"Babamla. Ha?"

Ağlayacak kadar hırslı, "Boş ver," dedi.

"Benim için mi?"

"Boş ver dedik ya yahu!"

Bir süre yan yana yürüdüler. Hızla geçen taksiler, keruse denen körüklü faytonlar, korna ve arabaların çan sesleri... Büyük, usul usul, gizlemeye çalıştığı bir kahırlılıkla:

"Canım sıkılır diye korkma," dedi. "Geçenlerde anama söylerken de duydum. Bakamam, edemem, başının çaresine baksın dalgası değil mi?"

Küçük oğul sıkıntıyla döndü.

"Şeytan bazen öyle hükmediyor ki, ulan kap çekici, koca kafasına bir... bir daha..."

Büyük oğul hayretler içinde, durakladı.

"Babanın ha?"

"Öyle babanın... Şimdi gene dinden imandan çıkacağım. Ulan bütün fos be! Bakamam, edemem. Madem bakamazdın, vaktiyle düşüneydin hırbo! Alt tarafı bir eskici parçasısın. Nene gerekti üç çocuk!"

Büyük oğul düşünceli düşünceli yürüdü, bir sigara yaktı.

Küçük, "Öyle değil mi?" dedi.

"Değil tabii."

Bu kez küçük durakladı.

"Değil mi?"

"Değil."

"Demek dan dun etmekte haklı?"

"Haklı. Ona bir sen, hatta küçük bir çırak olsa yeter. Benim de yük oluşum... Ne dedi sana?"

Küçük, küskün küskün yürüdü, ağasını cevaplamadı. Büyük, dirseğiyle dürttü.

"Ha?"

Küçük omuz silkti.

"Hiç."

"Sahi ne dedi?"

"Boş ver."

"Canım sıkılmaz dedim ya."

Anlatmaktan başka çare yoktu, başladı:

"Ne demedi ki? Sen dükkânda olmadın mı başlar: Bakamam, edemem. Bösböyük herif. Harbe girmiş çıkmış, gün görmüş, umur sürmüş güya. Safi kalıp. Düşmana göster geri çek. Kendinin yüzü tutmuyor, bana böyle böyle..."

"Nasıl yani?"

"Açıkçası; seni istemiyor! Alt tarafı bir eskici dükkânıymış, beylik ahır değilmiş, başının çaresine bakmalıymışsın filan falan. Vicdansız, bu senin oğlun, ötekilerse torunların. Bir de camiye gider, namaz kılar... Böyle Müslümanlık olur mu ağa?"

Büyük oğul duymadı, dalmış gitmişti. Kardeşinin sorusu yanıtsız kaldıysa da küçük üstelemedi. Elektriklerin seyrekleştiği, hatta hiç elektrik bulunmayan, ağustos ayında bile çamur içinde, pis pis kokan sokaklardan geçiyorlardı. Geçtikleri yer, ayın hafiften aydınlattığı bir fabrika arkası. Kim bilir hangi kedi ya da köpek leşinin çok ağır kokusu yayılıyordu.

"Püf..." dedi küçük oğul. "Şu evlerdekiler nasıl yaşıyorlar burda!"

Yolun sağındaki paslı teneke, kararmış tahtalarla uyduruluvermiş, eğri büğrü pencereleri gaz lambasıyla hafifçe aydınlanmış evlere baktı. Sonra aklına ağasının oturduğu mahalle geldi. Birkaç yüz metre sonra varacakları mahalleyle ağasının oturduğu ev de bunlardan pek geri kalmazdı. Ağasına usullacık baktı. Alınabilirdi bu sözden. Ama oralı bile değil gibi görünüyordu, dalmıştı. Ayın alacalaştırdığı yüzünden belli olmuyordu sıkıntısı.

Hiç konuşmadan, birtakım sokaklar, toprak yollar geçip, hendeklerden atlayarak mahalleye geldiler. Büyük oğulun evi, kocaman bir ahşap konağın en alt kattaki rutubetli odalarından biriydi. İki kardeş daracık sokağa girdiler. Ortalık acı acı yanık şif* kokuyordu. Büyük oğulun karısıyla üç çocuğu kapı önündeydiler. Sıcak ağustos gecesinin bulanık göğünde kaynaşan iri yıldızlarla ay üzerine konuşuyorlardı: Allah onlardan birinde miydi? Herhalde. Dünyayı oradan yönetiyordu demek ki. Şimdi oturmuş konuştuklarını da duyuyordu. Peki nasıl duyuyordu? Kucağındaki en küçük oğluyla kapı eşiğine oturmuş kupkuru annenin böyle sorulara verecek yanıtı olmamakla beraber, umurunda da değildi. Allah nereden yönetirse yönetsindi dünyayı. Olup olmadığını bile düşünmeye hiçbir zaman vakti olmamıştı. Allah var, yok... Önemli olan, tükendi tükenecek yağdı. Şu kütlü toplama mevsimi geliverse de şuradan çekip gitsciler, hepsi her yandan çalışsa, kışa bari bu dirlikten kurtulsalardı!

Dar sokakta, beyazlara bürünmüş bir işçi kadın karşıdan karşıya geçiyordu ki, büyük oğulun çocukları birden sokağı yaygaraya boğarak koştular:

"Babam geliyor!"

"Babacığım geliyor!"

"Babaaa!"

"Amcam da, amcam da..."

"Ver ekmekleri amca!"

"Bana ver amca!"

"Bana ver, bana ver!!"

"Amcam amcam bana ver, verme o pise!"

"Pis sensin terbiyesiz. Verme ona amca. Demin büyük çişini yaptı, elini sabunlamadı!"

Amca her birine bir somun verdi.

Büyük oğul karısına yavaşça sordu:

"Ne var yiyecek?"

---

* Şif: Koza kabuğu. Kuruduğunda kömür gibi yanar.

İnce, uzun kadın fısıldadı:

"Mahluta.* Yağımız da tükendi..."

En arkadan girdi, kocasından, gene yavaşça, kibrit istedi, lambayı yaktı, içeri içeri kamburlaşmış badanasız duvarlar aydınlandılar. Ta karşıda köşede, büyük oğulun asker ocağındaki ressam bir arkadaşı tarafından büyütülmüş karakalem bir resmi asılıydı. Çocukların en büyüğü, annesini hatırlatan kupkuru Ayşe, babasının resminin asılı olduğu yerin yanındaki raftan coğrafya kitabını aldı. İlkokulun dördündeydi, coğrafyadan bütünlemeye kalmıştı. Biraz da amcasına gösteriş, kitabını açtı, lambanın yanına oturdu. Ortanca, Cavit, amcasının elini tutmuştu. Kimseye çaktırmadan para istedi. Amca sarı bir yirmi beşlik tosladı. Yirmi beşliği kaşla göz arasında pantolon cebine indirdikten sonra, yarın fırıldağına** yeni bir kaytan alabilmenin sevinciyle bağırdı:

"Yaşaaa Kemal Paşaa!"

Coğrafya çalışır görünen abla bir şeyler sezmişti. Kitabını kapayıp kardeşinin yanına sokuldu.

"Niye öyle dedin Cavit?"

Beriki ters ters baktı.

"Ne dedim?"

"Yaşa Kemal Paşa dedin..."

Omuz silkti.

"Sana ne?"

"Hiiç, öyle sordum."

"Sorma!"

"Küserim ama?"

"Küsersen küs!"

"Ablan olmam."

"Olma."

"Pekii, beni bayram yerine götür dersin..."

"Götürmez misin?"

---

* Mahluta: Mercimek çorbası.

** Fırıldak: Topaç.

"Götürmem tabii."

"Niye demin öyle dedin amcama?"

"Ne dedim?"

"Büyük çişini yaptı da elini sabunlamadı, dedin."

"Sen niye pis dedin bana?"

"Pissin de ondan."

"Zıkkımın dibi!"

"Karnına."

"Senin karnına."

Cavit, "Bayrama daha çok var; artanı da koynuna!" dedi.

Abla nefretle kitabına gitti, açtı. Nasıl olsa bayram gelecekti. İstediği kadar yalvarsın, götürmeyecekti işte. Görürdü o. Babası, annesi götür deseler bile...

Babasına çok düşkün en küçükse, babasının omuzuna tırmanmıştı bile. Serili yatakların üzerinde babayla oğul alt alta, üst üste güreşmeye başladılar.

Bir ara baba, "Söv oğlum emmine!" dedi.

Oğlan, amcasının anasına, avradına yarım yarım sövdü. Dalgın amca duymadı. Baba katılıyordu gülmekten. Kardeşini dürttü:

"Duydun mu Ali, ananı, avradını tekmil kalayladı!"

Küçük oğul ağasına boş, bomboş gözlerle baktı.

"Ne?"

"Ananı, avradını kalayladı!"

Küçük oğul gene aldırmayınca, en küçük oğlunu bırakıp kardeşinin yanına sokuldu.

"Yahu ne düşünüyorsun Allahını seversen?"

Küçük oğul içini çekti.

"Hiç."

"Şu meseleyi mi?"

Karşılarına yüzükoyun uzanmış, konuşulanlardan tekini olsun kaçırmamacasına dinleyen Cavit, sivri çeneli yüzünü kuru avuçları içine almıştı. Merakla sordu:

"Hangi meseleyi baba?"

Amca güldü, yeğenini çekti, öptü, çekiç sapı tutmaktan nasırlaşmış avucuyla sarı saçlarını okşadı:

"Kerhaneci. Şu sabilere ekmek getiren bir babaya nasıl başının çaresine bak dersin? Ulan senin kıldığın namazın da, tuttuğun orucun da..."

Ağası, "Destuur," dedi, "destur!"

"Niye?"

"Niyesi var mı? Silme kantar gideceksin. Ne de olsa baban. Sin kefle konuşmak doğru değil!"

Eski sofra bezini kocasıyla kaynının önüne seren büyük oğlun karısı sıcak çorbayı getirmiş, ekmekleri dilimlemiş, mutfakta birtakım işler görüyordu. Neden sonra geldi, sofraya oturdu. Küçük oğul yengesine gözucuyla bakıyordu. Babasının, 'yazının çıplağı' deyişini hatırlamıştı. İçinden, babasının insafına sövdü.

En küçük oğlunu dizine oturtan baba, karısına hatırlattı:

"Çocuğun kaşığıyla sahanını..."

Kadın fırladı, kaşık sahanla döndü.

Büyük oğul ciddi ciddi,

"Vaziyet müsait olmalı da hepimiz ayrı ayrı kaplarda yemeliyiz," dedi.

Kardeşine baktı. İştahsızca çiğniyor, düşünceli görünüyordu.

Büyük oğul sözünün ardını getirdi:

"...aynı kaptan yemek yüzünden diş hastalıkları yayılıyormuş. Bir doktor arkadaştan işittiydim, Orta Anadolu'da bu yüzden iskorpit hastalığı almış yürümüş!"

Ayşe ile Cavit kurt gibi yiyorlardı. Cavit bir ara anasına baktı.

"Çorban da tekmil is kokuyor ha," dedi. "Yutturdum belleme!"

Kadın kızardı. Büyük oğul güldü.

Ayşe, "Terbiyesiz," dedi.

"Terbiyesiz sensin kız. İs kokuyor işte!"

"Zıkkım."

"Karnına!"

Babaları, "Başladınız mı gene?" dedi. "Kesin bakalım!"

Cavit kesmedi. "Okula gidiyor diye fiyaka söküyor bize. Gelecek sene biz de gideceğiz, ne yani?"

Baba da, amca da kahkahalarını salıverdiler.

Sofraya en geç oturan kadın hepsinden önce kalktı. İki kardeş aynı şeyleri düşünerek 'El kızı'nın ardından baktılar. Küçük oğul gene bozulmuştu. Kaşığı bırakıp çekildi. Babasına her zamanki okkalı küfürlerinden birini savurdu.

Ağası, "Destur dedik, ya!" dedi.

Cavit soruverdi: "Neye destur dedin baba?"

Kadın mutfakta bir şeyler yapıyordu. İki kardeş sigaraları yaktılar. Ayşe coğrafyasını açmış, başını kitaba indirmişti. Cavit bu kez yüzükoyun uzanmamış, dizleri üzerine oturmuş, konuşulanları o her zamanki ilgisiyle dinliyordu. En küçükse sarı saçlı yuvarlak başını babasının göğsüne dayamış, ağırlaşan gözleriyle karşı duvardaki bir çivi yarasına bakıyordu.

Küçük oğul, "Şu kadıncağıza öyle acıyorum ki," dedi. "İçimden kan gidiyor. Gidiyor ama ne fayda? Herif insan değil, canavar. İnsan olan bir insan, yediği lokmayı bölüşür gene de..."

Cavit, amcasının sözünü kesti:

"Anama mı acıyon amca?"

"Yavaş söyle, hayır."

"Kime ya?"

"Bizim orada bir kadın var da..."

Babası:

"Cavit be," dedi, "sana bir şey deyim mi?"

"Deme, biliyorum ne diyeceğini, yat diyecen."

"Heye, yat, rahatına bak!"

"Yatınca rüyamda sütten ırmakta mı çimerim?"

"Sütten ırmakta çimersin, tereyağından dağlar görürsün..."

"Çocuk mu kandırıyon baba? Ben senin maksadını bilmiyor muyum? Beni uyutup, rahat rahat konuşmak. Bundan sonra karışmam, dalganıza bakın!"

İki kardeş gene kahkahalarını saldılar. Amca, ağasının sigara paketinden bir Köylü yaktı. Durgunlaşmıştı. Ağır ağır söylendi:

"Gidip yazının çıplağını alacağına mallı mülklü bir kahpe dölü alaydı diyor. Vicdansız herif!"

Cavit az kalsın vicdansızın kim olduğunu soracaktı, kendini tuttu.

"Mallı mülklüyü mallı mülklüye verirler," dedi büyük oğul. "Mallı mülklü benim kahrımı niye çeksin? Fabrika kadro dışı yapmadan önce biliyorsun, benimle birlikte fabrikada çalışıyordu. Benden üst istemez, baş istemez, aç kalsa açım demez... Neyse canım, mesele basit: Babamın eskici dükkânı bu kadar nüfusu besleyemiyor."

"Doğru. Her şey ateş pahası. Başımız kalabalık. Karşıya da o tüyü bozuk göçmen dükkân açtı mı, tamam. Babam asıl ona kızıyor."

"Biliyorum ama, boş. Kızmanın faydası yok."

"Yok tabii, açar herifçioğlu. Herkes senin başındaki kalabalığı, işinin bölüneceğini düşünür mü? Peki ağa, ne olacak bunun sonu?"

"Vallaha bilmem Ali. Gün günden kötü gidiyor!"

Köylü'sünden yeni bir sigara yaktı:

"Biz," dedi, "yakında kütlü* toplamaya gidiyoruz!"

Küçük oğul birden tokat yemiş gibi sarsıldı.

"Ne?"

"Kütlü toplamaya."

"Kütlü toplamaya mı?"

"Heye."

"Ciddi mi söylüyorsun?"

"Ciddi söylüyorum."

"Nerden çıktı bu yahu?"

"Elci** sen akran, iyi bir oğlan. Bize avans verecek..."

Küçük oğul bir türlü inanamıyordu.

"Yahu deli olmayın be ağa," dedi. "O yazı yabanda, o Allah'ın

* Kütlü: Tohumlu pamuk.

** Elci: Irgatbaşı.

sarı sıcağında nasıl dayanırsınız? Anlatıyorlar, sivrisinekler arı gibi arı gibiymiş!"

"Dayanacağız. Eski çamlar bardak oldu. Büyük çiftçi Resul Ağa'nın torunu olmak, karın doyurmuyor. Hooş, biz o devirlere yetişemedik ya. Dayanacağız yazı yabanın sarı sıcağına, arı gibi arı gibi sineklerine. Dayananlar da bizim gibi insan. Arı gibi sivrisineklere dayanmak, babamın iğneli sözlerine dayanmaktan daha kolay!"

Küçük oğul içini çekti.

"Doğru, orası doğru ya..."

"Ee?"

"Töbe dayanamazsınız."

"Kinin minin de alacağız yanımıza..."

"Ne yapsanız boş."

"Başka çaremiz yok, dayanmaya mecburuz. Şehirde bana göre iş kaldı mı? Fabrikalar boyuna işçi çıkarıyor, babamın dükkânı da malum. Ee? Avuç açıp dilenelim mi?"

"Bildik, gördük, tanıdıklar duyarsa..."

"Duyarsa duysunlar Ali. Ne diyecekler? Amaaan kütlü amelesi olmuşlar tuu mu diyecekler? Desinler. Sen şimdi bırak bildik, gördük, tanıdıkları da... elci diyor ki..."

"Biz burada sıcaktan gelsin karsanbaç* gitsin gazoz, dondurma, anca dayanıyoruz sıcağa. Orda, gölgesiz yazı yabanda..."

Cavit dayanamadı. "Elci ne diyor baba?"

"Diyor ki, günde iki, iki buçuk, iyi çalışırsanız üç liralık kütlü toplarsınız diyor. Bir hesap ettim, mevsim sonunda elimize epey bir para geçecek. Bu yıl pamuk, koza bolmuş. Yazının yüzünde masrafımız da olmaz pek. Biraz paralı dönersek, kışa şöyle küçük bir dükkân açayım diyorum. Bir örs, bir çekiç, bir raspa, yarım kanat da kösele uydurdum mu..."

Küçük oğul daldığı yerde şöyle bir doğruldu.

---

* Karsanbaç: Üzerine vişne şerbeti vb. dökülerek yenen rendelenmiş buz.

"Demek her biriniz iki, üç lira kazanabilirmişsiniz?"

"Elci öyle diyor."

"Fena para değil mi ne?"

"Babamın eskici dükkânından iyi."

"İyi amma, sıcak, sinek olmasa..."

"Dayanılacak. İki kişi günde beş liralık toplasak kırk günde ne eder?"

Ayşe coğrafya kitabının kenarında kırkla beşi çarpıverdi: "İki yüz lira, baba!"

"Evet iki yüz lira. Bunun otuz kırkını yesek... Belki de yemeyiz. Biraz kuru fasulyemiz var, biraz da bulgurumuz. Parayı idareli harcarız. Cigaradan başka şeye para vermeyiz pek."

Küçük oğulu bir düşüncedir almıştı. Sivrisinekler arı gibi arı gibi olmasa, sıcağa da boş verilebilirdi ama, sinekler... Yoksa iki kişi günde beş kâğıt, fena para değildi. Babalarının dırdırından kurtulmak da caba. Bugün önünde ağası olduğundan ona bağırıp çağırıyordu. Ağası gidince dönecekti kendine. Alt tarafı ne, bir boğaz değil mi? O da ağasıgille gitse, iki buçuk, üç de o kazansa, kazandığını ağasıgilin kazandıklarına katsa... Kışın ağasıyla kendi kontlarına açsalar eskici dükkânını...

Dalıp gitmiş, tablanın kenarında sigarasının dumanı tavana ip gibi yükselmişti. Kışın, dükkânda ağası, ağasının arkadaşlarıyla filan ufaktan ufaktan şarap içmek, yarenlik etmek ne hoş olurdu ya! Sonra, oğlan Cemil gibi, magazinlerden oyup çıkardığı artist resimleriyle dükkânın duvarlarını süsler, canı çekti mi eli kulağa atar, dayanırdı gazelin canına. Şimdiyse, ne duvarlara resim asabilir, ne şarap, ne gazel... Koca herif de kendi kendine kalsındı kukumav* gibi.

Yengesi kahvelerini getirmiş, önlerine koymuştu. Sonra tenekesi yer yer paslı küçücük kahve tepsisi kucağında kapının yanına gitti diz üstü oturdu.

* Kukumav: Baykuş.

Kocası,

"Öyle değil mi?" dedi, "kararımızı vermedik mi?"

Anlayamamıştı birden.

"Neye?"

Cavit tersledi:

"Neye neye, bir şeyi de aklında tutamaz."

Büyük oğul,

"Kütlü toplamaya," dedi.

Kadın boynunu büktü.

"Evet."

Kardeşine dönen büyük oğul içini çekti.

"Sıcak, sinek, yağmur, çamur, ayaz... Hayat bu. Geçim derdi. Savaşmak lazım, savaşacağız!"

Ayşe başını kitabından hırsla kaldırmıştı.

Küçük oğulun kafasında ağasının kütlü dönüşü açacağı küçücük eskici dükkânının sazı, sözü, sigara dumanı yüklü havası, kalktı. Başını alıp Demirköprü, ordan da Dilberlersekisi'ne * doğru açılmayı tasarlamıştı.

Amcasını kapıdan yolcu edip dönerlerken, Cavit, babasının elini tuttu. "Baba!"

"Hı.?"

"Neyle savaşacağız?"

5

Topal Eskici'ye sinirlenip duran kara kuru şarapçı, tezgâhın gerisinden parladı: "Kes çeneni moruk, kes!"

Topal Eskici, akları kızarmış gözleriyle şarapçıya iri iri baktı, sadece baktı.

---

* Dilberlersekisi: Adana'da bir semtin adı.

"...boşuna bakma. Dır dır dır, dır dır dır... Milleti rahatsız ediyorsun. Kime ne senin derdinden? Oğluna şunu demişsin, bunu demişsin..."

Omuz omuza şaraphaneyi kalın bir sigara dumanı kaplamıştı. Tam öbür baştan ince uzun birinin sesi yükseldi:

"İkinci ordu, üçüncü kolordu malûllerinden başçavuş eskisi Topal Ağa derhal mavrayı* kes ve şarabını yuttur!"

Kahkahalar.

Bir başkası, "Derdin mi var Başefendi?" dedi, "derdin varsa..."

Daha bir başkası, "Marko Paşa'ya, Marko Paşa'ya!"

"Mûmaileyhin derdi mi varmış?"

"Derdi varmış."

"Altmışaltı Ziya oğlum... Efendi babanın ifadesini alıver!"

Bu yandaki tezgâh başında ayakta durmaya çalışan duvarcı Hasbi de kelleyi bulmuş, arada çıkış yapıyordu:

"Bir ayağındaaaaa çizmeeesi var!"

Birbirine geçmiş avurtları, ipe dönmüş kravatı, uzun boyuyla, fitil gibi sarhoş zabıt kâtibi Altmışaltı Ziya, Topal Eskici'nin yanına gelmişti bile. Topal Eskici kanlı, kocaman gözleriyle sarhoş sarhoş baktı, sonra, "Merhaba!" dedi.

"Merhaba Başefendi."

Topal Eskici'nin sunduğu dolu bir bardak şarabı bir nefeste dikerken eskicinin omuzu üzerinden bakan pos bıyıklı birine göz kırptı. Eskici görmedi. Ziya'ya meze verdi, sonra tahta bacağını döşemeye hırslı hırslı vurdu.

Şarapçı, "Hop hop!" diye söylendi. Eskici bakmadan, "Doldur şu boşları!" dedi.

Kanlı gözlerini Altmışaltı Ziya'ya çevirdi.

"Milleti rahatsız ediyormuşum. Benim derdimden kime neymiş. Oğluma şunu demişim, bunu demişimmiş..."

---

*Mavra: Seyhan Nehri kıyısında, sebze bahçelerine nehirden su veren büyük dolaplar. Dönerken gıcır gıcır inler, susmamacasına. Tıraşı fazla uzatanlara Adana'da 'Mavrayı kes!' derler.

Tahta bacağını tekrar vurdu. Şarapçı gene parladı. "Ne var yahu, ne patırtı ediyorsun?"

"Doldurun şunları demedik mi?"

Şarapçı, tepe saçları dökük garsonuna seslendi:

"Heey Şampiyon!"

"Evet?"

"Bak şu moruğa, matiz oluyor gene!"

Yanındaki bir müşterisine dert yandı:

"Herif iyice morukladı mı ne?.. Eskiden hemen her akşam gelir, şarabını yutturur, kimseyi rahatsız etmeden basar giderdi. Şimdi? Hem ara sıra geliyor, hem de..."

"O zamanlar da çenesi durmazdı be. Babasından, dedesinin çiftliğinden bahsetmez miydi?"

"Doğru, doğru amma, şimdi büsbütün bi tevir oldu*. Oğluna şunu demiş, bunu demiş; kime ne yahu?"

"Hiç canım. Herkesin dalgası bozuk. Herkes buraya geliyor ki kafayı bulsun, derdini merdini filan unutsun diye..."

Kısa kalın biri, "İdare et!" diyecek oldu kenardan, şarapçı hırsla döndü.

"İdare mi? Otuz senedir bu işin içindeyim. Benden daha idareci varsa söylesin!" dedi.

Duvarcı Hasbi'nin kalın sesi:

"Bir ayağındaaa çizmeeesi var!"

Topal Eskici anlatıyordu:

"Bu bacak, ben bu bacağı Trablus'ta, kahpe bir İtalyan kurşununa verdim. Bayıltmadan kestiler, kangrenli bacağın bayıltmadan kesilmesi ne demek? Kestiler efendi, lakin Allah seni inandırsın, bugünkü kadar canım yanmadı, ciğerim sızlamadı."

Taa öbür köşeden biri: "Trablus Harbi'ni mi açtı gene?"

Altmışaltı Ziya gülerek başını salladı.

Bir başkası: "Allah yardımcın olsun oğlum Altmışaltı, dedi. Dinle gayrı."

* Bi tevir olmak: Bir tuhaf olmak.

"Dinleye dinleye bütün memleket ezberledi, hafız oldu bre herif."

"Sıra dedesinin çiftliğine, tarlalarına da gelecek daha..."

"Allanın emri o!"

"Resul Ağa'nın toprakları ha?"

"Aynen."

"Altmışaltı oğlum, halin mi iyi, dirliğin mi?" Altmışaltı Ziya bıyık altından gülüyordu.

Kargaya benzeyen biri, "Şarap beleş olduktan sonra Ziya mahşere kadar dinler," dedi.

"Doğru."

"Vazifesi ne Ziya'nın?"

"....."

"....."

"Bir ayağındaaa çizmeeesi var!"

Topal Eskici bütün bunların dışında, kendi âlemindeydi.

"...burda, buramda bir şey, şuramda işte, yüreğimin başında. Ateş düşmüş gibi yanıyor, yüreğim, yüreğimin başı yanıyor!"

Önündeki tezgâha alnını dayadı. Altmışaltı Ziya çevresini kolladıktan sonra Topal Eskici'nin iki yudum içilmiş şarap bardağını aldı, dikti, boş bardağı yerine bıraktı.

Uzaktaki adam görmüştü:

"Heye kardeş," dedi. "Farkındayım!"

Altmışaltı Ziya suçüstü yakalanmış gibi telaşla döndü sesin geldiği yana baktı.

Adam sırıtıyordu. "Gözümüz yok, Allah versin!"

Alnını tezgâhtan kaldıran Topal Eskici sordu:

"Çoluk çocuk var mı?"

Şarap bardağına uzandı, boştu. Tahta bacağını gene vurdu.

Altmışaltı Ziya attı. "Dört çocuğum var emmi, ellerini öperler."

"Sağ olsunlar. Torunun?"

"Torunum yok ama, yakın."

Gözleri sevinçle parlıyordu. "Benim var," dedi. "Heey, doldu-

run şu boşları! Benim üç torunum var, büyük oğlumun çocukları. Üçü de ay parçaları gibi. Dede dede diye etrafımı bir alırlar ki... Hele küçük... Bir buçuk yaşında yok daha, lakin safi akıl!"

Boşları doldurup getiren Şampiyon adeta hırladı:

"Bardaklar on dört oldu ha moruk!" Topal Eskici duymadı.

"...torunun tadı daha bir başka oluyor. Benim bir dedem vardı, dedelerin şahı. Göbeğinde, bembeyaz sakalı... Dede hayran, dede kurban diye... Lakin dedelerin koçuydu. Nerde şimdi öyle dede! Efendi, Allah seni inandırsın altıma bir kısrak çektiydi, halis kan Arap, baklakırı... Bir şalvar, bir çizmeler vardı bacağımda... Aaaah ah. Dede dediğin, elini şalvarının cebine attı mı avuç avuç sarı lira çıkaracak... İçelim!"

Bardakları karşılıklı kaldırdılar:

"Şerefe!"

"Şerefin var olsun!"

Tokuşturup İçtiler. Topal Eskici bardağını yarılayınca bıraktı. Ağzını nasırlı, kapkara avucuyla sildi.

"...torunlarım, ciğerlerim benim. Tırnaklarına taş dokunsun istemem. Onları ağlar görsem ciğerim yanar. Lakin biliyor musun, insan bazen dünyaya geldiğine lanet ediyor. Kendi tatlı canından beziyorsun. En biri, torunlarımın babası, büyük oğlum benim. Bugün ne dedim benim küçük oğlana biliyor musun? Dedim ki, söyle ağana dedim, başının çaresine baksın!"

Altmışaltı Ziya'yı sarhoş bakışlarla tarttı.

"...denecek laf mı şu? Biri duysa, sapıtmış dümbük der. Der mi demez mi?"

Altmışaltı Ziya başını salladı.

"Der emmi."

"Ben olsam ben de derim. İşsiz, beş parasız, ekmeğini yitirmiş, üç çocuk babası evladına başının çaresine bak demek, çoluk çocuğunla birlikte öl, geber demek değil mi?"

"Doğru."

"Benim küçük oğlan ne cevap verdi biliyor musun? Ağamın

üç çocuğu var, bugünden yarına yiyecekleri yok, dedi, Allah böyle emretmemiş, dedi. Doğru. Küçük oğlumu bunun için severim. Tıpkı ben. Onun yaşındayken ben de tıpkı onun gibiydim. Amma nerde ben, nerde o. Ben parayla oynardım. Altımda halis Arap kısrağı, bacağımda... Hey gidi günler hey. Kabil miydi biri karşıma çıksın da böyle böyle desin... Sana bir şey soracam..."

"Sor emmi."

"Oruç tutmakla, namaz kılmakla Müslümanlık olur mu?"

"Olmaz.."

"Olmaz tabii, bilmem mi? Biliyorum amma, gene de diyorum işte. Peki, bildiğimiz halde bize gene de ters türs laf ettiren şey ne evlat?"

Altmışaltı Ziya,

"Yokluk," dedi.

Topal Eskici ıslak kirpikleriyle devam etti:

"Büyük oğlumun şimdi yanımda böylesine ucuzladığına bakma. On iki yaşına kadar saçlarına kıyıp kestiremediydim. Kız gibi gezerdi, adaklı gibi. On iki yaşındaydı, aldım götürdüm Tarsus'a, Ashab-ı Kehf'te ağlayarak kestirdim saçlarını da, saçlarının ağırlığınca altın dağıttıydım fakir fukaraya!"

Gözlerinden yaşlar yuvarlandı.

"...şimdi? Şimdi ya? Elinden ekmeğini alıyorum, kovuyorum, çoluk çocuğunla git geber diyorum!"

Işıl ışıl terlemişti. Yırtıklarından kuvvetli teni gözüken gömleğinin kollarını dirseklerine kadar sıvamıştı. Kırmızı, tüylü, kalın bileğiyle terini sildi.

"...devirler değişti, rızklar bölündü, kârlar, kispler yolunu şaşırdı. Ahir zaman mı geldi? Bana sorarsan geldi evlat. Ahir zamanda kimse kimseyi tanımayacak, baba evladına, evlat babasına çemkirecek, büyük küçük bilinmeyecek der kitap. Yalan mı? Biliniyor mu? Üstüne titrediğimiz yavrularımızdan nefret etmiyor muyuz? Hatır, gönül, eşlik dostluk, ahbaplık kaldı mı?

"Doğru emmi, kalmadı."

"Şampiyon, doldur şunları!" Şampiyon boşları alırken, "On altı oluyor ha!" dedi.

"Anladık. Meze ver."

"Karın doyurmayalım, meze yapalım..."

"Bir ayağındaaa çizmeeesi var!"

"...bizim dükkânın karşısına bir eskici dükkânı daha açıldı mı sana? İşlerin cip tadı kaçtı. Dellenmek işten değil. Bizim işlerin yarısı oraya gidiyor. Nasıl acımazsın, o da insan, onun da torunları var, o da can besliyor. Görürüm sabahları, gelirler dedelerinin yanına happapla* Üst başları parça parça. O da haklı, ben de haklıyım, sen de haklısın. Hepimiz haklıyız. Peki evlat, haksız olan kim?"

Altmışaltı Ziya bardağını kaldırdı:

"İçek emmi!"

İçtiler.

"Bu gidişle işi boyalı ispirtoya dökeceğiz gibi geliyor bana. Demin bir manzaraya şahit oldum, sorma. Ayyaş bir kundura boyacısı var, esrar çekiyormuş. Gammazlamışlar. Hükümet şıp, bastırdı. Dalgadaymış fukara, dalgası bozuldu. Allah, kitap tekmil indirip kaldırdı. Dedi rakı pahalı içemiyoruz, şarap ona keza. Boyalı ispirto bile Hasanpaşalı. Ben de döktüm işi nefes'e**. Hey Allahsızlar, hey fakir fukaranın derdinden anlamaz feleksizler. Benim gibi bir fakiri gammazlayıp piyastos ettirince dünya düzelecek mi? Herifi apar topar bir götürdüler ki sorma. Fukaranın çoluğu çocuğu varsa yandı. Bozuldu ağa bozuldu, dünya kökünden bozuldu. Üstüne bastığım toprak ayaklarımın altından kayıyor sanki. Bugün dünü arıyoruz, yarın da bugünü arayacağımızdan şüphen olmasın. Yüreğim pır pır ediyor, korkuyorum. Bir bela, bir şerden korkuyorum. Geceleri bana töbe uyku yok. Boğulur gibi oluyorum. Herkes uyurken zıp diye bir kalkıyorum, tamam. Şuram var ya şuram? Birisi sıkıyor gibi oluyor. Elde yok, avuçta yok, hastalık var. Doktor, ilaç gerekse yandım. Öyle bir devre erdik ki

(*) Happap: Nalın.

(**) Nefes: Esrar.

ağız tadıyla, rahat rahat ölemezsin. Gözün açık gider. Şampiyon, doldur!"

"Bir ayağındaaa çizmeeesi var!"

"...birinde can havliyle bir sıçradım yataktan... Bizim köroğlu da uyandı, ağla ha ağla."

"Niye ağladın?"

"Ürya* amma, bırak. Küçük torunum var ya? Onu gördüm üryamda. Kuşpalazına tutulmuş. Doktor, ilaç hak getire. Fukara yavrucuk al al yanıyor, gözler yuvalarından uğramış filcan filcan. Dede dede diye kucağımda can verdi. Gel de dayan, gel de yüreğin bay* versin!"

Yaşaran gözlerini avucunun içiyle sildi. Altmışaltı Ziya, "Aldırma emmi, içeek!" dedi.

Topal Eskici'nin omuzu gerisinden bakmakta olan pos bıyıklı, yanındaki şoför arkadaşına fısıldadı:

"Topal mopal amma herif esaslı laflar ediyor ha!" Kara kuru şoför tanıyordu eskiciyi.

"Tabii," dedi. "Başçavuşmuş eskiden!"

"Yok be?"

"Başçavuş mu, küçük zabit mi? İtalyan'a karşı dövüşürken, Trablus'ta bacağından yaralanmış, sonra da kurtlanmış, kesmişler."

"Kesmişler ha?"

"Kesmişler. Çok it canlıdır... O zaman bayıltma mayıltma nerde? Dayamışlar bacağa paslı destereyi..."

Şoför, Topal Eskici'ye hayranlıkla baktı.

"Aşk olsun. Lakin gövde de gövde ha. Mebus, vekil gövdesi!"

"Gençliğinde çok hızlıymış. Bizim berber Bahri var, bunun dükkânına komşu, anlatıyor da... Bakma şimdi eskicilik yaptığına, babası değil dedesi tevatür zenginmiş. Lakin harpler, hicret, Ermeni ayaklanması şu bu derken... Şimdi kala kala başçavuşluğundan bir maaşı..."

---

* Ürya: Rüya.

** Bay vermek: Dayanmak.

"Neyse gene o da bir şey."

"Doğru amma, başı çok kalabalık fukaranın.

"....."

"....."

Gece yarısına doğru şarapçı, garsonuna seslendi:

"Şampiyon, oğlum!"

"Buyrun patron..."

"Moruk sızdı. Al hesabı, sepetle gitsin!"

Topal Eskici geniş, kemikli alnını önündeki tezgâha dayamış, kül renkli kasketi ensesine kaymıştı. Ordan da yere düştü. Yarıdan çoğu ağarmış saçları tepede iyice seyrekleşmişti, ama sağlamdı.

Omuzunu dürten Şampiyon:

"Heey moruk!" dedi. Topal Eskici inledi. Şampiyon tekrar sarstı.

"Moruk be!"

Baş, dayalı olduğu yerden az daha kaydı. Kalın ensesi kıpkırmızıydı.

"Enseye bak enseye," dedi Şampiyon. "Kilise direği!"

Bir hayli itilip kakıldıktan sonra baş, tezgâhtan kalktı, kanlı gözler Şampiyon'a sarhoş sarhoş baktılar. Tanımıyormuş, onu hiçbir yerde görmemiş gibi. Sonra bulanık, sarhoş gözler kısıldı, yüz yumuşadı, gülümsedi.

"Onlar, dedi, onlar benim torunlarım!"

Alnını tezgâha tekrar dayamaya hazırlanırken, Şampiyon kolundan hırsla çekti.

"Ayıl be, ayıl. Otel mi burası?"

"Torunlarım!"

Meyhane susmuştu. Merakla bakıyorlardı Topal'la Şampiyon'un çekişmesine. Yalnız duvarcı Hasbi... Bir kenarda kendi âlemindeydi. Yumulu gözleriyle parmağını havaya kaldırdı:

"Bir ayağındaa çizmeesi var!"

Şarapçı da sinirli sinirli geldi. Koca burunlu bir adamdı, Topal Eskici'yi o da başladı sarsmaya... Eskici kendisine gelir gibi oldu.

"Hıh!"

"Ayıl ayıl... Yarbaşı'na* geldik!"

İtilip kakılma, ayıltmıştı biraz :

"Ne var?" dedi. "Benden ne istiyorsunuz?"

"Gör hesabı da bas git!"

Acı acı gülümseyen Topal'ın dişleri gıcırdadı. Şarapçıya bakmadan meşin cüzdanını çıkardı, tezgâha fırlattı. Alnını tekrardan tezgâha dayadı. Başı ağrıyordu, beyninin içi tokmaklanıyordu sanki.:

Cüzdanı açan şarapçı, "İşte arkadaşlar," dedi. "On iki lirası var. Borcu ne kadar Şampiyon?"

"On sekiz bardak, patron."

"Yirmi beşerden ne eder?"

Altmışaltı Ziya ta öbür baştan cevapladı:

"Beş kırk, beş kırk!"

Pos bıyıklı söze karıştı:

"Ne beş kırkı? On bardak olsa iki yüz elli eder. Yirmi olsa beş yüz. İki eksik, dört yüz elli. Adamı boğuntuya mı getireceksiniz?"

Şarapçı sertçe döndü pos bıyıklıya.

"Boğuntu mu? Ne boğuntusu?"

"Boğuntu tabii, bal gibi de boğuntu. Sarhoş buldunuz adamı, karmanyolaya getireceksiniz!"

"Ne münasebet?"

"Bilmem hangi minarede sepet olduğunu..."

Şarapçı, pos bıyıklının yanına hırsla gitti, kolundan tuttu, kapıya doğru itti:

"Sen de bas bakalım, hadi!"

Pos bıyık direndi.

"O benim paşa keyfimin bileceği şey. İşine gelmedi değil mi? Karmanyolaya getiremediniz..."

"Fazla konuşma, al voltanı hadi!"

"Almıyorum."

"Alacaksın!"

---

* Yarbaşı: Adana'da bir semt.

"Almıyorum lan, hırt!

"Hırt babandır. Burası benim dükkânım..."

"İsterse kerhanen olsun."

"Ne? Kerhanem mi? Bana kerhaneci mi diyorsun? Arkadaşlar, duydunuz ya, bana kerhaneci dedi!"

Altmışaltı Ziya uzaktan, "Tamam," dedi. "Duyduk. Kerhaneci dedi sana. Eşhedübillah şahidiz!"

Şarapçı, garsonuna seslendi:

"Şampiyon, çağır bir bekçi... Ben sana kerhaneci demeyi gösteririm!"

Şampiyon, fortlarına bastığı eski siyah ayakkabılarıyla bekçi çağırmak üzere dükkândan fırladı.

Topal Eskici'nin borcu alınmış, artan parası meşin cüzdanına konulup cebine sokulmuştu. Pos bıyıklının hırslı bakışları önünde dükkândan çıkarıldı. Yıldız dolu ağustos gecesi, ihtiyarı kendine getirmişti. At fışkısı kokan sıcak havayı üst üste kokladı. Başı dönüyordu. Tahta bacağıyla parkeleri tok tok döverek yürürken bulantısı artıyordu. Yan sokaklardan birine saptı. Karanlık duvara tutunarak çömeldi, öğürtüyle uzun uzun kustu. Oracıktaki karalı beyazlı bir kedi fosforlu gözleriyle yeşil yeşil bakıyordu, ihtiyarın gitmesini bekliyordu. İhtiyar kalktı. Az açılmıştı. Omuzundaki ceketini düşürmemeye çalışarak, kusmuklu ağzını koluyla sildi, caddenin elektrik aydınlığına çıktı. Durdu, sendeledi. Sonra karşıya geçti. Kepenkleri indirilmiş bir terzi dükkânının önündeki elektrik direğinin altında duran üzümcünün küçük arabasına hafif bir yalpayla yaklaştı. Adama sarhoş gözleriyle kanlı kanlı baktı.

"Merhaba!"

Üzümcü, tahta bacaklının iyice sarhoş olduğunu anlamıştı.

Topal Eskici hep o hafif yalpayla dertli dertli içini çekti.

"Bu dünyada, bu bok dünyada evlat, iyi olmaya imkân var mı?"

"Doğru emmi, haklısın."

"Üzümün ekşi değil ya?

"Ne ekşisi? Halis Baltalı*, bak."

Üzümcünün uzattığı beyaz üzüm tanesini aldı, ağzına attı, sonra,

"Tart bakalım iki kilo," dedi. Kesekâğıdına iştahla sarılan üzümcü:

"Derhal... Hey babam heey... Şu mala bak malaaa... İki kilo dediydin değil mi?"

"Aynen."

Üzümcü üzümleri gazete kâğıdından yapılmış büyücek bir kesekâğıdıyla uzattı. Topal Eskici paketi aldı, parasını verdi. Verdi ama neden basıp gitmiyordu?

Elinde üzüm paketi, üzüm arabasının önünde sallanarak sarhoş sarhoş dikiliyor, gülümsüyordu. Birden sordu:

"Ben bu üzümleri kime götürüyorum bil bakalım?" Üzümcü ellerini iki yana açtı:

"Lâgaybu illâllah!"**

Topal, neşeden kırılarak sanki müjdeledi:

"Torunlarıma!"

Üzümcünün ilgilenmesini, bir şeyler sormasını bekledi... Üzümcü oralı değildi.

"Üzüüüüüm, Baltalı beyazı üzüüüüm!"

Topal Eskici tekrarladı:

"Torunlarıma götürüyorum. Oğlumun çocuklarına. Biri kız, ikisi erkek, üç tane. Üçü de, görsen, ay parçaları gibi!"

"Üzüüüüm, Baltalı beyazı üzüüüüm!"

"Bugün öyle bir halt ettim ki sorma..."

"Üzüüüm, hani ya Baltalı beyazı üzüüüüm!"

"Dedim ki benim küçük oğlana, ağana söyle dedim, başının çaresine baksın dedim. Lakin, bırak, dilim kuruyaydı da demeyeydim. Amma kardaş nasıl demezsin? Diyor işte insan. Demek iste-

*Baltalı: Adana yakınında, üzümüyle ünlü bir köy.

** Lâgaybu illâllah: Gâibi Allah bilir.

mesen bile mümkünü yok, diyorsun. Neden diyorsun? Kârların, kisplerin bereketi kaçtı, ekmek bölündü, ufaldı..."

"Baltalı beyazı üzüüüüm!!!"

"Doğru değil mi amma?"

Üzümcü yirmi gün sonra kızını evlendirecekti, para lazımdı. Gündüzleri dokuma fabrikalarından birinde çalışıyor, akşamları da birkaç saat üzüm satıyordu. Kıza yatak lazımdı, yorgan lazımdı, üst baş lazımdı. Topal'ın mavrasına tutulmaktansa, çarşı içine inmeliydi. Topal'ı orda bırakıp, arabasını sürdü.

"Hani ya üzüüüüm, Baltalı beyazı üzüüüm!"

6

Sabahleyin erkenden dükkânı açan küçük oğul iş işlerken oturduğu alçak hasır iskemleye ilişmiş, sokağa dalgın dalgın bakıyordu. On sekizindeydi, demir gibiydi, dilediğini yapmasına kim ne karışabilirdi?

"Merhaba Ali!" Baktı, oğlan Cemil.

"Merhaba," dedi.

"Bakıyorum, erkencisin?"

"Ne yapim? Uyku tutmuyor ki..."

"Sevdalı mısın yoksa lan?" Sinirlendi.

"O size mahsus oğlum. İşiniz gücünüz yolunda, mangır, tamam. Bu halimizle bize kim bakar?"

Oğlan Cemil briyantinden vıcık vıcık saçlarıyla geçip gidince tekrardan başladı düşünmeye. On sekizindeydi evet, ne baba, ne Allah! Kimse karışamazdı. Dilediği gibi yaşayabilirdi. Az sonra ağası gelince:

"Ben de sizinle gidecem," dedi. Ağası anlamadı.

"Nereye?"

"Kütlü toplamaya!"

"Ciddi mi söylüyorsun?"

"Ciddi söylüyorum tabii. Önümde sen varsın diye bana pek bir şey demiyor amma, sen gidince..."

Büyük oğul içten içe sevindi; iş önlüğünü kuşandıktan sonra, "Hani sıcak, sinek diyordun?" dedi.

"Diyorum, gene diyorum amma, sizin canınız yok mu? O kadar fukaranın canı yok mu? Bu gece size mi geldi?"

Büyük oğul alçak hasır iskemleyi çekip oturdu, güldü:

"Heye. Gece yarısıydı, serilmiş uyuyorduk. Kapı başladı dan dan dan... Bellersin yıkılacak. Fırladım. Ağzı leş gibi şarap kokuyor. İçeri girerken bir ağıttır tutturdu. Derken sarıldı boynuma. Vay benim oğlum, vay benim yavrum, yavrularım, ciğerlerim. Yahu baba kendine gel, ne var, ne oluyor? Söylemez."

"Çocuklar uyuyor muydu?"

"Uyandılar onlar da. Bu sefer çocuklara... Birini bırakır birini alır. Üzüm de getirmiş. Derken yukardan aşağı bir kussun... Ne yatak kaldı, ne yorgan. Bizimki gitti, bir acı kahve pişirdi getirdi. İçmez. Baba iç, açılırsın, içmez..."

"Sonra?"

"Sonra sağlık. Zorla içirdik, kendine gelebildi. Gelebildi ama bu sefer de tutturdu ille söyle, kardaşın sana bir şey söyleyecekti söyledi mi? Çaktım tabii, dedim yook, hiçbir şey söylemedi. Bir şey mi söyleyecekti? Beni uzun uzun süzdü, sonra inandı, sevindi. Sana sorarsa söylemedim de bari..."

Küçük oğul, "Sordu," dedi. "Demek sizden geliyormuş, gece yarısını epey geçmişti, ayık geldi eve. Beni uyandırdı, ağana bir şey söyledin mi, dedi. Söylemedim, dedim. Beni öptü, okşadı. İki bardak şarap içti mi dünyanın en iyi insanı oluveriyor!"

Büyük oğul akşamdan kalan işini yeniden almıştı.

"Vallah babam esasta fena değil," dedi. "Değil ama işler kesat

gidiyor. Başı kalabalık. Kendi ihtiyar. Hasta düşer bir kenarda yatar kalırsam hanginiz bana bakabilirsiniz diyor, doğru."

Küçük oğulun içinden bugün çalışmak gelmiyordu. Önündeki masadan kundura falçatasını aldı.

"Boş ver," dedi.

"Boş veri yok. Babam haklı!"

Falçatayı masanın kenarına hafif hafif vuruyordu:

"Gâvur parasıyla iki mangır etmez."

"Öyle deme. Yarın biz de o yaşa geleceğiz. Etrafımızı torunlarımız alsın, yetişmiş ergen oğlumuz, ergen kızımız olsun da bak; babam aslında fena değil, fazla sinirli!"

"Sen ne dersen de, mangır etmez bence. O yaştaki ihtiyar bir adam şimdi elinde tespih, boş zamanlarında camiden çıkmayacak. Bu? Şarap, küfrün daniskası... Sen gelmeden az önce oğlan Cemil geçti buradan. Babam olsa da oğlan merhaba deseydi tamamdı. Senin babanı, diyor zamanında başına krep atıp avrat niyetine eve kapatır oynatırdık. Söylenecek söz mü bu?"

"Başkası söylese kan çıkar ama, bakma babam nekre, seviyorlar... Sonra babam ham sofu değil. Akıllı, aklımın almadığı şeylere inanmam demiyor mu?"

"Canım o ne Allah tanır, ne peygamber. Bırak şimdi bunu da, bugün bir biçimine getirip şu meseleyi açayım mı?"

"Hangi meseleyi?"

"Kütlü toplamaya gideceğimizi..."

Büyük oğul elindeki işi dizlerine indirip doğruldu. "Sakın ha!"

"Niye?"

"Benim yanımda açma bir; ikincisi, vazgeç bu sevdadan!"

Elindeki falçatayı masanın üstüne attı:

"Hangi sevdadan?"

"Bizimle kütlüye gitme sevdasından..."

"Niye?"

"Babamı bırakıp bizim peşimize düşmen yakışık almaz!"

Küçük oğul babasını hatırlatarak kıstığı iri gözleriyle ağasına sinirli sinirli baktı.

"Sen de kıyaksın... Herif düpedüz kovuyor, ardından atıp tutuyor, sen hâlâ..."

Büyük oğul üstünde durmadı.

"Bizim Cavit var ya? O da uyandı gece. Dedesini bir dinledi, iki dinledi, biz kütlü toplamaya gideceğiz deyivermesin mi? Bereket babam duymadı. Oğlanı yorganın altına sokuverdim..."

"Ağa be, işine gelmeyen bir laf oldu mu kaydırıveriyorsun. Bu huyun öyle hoşuma gidiyor ki. Sana bir şey soracağım: Şu Allah'ın işine ben bir türlü akıl erdiremiyorum."

"Hangi işine?"

"Zürriyet verir rızk vermez, rızk verir zürriyet vermez. İstese veremez mi?"

"Bırak şimdi bunu. Demek bizimle gelmek istiyorsun?"

"İstiyorum ya, sen gene kaydırdın lafı."

"Bizimle gelmene babam razı olmaz!"

"Olsun olmasın. Yaşım on sekiz. Ne karışır? Sabahleyin anama söyledim, ben de ağamgilnen kütlüye gidecem, dedim."

"Ne dedi?"

"Ne diyecek, anamı bilmen mi? Gözü sulu kör Meryem, ağla ha ağla."

"Bizimle gelmeye kulağasma, yahut da izinlerini al. Kalplerini kırma."

"İzin verir mi hiç yahu?"

"Güzellikle söylersen verir."

"Vermez. Boğaz tokluğuna it gibi çalıştırmak dururken..."

"Sen gene de kalplerini kırmamaya bak!"

"O bizimkini kırıyor amma..."

"Babadır o."

"Allah değil ya!"

"Olsun."

"İki bardak içince yumuşadığına ne bakıyorsun?"

Kalktı.

"Su dökmeye gidiyorum ben..."

Dükkândan çıktı.

Büyük oğul, tahta kalıba geçirili işine kendini iyice vermişti. Kardeşinin kendileriyle birlikte gelmesi hiç de fena olmayabilirdi, ama bu, babasına karşı düpedüz bir meydan okuma halini almamalıydı. Yoksa bir yandan babası, öte yandan anası, çocuğu kandırdığını sanabilirlerdi.

İşine dalmıştı ki, babasının parkeleri tok tok döven tahta bacağının sesini işitti. Geliyordu koca herif. Az sonra, hep o ulu dağlardan yuvarlanıp gelmiş granit parçasını hatırlatarak, dükkânın önünde durdu. Büyük oğul işini bırakıp ayağa kalktı.

"Buyur baba!"

Bakmadı bile. Karşı göçmen eskiciye döndü, kıpkırmızı sakalı, kemerli iri burnu, kuvvetli çenesi yandan görünüyordu. Homurdandı:

"Deyyus!"

Dükkâna adımını besmeleyle attı, iş önlüğünü besmeleyle aldı, besmeleyle kuşandı, makinesinin başına geçip besmeleyle oturdu. Soluyordu, yorulmuştu. Ne vardı bu bok dünyada ki geberip kurtulmuyordu!

Babası oturduktan sonra yerine oturan büyük oğluna bakmadan nefretle, "Dükkânı ortadan kasalım da kardaşınla çalışın," dedi. "Errızk alâllah'sa göstersin adaletini. Dokuz boğazı beslemiyor bu dükkân, zorla değil ya!"

Birden öfkelendi: "Errızk alâllah, errızk alâllah... Hangi errızk alâllah? Ne Allah işini biliyor bu zamanda, ne kul!"

"Günaydın Başefendi!"

Sertçe baktı. Berber kalfası Bahri, dükkânına gidiyordu.

"Başefendi'nin de avradını, senin de!"

"Başefendi keyifler gıcır mı?"

Zevzek esnaftan bir başkası. O sıra dükkâna ufak tefek memur kılıklı bir kravatlı gelip üç gün önce getirdiği ayakkabılarını istemeseydi zevzeği de iyi bir haşlayacak, belki de esmayı büsbütün üstüne sıçratıp, sabah sabah esnafla uğraşmak zorunda kalacaktı.

Zevzeği unutarak büyük oğluna döndü.

"Ver ordan beyin ruganlarını!"

Görünürlerde rugan filan yoktu. Büyük oğul şaşkınlıkla sağa sola bakınırken, babası öfkeyle bağırdı:

"Orda, orda işte! Ulan orda diyorum, sabah sabah ya fettah ya rezzak, öfkemi başıma sıçratma gene!"

Büyük oğul kıpkırmızı kesildi. Ruganları gaz sandığının içinde bulup çıkardı. İhtiyarın çenesi açılmıştı bir sefer.

"Göz değil, gön deliği!" Müşteri araya girdi:

"Zarar yok usta, görmedi, olur."

"Kazık kadar herif efendim. Yallah deyince üç çocuk babası. Ben onun kadar bile yoktum Trablus'ta İtalyan'a kurşun sallarken. Nah, bu bacağımı orda bıraktım. Bösböyük adam, peşinde sürüynen eniği var. Sürüynen enik peydahlamak kolay. Marifet onları doyurmak, giydirip kuşatmak, okutmak, dedeye muhtaç etmemek. İnsan iki yanına bakınır, gözlerini dört açar. Orda diyorum. Ben olsam bakınca görürüm. Neden? Çünkü zihnimi verdiğim iş bu. Bundan ekmek yiyorum. Şimdi dünya bi tevir oldu. Devirler değişti, ekmek ufaldı. Hani eski ağalar, beyler? Hani güm güm gümüleyen çiftlikler, konaklar?"

Büyük oğluna emretti:

"Ver oradan o gazeteyi! Onu değil, onu değil, gazeteyi ulan! Ben gazeteyi diyorum, sen sarı kâğıda sarılıyorsun. Gazete denince malum. Bir parça dikkat kâfi. Kardaşın nerde?"

"Su dökmeye gittiydi..."

"Buyrun, sabah sabah su dökmeye. Bizim bildiğimiz... Borcunuz mu? Üç buçuk lira. Bizim bildiğimiz, sabahleyin yataktan kalkınca..."

Müşteri, "Üç yetmez mi usta?" dedi. Topal Eskici başını sertçe kaldırdı.

"Pazarlığı sevmem... Sabahleyin kalkınca ilk iş kenefe gitmek, sonra el yüz yıkamaktır. El yüz yıkandıktan sonra kenefe gidilmez!"

"Üç yeter değil mi?"

"Pazarlığı sevmem dedim. Beni tekmil bu çarşı bilir..."

"Ben bilmiyorum."

Tepesi attı. "Bilmiyorsan öğren!"

"Keşke karşıki göçmene götürseydim..."

'Göçmen' sözü beynine balyoz gibi indi, büsbütün hırslandı:

"Göçmen mi? Şimdi başlarım göçmenin de, onları başımıza bela edenlerin de dininden imanından ha! Seni mumlu mektupla mı davet ettim? Göçmene götüreydin!"

Müşteri iyice şaşalamıştı. "Biraz nezaket, biraz edep yahu..." dedi. Makinesinin başında şahlandı adeta.

"Senin nezaketinin de, edebinin de, boynundaki kravatın da, memurluğunun da... Senin dört elle sarıldığın o memurluğu biz otuz beş sene önce teptik."

Esnaf gene toplanmaya başlamıştı.

Kenardan biri, "Doğru söylüyor Başefendi!" dedi. Bir başkası, "Ben şahidim, teperken yanındaydım!"

"İbo İbram da orda mıydı?"

Topal Eskici bu sefer tam onlara dönecekti ki, müşteri üç buçuk lirayı makinenin kenarına koyarken, "Bu para bu işe çok," dedi.

Topal'ın öfkeden gözleri dönerek, paraları kaptı, adamın ardından fırlattı.

"Al paralarını deyyus! Biz böyle parayı çok gördük! Alt tarafı ne lan? Üç buçuk kâğıt! Ne abat eder adamı, ne berbat.

Esnaf paraları yerden toplarken, küçük oğul su dökmekten geldi. Esnafın gene babasını kızdırdığını sanarak tam çıkışacaktı ki, babası hırsla sordu:

"Nerden bu geliş?"

Küçük oğul, "Heladan," dedi.

"Heladan mı? Sen de adam olacan öyle mi?" Küçük oğul meydan okurcasına dikildi:

"Ne var gene?"

"Ne olacak, hiç. Bizim bildiğimiz, sabahleyin erkenden kalkılır, el yüz yıkamadan önce kenefe gidilip çatlanır. Çatlanmadan el yüz yıkanmaz. Usulden değildir, şeriata sığmaz. Evvela çatlanır, sonra el yüz yıkanır!"

Esnaf dükkân kapısına birikmiş kahkahayla gülüyordu.

Küçük oğul, "Kes yahu," dedi. "Kenefe gitmenin de şeriatı mı olurmuş? Sabah sabah ya fettah ya rezzak yahu!"

Kapıya birikmiş sırıtıp duran esnafa döndü.

"Sabah sabah tiyatura oynuyor burada öyle ya, gıdanızı alıyorsunuz. Böyle adamı ben de bulsam ben de gülerim!"

"Ne olmuş adamlığıma lan?"

Yerine geçerken, esnaf da dağıldı. Lakin küçük oğulun kan tepesine adamakıllı sıçramıştı. İskemlesine oturduysa da, eline iş almadı, gelmiyordu içinden. Babası sordu:

"Niye çalışmıyorsun?"

"Çalışmıyorum!"

"Niye ama, anlayalım?"

"Niyesi miyesi yok, çalışmıyorum işte. İnsanda çalışmaya heves bırakmıyorsun be! Kenefe gitmemize karışırsın, oturup kalkmamıza karışırsın, iki gülsek karışırsın... Ne bu?"

Ağası sertçe, "Ali!" dedi.

"Ali'si malisi yok ağa. Bir an önce basıp gidelim de kurtulsun bizden!"

Topal Eskici kırmızı sakalıyla kireç kesilmiş, yumuşayıvermişti:

"Ne var? Ne oluyor ki?"

"Ne oluyorsa oluyor. Biraz daha sık dişini, benden de, ağamdan da kurtulacaksın yakında!"

Ağası masanın altından ayağına bastıysa da ok yaydan çıkmıştı.

Topal Eskici ucunu bırakmadı.

"Anlayalım yani, nereye gidiyorsunuz?"

"Nereye gidiyorsak gidiyoruz!"

"Piyango miyango mu çıktı? Gömü mömü mü buldunuz?"

"Ne piyango, ne de gömü. Ekmek bes* senin dükkânında değil ya! Biz eşşek olduktan sonra palan vuran mı bulunmaz?"

"İyi amma, nereye gideceksiniz?"

Baklayı ağzından çıkardı:

"Kütlü toplamaya!"

Ulu dağlardan yuvarlanıp gelmiş granit parçası, makinesinin başında ufaldı, ufaldı...

"Sen de mi gidecen?"

"Ben de gidecem!"

Beklemiyordu bunu, hiç beklemiyordu. Ne derse der, ne türlü davranırsa davranır ama Ali ondan ayrılmaz sanırdı.

"Gidecen hı?"

"Yok, duracam. Senin gibi babanın yanında bu kadar bile durmak fazla ama, oldu bir sefer. Sabahın erken saatlerinde gel, akşama kadar it gibi çalış, bir boğaz değil mi? Ben bu kadar çalıştıktan sonra kim olsa senin verdiğin ekmeği verir!"

Topal, fena şaşırmıştı. Zavallıca, "Peki," dedi, "sen de gidersen... Bu topal halimle bana kim yardım eder yavrum?"

"Kim ederse etsin!"

"Kim ederse etsin ha? Demek beni bırakıp... demek hasta, alil sakat babanı bırakıp gideceksin hı?"

Ali başını eğmişti. Acımıyor değildi babasına ama renk vermemesi de gerekirdi.

Babasının yaşaran gözlerini göstermemek için onlara sırtını dönüşüne bakmadı bile.

Topal ağlıyordu, gözlerinden yuvarlanan damlalar kırmızı sakalından aşağılara yuvarlanıyordu.

Ne büyük, ne de küçük farkındaydılar bunun.

---

*Bes: Sade, sadece

7

Topal Eskici'nin yuvar yuvar karısı sokak kapısının yanında bulaşık yıkıyordu. Sokağa şif dumanı yüklü, laciverde çalan bir akşam inmişti. Bu saat, mahalle kadınlarıyla kızlarının kapı önlerinde çene çaldıkları, daha çok da adam çekiştirdikleri saatlerdir. İlerdeki arsada çocuklar paçavra toplarının ardından koşmaktan kıpkırmızıdırlar. Yıldız ışığında topu nasıl görürler, nasıl koşarlar, nasıl şut atarlar, nasıl gol yaparlar? Yaparlar işte. Vız gelir laciverde çalan alaca karanlık.

Topal Eskici'nin karısı, arsadaki küçük futbolcuların yaygarasını değil de, birkaç kapı aşağıda toplanmış yüksek sesle tartışan, tartışan da değil, o sıra aralarında bulunmayan tamir atölyesi sahibinin karısını çekiştirenleri işitmişti. Yüreği pek yanıktı ondan. Bulaşığı bırakıp koştu :

"Kiim? Fadime'nin oğlu mu? İki satırlık bir mektubu bile kurban ediyormuş. Bana sorun, bana... Lafın kalpı değil essahı* bende. Babasının ağzını bıçaklar açmıyormuş!"

Bulaşık sulu ellerini kara şalvarına sildi:

"Herife acıyorum ben, herife. Sessiz herif. Benimki gibi celalli**değil."

Komşulardan kuru, kupkuru biri, "Amaan," dedi, "Nesine acıyacan? Benimki gibi işinden gücünden olmadı ya. Sonra ne, bakma şimdi sessiz olduğuna. Anam anlatırdı, delikanlılığında içer içer gelir, anasını babasını sopadan geçirirmiş. Benim de az buçuk aklım erer ya... Şimdiki sessizliği, avradının korkusundan!

"Bir erkek avradından niye korkar?"

Hepsinin aklından aynı şey geçtiğinden, güldüler.

"Malum," dedi Topal'ınki.

---

* Essah: Sahi, gerçek.

** Celalli: Öfkeli, gazaplı.

"Malum ki malum."

"Allah bir erkeği elden ayaktan düşürmesin..."

"Eee anam, yağız itin sonu uyuzluk!"

"Uyuzluk ki uyuzluk..."

"Onca mal, mülk, yeyim, giyim..."

"Oğullarının subaylar olması..."

Topal Eskici'nin karısı:

"Oğullarından buluyorlar işte," dedi. "Oğlum subay oldu diye zambırından* geçilmiyordu!"

Paçavra top ardından koşan çocuk yaygaraları konuşmalarını bir süre kesti. Sonra söze gene Topal'ın karısı başladı:

"İnsan olan bir insan zihnine şöyle bir vurur, der ki, benim aslım ne? Hiç. Anam soğan, babam sarmısak. Oğlum doktor mu çıktı? Subay mı oldu?"

Kuru, kupkuru kadın sözünü kesti:

"Oğlu doktor çıktı, subay oldu da ne? Kocası, zamanında, benim babamın yanında..."

"Duur, bırak şimdi orayı. Oğlum doktor çıktı, subay oldu söz temsili değil mi? Gene de büyüklük taslamam ben olsam. Neden? Çünkü büyüklük Allah'a mahsus. İstediğin kadar büyük ol, geldiğin yer toprak, gideceğin yer gene toprak."

"Doğru."

"Konu komşu, bir mahalleli, him dim komşu... İnsan olan bir insan, doğma büyüme komşusuna fort atar mı?** Ben mesela... Ne babamnan, ne de ille kocamın dedesiynen övünür müyüm? Övünmem. Sevmem fort atmayı. Herkes Fransız'dan saklanacak sıçan deliği ararken, benim babamnan emmim göğüslerini gere gere gittiler de alınlarından şehit oldular. O biçim şehitlik şerbetini içmek her kula nasip olur mu? Amma ben övünmem. Bizimki o kadar etti, avrat bırak aksiliği, kalkak gidek askerlik şubesine anlatak vaziyeti, hökümet maaş bağlar sana dedi

* Zambır: Çalım.

** Fort atmak: Övünmek.

de töbe. Din, iman, Allah, vatan yolunda bir şehitlik mesela, ayıp değil mi maaş istemek? Kocamın dedesine gelince... Hepiniz az çok duymuşsunuzdur, o çiftlik, o tarlalar, konaklar, o yeyim, o giyim... Kimde vardı? Fort atmak, övünmek ayıp şey, hem de Allah'ın pek gücüne gider?"

"Doğru..."

"Kurban olayım keremine..."

"Parmağı yok ki takdığıynan iki gözlerini birden alıversin!"

"Ne güzel oldu amma, fışkılarının üstüne yığılıverdiler. Aferin oğlana, iki satırnan olsun hallerini hatırlarını sormuyormuş. Ben gene de herife acıyorum. Neden dersen..."

"Amaaan, ben şu sıra hiç kimseye acımıyorum!" Az ilerideki pembe konağın önünde toplanmış çene çalmakta olan mahalleli kızlar arasındaki kendi kızına seslendi:

"Kız Zalhaaa... Gözü çıkmayasıca, yeter çene çaldığın. Şimdi nerdeyse gelir baban. Git çalkalayıver o bulaşıkları!"

Bıraktığı yerden sözü tekrar aldı:

"...Ne diyordum? Haa... Ben şu sıra kimseye acımıyorum. Neden dersen, hani laf aramızda, sizden sır çıkmaz, benim küçük oğlan var ya? Ali. Dostlardan ırak, aklına ağasıgilnen kütlü devşirmeye gitmeyi takmış!"

Komşu kadınlar yadırgadılar bunu. Kütlü toplamaya gitmek, daha çok ırgat, maraba takımının harcı, düşük, alçaltıcı bir işti. Yerli kısmı böyle şeylerle alçalmamalıydı. Demek oğulları böylesine alçalmıştı? Oğullarının alçalması, babasıyla anasının da alçalması demekti.

Kuru, kupkuru kadın memnunlukla, "Vah vah vah..." dedi. "Demek böyle?"

"Böyle bacım. Ele güne karşı rezil olacağız. Öylesine zengin, halli mallı bir dedenin torunları, kim derdi ki gün gelecek kütlü devşirmeye gidecekler!"

"Babasının yanında çalışmıyor mu küçük?"

Topal Eskici'nin karısı ağlamaklı bir sesle, "Çalışıyor bacım,"

dedi, "çalışıyor amma, ne bileyim ben? Takmış aklına işte. Ağasıgil gideceklermiş, bunun da aklına girmişler ellâham,* cahil çocuk ne de olsa, gidecem de gidecem... Kimselere açamıyorum utancımdan, yüreğimden kanlar gidiyor. Eeeh, düşmez kalkmaz bir Allah. O güm güm gümüleyen çiftliğin sahibi dedeleri yattığı yerden başını kaldırmalı da, torununun çocuklarını görmeli! (Gözleri doldu.) O yeyim, o giyim kuşam... Kayınbabamın çiftliğinde ne eksikti? Kuş sütü bile bulunurdu söz temsili. Gelin geldiğim yılların dili olmalı da söylemeli. Ne desek boş. Öyle bir adamın oğlu... Şimdi bir eskici parçası amma, bakma. Ne de olsa subay sayılır. Küçük zabitlikten malûl, maaşı var. Herkesler askerden kaçarken, o göğsünü gere gere gitti. Tabii unutuldu şimdi bunlar. Şimdi mal, mülk, para kimdeyse itibar onda. Bu dünya, bu haksız dünya niye bozuluyor günden güne? Belli bir şey, eski hatıralar, eski saygılar unutuldu da ondan. Yerlere geçiyorum... Kütlü toplamaya gitmek bizim çocuklarımıza yakışır mı? Eller bizi düdüğe kor da üfürür gayri. Oğlum dedim, eller şöyle der, bizi düdüğe kor üfürürler, senin babanın, dedenin, dedenin babasının bu memlekette namı şanı var, böyle şeyler bize göre değil! Bin dereden su getirdim, ne ettimse nafile. Nuh diyor peygamber demiyor. Tıpkı babası. Babası gene arada imana gelir. Bu? Töbe. O babasına ne deyim ki ne olsun. Bunu böyle şirneten** hep o. Niye? Kendine, kendi gençliğine benziyormuş. İlkim nasıl? Babası söver sayar da karşısında lahavle demez***. Bu? İt. Sertçe söylemeye gör. Hırlayıverir..."

Aklına gene birden kızı geldi.

"Kız Zalhaaa! Kime söyledim kız hayasız? Gidip iki su çalkalayıversene şu kapları!"

Burnunu hıh diye sümkürdü, şalvarına sildi.

"Onu diyecektim... Tutturmuş gidecem de gidecem. Bu bir deli, baba iki deli. Aralarında şaşırdım kaldım. Ulan dedim, sen ağana

* Ellâham: Herhalde, besbelli.

** Şirneten: Yüz veren, şımartan.

*** Lâhavle demez: Karşılık vermez.

ne bakıyon? Onun avradını biz beğenip kendi elimiznen almadık. Bırak gitsin o, dedim, töbe. Ağam diyor, bir daha demiyor. Hele bizim geline töbe laf söyletmiyor. Ağam dedi mi ağzından birkaç ağam birden dökülüyor. Geline laf söyletmemesi, ağasını çok sevdiğinden. Sevdiğinden ya, gelin de bir gelin olsa... Yazının çıplağı, biliyorsunuz, ensesine vur, ağzından lokmasını al. Yenge yenge... Ulan diyorum esalet* yenge dediğin, yazının bir çıplağı..."

Deminden beri söze hiç karışmayan şişman komşu, kendi kızını hatırlayarak sözü aldı:

"Sana bir şey deyim mi? Siz onun başını bağlayın. Takın bir nişan..."

Topal'ın karısının dertleri depreşti :

"Neynen anam bacım neynen? Düşünmedim mi belliyon? Elde yok, avuçta yok. Herif dersen canının sıkıntısından evlere sığmıyor Allah vermiye..."

"Canım, nerden baksan bir nişan. Ne olacak? Atnan deve değil ya. Başgöz olurken hangimize kaydıra kaydıra sarı liralar saydılar?"

"Yook, Allah gani gani rahmet eylesin, ben başgöz olurken kaynatam kaydıra kaydıra sarı liralar saydıydı. Mekânı cennet olsun, nur içinde yatsın, kendi yok Allahı var. Hani az buçuk bilmez değilsiniz. Kaçkaç'ta yanan konaklarında bir hafta geceli gündüzlü davul dövüldüydü!"

Kadınlar böyle bir şey hatırlamıyorlardı, ama bunu o kadar çok tekrarlamıştı ki, üzerinde durmuyorlardı artık.

"...o yemin yiyeceğin haddi hesabı olmalıydı. Büyüklük taslamak kendini bilmeyene yakışır. Ben hiç sevmem yalanı, büyüklük taslamayı. O bu değil ya, nişan dedin... Ne oldu on sekizine gireli benim deli fişek daha? Avrat kıymeti mi bilir?"

Kızı gene aklına geldi:

---

* Esalet: Mahsustan, yalancıktan.

"Kız Zalhaaa, Zalha!"

Kızlar kalabalığından ayrılan akça pakça, balık etli Zeliha sinirli sinirli:

"Zalhasız kal!" diye ayrıldı. "Zalha Zalha! Adımı mı belliyorsun?"

Anasının bıraktığı bulaşıkların başına çömeldi. Anası duydu, aldırmadı:

"...onu diyecektim, bizim herif esasta kötü değil, değil ya, gözü çıksın yokluğun! İlle şu sıralar..."

"Heye bacım, cip* kesatlaştı!"

"Amaan siz de. Olanda yüküyle var..."

"Doğru anam doğru, yüküyle ki yüküyle... O gezmeler tozmalar, o har vurup harman savurmalar..."

"Öte dünyayı da düşünen kalmadı!"

"Amaaan... öte dünya kimin umurunda?"

"Bizimkinin de ağzını bıçaklar açmıyor!"

"Ya bizimkinin?"

"Gâvur tarafından bol yedek parça geliyormuş, motor, şu, bu. Yerli atölyelerin işine ket vuruyormuş. Giden hafta yemini billah etti benimki, koca haftada on üç lira aldım, seksen beş lira haftalık dağıttım çıraklara, dedi. Burnunu tutsan canı çıkacak!"

"N'olacak bu ortalığın kesatlığı bilmem..."

Topal'ın karısı sözü gene aldı:

"Bir zamanlar Alaman'dır tutturdulardı. Alaman aşağı, Alaman yukarı. Encamı başını yediler herifin. Benim büyük oğlanın kulağı deliktir, neler anlatıyor neler. Akıl değil ki benimki. Hani Allah hakkımızda hayırlısını versin, bizimki gene içkiyi artırdı. Alaman harbi içinde ne iyiydi! İçkiyi azalttı mı işleri düzeliyor, çoğalttı mı bozuluyor ne hikmetse. Eli çantalıları görmüyor mu, delleniyor delleniyor, eve barka sığmıyor. Allah vermiye. Bari büyük oğlan olmasa! O da ayrı bir dert bacım. Üç de sıpası var. Kendi elimle eversem zoruma gitmez. Kendi kendine bulmuş. Ayı

* Cip: Büsbütün.

mıdır, kurt mu? Sen tut, yazının çıplağını omuzla getir. İyi bir mal olsa bizi bulmazdı. On bir yıl oluyor bize geleli, on bir yıldır eve bir uğursuzluktur çöktü. O gümbür gümbür gümbürdeyen ev, kurudu kurudu kabuğuna yapıştı. Hani herifin malûl maaşı olmasa, torba tak dilen. Ben en çok küçük oğluma acıyorum. Okuyordu. İşler kesatlaşınca, bizim herif tuttu mektebinden aldı çocuğu. Evladım kiminkilerden geriydi? Okusa o da olurdu bir subay. Bir yazısı var, boncuk gibi. Ellerin suratsızları ondan daha mı iyi?"

Kocasının parkeleri tok tok döven tahta bacağının sesi duyulmaya başlayınca, lafı kesti.

"Geliyor bizim gazap," dedi. "Gideyim de celallenmesin!"

Kadınlardan hızla ayrıldı, kızının yanına gitti. Öteki bir süre, gideni çekiştirip ille de gelin geldiği zaman kaynatasının konağında bir hafta geceli gündüzlü davul dövüldüğünü bilip bilmedikleri üzerinde durdular.

Kara kuru kadın, "Töbe," dedi, "ben kendi nefsime bilmiyorum anam."

Hepsi ayrı ayrı başladı:

"Ben de bacım."

"Ben de."

"Ben bunun evlendiğini bile hatırlamıyorum."

Kara kuru kadın, "Canım," dedi. "Kaçkaç'tan sonra Topal'la birlikte geldi. Ne düğünü, ne derneği? Sonra oğlunun boncuk gibi yazısı... Nerdeymiş o yoğurdun bolluğu? Boncuk gibi yazısı olan, kâtiplik dururken ne diye babasının yanında eskicilik yapsın?"

"Hiç canım."

"İnsanın iki karnı olacak da, birini yırtacak!"

Üç kapı aşağıdaki evine giderken, önünden dalgın dalgın geçtiği pembe boyalı konağın oğlu, hem doktor hem de subay çıktığı halde, babasıyla annesine iki satırı kurban eden delikanlının konağı önünden geçerken kendi kendine söyleniyordu, öylesine dalmıştı.

"Nereye kız?"

Ürktü.

"Bismillahirrahmanirrahim!"

Doktor çıkan subayın anasıydı.

"Korktun mu ne?"

"Boş bulundum kız, ödümü yardın!"

Kapı önünde çömelmiş, daha doğrusu tünemiş kadın,

"Ne var öd yarılacak?" dedi.

"Boş bulundum da..."

"Topal'ın avradı neler anlatıyordu gayri?"

Kara kuru kadın içini çekti.

"Amaan, ne konuşacağız, hiç."

"Hiç olur mu? Etrafına toplanmıştınız, dinletiyordu kendini."

"Hürü bu. Laf dedin mi çuvalnan avratta..."

Koltuk altlarında elleri, çömeldiği yerde kımıldandı:

"Ne partallar* attı gayri?"

Gelin geldiğinde bir hafta geceli gündüzlü dövülen davuldan, harcanan sarı liralardan, küçük oğlunun boncuk gibi yazısından hemen söz açmayı uygun bulmadı.

Beriki üsteledi:

"Ha?"

"Ne kız?"

"Ne partallar attı diyorum."

"Hiç dedim ya..."

Doktorun anasının eşeleyeceğini biliyordu. Öyle de oldu.

"Hiç değil, beni kesmeden** edemez o!"

Kara kuru kadın, kışkırtıcı biçimde güldü. Bu gülüş, kadını sinirlendirdi.

"Bak gülüyorsun. Beni kesti gene değil mi?"

"Kesmedi, kesmedi de, küçük oğlundan dert yandı."

"Hadi hadi, saklıyorsun. Kesiyormuş beni şordo şurda. Köşker'in Hayriye'ye demiş ki, oğlu doktor oldu burnu Kafdağı'na

* Partal: Yalan.

** Kesmek: Çekiştirmek.

vardı demiş. Oğlu para göndermedikten başka iki satıra bile kurban ediyor demiş, yürek soğutmuş."

Akşamın iyice kararan laciverdinde yüzü pek de belli olmayan kara kuru kadının susuşundan, işittiklerinin doğru olduğu kanısına vararak içini dökmeye başladı:

"Ona halt etmek düşer. Benim oğlum arslan. Para göndermesin, iki satırla halımızı hatırımızı da sormasın varsın canı sağ olsun da... Değil mi ki subay elbisesiyle mahalleye anlı şanlı girdi; düşmanlarımı çatlattı, bu da bana yeter!"

"Doğru."

"İki mum alsın da derdine yansın o!"

Beriki kadın hâlâ bir hafta sırtısıra dövülen davullar, harcanan sarı liralarla boncuk gibi yazının öfkesi içindeydi. Yalancılık olurdu ya bu kadar olmazdı. Ne davulu, ne düğünü? Hangi sarı liralar?

Doktorun anası sordu :

"Küçük oğluna n'olmuş?"

"Kimin?"

"Topal'ın ağzı karasının?"

"Ha... Kütlü toplamaya gidecekmiş ağasıgilnen..."

Doktorun anası sevinçten kırılarak ayağa kalktı.

"Oooh, keremine şükür. Daha beter olsunlar. Demek oğulları kütlü toplamaya gidecekmiş? Ne olacak, öyle adi insanlardan başka ne beklenir? Ahaaa aha, öteki oğlum da yetişti, eli kulağında. Yarın o da subay olur gelir mahalleye anlı şanlı. Değil mi ki gezip dolaştığı yerde beni kesip duruyor, Allah bundan da beter edecek onları."

Tam bu sırada Topal Eskici'nin öfkeli sesi mahalleye yayılmaya başlayınca, ikisi de kulak kesilerek, konuştuklarını unuttular. Köşe başındaki elektrik direğinde birden yanıveren ampulün sarı ışığı, iki kadının hazla gülümseyen yüzlerini hafifçe aydınlattı.

Doktorun anası bir ara, "Ayı!" dedi. "Benim herifin böyle huyları yok hiç olmazsa. Dur hele, küçük oğluna mı bağırıyor ne? Ne dedi ne dedi?

"....."

"Oğlan da karşılık veriyor ha!"

"Yazısı boncuk gibiymiş..."

"Benim oğlanların yazısının yanında ne hükmü olur?"

"Benimkinin yanında da..."

"Doktor bu, laf mı? Doktorların yazısının yanında kimin yazısının hükmü olabilir ki? Ben senin yerinde olsam, kalp beşlik gibi bozuverirdim!"

"Bozmaya kalınca bozardım yaa... En biri, düğününde bir hafta davul dövülmüş. Sen bunun düğününü biliyor musun Allasen?"

"Get kız get, ne düğünü?"

"Kaçkaç'tan Topal'la birlikte gelmedi mi?"

"Birlikte geldi."

"Hep böyle biliriz. Tutmuş düğününden bahsediyor..."

"Kalp beşlik gibi bozsaydın bir daha partal atamazdı!"

"Atamazdı tabii. Yıllar yılı birbirimizi bilip tanımaz mıyız? Bize fort atılır mı?"

"Demedin mi?"

"Desem iyiydi ya..."

"Hatır mı saydın?"

"Ne bileyim ben? Ben onun gibi lafı ağzında değilim ki insanın ayıbını yüzüne vuruvereyim!"

"İnsanın ayıbı yüzüne vurulmaz mı, nesinden korktun? Yeyip içtiğini mi veriyor? Yoksa senin erin onun topalından aşağı mı? Aha aha, avrat da karıştı kavgaya! Deeeert... Cırlak cırlak... Demek oğulları kütlüye gidecekmiş?"

"Gidecekmiş."

"Gider anam, giderler. Onlarda utanma, arlanma ne arasın? Anası soğan, babası sarmısak bir insanlar... Onlar alışkın öyle şeylere. Büyük oğulları yazının çıplağını ardına takıp geldi de utandılar mı?"

Kara kuru kadın, kızı seslenince ayrıldı.

"Hadi bana müsaade..."

"Güle güle bacım!"

Kara kuru kadının ardından bir süre baktı. Gözleri kara kuru kadında, kulağı Topal Eskici'nin evinden taşan öfkeli seslerdeydi. Ellerini koltuk altlarına sokarak çömeldi, uzaktan vuran ampulün hafifçe aydınlattığı etli ama pörsük yüzüyle memnun, gözlerini Topalların beyaz perdesi aydınlık pencerelerine dikti. Topal iyice küplere binse de avradını sopanın altına yatırsaydı. Yatırırdı yatırmaya amma, küçük oğlu evdeydi besbelli. Evde olmasa, ah olmasaydı!

Önünde birisinin durduğunu fark etmedi:

"Ne o avrat, ne var gene?"

Ürktü ilkin, sonra kendini topladı. Yabancı değil, kocasıydı.

"Hiç," dedi.

Gözlerini Topalların penceresinden ayırmadı.

Adam sordu:

"Topal ne bağırıyor gene?"

İnce, uzun bir adamdı. Yüzü hafifçe beyaz sakallı. Kadın iştahlı iştahlı anlattı:

"Deminden beri mahalleyi indirip indirip kaldırıyor!"

"Niye?"

"Niye olacak, avrat geçimsiz. Her avradı seninki gibi mi belledin?" Birden hatırladı. "Haa," dedi, "asıl müjdeyi unuttum: Oğulları var ya oğulları?"

"Ee?"

"Kütlü toplamaya gideceklermiş."

Kocasının da kendi gibi sevinmesini, yürek soğutmasını beklediyse de, adam ne sevindi, ne de yürek soğuttu. Yalnız, "Demek o hale düştüler," dedi.

"Düştüler tabii. Düşmeyip de ne, anaları soğan, babaları sarmısak!"

"Bir bakıma iyi, Topal'ın yükü hafifler. Zorsunup duruyordu."

Kadın başındaki başörtüsünü çözüp tekrar bağladı.

"Zorsunur dururlar amma gene de engin yanlarını yere vermezler!"

"Ne gibi?"

"Ne gibi olacak, burunlarına korlar mı? Tenezzül ettiklerini belli ederler mi? Hele o gözü çıkasıca avrat! Bellersin Ebussuut Efendi'nin torunu. Daha dur sen, bundan bes beter olup bu günleri de çamnan çıraynan arayacaklar, bulamayacaklar da sürüm sürüm sürünecekler!"

Adam ürktü:

"Hüs* avrat, yürek soğutma. Hayır dile komşuna hayır gelsin başına..."

"Teh, hayır dileyecekmişim. O benim ardımdan kuyu kazıp gezsin de ben ona hayır dileyim. Oğulları doktor çıktı diye burunları Kafdağı'na vardı diyormuş. Oğulları ne para gönderiyor, ne de iki satırla hatırlarını soruyor diyormuş, yürek soğutuyormuş cazı!**"

İhtiyarın dertleri depreşmişti. İçini çekti.

"Aah avrat ah... Ne deyim o oğlana ki ne olsun. İki satırını eksik etmese de, itin köpeğin ağzına düşürmese bizi olmaz mı?"

Topal Eskici'nin birden yükselen korkunç gürlemesi konuşmalarını kesti, sustular. Topal öyle bağırıyordu ki... Bir ara sokak kapılarının açıldığını, küçük oğullarının çıkıp kapıyı çaat diye kapattığını gördüler.

Adam, "Bu oğlunu çok severdi güya," dedi.

Kadın elinin sert bir hareketiyle kocasını susturdu.

"Yüzlerinde gözleri mi var? Köpek gibi insanlar... Haa dur hele... Sen bu avradın Topal'la nasıl evlendiğini biliyor musun??"

"Ne gibi yani?"

"Amaan sen de, ne gibi, ne gibi. Düğünlerini yani?"

Adam şöyle bir düşündü, sonra, " Düğünle müğünle evlenmediler ki onlar. Benim bildiğim, Topal bu avrada Kaçkaç zamanı, dağda rasgeliyor. Orada anlaşıp evleniyorlar. Kendine bakılırsa, babasından emmisinden isteyip almış, el âlemin deyişine kalırsa, herifleri uçuruma itip kızı ele geçirmiş. Hangisi doğru bilmem ki?"

* Hüs: Sus.

** Cazı: Cadı.

Kadın sevinçle ayağa kalktı.

"Topal'ın herifleri uçuruma ittiği doğrudur. Neden dersen, bu avrat o zaman kim bilir ne fettan, ne kancıktı da Topal'a hişt pişt... Eski adamları kendin daha iyi bilirsin, istemediler bunu. Avrat da Topal'ı doldururken doldururken..."

8

Küçük oğul ağasının evine geldiği sıra şehrin saat kulesi gecenin dokuz buçuğunu vuruyordu. Çocuklar uyumuşlardı. Ağası gazete okuyor, yengesi de kızının önlüğünü yamıyordu.

Ağası, "Hayrola?" dedi.

Küçük, sinirden titriyordu. Hemen cevap vermedi. Geldi, çocukların yatağının kenarına hırslı hırslı oturdu. Büyük oğul bir şeyler geçtiğini anlamıştı.

"Gene kavga mı ettiniz yoksa?"

Küçük oğul odanın badanasız duvarına sertçe bakıyordu.

"Bir şey değil," dedi, "elimden bir kaza çıkacaktı akşam akşam..."

Büyük oğulun ilgisi arttı. "Niye?"

"Niye olacak, kel, kör, Topal'dan kendini koru diye boşuna dememişler. Akşam akşam eve bir geldi, tekmil lanetliği üstünde. Bacıma parladı, bacımı bıraktı anama, anamı bıraktı bana..."

"Sebep?"

"Sebep ne? Hiç. Deli, serseri herif. Bacım şöyle oturuyordu, elinde bir iş, kız işi, iş işliyordu. O ne kız, diye sordu. İş, dedi bacım. Ne işi, dedi. Bacım gene iş dedi, kız işi. Lan ne işi, diye böğürdü. Bacım da tepsi örtüsü, dedi. Vay sen misin? Açtı ağzını yumdu gözünü. Hangi misafirlerinize kahve ikram edeceksiniz de tepsi örtüsü işliyorsunuz? Ben misafir istemem. Kazancım ne ki

ite köpeğe dağıtıyorsunuz? Ben sakat, alil bir insanım, hepinizin gözü üstümde. Yarın bir köşede kıvrıla kalırsam, hanginiz bana el uzatabilirsiniz? Tuu... Burama geldi, lakin kör şeytan kör gözüne, lanet yüzüne dedim, sabrettim. Aklıma hep sen geldin. Karışsam seni katacak. İstemedim senin katılmanı. Anamdır dayanamadı, yahu dedi, sandığın dibinde yarım arşın aile bezi kalmıştı, bir iki çile de pamukaki*, yeni alma değil. Duyan da bir şey beller, şu karşıkilerden utan. İşte avradın dediği diyeceği bu. Ne orospuluğunu kodu, ne hacanalığını**. O ona, o ona. Derken moruk, avradın üstüne hışımla bir kalktı. Vuracak. Dayanamadım, girdim aralarına. Bu sefer bana döndü, derken seni karıştırdı. Bir rezillik ki sorma. O bu değil..."

Ağasının kulağına eğildi, bir şeyler fısıldadı. Büyük oğulun gözleri dehşetle büyüdü:

"Nee?"

"Vallaha!"

"İnsan öz evladına bu lafı söyler mi yahu?"

"O zaman nevrim döndü işte, tuttum bileğini, dedim senin Allahını kibriyanı..."

Büyük oğul gene az önceki dehşetle, "Vah vah vah... Ne biçim laflar bunlar Ali? Baba oğluna, oğul babasına..."

"Bırak, ağzımdan kaçıverdi."

"Kaçıverdi olmaz Ali, çok çirkin!"

"Biliyorum ama, insan, evladına böyle pis laf söyler mi? Nevrim döndü işte, ne dediğimi bilmiyorum. Ben o muyum? Bana o lafı söyleyen babam değil de bir yadırgı olsaydı, Allahımı inkâr edeyim, bu dünyada ya o sağ kalırdı ya da ben! Neyse, fıssadak indi. Git evimden diye bağırdı, cehennem ol, ölü haberin gelir inşallah, dedi."

Büyük oğulu kapkara bir sıkıntı kaplamıştı. Uzun uzun düşündü, ölçtü biçti.

---

* Pamukaki: Bir çeşit yumak ipliği.

** Hacana: Hacı anne, mama, çaça.

"İş madem bu kerteye geldi, yarın dükkâna gitmeyelim öyleyse," dedi.

Küçük oğul babasınınkinin tıpkısı kül renkli kasketini çıkardı, kırmızı saçlarını sinirli sinirli kaşıdı.

"Benden kesik. Bundan sonra Allah ne onun yüzünü bana göstersin, ne de benimkini ona. Seni bilmem."

"Benim de gitmemem lazım."

"İkimiz de gitmeyelim..."

"İşlerin kesatlığı adamın beynine iyice vurdu."

"Bunadı be. Evvelce böyle miydi?"

"İşler ne de olsa, şimdikinden iyiydi de ondan."

Kapı vuruldu. Büyük oğulun karısı gitti açtı: Elciydi. İnce, uzunca boylu, kara kuru, kara şalvarlı, kasketli biri.

"Selamünaleyküm!"

Büyük oğul saygıyla ayağa kalktı:

"Vaaleykümselaaam, buyur Hurşit Efendi!"

Elci Hurşit, omuzları üzerindeki lacivert ceketini koluna alıp kapı yanında durdu.

"Buyursana," dedi büyük oğul.

Elci hemen gidecekti.

"Ağadan altı yüz lira aldım, ırgatlara avans dağıtacağım. Para lazımsa dedim..."

Büyük oğul memnunlukla güldü.

"Hastaya kar sorulur mu bre Hurşit Efendi.. (Kardeşine döndü) Görüyon ya Ali, iyi olacak hastanın ayağına doktor kendiliğinden gelirmiş...

Ali işin ciddiliğini yeni anlamıştı, ayağa kalktı, ağasıyla birlikte elcinin yanına gittiler.

Ağası, "Bu benim kardaşım," dedi. "Bu da gelecek biznen."

Elci yukardan aşağı şöyle bir süzdü.

"Gelecen mi?"

"İznin otursa..."

"Olmayıp da, bana ırgat lazım. Sen çalıştıktan sonra... Lakin

oralar, yazının yüzü, malum. Sarı sıcak, sinek... Dayanabilir misin?"

"Hanım evladı değilim ya!"

"Bilmem. Hurşit Efendi bizi cehennemin göbeğine attı deme sonra da..."

Büyük oğul ekledi:

"Ben de çok söyledim, ille geleceğim diyor!"

"Tabii geleceğim yahu. Sizin canınız yok mu? o kadar gidenin canı yok mu? Benim canım herkesten tatlı değil ya!"

Elci Hurşit memnunlukla güldü.

"Yaşa kardaş, ben de seni götürdüm gitti..."

Büyük oğul tekrar, "Buyurup iki satır otursaydın be kardaş," dedi. Elci kasketini siperinden geriye itti.

"Sağ ol, paranızı verip hemen gideceğim..."

"İyi ya." Karısına döndü. "Nüfus kâğıtlarımızı getirsene..." Kadın gündüzden hazırlamıştı. Raftan aldı geldi.

Büyük oğul, "Kardaşımın nüfusu yanında değil..." dedi.

"Zararı yok, sonra getirir. Siz varsınız ya!"

"Sağ ol."

Genç elci kara şalvarının cebinden çıkardığı bir tomar bozuk paradan dört onluk ayırıp uzattı.

"Yeter mi?"

Büyük oğul karısına, sonra kardeşine baktı.

"Kırk lira, yeter mi?"

İkisinden de cevap çıkmadı. Elciye döndü. "Kardaşım için vermiyor musun?" Elci iki onluk daha uzattı.

"Al bakalım. Nüfusunu getirmeyi unutma. Ben de ağaya hesap verecem. Hesap vermeyecek olsam kolay..."

Ali, "Olur ağa," dedi. "Yarın getirir yengeme bırakırım geçerken..."

"Uğrar alırım. Haydi hoşça kalın!"

Çıkarken hatırlayarak durdu.

"Akıl değil tuz kabağı..."

Sakosunun cebinden çıkardığı küçük bir defterle sarı bir kopya kalemini büyük oğula uzattı.

"Yaz şuraya... Adını yaz, kardaşının da, karının da... Haah, yirmişer lira da avans. Tamam. Aklınıza bir şey gelmesin, itimatsızlık değil, ağaya hesap verecem de..."

Büyük oğul arkasını sıvazladı:

"Ne gelecek aklımıza kardaş, tabii yazacan... Lakin, bir acı kahvemizi bile içmiyorsun..."

"Ziyade olsun. Başka zaman.."

İki kardeş elciyi yolcu edip döndüler. Büyük oğul, "Ne tesadüf ya!" dedi.

Küçük memnun, başını salladı.

"Tesadüf ki tesadüf. Topal'a hiç mudaramız kalmadı. Kütlüden şöyle birkaç yüznen döndük mü...

Büyük oğul keyifle paraları yere vurdu.

"Sahiden de anayı kızdan ayıran... Ulan insanın beli küttedek doğruluyor be... Avrat, kahveleri hak ettik bellersem?"

Kadın gülümseyerek usullacık mutfağa geçti.

İki kardeş, büyük oğulun yatağına yanladılar. Büyük oğul sigara paketini çıkardı, bir tane aldı, sonra paketi kardeşine uzattı.

"Yak bakalım hacı ağa!" Küçük bir sigara aldı.

"Yakak bakalım n'olacaksa... Lakin ağa biliyor musun, canım ne kadar sıkkın olursa olsun, seni gördüm mü, ne sıkıntı kalıyor, ne bir şey."

"Ben de öyle Ali, sağ ol..."

"Yarın diyorum, dükkânımızı bir açtık mı? Allööööş!"

"Allöş ki allöş."

"Şöyle kutu gibi bir dükkân olmalı."

"Benim aklıma başka bir şey geliyor..."

"Ne?"

"Dükkân bulmak, kiralamak zor. Kontrplak, tahta mahta alalım diyorum. İyi bir dülgere seyyar bir dükkân yaptıralım!"

Küçük ilkin anlayamadı, şöyle bir düşündü, sonra, "Tekerlekli mi?" dedi.

"Tamam. Avgan Hacı'nın dükkânı gibi!

Ali, Avgan denen Afganistanlı eskici Hacı'nın tekerlekli dükkânını hatırlamıştı. Kutu gibi bir şeydi. Şehrin içinde nerde boş bir arsa, ya da sokak kenarı bulursa araba dükkânını oraya itip götürür yerleştirirdi. Kafa dengi, içkici, güzel saz çalan bir insandı...

"Biz de onun gibi, ara sıra şarap, bağlama... Ha?"

"Tabii," dedi ağası.

"Duvarlarını tekmil kendi elimnen resimleyecem. Berber Bahri'nin dükkânına bayılıyorum. Tıpkı onunki gibi..."

"Bitpazarından bir de kullanılmış gaz sobası..."

"Gaz sobasına boş ver."

"Niye?"

"Koku yapıyor. En iyisi maltız; kömür ateşinden şaşma!"

"Şaşma amma, kömür de insanın başına vurur."

"İyi yanarsa niye vursun? Kömür ateşinde pişen yemeğin tadı hiçbir şeyde yoktur. Bir de güveç uydururuz. Ben arabada yatarım. Benim de bir evim olur. Valla ağa sen çok kafalısın. Bu araba dükkânı nerden de aklettin?"

"Kaç vakittir aklımda amma, yolsuzluk... Yollu olsam, insan gibi yaşamanın daniskasını bilirim. Ben işçi insanım, bana çalışacak işyeri, hiçbir zaman bitip tükenmeyecek iş olsun. On saat, on iki saat çalışırım, yeter ki karşılığını versinler. O zaman sen seyret bendeki yaşamayı. Ne fayda, elim kısa, kolum kısa..."

"Dükkânımız arabalı madem, bir semtten bıktık mı haydi başka bir semte. Bizim Topal dellenir ha!"

"Babana Topal deme, ayıp!"

"İçim yanıyor yahu, o lafı dedi mi demedi mi?"

Büyük oğulun karısı kahvelerini getirmişti. Aralarına koydu.

Küçük oğul tekerlekli dükkânın sevinciyle yengesine baktı.

"Yaşa yenge, eline sağlık!

Kadın gülümsedi. "Afiyetle için!"

Kahvelerini yudumlarlarken konuşmuyorlardı, ikisi de bu tekerlekli dükkân işine birden dehşetli yaklaşmış sayıyolardı kendilerini. Hele küçük!

Günler ve günlerce dinmek bilmeyen karanlık yağmurların sürüp gittiği soğuk günlerde onlar, kontrplak duvarları magazinlerden oyulup çıkarılmış yarı çıplak, renk renk kadın resimleriyle süslü dükkânlarının gaz sobası ya da iyice yanmış maltız dolusu kömür ateşiyle ısınmış havasında arı gibi çalışırlarken, maltızın kenarındaki sahanda küçük küçük doğranmış etin cızırtısı... Kırmızı testi, şarap doludur. Duvarda alesta bekleyen, boynu mavi kurdeleyle fiyonklu bağlama. Rafta çıtırtıyla işleyen çalar saat de akşamın altısını göstermekte..."

Küçük birden coşarak, "Eh bee! dedi. Saat altı oldu mu, işler mayna, haydi bakalım şaraba!"

Büyük pek bir şey anlamamıştı. "Ne şarabı?

Küçük, yengesine gülümseyerek her şeyi inceden inceye anlattı :

"Öyle değil mi yenge?

Genç, ama yıllar yılı çektiği kahır yükünün altında bezginleşmiş kadın boynunu büktü. "Öyle."

Küçük oğul iştahla devam etti. "Hele Köşker Kadir'le Terzi Duran da geldiler de, Kadir eli kulağa attı mı, tadından yenmez ha değil mi ağa?"

"Yenmez ki yenmez."

"Topal da ne hâli varsa görsün. Nedir be? İki günlük bir ömür için... Dünya Sultan Süleyman'a kalmamış! Bir tavır, bir zavır, bir cart curt... El adamının yanında çalışsam, dan dun etti mi dikilirim hiç olmazsa. Bu? Üstelik bir de baba. El adamı, kazancımı çıkarır verir. Babamız boğaz tokluğuna çalıştırır, ağzının kokusu da caba!"

Büyük oğul daha başka düşünüyordu.

"Bu dükkân dalgası iyi ya, ben asıl senin başgöz olmanı düşü-

nüyorum. İnsan ne kadar erken evlenirse o kadar çabuk ev bark sahibi olur!"

Küçük oğul yengesinden utandı.

"Boş ver yahu. Başıma bir de karı, çoluk çocuk derdi mi çıkaracam? Babamın da, anamın da dalgaları bu. Ali'yi halli malli, helal süt emmiş birisiyle everek. İşim yok da ağrımaz başımı ağrıya sokacam!"

Birden yengesine karşı haksızlık ettiğini anlayarak düzeltmek istedi:

"Yengem gibisini nerden bulmalı? Yengem başka, ona sözüm yok. Onun gibi biri daha nerden ele geçer? Sen boş ver evlenmek dalgasına. Vakit çok daha. Hem askere gitmeden evlenmek... O bu değil ya, Avgan Hacı'nınki gibi tekerlekli bir dükkân kaça çıkar dersin?"

"Birkaç yüze çıkar."

"İki genç adam, birkaç yüzü bulamazsak atalım kendimizi Taşköprü'den ırmağa... Öyle değil mi?"

"Öyle olmasına öyle amma..."

"Amması ne?"

"Bulunmayabilir."

Küçük esnedi.

Büyük, karısına, "Haydi avrat," dedi."Bizim yerimizi hazırla, kardaşımın uykusu geldi!"

Küçük, ağız yaptı, "Yok canım, ne uykusu?"

Kadın, elindeki önlüğü bırakıp kalktı.

9

Sabaha iki saat kala uyanan Topal Eskici, küçük oğlunun yatağına baktı, akşam serildiği gibi durduğunu gördü. Ali gelmemişti.

Bir sigara yaktı, ağız dolusu dumanı içine çektikten sonra, kırmızı kıllar fışkırmış iri burnunun deliklerinden bıraktı.

Gelmemişti. O yaşta bir çocuğun evine gelmemesi hiç iyi değildi aslında. Babaya darılınmaz, hele eve gelmemezlik edilmezdi. Babaydı onun karşısındaki, küsülmezdi.

Sigarasını tekrar çekti.

On sekizine yeni girmiş, kızdan gönüllü oğlan çocuğu... Gerçi oğullarına güveni vardı, adamı sulu dereye götürür susuz getirirlerdi amma, gene de hayır, gelmesi lazımdı evine. Bir evlat, iyi bir evlat anaya, babaya sırtarmaz, hele asla evini terk etmezdi. Dağ taş toprağın sahibi attığı attık, tuttuğu tuttuk dedesine karşı babası nasıldı? Bir günden bir güne babasının karşısında lahavle dememiş, küçük oğlunun yaptığı gibi babasına el kaldırmamıştı. Evet anasını korumuştu, ama karşısındaki de babasıydı. Bir baba, bir baba ne demekti? Baba döverdi de söverdi de, sırası gelince severdi de. Babaya el kalkmazdı. İsterse anasını dövmek değil, yatırıp kıtır kıtır boğazlasın!

Yeni bir duman.

Nereye gitmiş, nerede gecelemiş olabilirdi? Ağasıgilde herhalde. Ya değilse? Çünkü 'ibne' demişti galiba. Dememeliydi, dili kopaydı da, dememeliydi. Bir baba evladına öyle laf etmemeliydi. Ya ağasıgile de gitmediyse?

Aynı yer yatağında yan yana yattıkları karısına baktı, dürttü. "Avrat!"

Kadının uykusu hafifti, ikinci dürtülüşte uyandı.

"Hıh!"

"Oğlan gelmemiş!"

Dargın kadın uyku sersemliğiyle homurdanarak bir yandan bir yana döndü, yeniden uyumaya hazırlandı.

Topal bırakmadı:

"Niye gelmez? Gelmemesinin sebebi ne?"

Kadın karşılık vermedi. İhtiyar tekrar geniş bir duman aldıktan sonra:

"Olmaya ki," dedi, "hani kör şeytan aklıma kötü kötü şeyler getirmiyor değil..."

Karısının, 'kötü kötü şeyler'in ne olduğunu sormasını bekledi. Kadın sormadı.

"Ha?"

"....."

"Niye gelmedi dersin?"

"....."

"Bir cahillik eder de... Çünkü, kanının en oynak zamanı!"

Kadın uyanıktı, kocasının dediklerini işittiği halde duymamazlıktan geliyordu. O da dargındı, onun da kalbini kırmıştı. Hafta sekiz, gün dokuz, halleri dirlikleri buydu! Yapar, eder, sonra da pişman olurdu. İş miydi yani? Hem yap, et, en sonunda söyleyeceğini en önce söyle çık sonra da..."

"...içli de biliyor musun? İzzeti nefsine çok düşkün bokum. Ulan karşındaki bugüne bugün baban. Ağzımızı bozmuşsak bir iki ne çıkar? Ha? Biz de evlat olduk zamanında. Yarın o da baba olacak Allah izin verirse. Olsun da görsün babalığın ne olduğunu. Şimdi ne söylesek boş. Hayır bir şey değil, ağasıgile gitmediyse diyorum... Ağasıgile gitmediyse nereye gider?"

Gene karşılık alamayınca karısını sarstı.

"Öyle mi?"

Kadın sertçe,

"Ne var?" dedi.

"Ağasıgile gitmediyse nereye gider?!"

"Ne bileyim ben?"

"Bir cahillik eder mi dersin? Etmez etmeye evvel Allah ama... Kanının da en oynak zamanı!"

"Yap, et, söv, ondan sonra..."

"Cahillik etmez değil mi?"

"Ne cahilliği?"

"Kendini ırmağa mırmağa atar da..."

Kadın az kalsın gülecekti. Bedenine bakan da bir adam beller-

di ya, çocuk gibiydi aslında. Hem yapar eder, hem de it gibi korkardı. Huyu buydu. Eser, gürler, sonra da fıssadak iner, başlardı pişmanlığa. Zaten böyle gel geç olmasa kahrı çekilmezdi ya...

"Öyle değil mi?"

"Ne öyle değil mi?"

"Kendini ırmağa mırmağa..."

"Bilmem, onun aklı tepesinden bir karış yukarıda şimdi. Kanının da en oynak zamanı. Baba olan bir baba evladına öyle çirkin laf etmez. Kumarı yok, meyhanesi yok, karı kız ardında koşmaz..."

"Bir cahillik eder mi dersin?"

"Ben diyorum bayram haftası, o diyor mangal tahtası. Senin aklından zorun var mı?"

"Ağasıgile gittiyse ağası onu yatıştırır!"

"Onda şuncacık izzeti nefis varsa, senin gibi bir babanın semtine uğramaz bir daha. O yaştaki bir delikanlıya öyle pis laf denir mi?"

Topal Eskici derin bir iç geçirdi:

"Dilim kopsun, ağzımdan kaçıverdi işte..."

"Hep de ağzından kaçıverir!"

"Pişman olmadım mı belliyon? Oldum, itten beter pişman oldum, oldum amma, kaçıverdi ağzımdan."

"Ağzına mukayyet olmayan bir insanın insanlığından ne çıkar? Sus derim susmazsın. Mahalleye rezil ettin beni de kendini de. Hepsi hepsi ya, ille şu karşıki, doktorun anası olacak soyka. Yarın yedi mahalleye yayar gayri. Bastığım yeri oyup atıyor zati... Ne orospuluğumu kodun, ne hacanalığımı. Eller ne der? Kendi dümbük olmasa hacanayı evinde tutmaz, der. Eline fırsat geçirdin kahpenin. Allah'tan arıyor bir eğri yanımı ki pireyi deve yapsın. Ortada ne fol vardı ne yumurta. Neymiş, kızın elinde yarım arşın aile bezi varmış da iş işliyormuş. Tabii işleyecek! Bösböyük kız, yetişti geldi. Kendine iyi kötü çeyiz hazırlamasın mı? Yarın bir kısmeti çıkıverirse götü çıplak mı gönderelim? Sen şimdi aferin

avradıma ki, bana masraf kapısı açmadan kendi yağıyla kavruluyor demelisin."

"Oğlan kardaşıgilde değilse başka nereye gidebilir?"

"Ben ne diyorum, o ne diyor?..."

"Aklıma yattı avrat, ağasıgildedir mücerret*. Neden dersen, onun sözünden töbe çıkmaz. Kendini ırmağa atası varsa bile, ağasına danışmadan atmaz."

".....?"

Sigarasından son bir duman daha aldı. İzmariti tablada ezdi. "Atmaz ya, kör şeytan kör gözüne lanet... Ya ağasıgilde değilse?"

Kadının tepesi attı:

"Değilse sen düşün! Var mı benim bir kusurum? Yürüyen atın başına vurulmaz. Büyük hadi neyse, bu neyini gördü? Hangi babalığını? Gürül gürül okuyan evladımı çektin aldın mektepçeğizinden, gene de karşında lahavle demedi. El âlemin sıpalarını da görüyoruz. Doktor olduk, subay çıktık diye çalımlarından geçilmiyor, ne ana geliyor akıllarına Allah vermeye, ne baba. Yarın takarlar kollarına birer soytarı, tamam. Amma müstahak o karıya! Allah doğruynan. Ben şurda kendi derdimnen uğraşırken o madem benim kuyumu kazıyor, o günleri de gösterecek bana Allahım!"

Ortalık ışıyana dek konuştular. Topal Eskici bildiğinden şaşmıyor, karısının söylediklerini duymuyordu. Ortalık iyiden iyiye ışımış, sokaktan Arapuşağı sebze satıcıları geçmeye başlamıştı.

Topal:

"Avrat," dedi çekinerek.

Kadın bir şeyler sezmişti.

"Ne var?"

"Bir şey diyecem..."

"Ne diyecekmişsin gene?"

"Yapar mısın?"

"Neymiş o?"

"Yapar mısın?"

* Mücerret: Mutlaka.

"Canım neymiş, anlayalım bakalım!"

"Şöyle sabah serinliğinde diyorum..."

"E?"

"Kalksan..."

"Ee?"

"Büyük oğlanın evine gitsen... Bakalım orda mı küçük?"

Kadın kesti attı.

"Gidemem. Sızılı bir kadınım ben. Sabah sabah kör itin öldüğü yerlerde* işim yok!"

"İçime doğdu avrat, ağasıgildedir mücerret, içime doğdu. Dükkânın anahtarlarını da al. Orda, rafta..."

"Gidemem diyorum sana herif, gidemem!"

"Gidersin avrat, kır şeytanın ayağını. Dilim kopaydı da o lafı demeyeydim. Ali'mi bul. Ali benim babam, kardaşım, arkadaşım, sağ kolum. Bul Ali'mi!"

Gözlerinden dökülen yaşlar kırmızı sakalından aşağılara yuvarlanıyordu.

"Kalk," diye yalvardı. "Kalk avrat, git bul Ali'mi. Ali'mi bulmazsan gelme, gelmeyin, hiçbirinizin lüzumluğu yok, gözüme görünmeyin. Dünya bir yana, Ali'm bir yana!"

Kadın, sabahın pencereden vuran çiğ ışığında sahici bir dev gibi oturan kocasına baktı. Ağlıyor, gözlerinden boncuk boncuk yaş dökülüyordu. Dayanamadı. Ali'sini ne biçim sevdiğini bilirdi. Gene de söylenerek kalktı, çiviye asılı siyah eski mantosunu aldı.

Topal Eskici heyecanla bakıyordu, göz göze geldiler.

"Ordadır mücerret. Oradaysa de ki, babandır de, babaların kusuruna bakılmaz de, kır şeytanın ayağını de. Sonra de ki, o bugün varsa yarın yok de, unutma. Kütlüye mütlüye gitmesin. Yazıda yabanda işi yok. Benim sözüm ona değil, ağasına. Lakin, ona da acımıyor muyum? Allah seni inandırsın, acıyorum. Ona da, torunlarıma da, gelinime de..."

Kadın sertçe döndü:

* Kör itin öldüğü yer: Uzaklık anlatan bir deyim.

"Neyine acıyormuşsun yazının çıplağının?"

"Deme avrat, öyle deme. O da ana baba kuzusu. Bak, yıllar yılı ne anası, ne babası... İki satırlarını olsun aldı mı?

"İyi bir matah olsa arayıp sorarlardı. Oğluma sakız gibi yapıştı Allah vermeye..."

Raftan dükkânın anahtarlarını aldı, evden çıktı.

Topal Eskici, oturduğu yatağın yanındaki pencereden bir süre sokağa baktı, görmeden. Aklında Ali'si. Ağasıgile gittiğinden kuşkusu yoktu ama, belli olmazdı. Şimdiye kadar söylemediği bir lafı ağzından kaçırmıştı ki, o yaştaki bir delikanlıya söylenmemeliydi. Hele Ali'si gibi birine. Evet, o lafı inanarak söylememişti. Bunu Ali'si de bilirdi ya...

Hafif bir gıcırtı: Döndü, kızı Zeliha. Yattığı bitişik odadan çıkıyordu, suratı asık. Babasına bakmadan, dolgun bacakları, dizlerini açıkta bırakan beyaz geceliğiyle aşağıya indi, tuvalete gitti. Topal onu da darıltmıştı. Bu huyu hiç iyi değildi, biliyordu. Ne zaman içmeden eve gelse, barut kesiliyor, elinde olmayarak sağa sola çatıyordu. Oysa çatılacak bir şey değildi gerçekten de. Yarım arşın aile bezine iş işliyordu kızcağız. Ne çıkardı? Üstelik de fi tarihinden kalma. Yeni almış olsalar ne olurdu sanki?

Genç kız el yüz yıkayıp odasına geçerken, babası,

"Öhö öhö..." dedi.

Zeliha duydu, babasının ne maksatla böyle öksürdüğünü anladığı halde, boş verdi, odasına girdi. Huyunu biliyordu. Bağırır, çağırır, söver sayar, sonra da...

Kırmızısı bol kuvvetli kumral saçlarını duvardaki küçük aynada tararken, babasının oda kapısına geldiğini hissetti. Bakmadı. İnadına kaşlarını çattı. Babası ta yanına gelip saçlarını okşayıncaya kadar yüzünün eğrisi düzelmedi. Saçları okşanınca da başladı hıçkırmaya.

"Yavrum benim, Zalham!"

"....."

Zeliha, babasından sertçe kurtuldu, sedire gitti, oturdu, yaşlı gözlerini pencereye çevirdi. Dudağını ısırarak kendini tutmaya, ağlamamaya çalıştıkça elinde olmayarak boşanıyor, omuzları sarsıla sarsıla ağlıyordu. On altısına girmişti. Mahallenin kendi akranı kızlarının hepsi çeyizle sandıklarını doldurmuş, dolduramayanlara fort atıp duruyorlardı. Kendisinin hemen hemen hiçbir şeyi yoktu. Öyle olduğu halde, yarım arşın bir aile bezine iş işliyor diye babasından en ağır hakaretleri işitmişti. Ne hakkı vardı? Bir lokma ekmek değil miydi verdiği? Fabrikaya girip çalışsa onu gene de kazanabilirdi.

Babasının gelip yanına oturmasıyla huylanarak kalkmak istedi, ama ihtiyarın güçlü elleri iki kolundan sımsıkı tutmuştu:

"Bırakmayacağım!"

İri bir balık gibi kıvrandı. "Bırak beni!"

"Bırakmayacağım işte!"

"Heye, bırakmayacan..."

"Küstün mü bana?"

"Yok, küsmedim. O kadar lafı et, sonra da küstün mü?"

İhtiyar içini çekti.

"Küsün bakalım, hepiniz küsün. Bu dünyadan benim vücudum kalkmadıkça size rahatlık yok. Ben kara dikenim aranızda, anlıyorum. Ben olmasam hepinizin hâli de, dirliği de iyi olacak."

Kalktı, ağır ağır odadan çıkarken Zeliha arkasından baktı. Dağ gibi adamın omuzları zavallıca çökmüştü. Birden acıdı babasına. Gerçekten de, ölüverirse bir gün?

Kafasından babasının ölüsü geçti, içi titredi. Ölmemeliydi, ne kadar kötü olursa olsun ölmemeliydi babası. Babalı kızın ere varması daha şanlı şerefli olurdu. Babası ölmemeliydi.

Sedirden kalktı, kapı aralığından öteki odaya baktı. Babası yatağına oturmuş, başını duvara dayamış, bir sigara yakmıştı. Sigarasını kahvesiz içiyordu. Her zaman bağırır, çağırırdı. Bugün demek ondan da vazgeçmişti.

Kedi sessizliğiyle aralık kapıdan sıyrılıp çıktı.

Topal Eskici'nin karısı eski siyah mantosuyla büyük oğlunun yolunu tutmuş, hatta bacaklarının sızısına bakmadan adımlarını açmıştı. Ağustos ayının sonları, sabahları hava epeyce serin oluyordu. Gecikir de ağustos güneşi göz alıcı kıpkırmızı bir top gibi çıkarsa ortalık ısınır, kan tere batabilirdi.

Büyük oğlunun evine yüz metre kala bacaklarındaki varisler iyice şişmiş, sızlamaya başlamıştı. Oracıktaki yusyuvarlak, kocaman bir taşa oturdu. Hava serin merindi ya, terlemişti gene de. Ter, arkasından isilik. Hiç sevmezdi isiliği de teri de. Bıkmış usanmıştı bu hayattan. Yıllar yılı çocuk doğur, çocukları büyüt, çamaşır yıka, tahta sil, herifin pis küfürlerine boyun eğ... Birden koynundaki en'âm-ı şerifi (küçük Kuran) hatırladı, irkildi. Onu yokladı. Yerindeydi. Böyle düşünmemek gerekirdi Cenab-ı Allah'ın gücüne de gidebilirdi. Sesli sesli:

"Buna da şükür," dedi. "Çok şükür ya Rabbi!"

Büyük bir günah işlemiş gibi pişman, yaşaran gözlerini silip kalktı.

Büyük oğlunun evine vardığı sıra su içindeydi. Sokak kapısından girdi. Oda kapısının kurt yeniği eski tahtalarına avucunun içiyle sinirli sinirli vurdu.

Gelin üçletmediği halde gene de:

"Sağır mısın ne?" dedi. "Avuçlarım patladı!"

Gelin saygıyla yol verdi.

"Duymadım anneciğim..."

"Duymamış. Küçük burda mı?"

"Burda."

Kapıya sırtıyla halsizce dayandı.

"Hele şükür ya Rabbi. Yürek oynatmalarına kaldım yürek!"

"Buyursanıza, terlemişsiniz..."

İçeri hırsla girdi. Ne yaparsa yapsın, sevmiyordu şu gelin olacak karıyı vesselam, zorla mı? Kocası, oğlu ne derlerse desinler, uğursuzun biriydi. Evlerine geldi geleli bet bereket komamıştı. Bunu bilir bunu söylerdi, kim ne derse desin.

Oğulları, torunları uyuyorlardı daha. Büyük oğlu da kötü kötü horluyordu. Yanı başında gölge gibi dikilen gelinine öfkeyle döndü.

"Niye horluyor o oğlan öyle?"

Her zaman horlardı, eskiden de horlardı ya, unutmuş olacaktı kaynanası. Hatırlatıp kızdırmaktan çekinerek koştu, yastığını düzeltecekti, kaynana gene de söylendi:

"Kim bilir ne zamandan beri horluyor evlatcazım. Aaaah analık ah! El kızı bu, acır mı?"

"Eskiden de horlardı anne."

"Sus hadi sus, sünepe. Eskiden de horlayıp horlamadığını ben bilmiyorum da sen biliyorsun. Eskiden de horlarmış. Koca mı, eşek başı mı? O kızın önlüğü niye atılmış yere?"

"Akşam yamadıydım da..."

Gitti alırken, kaynana gene öfkeyle sordu:

"Sen mi çıkardın bu kütlü toplama icadını?"

Gelin korkuyla baktı.

"Yok vallahi anne, kendisi..."

"Koca şehirde işe kıran mı girdi? Ben onu ne dualar ne adaklarla büyüttüm. Ashab-ı Kehf'te saçının ağırlığınca altın sadaka ettikti fakir fukaraya. Bu kadar ucuz mu oldu şimdi benim gül gibi evlatcazım? Tırnağına köpek sıçsın karısının da, çoluk çocuğunun da. O sarı sıcaklarda, o yazı yabanda... Mahalleye rezil kepaze olacağımız da caba. Doktorun anası olacak kahpe bizi düdüğe kor da üfler gayri!"

Bir kenara ilişti.

"Çok mu geç yattı bunlar?"

"Saathane biri vurmuştu..."

"Sen devrildin yattın tabii?"

"Ben mi? Ben onlardan çok sonra yattım. Bir kahve içersiniz değil mi?"

"İstemem istemem, ikramınla çok yaşa. Hem bana bak, oğlanın öteberisini çarçur edip durma!"

"Ben mi anne?"

"Yok ben. Ben mi anneymiş... On bir senedir evimize geldin, bize bir şeyler oldu ne hikmetse!"

Gelinin gözleri doldu, aklında kanserli annesiyle ufacık, kırış kırış babası, sildi gözlerinin yaşını. Gidecek yeri, sığınacak yakını olsa belki de alır başını gider, yıllar yılı duyageldiği bu acı sözlerden kurtulurdu, ama yoktu. Hiç kimsesi, tutunacak tek dalı yoktu. Olsa bile çocuklarını nasıl bırakırdı? Sonra kocası... Kocasının ne suçu vardı?

Büyük oğul uyanıp da annesini bir kenara ilişmiş görünce, yorganı atıp yataktan fırladı.

"Hoş geldin anne!"

Oğluna dargın dargın baktı:

"Hoş bulduk ama, bana yapacağın en büyük ikram bu sevdadan vazgeçmek!"

Büyük oğul birden anlayamadı :

"Hangi sevdadan?"

"Kütlü toplama sevdasından? Ondan gelecek hayır Allah'tan gelsin. Ele güne rezil olduğumuz da caba. Mahallelinin maskarası olacağız, ille de o doktorun körolası anası. Avrat sevincinden kına yakar gayri. Tırnağına köpek sıçsın avradının da, çoluk çocuğunun da. Ben seni ne dualar, ne adaklarla bu boya getirdim!"

Dolan gözlerini avuçlarıyla sildi.

"Şimdi böylesine ucuz mu oldun?"

Büyük oğul:

"Valla ana," dedi, "biz kararımızı verdik, gideceğiz. Zaten başka çaremiz de yok. Çünkü, ya her ne iş olursa olsun çalışmak lazım, ya da acımızdan gebermek!"

"Sen babana kızdın, biliyorum. Babanın artık eksik lafı bitmez, ona kızdın mücerret..."

"Töbe vallaha. Eğer ona şuncacık kızdıysam namussuzum. Bir evlat, babasına kızar mı? Sonra, haklı da, yerden göğe kadar haklı hem de. Nerden baksan bir eskici dükkânı. Sen bir, babam iki,

bacım üç, Ali dört. Beş de biz, etti dokuz. Dükkânımız dokuz kişiyi besleyemiyor artık!"

"Eskiden nasıl besliyordu?"

"Eski çamlar bardak oldu. İşlerin tadı iyice kaçtı şimdi. Eskicilere ekmek kalmadı pek. Dışardan ucuz ucuz lastik, kauçuk ayakkabı geliyor. Bizim yaptığımız kösele taban fiyatına herifçioğlu ayakkabı veriyor!"

Ananın aklı ermiyordu bu ince hesaplara vesselam. Gözlerinin yaşını sildi.

Büyük oğul sözlerinin ardını getirdi:

"Benim bildiğim o dükkân bundan böyle dokuz kişiye ekmek yediremez. Onun için, karıyla kararımızı verdik. Avans bile aldık elciden. Elci diyorki, iyi çalışırsanız, adam başına günde iki, iki buçuk liralık kütlü devşirirsiniz diyor. Şöyle bir düşündüm, ben bir, benim avrat iki, çocuklar mocuklar, iyi çalışırsak günde dört beş liralık iş yaptık mı, elli günde iki yüz elli lirayı kıvırırız. Yazının yüzünde cigaradan başka masrafımız da olmaz pek. Gitmesem şehir bana bu parayı verebilir mi?"

"İyi ama oğlum, el âlem ne der bu işe?"

"Ne derse desin ana, beni hiç alakadar etmez. El âlemin dediğiyle, diyeceğiyle karın doymuyor. Ben işçi adamım. Çocuklarımın nafakası için değil kütlü toplamak... Zamanın birinde birine sormuşlar: Cehennemde iş var, gider misin? Giderim demiş, maaş kaç?"

"Orası öyle amma..:"

" Amması mamması yok. Size şaka geliyor. Siz hâlâ işin el âlem ne der tarafındasınız. Memlekete doldu makine, doldu makine. İşsizlik çoğaldı. Makine insanı yerinden, ekmeğinden etti. Köylerden şehre ırgat akını var. Görmüyor musunuz, memleket dilenciyle doldu. Bu kadar dilenciyi ne zaman gördük? Köylerden şehre akın var ana! Şehir işçisinin dirliği de bozuldu. Fabrikaların önüne git bak. Boy boy, çeşit çeşit babayiğitler, ana kuzuları. Onların da artlarında besledikleri boğazlar var, onların da çoluk çocukları, babaları, anaları var. Herkes ekmek peşinde koşuyor!"

Ana içini dertli dertli çekti.

"Aaah oğlum ah... Şu kafa, şu akıl, şu laflarla... Gözü kör olsun yokluğun. Sen de, kardaşın da okusaydınız daha doğrusu okutabilseydik, o kahpe karının doktor oğlundan geri mi kalırdınız?"

"Bırak şimdi bunu, ben hayatımdan memnunum.

"Eeeh, öyle söylemek düşer tabii. Peki, bu kardaşına ne oluyor? O niye ayaklandı?"

"Vallaha bilmem. Akşam öfkeyle geldi, babasıynan atışmışlar, ben de siznen gidecem diye tutturdu. Ettim ettim dinletemedim. Sen istemezsen, ben de başkalarıyla giderim diyor. Babama fena içerlemiş. Niye atıştılar?"

Ananın dertleri depreşti:

"Amaan bre oğlum, babanın huyunu bilmez misin? Şurda bağırıp çağırır, insana dünyayı zindan eder, şurda döner pişman olur."

"Çok fena küfretmiş ama..."

"Ağzından kaçmış. Bütün gece uyumadı, cigara üstüne cigara. Ne zaman uyandıysam baktım cigara içiyor. Sabah sabah beni uyandırdı, git bak ağasıgilde mi değil mi? Sabah sabah, ya fettah ye rezzak. Sızılı bir kadınım ben. Yok, ille git bak. İçlidir, kendini ırmağa mırmağa atar da... Deli bu herif deli!"

"Deli meli. O yaştaki bir evlada o biçim küfredilmez!"

"Biliyorum, edilmez amma, etti işte. Şimdi de itten pişman. Çok acınacak hâli var. Kalbi temiz olmasa töbe çekilmez. Demek siz mücerret gideceksiniz?"

"Gideceğiz. Elciden avans bile aldık. Hatta kardaşım da aldı. Aldı ya, gene de ben karışmam. Deha o, deha sen. Uyandır konuş!"

Ana, kardaşının yatağında hâlâ mışıl mışıl uyuyan küçük oğlunun kırmızı saçlı başına endişeyle baktı. Babası gibi, kafasına bir şey taktı mı kolay kolay caymayacağını biliyordu. Gözüne gelini ilişince, açıktan açığa olmasa bile, öfkesini ondan almak için, laf çaktı.

"Of ya Rabbi of... Nedir bu üstümüze saçtığın nüsübetlik? On bir, on bir yıldır bir uğursuzluk çöktü bize!"

Gelin anlamıştı, Cavit'in yatağı kıyısına oturmuş, eteğinin ucuyla oynuyordu.

Kaynana yeniden büyük oğluna döndü.

"Sen demedin mi ki, bizimle gelmen yakışık almaz, baban şöyle, baban böyle diye?"

"Dedim ana, dedim amma aklına takmış bir sefer. Bana göre hava hoş. Gelse de bir, gelmese de..."

Anne tekrar şahlandı.

"O gitmemeli oğlum. Babası nasıl sever bilirsin. Eğer o oğlan giderse, herif deli olur dağlara düşür. Ali gitmemeli. Ali giderse bizim evin tadı iyice kaçar. Herif zaten sakat, dükkâda bir başına ne yapar?"

"Vallaha bilmem. Deha kendi, deha sen. Uyandır, konuş."

Ana düşündü, uzun uzun düşündü.

"Konuşulmaz ki bunlarnan. Oymakları batsın, ispirto gibi parlayıverirler. En iyisi sen. Senin sözünden anlıyor, çok seviyor seni. Evde seni dilinden düşürmez. Ağam şöyle kafalı, ağam böyle kafalı. Seni töbe dilinden düşürmez. Sen istersen kandırırsın. Seni tevatür seviyor."

Büyük oğul düşünüyordu. Ana umutla baktı oğluna, sonra pekiştirmek için anahtarları önüne attı.

"Uyanınca ver, gitsin açsın dükkânı. Sen istersen razı edersin!"

Büyük oğulun içinden tekerlekli dükkân geçti. Bütün gece her uyandıkça bu kutu gibi, bu yalnız kardaşıyla kendisinin olacak kutu gibi dükkânı düşünmüş, ne hayaller kurmamıştı! Demek boynu mavi kurdeleyle fiyonklu bağlama, testiyle şarap, üzerinde küçük küçük doğranmış et sahanının cızırdadığı maltız ya da gaz sobasına veda etmek gerekecekti?

İçini hasretle çekerek, anahtarları aldı.

"Benden söylemesi. Dinler mi, dinlemez mi... Akşamki öfkesi dağılmadıysa dinleyeceğini sanmam. Bana göre hava hoş!"

"Seni çok seviyor, sen zorlarsan razı olur. Seni vallaha dilinden düşürmüyor, töbe düşürmüyor!"

"Ben zorlamaya zorlarım, anahtarları da veririm."

"Ver. Babandır de, şöyle olur, böyle olur de. Seni çok seviyor. Birinde dedi ki, şu ağamın kafası bende olsa başka bir şey istemem dedi. Seni çok seviyor. Ben kalkıp gideyim. O deli herif şimdiye akıl komamış dökmüştür. Oğlan kütlüye giderse, vallaha da billaha da deli olur dağlara düşer!"

Sabah namazını kaza'dan kılıp çıktı gitti.

Büyük oğul anasını yolcu edip döndükten sonra karısına sordu:

"Sana bir şey söyledi mi?"

"Ne gibi?"

"Ben yatarken, kaynana ağzı yani..."

Gelinin lafçılık huyu olmadığından:

"Hayır," dedi.

"Doğru söyle!"

"Valla bir şey söylemedi."

Büyük oğul odanın içine yürüdü.

"Anamı bana mı belletecen? Bilmem mi ben anamı? Söylemeden, iğnelemeden edebilir mi hiç?"

En küçük oğlunun yatağına sessizce giden karısına baktı. Belli etmemeye çalışıyordu, ama mahzundu. Zavallı bir hâli vardı. Demek geçmişti aralarında bir şeyler. Anasının ne azgın bir kaynana olduğunu yeni öğrenecek değildi.

"Aldırma," dedi. "Hiç kulak asma onun sözüne. Onlar hâlâ mezar taşıyla övünen insanlar. İlle anam. Kendi anası, kendi babası, daha doğrusu kendi meziyetleriyle övüneceğine, tutar kocasının dedesiyle övünür."

Elindeki anahtarları, hâlâ mışıl mışıl uyumakta olan kardeşinin yatağına attı.

"Benden söylemesi. Dinler mi, dinlemez mi..."

Raftaki çalar saate baktı. Erkendi. Kardeşinin yanına tekrar girdi, akşamki gazeteyi aldı, okumaya koyuldu. Karısı mutfağa usullacık geçmişti. Mutfağın bitişik komşu avluya bakan penceresin-

de, koyu esmer Şerife içeriyi gözetliyordu. Merakla sordu: "Kaynanan mı geldi?"

Kadın alışkındı komşu Şerife'ye, başını salladı.

"Hı."

"Erken erken niye gelmiş?"

"Hiç, kaynım için..."

"Niye? Ne oldu ki kaynına?"

"Akşam bizde yattıydı da..."

Kadın adeta dehşete düştü.

"Kaynın sizde mi yattı akşam?"

"Bizde yattı."

"Sizde yattı hı? Hep bir odada mı yattınız?"

"Başka odamız var mı?"

"Sen kimnen yattın?"

"Benim kızla."

"Ayşe'ynen mi?"

"Ayşe'yle."

"Ne de olsa insan kaynıynan bir odada yatmamalı. Neden dersen, haberi olmadan insan açılır saçılır... Kaynın niye sizde yattı?"

"Babasıyla kavga etmiş."

"Kavga mı etmiş? Niye etmiş?"

"Bilmiyorum."

"Biz onlarnan yedi yıl komşuluk ettik. Kaynananı iyi tanırım. Yaman avrattır. Seni de töbe sevmez. Oğlan babasıynan niye kavga etti bilmiyon demek?"

".....?"

"Kaynanan hem seni sevmez, hem de çok lafçıdır ha! Dedikodu diye geberir. Sabah sabah iğnelemedi mi seni?"

"İğnelemedi."

"Hadi hadi, iğnelemiştir. Bilmem mi ben onu? İğnelemeden edebilir mi? Kocası olacak Topal, dayağa yıkardı da, avrat gene bana mısın demezdi. Beşine beş, eline taş. İlle senin arkandan at-

ması... Geçende bizim görümceye gittiydim, doktorun anasına... Dönüşte kaynanana rastladım, yolda, ayaküstü seni kesti hep. Diyor ki, evimize geleli on bir yıl oldu diyor, güm güm gümüleyen ev kurudu kabuğuna yapıştı diyor!"

Gelinin tepkisini heyecanla beklediyse de bir tepki olmadı. Karşılık vereceğine, gazocağında ısınan bulaşık suyunu musluğun yanına kaldırmış, akşamdan kalma zifir kapları yıkamaya başlamıştı. Şerife kızdı. Kaynanasının atıp tuttuğu kadar vardı. İçinden pazarlıklı. Topal'ın büyük oğlu da ne bulmuştu bunda sanki? Tapıyordu Allah vermeye. Tapılacak bir matah olsaydı bari. Akşam üstleri kapı önlerinde toplanır, herkes kendi kocasından, kaynanasından, görümcelerinden söz açarlardı da, bu, ne etliye karışırdı, ne sütlüye. Amma gene de biliyordu içinden pazarlıklı olduğunu. Ne yere bakan yürek yakandı o! Tabii herifin gencini güçlüsünü bulmuş, girmişti koynuna. Herifin de hiç aklı yoktu. Gençti, yakışıklı sayılırdı. Dünyada avrat kıtlığı mı vardı da bu sünepeye tapıyordu? Gelip geçtikçe başı önüne eğik, kaşını kaldırıp bakmazdı yadırgı avratlara.

Sinirli sinirli sordu:

"Kütlüye ne zaman gidiyorsunuz?"

Bulaşıklarından başını kaldırmadı.

"Bizimki ne zaman haydi derse..."

Domuz karı. Kaynanasının onun ardından atıp tutmalarını yetiştirdiği halde kızmamış, aldırmamıştı. Kızmalıydı oysa. Kızmalı, o da onun ardından verip veriştirmeliydi. Tadı mı çıkardı böyle!

"Bana bak," dedi. "Demin kaynananın dediklerini açtım diye canın sıkıldıysa kabahat bende değil. Seni sevdiğim için söyledim. Yoksa bana göre hava hoş. Ben lafı götürüp getirmeyi sevmem. Canının sıkılacağını bilsem töbe söylemezdim!"

Karşılık alamayınca büsbütün küplere bindi:

"...ben esasta dedikoduyu hiç sevmem amma bakma. Kaynanansa dibinde uyur. Kaynana bu, en iyisinin boynu altında kalsın.

Benim de var bir yetmişlik geberesice, geberemedi gitti. Ölmüş ağlayanı yok, hâlâ oğluyla yatıp kalktığımıza karışır. Seninki de karışır mı?"

Gene bakmadan, "Karışmaz," dedi.

"Senin nerden haberin olacak? Oğlunu tenhalarda buldukça kulağını bükü büküverir. Onlara ne bilmem ki... Koca benim kocam, yatıp kalkmamak bizim bileceğimiz şey. Öyle değil mi ama?"

".....?"

"Bana ne güceniyorsun bacım? Ben senin iyiliğin için mesela... Ardından atıp tutan kaynanan!"

"Gücenmedim ki sana..."

Bulaşıkları bırakıp içeri geçti. Kuru Şerife hâlâ pencereden mutfağa bakıyor, içerden taşacak konuşmaları işitmeye çalışıyordu. Kaynının geceyi onlarda geçirmesinde vardı bir iş. Öyle ya, yeni yetişip gelen, güçlü delikanlıydı. Ağasının avradı olmaynan... Bu zamanda ağa avradı mağa avradı... Takan mı vardı? O karı, o yere bakan, yürek yakan karı öyle bir sırcıydı ki...

Büyük oğul karısına sordu: "Ne kadar bulgurumuz var?"

Kadın, "Yarım teneke," dedi.

"Fasulyemiz?"

"O da beş altı pişirimlik."

"Mercimek?"

"Mercimek de."

"Un?"

"Un da beş altı ekmeklik."

"Yağımız tükendi ha?"

"Tükendi."

Küçük oğul öksürerek uyandı, yatakta doğruldu.

"Rüyamda anamı gördüm..."

Büyük oğul güldü.

"Ağız mı yapıyorsun* yani?"

"Ne ağızı?"

* Ağız yapmak: Numara yapmak.

"Demin burdaydı anam, uyanık mıydın?"

"Burda mıydı?"

"Burdaydı ya..."

"Valla rüyamda gördüm ha..."

"Nasıl gördün?"

"Hiç. Gelmiş beni götürmeye zorluyor. Gider miyim yahu!"

Büyük oğul dükkânın anahtarlarını yorganın üstünden aldı, uzattı.

"Anahtarları da getirdi."

Küçük oğul anahtarlara da, dükkâna gidene de okkalı bir küfür salladı.

Büyük oğul, "Ayıp," dedi, "ayıp."

"Niye?"

"Babaya sövülmez. Adam senin için bütün gece uyumamış!"

"Sonra?"

"Sonrası sağlık. Kendini ırmağa atmandan korkmuş..."

Küçük oğul sinirli sinirli güldü.

"Aklımı peynir ekmekle yemedim. Irmağının izzetli avradını..."

"Sövmeden konuşamaz mısın sen?"

"Yahu küfürün adını günah koymuşlar. Sövmeden insan rahatlayabiliyor mu ki?"

"Günah değil ayıp. İlle de kadınların, çocukların bulunduğu yerde!"

"Yahu onun bana ettiği küfürü duysan... Eğer üstümde tabanca olsa, bir iki demez çeker vururdum!"

"Babanı? Babanı çeker vururdun ha?"

"Vururdum tabii. O pis lafı niye etti?"

"Aferin sana. Babasını vurmaktan bahsediyor, hayırlı evlat..."

"Yahu ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu be?"

Büyük oğul kısa kesti.

"Sen şimdi al şu anahtarları..."

"Sonra?"

"Atla dükkâna, aç!"

Küçük oğul hırslı hırslı soludu.

"Been?" dedi, "ben ha?"

"Sen, evet. Gidecen ve dükkânı açacan!" Küçük oğul yataktan kısa, kirli donuyla kalktı.

"Geç yahu sen de... Dükkânının da, ip tutanının da... Ben dükkâna bir daha uğrarsam anamın donu başıma be!"

Pantolonunu sinirli sinirli giymeye başladı. Ağası, "Anlamadım?" dedi.

"Gider dükkânı açarsam anamın donu başıma dedim."

Büyük oğul baktı baktı...

"İyi ama oğlum," dedi, "gidip açmazsan bütün suç bana yüklenecek. Ağası baştan çıkardı diyecek..."

"Ne münasebet yahu? Madem sana zararım dokunacak, ben burdan da giderim."

"İşi yokuşa sürme. Anam diyor ki, itten pişman oldu diyor. Bütün gece uyumamış, hep seni düşünmüş..."

Küçük oğul kesti attı.

"Sana uzun lafın kısası ağa! Ben bir daha ne o dükkâna giderim, ne de onun yüzüne bakarım!"

Sarı ketenden pantolonunun düğmelerini iliklemiş, kayışını sıkmış, beyaz gömleğinin kollarını dirseklerine kadar sıvamıştı.

"Nereye?" dedi ağası.

"Gidiyorum."

"İyi ama, nereye?"

"Canımın istediği yere bre ağa. Dünya babamın eviynen ağamın evinden mi ibaret?"

Büyük oğul üstelemekten vazgeçti.

Küçük, sinirli sinirli, "Senden niye bilecekmiş?" dedi. "Benim aklım yok mu? Çocuk muyum ben?"

Büyük oğul da kalktı. İki cami arasında kalmışa dönmüştü.

"Şaşırdım kaldım yahu," dedi. "Anahtarları da anam ne diye burda bıraktı sanki? Ne olacak şimdi?" Küçük omuz silkti.

"Ne olursa olsun."

"Ben mi gidip açayım yani?"

"Senin bileceğin iş. Benden umudunu kessin!"

Büyük oğul mutfağa düşünceli düşünceli geçti. Penceredeki kuru Şerife'ye dikkat bile etmedi. Etse, Şerife'nin yabancı erkekten güya kaçındığını görecekti. Kaçınmıştı güya... Az geri çekilmiş, beğendiği adamın el yüz yıkayışını sonuna kadar gözetlemişti. Kıllı, kalın kolları vardı adamın. Pis karısı böyle bir kocayla koyun koyuna yatıyordu her gece. Kendi kocası gibi değil, gençti. Bunun da kendi kocası gibi ayakları kokar mıydı acaba? Koksundu, varsın koksundu, ne çıkar? O pis karının yerinde kendi olsa, adam işten gelince sıcak suyunu hemen hazırlar, leğende kendi elleriyle yıkardı, kurulardı.

Kafası babasının dükkânıyla meşgul olan oğul, elini yüzünü yıkamış, duvardaki peşkiri alıp odaya dönerken, kadın pencereye az önceki gibi dayandı, memelerinin oluğunu sert sert kaşıdı.

10

Büyük oğul dükkânı her günden erken açtı, ama içeri girip önlüğünü kuşanmadı. Babasını dükkânın önünde karşılayacak, durumu anlatıp ayrılacaktı. Bütün bunların pürüzsüz, kavgasız, tereyağından kıl çeker gibi olmayacağını gayet iyi biliyordu. Öyle ki, babasının, akları kanlı iri gözlerini devire devire bağırıp çağırışını görür gibi oluyordu. 'Adaam sen de,' diye geçirdi, 'inceldiği yerden kopsun!'

Sinirli sinirli bir sigara yaktı.

İnceldiği yerden kopsundu, ama gene de çekiniyordu babasından. Vaktiyle uzun saçlarını Ashab-ı Kehf'te kestirmesi, 'yazının çıplağı'nı getirmeden önce üstüne titremesi, elektrik motorlarının dilinden kendi kendine anlayışı ile övünmesi filan korkusunu silemiyordu. Ali'den ötürü sağlama bağırıp çağıracak, sövüp sayacak, hatta babasına karşı protesto gibilerden sayacaktı kütlüye gitmelerini. Yalnız anası değil, kütlüye yani ameleliğe düştüler denilmesinden, babasının da çekineceğini biliyordu.

Sigarasını tam bitirmişti ki, babasının parke taşlarını tok tok döverek yaklaşan tahta bacağının sesini duyunca heyecanı arttı. Sigarasının izmaritini telaşlı bir fiskeyle fırlattı, ağzını elinin tersiyle sildi.

Topal Eskici dükkâna her günkü gibi hırsla geldi. Bağırıp çağırmak, okkalı küfürler sallamak için bahane arayan gözlerle çevresine bakındı. İlkin büyük oğlunun neden dükkâna girmeyip, önünde dikildiğine dikkat etmedi.

Kalın sesiyle, "Allah, dedi. Cellecelâlehu!"

Adımını dükkâna besmeleyle tam atacaktı ki, büyük oğluna dikkat etti. Önlüğünü filan kuşanmamış, akşamdan kalan işini almamış, dükkânın önünde dikilip duruyordu!

Hırsla sordu: "Ne dineliyon orda kazık gibi?"

Büyük oğul yutkundu. Sözde durumu kısaca anlatacak, iznini alıp ayrılacaktı. Olmadı. Dükkâna girdi.

Topal Eskici önlüğünü her zamanki gibi besmeleyle almış, besmeleyle kuşanmış, yerine besmeleyle geçip, besmeleyle oturmuştu ki, oğlu gene gözüne çarptı. Dükkâna girmiş, kazık gibi dikiliyordu. Önlüğünü kuşan, iskemlene otur, işini al mı demeliydi? Ne eşek kafalı heriflerdi bunlar be!

"Önlüğünü kuşansana ayı.. Onu da mı baba dürtsün?

Hayır dürtmesin, dürtmeye lüzum yoktu. Ne bugün, ne de bundan böyle kuşanmayacaktı. Helallik alacak, elini öpüp gidecekti. Gidecekti ama, öyle azgın azgın bakıyordu ki babası. Önlüğünü

kuşanıp, işe şöyle bir başlasa da yumuşayınca mı açsaydı acaba? Herhalde. O zaman daha uygun düşerdi.

Önlüğünü alçak bacaklı hasır iskemlenin üzerinden alıp isteksizce kuşandı.

Topal Eskici söyleniyordu:

"Dükkâna gelirler, içeri girmezler; içeri girerler önlüklerini kuşanmazlar, akşamdan kalan işlerini almazlar, ille kumandan lazım başlarına. Evlat değil, odun, odun oğlu odun hem de. Ulan ben senin yaşındayken Trablus'ta..."

Birden küçük oğlunu hatırladı, döndü:

"Nerde bizim efe?"

Büyük oğul yutkundu kaldı.

"Kenefe mi gitti gene yoksa?"

"Hayır."

"Ya?"

Karşılık bekledi, alamayınca başladı:

"Akşam eve gelmedi. Babasının da kulağı duydu sanki, sanki umurumda oldu. Darılan yatağını ayrı sersin. Hiç kimseye mudaram yok. Bir bu kadar daha yaşayacak değilim. Sittin sene gelmesin isterse. Ne ararım, ne sorarım. Tavşan dağa küsmüş de dağın haberi olmamış. Baba evine küsen evlada uğurlar olsun. Cehennem beri o daha öte. Beni benden mi edecek?"

Dükkânın önünden geçmekte olan kahveci çırağına, "Benim sadeyi Tarsusi* yapsın ustan," dedi.

Öksürdü, sonra da önem vermemişçesine sordu:

"Akşam sizde mi yattı?"

"Bizde yattı."

"Ne diyor? Arkamdan yağıp gürlüyor mu?"

"Kimin? Sizin mi?"

"Kilimcinin!"

"Yağıp gürlediği yok ama..."

"Ee?"

"Çok içerlemiş!"

* Tarsusi kahve: Kulpsuz iri fincanla, ikilik kahve.

Köpürdü:

"Vay düdüğüm vay... İçerlemiş demek?"

"Çok fena küfretmişsiniz!"

"Yaa!"

"Ona tutuluyor."

"Sen ne dedin?"

"Hiç, yatıştırmaya çalıştım."

"Ne dedin yani? Nasıl yatıştırmaya çalıştın?"

"Zarar yok, babandır, yabancı değil," dedim. "Dedim amma..."

"Dedin amma?..."

"Hiç, öyle."

"Almadı mı? Dedin de almadı mı?"

Büyük oğul susmayı uygun bulduysa da, Topal Eskici boşandı.

"İt, itoğlu it. Ne de izzeti nefsi yüksek matahmış! Demek affetmiyor beni? Vay düdüğüm vay! Öyle ya, baba o, evlat ben. Hey dünya, hey kahpe dünya! Ulan farz et ki ağzımdan kötü bir küfür kaçtı, ne çıkarmış bundan?"

Büyük oğul canını dişine takarak, "Kaçırmamalıydınız," dedi.

Baba deliye döndü.

"Kaçırmamalı mıydım? Demek sen de onunla birliksin? Demek ona hak veriyorsun? Demek bir babanın evlatlarını istediği gibi dövmeye, sevmeye hakkı yok?"

İskemlesinde kımıldandı.

"Bana bakın banaa! Değil o, seni de onun üstüne kor, eşşek sudan gelinceye kadar döverim. Karın, çocukların vız gelir bana. Karşındakini topal bir ihtiyar görüp ölü belleme. Ben adamın Allahını, kitabını, yerini göğünü, küncüden ufağını..."

Öyle korkunç küfürler savuruyordu ki, büyük oğul ufaldıkça ufaldı. Babaysa durmamacasına veriştiriyordu:

"O oğlanı senin baştan çıkardığını biliyorum. Benim oğlum, benim karşımda lahavle demezdi. Şimdi? Şimdi ya? Hep senin akıl

hocalığından, oğlan başkaldırmaya başladı. Babayla oğulun arasına girmeye ne hakkın var ulan? Sen mi doğurtup bu boya getirdin onu? Ne gibi bir hakkın var üzerinde? Eşşek gibi düşünme de cevap ver: Ne hakkın var?"

Büyük oğul fena bozulmuştu. Dolan gözleriyle kalktı, önlüğünü çıkarmaya başladı.

İhtiyar, "Nereye?" dedi. "Ha? Nereye gidiyorsun?"

Büyük oğul karşılık vermedi. Koluyla gözlerini sildi, sonra önlüğünü az önce kalktığı iskemleye bıraktı.

İhtiyar tekrar gürledi: "Nereye gidiyorsun diyorum sana?"

Büyük oğul dükkândan çıkmadan önce babasına yaşlı gözlerle baktı, mırıldandı: "Eve."

"Ne var evde?"

"Hazırlığımızı yapacağız."

"Ne hazırlığı?"

"Kütlü toplamaya gideceğiz!"

Kahveci ikilik iri fincanla Tarsusi kahveyi getirdi, ayaklı makinenin demirine bıraktı, ama Topal görmedi; gördü, anlamadı. Kütlü toplamaya mı gideceklerdi? Nerden çıkmıştı bu?

"Ne kütlü toplaması? Nerden çıktı bu icat?"

Büyük oğul durumu kısaca anlattı.

"Peki, kardaşın nerde?"

"Bizde."

"Dükkâna niye gelmiyor? Sizde ne işi var?" Canını dişine takarak, "Anam anlatmadı mı?" dedi. "Bundan böyle dükkâna gelmek istemiyor, bizimle kütlüye gidecek!"

Topal Eskici'nin öfkeden kıpkırmızı yüzü birden balmumu gibi sarardı. Kahve fincanına uzanan eli öylece kalmıştı, titriyordu. Gözleri büyük oğlunda, ne söyleyeceğini şaşırmış bakıyor, sadece bakıyordu. Söylese, bir şeyler söyleyebilse boşanacak, ele güne karşı hüngür hüngür ağlayacaktı.

Titreyen elini kahve fincanına uzattı, aldı, ağzına götürdü; la-

kin içmek gelmiyordu içinden. Demek gerçekten kütlü toplamaya gidecekti oğulları?

Fincanı tekrar aldığı yere bıraktı. Titreyen dudaklarıyla adeta yalvardı: "Oğlum, yavrum..."

Büyük oğul çıkmak üzereydi, durdu.

"Buyur baba."

Baktı, bakıştılar. Babayla oğul uzun uzun bakıştıktan sonra ihtiyar ağlayan bir sesle, "Yapma, Allah aşkına yapma yavrum," dedi. "Onu sen kandırdın, sen kandırdın Ali'mi. Senin dilinde büyü var. Yapma yavrum, Ali'mi bana bırak. Sen nereye gidersen git, Ali'mi götürme. Ali benim babam, kardaşım, arkadaşım, yavrum!"

Geniş omuzlarıyla makinesine kapandı, sarsıla sarsıla ağlamaya başladı. Neden sonra doğrulunca iri gözleri yaş yaştı.

"Ayşe, Cavit, öteki en küçük nasılsa senin yanında, Ali de bana göre öyle. Eti tırnaktan ayırma yavrum!"

Büyük oğul bir şeyler söyleyecekti ki, baba, kocaman elini kaldırdı.

"Sus, konuşma, konuşma oğlum. Konuşursan aklıma yatırırsın, Ali'mi elimden alırsın, konuşma. Büyü var senin dilinde!"

Birden sertleşti. "Peki, kütlüye gitmekten maksadınız ne?" Büyük oğul omuz silkti.

"Hiiç. Rızkımızı çıkarmak için çalışacağız. Ekmek kavgası! Görüyoruz bu dükkân dokuz kişilik aileyi geçindiremiyor artık. Sana yük olmaktansa... Biz benim karıyla çoktan vermiştik kararımızı. Ali gece geldi, böyle böyle. O sıra elci de avans vermeye gelmişti, gördü; dedi ben de sizinle gideceğim..."

Topal Eskici oğlunun söylediklerini duyuyor, anlamıyordu. Çukurova'nın sarı sıcakları, yer yer çatlayıp yarılmış toprakları, yazı yaban, yazı yabanın arı gibi arı gibi sivrisinekleri, yağmur yüklü bulutlar, sel sele yağmurları, arkasından felaket halinde gelen dizanteri, sıtması geçiyordu kafasından.

Mırıldandı: "O yazının yüzü, o sivrisinekler, o sıcak..."

Birden başını kaldırdı, oğluna baktı.

"Peki, kaç para kazanacağınızı umuyorsunuz?"

Büyük oğul, elciden duyduklarını anlattı. Topal Eskici şöyle bir hesap etti... Eskici dükkânından daha kârlıydı!

"Demek günde adam başına üç liralık toplayabileceksiniz?"

"Elci öyle diyor. İyi çalışırsak toplarmışız."

"Üç sen, üç karın, altı."

"Yazının yüzünde pek bir masrafımız da olmaz..."

"Doğru."

"Dönüşte de, şu hani Avgan Hacı var ya?"

"Ee?"

"Onun tekerlekli dükkânı gibi bir dükkân uydurup..."

"Eskicilik mi yapmak?"

"Eskicilik yapmak!"

Topal, kahvesine uzandı, aldı. İçecekti, soğumuştu. Sokağın bozuk parkelerine serpti.

Büyük oğul, "Gidip yenisini söyleyim mi?" diye sordu.

Duymadı. En çok 'yazının yüzünde pek bir masrafları olmayacağı' aklına yatmıştı. Doğruydu. Bugün şu ırzı kırık dükkânda üçü sırt sırta vererek çalışma karşılığı ellerine ortalama, sekiz on lira ancak geçebiliyordu. Hadi on beş, de. Değil ya, söz temsili. On beş. Bu on beş yallah deyince dokuz kişiye pay oluyordu ki, yazının yüzünde dokuz kişinin beşi de çalışır, para kazanabilirlerdi. Karısı, kızı, büyük oğlunun karısı, kızı, kızın küçüğü Cavit. Cavit'le ablasını bir kişi saysa, demek, bugünkü çalışanlara dört kişi daha eklenmiş, üçer liradan on iki lira daha kazanılmış olacaktı.

Döndü, boş, bomboş gözlerle baktı.

"Bu aklı sen mi düşündün?"

"Hangi aklı?"

"Kütlüye gitme aklını?"

"Hayır baba."

"Ya?"

"Zaruret."

Topal Eskici akları kanlı iri gözleriyle baktı, baktı, sonra başını ağır ağır salladı:

"Zaruret ha? Doğru yavrum, zaruret. Aaaaah zaruret, gözün çıksın!"

Kahve fincanına el attı, boştu.

"Git yenisini söyle şunun!"

Büyük oğul boşu kapıp fırladı.

Aklına yatmıştı bu iş. Üç kişi çalışıp dokuz kişi yemenin zamanı geçmişti. Dokuz kişinin yedisi çalışırsa, üçer liradan yirmi bir lira girecekti iki eve. Köy yerinde kurtulacakları masrafları da kazanca eklediler mi, ortalama günde otuz liraya yakın para kazanabileceklerdi.

Sırtından kocaman bir dağ devrilmişçesine ferahladı, sanki bir duvar yıkıldı, duvarın ardındaki güneş sıkıntılarını aydınlattı.

Büyük oğul yeni bir fincan kahveyle gelince sordu:

"Demek dönüşte senin Hislon saati de satıp?"

Babasının kahvesini makinenin demirine bıraktı.

"Kütlüden kazandığımız paranın üstüne koyacağız..."

Kahvesine uzandı, aldı, iştahlı bir höpürtü...

"Fena fikir değil!"

Bir de sigara yaktı, kahveyi yarılayana dek düşündü. Gerçi karısı, kızı evde boş oturmuyor, ev işlerinde çalışıyorlardı ama, karşılığında para getirmiyordu ya, bu çalışma. Tahta silmek, çamaşır, bulaşık yıkamak... Köy yerinde, daha doğrusu yazının yüzünde tahta, çamaşır olmazdı. Pek öyle bulaşık da olmazdı. Olsa bile akşamları karısı, kızı, gelini yardımlaşa yıkayıverirlerdi. Şehir yerinde mahalleli, konu komşu, dedikodu...

"Yazının yüzünde karı kancığın tahtası, bulaşığı, çamaşırı, dedikodusu da olmaz biliyon mu?"

"Olmaz baba."

"Bir de şu var: Eskicilik yapacağına, götürü ayakkabı yapsan nasıl olur?"

"Sermayem yetmez ona baba."

Fincanını çalkalayıp çalkalayıp tepesine dikti.

"Sermaye atla deve değil oğlum. Demek elci, iyi çalışırsanız adam başına iki buçuk, üç liralık iş yaparsınız dedi? Üç, de. Bu hesapça, karınla sen altı liralık iş yapacaksınız demek oluyor. Kardaşın da sizinle gelirse, üç de o, etti mi dokuz lira. Ayşe ile Cavit'i de bir adam say. Ne etti?"

Büyük oğul geçti alçak bacaklı, hasır iskemlesine oturdu.

"Onları sokmamak lazım baba. Ayak dolaşıklığından başka hayırları dokunmaz!"

"Yook, böyle düşünme. Ağaç yaşken eğilir. Sonra, kütlü toplamak zor bir iş değil ki! İki liralık da mı iş yapamazlar? Yaparlar. Demek, üç, altı, dokuz. İki de çocuk kazansa, on bir. On bir lira! Bir ayda ne eder? On olsa üç yüz, otuz daha. üç yüz otuz. İki ay sürer mi bu iş?

"Valla ben de pek bilmiyorum ama, sürer herhalde."

"Sürer. Bir ayda üç yüz otuz, iki ayda, altı yüz altmış. Altmışını at, sağlam altı yüz."

Neşeyle ayağa kalktı, dükkânın içinde köşeden köşeye gidip gelmeye başladı. Babasının kaç vakittir böylesine neşeli hâlini görmeyen büyük oğul hayretler içindeydi. Ne olmuştu koca herife de birden pırıl pırıl bir sevinçle ayağa fırlamış, dükkânın içinde çaprazlama volta atmaya başlamıştı? Ta yıllarca önce, köyde demircilik yaptığı, avuç avuç para kazandığı hafta sonlarında, eski motosikletiyle babasını şehirden köye ziyarete gelen büyük oğlunu karşılarkenki gibi. Herhalde, oğullarını başından atıp dükkânının kazancı bir kendisine kalacağı için sevinmişti. Öyle ya, kazandığıyla akşamüzerleri eşi, dostunu toplayacak, güle söyleye, gamsız kahkahalar ata ata çekeceklerdi kafayı.

İhtiyar birden oğlunun önünde durdu, ağır, kocaman elini oğlunun omuzuna neşeyle koydu.

"Altı yüze bir altı yüz daha koy. Ne eder?"

Büyük oğul hiçbir şey anlamadığı halde, "Bin iki yüz," dedi.

"Bin iki yüzle toptancılık yapılır mı yapılmaz mı?"

"Yapılır ama, makine, kösele, kalıplar..."

"Makine de var, kösele de, kalıplar da. Dükkân bile var be! İşte, kocaman dükkân. Burayı bir badana, bir sıva... Orospuya sıfat gerek demişler. Ha?"

Oğul her şeyi anlamıştı. Babasının hazdan titreyen iri burnunun kanatlarına bakıyor, babasıyla bakışıyorlardı. Oğulun pek çekimser duruşuna karşılık baba, oğlunun en az kendi kadar sevinmesini bekliyordu. Sevinmiyordu oysa. Ya da sevindiğini belli etmiyordu. Birden içini, içinin pırıl pırıllığını sanki hafif bir gölge örttü. Yoksa babası, anası, bacısıyla birlik olmak mı istemiyordu? Ayrı baş çekmek daha mı usulüne geliyordu?

Elini oğlunun omuzundan çekti.

"Cevap vermedin?"

"Neye baba?"

"Sırt sırta versek dedim..."

"Evet?"

"Senin elci bize de avans vermez mi?"

Büyük oğul için hava hoştu ama Ali ne diyecekti bu işe bakalım? Şimdi burda, babasıyla anlaşsa bile Ali, Ali'den geçtim, anası, bacısı ne diyeceklerdi? Ona kalırsa ne anası, ne de bacısı 'kütlü amelesi' olmaya 'peki' derlerdi. Onun için biraz düşünmeli, sağı solu yoklamalıydılar.

"Ne zaman gidiyorsunuz?"

Babasına isteksizce baktı:

"Elci ne zaman haydin derse..."

"Demek adam başına yirmişer lira veriyor?"

"Evet."

"Güzel. Dükkâna kilidi vurur gideriz. Dönüşte bin iki yüz lira para, hazır dükkân, makine, kalıplar filan, veririz sırt sırta..."

Büyük oğul gözlerini yere indirmiş, sadece dinliyordu.

"Nasıl fikrim?

"....."

"Yoksa beğenmedin mi?"

"....."

"Beğenmediysen söyle oğlum. Çekinecek bir şey yok bunda. Belki de beni istemezsiniz?"

Yüreği kabararak geçti yerine oturdu. Büyük oğul ona acımıştı.

"...beni yalnız bırakmayın yavrum, beni de alın yanınıza. Şurda ne ömrüm kaldı? Benimki hep çenemde. Yoksa vallaha kötü insan değilim. Size zararım dokunmaz. Birlikte sırt sırta... Düşün oğlum, dönüşte dükkâna bir sıva, bir badana, açıyoruz ısmarıççı dükkânımızı, paşa gibi. Hani köyde nasıldık? Anan çiğköfte yoğururdu, biz sennen karşılıklı şarap içerdik, sen encam Alaman'ın yenileceğini söylerdin de birbirimize girerdik? Gene öyle. Para bol, şarap bol, sumakla ovulmuş soğanı, nanesi, maydanozu, kızarmış biberi domatesiyle bolca kebabımız... Hı? O zaman kardaşın Ali'yi de alırız aramıza." Güldü. "Deyyus, eşşek kadar oldu. O da biznen çeker kafayı. Haydi bakalım derim, at eli kulağa! Sesi de güzel ha deyyusun! İşlerimiz yolunda gitti de parayı demetledik mi, dört, beş odalı kocaman bir konak tutar, hep birlikte otururuz. Senin şimdiki mahalle beni hiç açmıyor oğlum. Birlikte oturmak gibi var mı?"

Ne söylese boş, büyük oğlu sevinmiyordu.

"Oğlum, yavrum... İyiden kötüden bir şey söylemiyorsun. Niye?"

Büyük oğul başını kaldırdı. "Hiç," dedi.

"Hiç değil, var bir sebebi. Söyle nedir? Beni niye istemiyorsunuz?"

Birden öfkelenmiş, eski sert hâlini alıvermişti. Büyük oğul, "Bana göre hava hoş," dedi.

"Sana göre hava hoş da, beni istemeyen kim? Ali mi?"

Büyük oğul, 'Evet, Ali..' demekten çekindi. "Konuşmam lazım, konuşmadan bir şey diyemem..." dedi.

"Konuş. Anan diyor ki, ağası Ali'nin panzehiridir diyor. O ne isterse Ali karşı durmaz ona diyor. Doğru. Bu işe senin aklın ya-

tarsa onun da yatar. Sen nasıl düşünürsen o da öyle düşünür. Söyle, senin aklın yattı mı?"

Verecek başka karşılığı yoktu. "Yattı," dedi.

"Yattıysa mesele yok. Git şimdi, bul onu, görüş, konuş... Siz gittikten, oğullarım, yavrularım gittikten sonra benim burada yapayalnız ne işim var?"

Gözleri yaşardı.

"Yalnızlık Allaha mahsus. Yalnızlıktan korkuyorum. Sen meram edersen kandırırsın onu. Onun panzehiri sensin. Seni benden çok seviyor, sayıyor. Sen istersen razı olur. Ne yap yap kandır. Sakın beni bırakıp gitmeyin!"

"Anam?"

Püskül püskül kaşlarıyla, sertçe sordu :

"Ne olmuş anana?"

"Kütlü toplamaya gitmeye razı olacak mı?"

"Olmayıp da ne yapacak?"

"Bize bile razı değil, kaldı ki..."

"Kaldı ki'si maldıkisi yok. Oğullarım nerde ben orda, ben nerde avradım, kızım orda. Sıkı mı razı olmasın? Deyyusun kızını Sultan Hamid'in sarayından almadım ya!"

Büyük oğulun anasının kolay kolay 'Peki' diyeceğine aklı yatmıyordu ama, gene de kalktı.

"Ben gideyim..."

Topal da kalktı.

"Git oğlum, kardaşınla konuş, razı et. Elciden bize de avans al. Ben ananla konuşur, onu mücerret razı ederim. Sen Ali'yi razı et, anamı bana bırak..."

"İyi ya."

Büyük oğlunu yolcu ettikten sonra makinesinin başına yeniden geçip oturdu. Olmuştu bu iş, tamamdı. Oğlu da, karısı da, kızı da ister istemez razı olacaklardı. İş büyük oğlundaydı. Büyük oğlu madem peki demişti...

Boş fincanı almaya gelen kahvecinin çırağına, "Bi dene daha getir aslan," dedi.

"Olur emmi."

Madem peki demişti büyük oğlu... Bu büyük oğlunda sahiden akıl çoktu. Ulan, nerden aklettin kütlü toplama işini? Sittin sene düşünse aklına gelmezdi. Demek Allah üstlerindeki nüsubetliği silip atacaktı, vakti saati gelmişti demek? Eee, kara gün kararıp gitmezdi ki. İşte sonunda büyü bozulmuştu.

"Başefendi meraba!"

Her zamandan başka, bambaşkaydı.

"Merhaba Bahri Paşa!"

Berber kalfası Bahri şaşkınlıkla durdu.

"Ne o? Dünya düzeliyor mu ne?"

Topal Eskici kıs kıs güldü. "Düzeliyor evlat düzeliyor..."

"Nasıl?"

"Nasılını bilmem amma. Allah benim çileme son veriyor gayri. Dardaki cemi cümleye de acısın!"

Kısa boylu, belden aşağısı yukarısından çok kısa Bahri merakla sokuldu.

"Şu işi bize de öğret de biz de kurtulak emmi!"

Anlattı, hazla, hazdan kırıla kırıla anlattı:

"Dükkânı kapayıp, kütlüye gideceğiz!"

"Kütlüye mi?"

"Niye şaştın? Gidenlerin canı yok mu? Onlar da senin, benim gibi insan değiller mi? Bir düşündüm, bizim eskicilik fosladı. Şu karşıki tüyü bozuk da gelip karşımıza dükkân açınca, işler iyice fosladı. Kafamı işlettim, dedim aç mezarı yok ya! Madem eskicilik fosladı, işi ısmarlamacılığa, toptancılığa dök. Dükkânım var, makinem, kalıplarım, her bir şeyim tamam. Eksik olan sermaye mi?"

"Meraba Başefendi... Bakıyorum Bahri'ynen..."

Bahri, "Kıskandın mı?" dedi.

Topal'ın en içerlediği oğlan Cemil zapartayı yemeyince, dükkâna sokuldu:

"Ne kıskanacam oğlum? Allah muhabbetinizi artırsın!"

Uçları kırmızı Gelincik paketini çıkarıp uzattı.

"Buyur emmi!"

Topal bugün her zamandan çok başkaydı. İsteyerek, içinden gelerek onları küfürleriyle memnun edecekti.

"Ben oğlan cigarası içmem!" dedi.

Oğlan Cemil gücendi. "Ayıp ettin emmi... Demek ben oğlanım?"

Kalfa Bahri, "Nesin ya?" dedi.

"Sen sus lan. Ben neyim emmi?"

Kendi Birinci'sinden yakan Topal, "Oğlansın!" dedi.

Bahri'nin kahkahası esnafın kulağını kabartmıştı. Çok geçmeden, kirli önlükleriyle, birer ikişer toplandılar. Toplandılar ama, havaydı. Topal bugün öfkelenip kızacağına kahkahalarla gülüyordu. Sövüp saymasına sövüp sayıyordu, ama öfkeli zamanlardaki gibi değil.

Esnaf bunun nedenini merak etmişti, başladılar usul usul konuşmaya:

"Bugün pek neşeli..."

"Öyle görünüyor."

"Gömü mömü mü buldu acep?"

"Kim bilir, belki de piyango çarptı..."

"Bahri be..."

"Hı."

"Gel hele..."

"Ne var?"

"Emmin bugün Aladağ'dan serin, ne yapsanız kızmıyor. Niye?"

Bahri, Topal'ın karıyı kancığı seferber edeceğini, yakında hep birlikte kütlü toplamaya gideceklerini anlattı. Esnaf şaştı bu işe. Demek gül gibi zanaatını bırakıp... Ümitler canlandı. Madem küt-

lüye gidecekti, dükkânı, tezgâhı dağıtsındı. Gerekirse hava parası bile verirlerdi dükkândan çıkması için. Ya makinesi? Şimdilerde nerdeydi o eski Alaman yapısı makine?

11

Büyük oğul iki cami arasında kalmışçasına, sabahın sekiz buçuk güneşi dolu caddelerinde battal battal yürüyordu; iki cami arasında kalmışçasına! Ne anası yanaşacaktı babasının isteğine, ne de kardeşi. Hele anası! 'El, gün, bildik, gördük, tanıdık...'

Kırış kırış sigara paketini sıkıntıyla çıkardı, son sigarasını da yaktı bir hamalın ateşinden.

Anası, ille anasına nasıl anlatmalıydı ki, el, gün, bildik, gördük, tanıdıklardan, yapacakları dedikodulardan hiç, ama hiç hayır yoktur; böylelerinin övmeleri de, yermeleri de karın doyurmaz; aslolan iştir, çalışmaktır, çalıştığının karşılığını almaktır, alabilmektir!

Sigarasından emdiği dumanı havaya üfledi.

Babasının hesabı yanlış olmayabilirdi. Hani evdeki hesap çarşıya uysa da sırt sırta verseler, sıkı bir çalışma, kazançlarını birleştirseler, ısmarlama toptancılığına başlayıp kazansalar, tekrardan evleri bir konakta birleştirseler... Olmayacak şey değildi, ama anası... 'Evimize geleli on bir yıl oluyor, o güm güm gümüleyen ev, kurudu kurudu kabuğuna yapıştı!'

Sigarasının külünü sinirli sinirli çırptı, 'Güm güm gümüleyen ev!' diye geçirdi. 'Öyle bile olsa, ne suçu var kadının? Sonra, ne vicdansızlık... Ana, mana... Olmaz, beraber oturmak olmaz. Olmazya, bu işi nasıl tatlıya bağlamalı? Herife de yazık. Nasıl ağladı fukara be... Biliyorum, aslında iyi kalpli. Elinde bol bol olsa

sakınmaz. Korkuyor. Yalnız kalmaktan, hasta düşmekten korkuyor. Haksız mı? Değil. Yarın hasta düşüverir de birkaç ay yatarsa ona hangimiz el uzatabiliriz? İstesek bile uzatamayız...'

Battal battal yürüdüğü dar sokağı geçmişti, birden ana caddeye çıkıverdi. Durdu. Kerusa denilen lastik tekerlekli çift atlı iki fayton caddede yarışırcasına şakırtılarla geçtiler. Boş, bomboş gözlerle baktı arabalara; görmeden. Babasını düşünüyordu, babasının dolu dolu gözlerle yalvarırcasına söylediklerini: '...altı yüze bir altı yüz daha koy, ne eder? Bin iki yüz. Bin iki yüzle ısmarıççılık yapılır mı yapılmaz mı? Makine de var, kösele, kalıplar da. Dükkân bile var be! İşte kocaman dükkân. Burayı bir badana, bir sıva... Orospuya sıfat gerek demişler. Ha?'

İhtiyarın niyetini anladığı halde, onun hazdan titreyen iri burnunun kanatlarına bakmış, uzun uzun bakmış, sonra da göz göze gelmişlerdi. Babasının ne türlü bir yanıt beklediğini bildiği halde o değilden gelmişti. El, gün, bildik, gördük, tanıdık, anası, tekerlekli dükkân, Ali, Ali'nin babasından kaçışı, magazinlerden oyulmuş yarı çıplak kadın, kız resimleriyle süslü duvarlar, boynu mavi kurdeleyle fiyonklu bağlama, sıkı sıkı çekili camların gerisindeki yağmurun, soğuğun, fırtınanın giremeyeceği şarap kokulu, sigara dumanı yüklü sıcacık hava, bu sıcacık havaya neşe katan oynak türküler, yanık gazeller...

Babasına peki dese bütün bunlardan olacaklardı!

Caddeyi hızla karşıya geçti.

Yakın kasaba ya da köylere birtakım çuvallar, sepetler, deste deste kazmalarla perişan kılıklı insanları götürme hazırlığı içindeki dolmuş, kaptıkaçtı, otobüs, kamyonların kaynaştığı eski Orozdibak Meydanı. Bu meydanda otuz yıl önce memleketin en büyük, en ünlü, en çeşitli mallarını satan kocaman bir yapı olduğunu, günün birinde alev alev yandığını çok işitmişti.

Meydanın telaşlı gürültüsünün yanından geçip çaycı Nadir'in yolunu tam tutacakken, bir el omuzunu dürttü. Döndü. Makinist Selahattin Usta. Karayağız, sımsıkı, esmer, güler yüzlü bir adam.

"Ne bu dalgınlık yahu?"

Büyük oğul gülümsedi. "Heç usta...

"Gene koca herifle başın dertte mi yoksa?"

"Ne demezsin. İki cami arasında kaldım ki, bildiğin gibi değil."

"Niye?"

Anlattı, uzun uzun anlattı. Selahattin Usta, elinden çekti. "Nadir'in orada birer çay içek hele..."

"Ben de oraya gidiyordum."

Döküm, tamir atölyelerinin arasında sıkışmış yüksek bir konağın altında, tabanı beton, ufacık bir dükkândı Nadir'in çaycı dükkânı. Her sabah kaolle sıkı sıkıya ovulan pırıl pırıl, kocaman semaverin yanındaki camekânlı dolapta sıra sıra kahve fincanları, yaldızlı çay bardakları, irili ufaklı porselen demlikler... Alman harbinden önceki Çekoslovak tabakları... Her şey tertemiz, her yan temizlikten, aşırı temizlikten pırıl pırıldı.

Makinist Selahattin, Topal Eskici'nin oğluna, "Şuna takılak biraz," dedi. Lakin beriki durakladı. "Boş ver usta, bugün hiç formumda değilim..."

"Gel öyleyse ardımdan...

Camekân camları tertemiz dükkânın ufacık kapısında duran Selahattin Usta:

"Ne bu oğlum?" dedi. "Söğüt gölgesi mi burası?"

Kocaman ayaklarında nalınlarla yüz yirmi kiloluk Nadir de o sıra galiba bunu düşünüyordu. Alçak bacaklı hasır iskemlelerde sıravardiya oturmuş çene çalan müşterilere döndü.

"Neblim? Mavrayı kurdular bir saattir, beş lambalı radyo gibi dan dan dan dan..."

Dayı Remzi denilen kısa boylu, tıkız makinist gıcık verdi. "Müşteriye karşı biraz daha nazik olmanız lazım değil mi Nadir Bey?"

Çaycı Nadir, "O ne?" dedi. "Bey ayağı da hangi ayak Allahsız? Sen de bizi mi yiyon ne? Hem Selahattin Usta doğru söylüyor, söğüt gölgesi değil bura, sağdan bakalım, ufak ufak, hadi!"

Kahkahalar...

Dayı Remzi gene taş koydu, "Sözün parana geçer arkadaş. Tazele çaylarımızı!"

İsterse babası olsun, solağına solağına laf edildi mi, milyon verseler kâr etmezdi. Makinist Dayı Remzi'nin yanına gitti, kolundan tuttuğu gibi kaldırdı.

"Paran çoksa git de düdüklü şeker al!" dedi. Bardağına elli kâğıt versen sana çay yok bugün, bas hadi!"

Kahve kahkahadan kırılıyordu. Eskilerden birkaçı kalktı, Selahattin Usta'yla Topal Eskici'nin oğluna iskemlelerini verdiler.

"Buyur usta!"

"Sen gel kardaş!"

"Ne zahmet ettiniz yahu?"

"Zahmet değil, gidecektik zati..."

Çaycı Nadir gene parladı.

"Hadi bakalım hadi. Dışarı çabuk çıkın da alnınıza yel değsin!"

Topal Eskici'nin büyük oğlu, Çaycı Nadir'i bir parça da babasına benzetiyordu. Yaşça değilse bile huyunu. Çaycı Nadir de tıpkı babası gibi lafı ağzında, en son söyleyeceğini en önce söyleyip çıkan tok sözlülerdendi.

Kahve ocağının köz dolu ocağı önünde kocaman nalınlarıyla kıpkırmızı dikiliyor, etli, ablak yüzünden iri iri, sıcak sıcak inen terleri dirseklerine kadar sıvalı mintanının koluyla siliveriyordu. Zaten temiz, tertemiz çay bardaklarını semaverin kaynar suyuyla tekrar yıkadıktan sonra Tekel çayıyla demli kocaman, beyaz porselen demlikten bolca dem, üstüne de kaynar su doldurup getirdi verdi. Çaycılığı, kedi besleme merakını, bir de içki içmeyle piyango biletini listede kontrol işini sanat haline getirmişti. Selahattin Usta'yla Topal Eskici'nin büyük oğluna götürdüğü çaylardan öylesine memnundu ki, keyifli bir nara attı.

"Barnağını mı kesip doldurdun ustam, teh çaya bak! Kan mübarek kan!"

Çayları verdikten sonra müşterileri unutmuş gibi, kedilerine

gitti. Ocağın yanına olanca tembellikleriyle serilmiş, aslan yapılı tertemiz iki kedi, tembel tembel uyukluyorlardı. Çaycı Nadir kocaman avuçlarıyla okşadığı halde, oralı bile olmadılar. Öylesine rahat, öylesine tembel, öylesine dünyadan uzaktılar.

Topal Eskici'nin büyük oğlu kedilerin bu rahat, bu tembelliğe dalmış hallerine bakıp, pek çok insanın böylesine bir rahatlığa hasretliğini düşünüyordu. Fikrini Selahattin Usta'ya açtı. Selahattin Usta oldu bitti tembelliğe kızardı.

"Çok imrendiysen Çaycı Nadir'e verek seni, kedi niyetine..." dedi.

Çaycı Nadir döndü. "Kimi veriyon bana?"

"Kedilerine imreniyor da..."

"Eyi oğlum, tembelhane açtık zati burya, sen de gel!"

Birden dikkat etti. "Bizim Başefendi'nin oğluymuş... İnanır mısın yeni farkına vardım ha... Ulan devir, ulan Allahı kıt devir. Ölmüşük meğer be..."

Sonra babasını sordu, babasıynan arasının nasıl olduğunu sordu, kütlü meselesine şaştı:

"Demek koca Resul Ağa'nın torunu, kütlü devşirmeye kadar düştü ha?"

Kafasından Toroslar, Kaçkaç, Fransız'a karşı dağa çıkan çeteler, yaptıkları baskınlar hızla geçti.

"Hey Başefendi hey!" dedi. "Bu memlekette harbici, özü sözü doğru üç kişi varsa, biri senin babandır. Herifin feleğe minneti yoktur Allahımı inkâr edeyim. Lakin böyle insanların nedense iki yakası bir araya gelmiyor efendi. Peki, koca herifin işleri tatsız mı ki kütlüye heves ediyor?"

Büyük oğul her şeyi uzun uzun anlattı.

Çaycı Nadir dikkatle dinliyordu. Sonunda, "Koca herif haklı oğlum," dedi. "Onu yalnız bırakmak vicdana sığmaz. Sonra ısmarıççılık işi de fena fikir değil ha... Ne dersin Selahattin!"

Selahattin Usta çayını yudumladı.

"Ben de böyle düşünüyorum... Zavallı adam yahu!" Nadir hü-

zünle sordu: "Ağladı hı? Vay fukara vay. Yahu çok içli adam be. Bütün namuslu insanlar, hırslı insanlar, kursağına haram yutmayan insanlar böyle efendi..."

Ufacık dükkândakiler safi kulak kesilmiş, Çaycı Nadir'i, Nadir'in Topal Eskici üzerine anlattıklarını dinliyorlardı. Büyük oğulun yıllar yılı çok duyduğu şeyler... Babasının ne adam olduğunu yeni öğrenmiyordu. Sıcakta, ağustos güneşinin memleketi kasıp kavurduğu sarı sıcakta şu ufacık dükkân zaten insanı hamamdaymış gibi terletmeye yeterken, bir de ocağın ateşi...

Kalktı.

"Nereye?" dedi, Selahattin Usta.

Büyük oğulun karşılık vermesine kalmadı, Çaycı Nadir cevabı yapıştırdı:

"Nereye ne demek? Çayını içti, gidecek tabii!"

"Bu nizama biz de mi tabiyiz yani?"

"Tabii," dedi Nadir. "Sen olmaynan ne? Kendini kanun, nizam üstü mü sayıyon?"

"Bak hele bak!"

"Bak hele bak mı? Hadi bakalım sağdan, burası söğüt gölgesi değil... Bu nizama biz de mi tabiyizmiş. Çakal, bu dükkâna Allah girse, Allah bile tabii, ne belliyon!"

Büyük oğul ayakta, iki eski arkadaşın şakasına gülerek dikiliyor, gidemiyordu.

Selahattin Usta gayet ciddi, "Gitmezsem ya?" dedi.

"Kuyruğundan tuttum mu atarım!"

"O beleş!"

"Atamam mı? Ataman de, de erkeksen..."

Selahattin uzun uzun güldü.

"Yok oğlum, o kadar erkek değilim. Sabah sabah itnen çuvala girecek kadar erkek değilim!"

"Oşt!" dedi Çaycı Nadir. Büyük oğulun uzattığı çay parasını alacakken, Selahattin Usta başıyla işaret edince, elini çekti, ocağa gitti.

"Hadi oğlum hadi, paranı cebine koy, düdüklü şeker alırsın hadi!" dedi.

Gülerek dışarı çıktı. Güneş yükselmiş, parke döşeli yollar ısınmıştı. Küçük tamir atölyelerinin arasından ağır ağır kasaplara, kasaplardan da Saydam Caddesi'ne indi. Önce kardeşine gitmekten caymıştı. Anasını görmeliydi ilkin. Görmeliydi ama, söze nereden, nasıl başlamalı? Kadını kızdırmamak için ne türlü konuşmalıydı? Ne türlü konuşsa anasının yanaşmayacağına kuşkusu yoktu. Daha söze başlarken, lafını ağzına tıkacak, 'Ne? Kütlüye gitmek mi? Allah yazdıysa bozsun. Ele güne, eşe, dosta, düşmana kendimi rezil edemem!' diyecekti.

Mestan Hamamı'nı soluna aldı, eski adıyla Tarsus Kapısı'ndan, küçük saatin yanından Çakmak Caddesi'ne geçti. Sağ kaldırımın gölgesinde ağır ağır yürüyor, anasına sözün neresinden başlayacağını düşünüyordu.

İstasyondan gelen, istasyona giden çift atlı fayton, taksi, şehir otobüsleriyle şehrin en kalabalık caddelerinden biriydi bu asfalt cadde. Keskinleme vuran güneşle alev alev, fayton çanları, otobüs, taksi, dolmuş uğultularıyla hayli can sıkıcıydı. Büyük oğul bütün bunların farkına bile varmadan, hatta sıcağı da duymadan, Kemeraltı Camii'nin sağdaki serin kemeri altına saptı.

En iyisi damdan düşer gibi açmamaktı meseleyi. Hoş beşten sonra laf belki de kendiliğinden yoluna giriverirdi.

Mahalleye girdi, eve geldi. Tam kapıyı çalarken, anasının bir komşusu, merakla yanına sokuldu:

"Oğluuum?"

Elini demir kapının tokmağından çekti.

"Buyur teyze."

Kara kuru kadın bir sır verircesine, "Bir şey işittim, doğru mu?" dedi.

"Ne işittin?"

"Kütlüye babanlar da mı gidiyormuş?"

Büyük oğul şaştı. "Kimden duydun teyze?"

"Benimki demin eve geldi nüfus kâğıdını almaya da o söyledi. Babandan duymuş. Gülüp söylüyormuş, avradı da, kızı da sürecem tarlaya, beleş ekmek yok diyormuş. Doğru mu?"

Çayı görmeden paçaları sıvayan babasını çok iyi bilirdi. Demek başlamıştı gene?

Elini kapının demir tokmağına uzatırken, "Evet," dedi.

Kara kuru komşu, çok belli bir sevinçle karşı pembe eve, doktorun anasının evine hızla geçti. Büyük oğul görmedi. Görse bile üzerinde durmayacaktı. Çünkü kafası, anası, anasının hayaliyle doluydu. Evet laf kendiliğinden yolunu bulmalı, zorlamamalıydı.

Kapıyı kız kardeşi Zeliha açtı. Ağabey mağabey ama, geçen yıla kadar pek göz doldurmayan kızın bu yıl birdenbire gelişiveren memeleri, anlam taşıyan bakışları dikkatten kaçmıyordu.

Sordu: "Anam evde mi?"

Kulaklarında adi sarı halka küpeler, gerçekten göz dolduran kız, bir film yıldızını hatırlatmaya çalışırcasına, "A ağabey aşkolsun," dedi.

Büyük oğul şaştı. "Niye? N'oldu da?"

"Anam evde mi diyorsun..."

"Derim. N'olmuş?"

"Anam denir mi?"

"Ne denir ya?"

"Annem desene!"

"Haa şu mesele. İkisi de bir yola çıkar kızım..."

"Bir yola çıkar ama, olsun. Niye herkes gibi kibarlaşmayalım biz de?"

Büyük oğul anlayış gösterdi. "Peki, senin dediğin olsun. Evde mi annem?"

"Evde. Sen çalışmadın mı bugün?"

"Çalışmadım."

"Niye?"

"Bırak yahu ahret suallerini. Nerede anam?"

"Bak gene anam dedi!"

"Of Zalha!"

"Zalha değilim ben, Zeliha, de!"

"Şimdi başlarım ha!"

Genç kız kahkahalarla güldükten sonra, "Ağabey," dedi, "bu öfkeli halinle kime benzedin biliyor musun?"

Büyük oğulun meselesi değildi böyle şeyler. Hele şu sıra. Sormadı, öğrenmeye hiç de hevesli değildi. Kız kardeşini bırakıp içeri doğrulurken, genç kız arkasından bir Amerikan film artistinin adını söylediyse de, büyük oğul duymadı. Nemli, serin alt eve geçti. Seslendi:

"Anaa!!"

Anasının tanış sesi derinlerden yankılandı:

"Anan kurban yavrum, gel!"

Zeliha arkada, şu 'ana' sözüne içerleyerek ağabeyinin ardından gidiyordu. Küçük ağabeyiyle hemen her zaman araları açık olur, onu hiç sevmezdi. Bu ağabeyi güya halden anlardı. Sinemaya, kız arkadaşlarıyla çarşıya, hatta geçen yıl Singer'in dikiş kursuna hep bu ağabeyinin yardımıyla gidebilmişti. Seviyordu onu ama, o da zaman zaman 'ana, ana' diye kabalaşıyordu.

Büyük oğul anasıyla merdiven başında karşılaştı. Kadının ayağında yer yer yamalı şalvar, oğlunun böyle vakitsiz gelişine şaşarak, "Gel bakalım yavrum," dedi. "Hoş geldin!"

"Hoş bulduk ana."

Büyük oğul yukarı çıkmadı. Merdivenin ikinci basamağına oturdu.

"Bacı bir bardak su versene!"

Zeliha bu 'bacı' sözüne içerlediyse de, suyu getirmeye gitti.

Anası, "Yukarı çıksaydın," dedi.

"Burası iyi, çok oturmayacağım."

Ana heyecanla bekliyordu oğlunun ağzından çıkacakları. Canı sıkkın görünüyordu. Yoksa gene babasıyla atışıp, işi mi bırakmıştı. Hooş, bırakacağını söylememiş miydi? Belki de yarın ya da öbür gün kütlüye gidecek olabilirlerdi.

Korka korka sordu: "Babanın ordan mı geliyorsun?"

Büyük oğul ince uzun bir bardakla gelen suyu kız kardeşinin elinden aldı, ağır ağır içti, boş bardağı geri verdikten sonra ağzını koluyla sildi, anasına hazin hazin baktı.

"Bırak," dedi. "Yüreğim gene parça parça oldu!"

Esmer, yuvar yuvar kadın, oğlunun ayağı dibine oturdu.

"Niye?"

"Ali'nin bizimle kütlüye gideceğini söylememişsin..."

"Söylemedim."

"Duyunca ters mers oldu herif!"

Oğlunun dizine tutundu. "Ne oldu?"

"Ne olacak! Ali nerde, dedi. Bizde, dedim. Dükkâna niye gelmedi, sizde ne işi var, dedi. Bundan böyle hiç gelmeyecekmiş, dedim. Kıpkırmızı kesildi, sebep, dedi. Anlattım kütlü meselesini, bir bozuldu sorma. Yahu biz bu adama hepimiz her yandan çullanıyoruz. Herif aslında hiç de fena değil. Onu fena yapan yokluk. İlle Ali'nin de geleceğini duyunca... Ağladı koskoca adam be!"

Ananın da gözleri dolmuştu. Çatlakları simsiyah avucuyla gözlerini sildi.

"Ah oğlum ah... Babanızın gel geç akıllı olduğunu bilmesem bunca yıl kahrını çeker miydim? Şurda kızar bağırır çağırır, şurda pişman olur, başlar kullar gibi yalvarmaya."

"Hem de ne yalvarmak! O öfkeden barut gibi adam, bir yumuşadı, bir çocuklaştı, boynunu öyle bir zavallıca büktü ki, bırak ana. Hani biliyor musun, Allah bir yerden bolca bir para vermeli bana ki..."

Anasının, 'Ne yapardın?' demesini bekledi, demedi kadın. Boyuna ağlıyordu. Erkeğinin ne temiz kalpli olduğunu bilmez miydi?

Büyük oğul sözünün ardını getirdi:

"Baba derim, aha para. Gel senin şu dükkânı sıvayıp badanalayalım. Makinemiz var hazır, kalıplarımız da. Birkaç kanat köseleyle deri de aldık mı... Şu sıra, ille kışa doğru ısmarıçta çok iş

olacağını söylüyor esnaf. Verdik mi sırt sırta, bizi değil yokluk, kırk iki buçukluk top deviremez be!"

"Deviremez oğlum, doğru."

"Bizim gibi zanaat sahabı babayla evlatlar... İşi ısmarıççılığa döker de kazanmaya başladık mı, hı?"

"Tadından yenmez yavrum. Köyde nasıldık? Babanın işleri yolundaydı, senin dersen hakeza. Haftadan haftaya gelince seni nasıl karşılardı!"

"Sen çiğköfte yoğururdun, biz sabırsızlanırdık..." Sulu sulu yutkundu.

"Kimyonlu, kırmızı biberli, yeşillikli çiğköftene de hasret kaldık ha ana!"

"Gene olur inşallah yavrum. Allah kerim, kara gün kararıp gitmez ya böyle!"

"Ne düşünüyorum biliyon mu?"

"Ne düşünüyorsun?"

"Kütlüden biraz paralı döndük mü, babama diyecem ki, baba diyecem, dükkân, makine, kalıplar senden, kösele, deri benden, ortaklama ısmarıççılık yapalım mı?"

Ana'nın gözleri sevinçle parladı.

"Razı olur ha, bir iki demez!"

"Demez amma, kazancımız bu işe yeter mi bakalım!"

"Ne kazanabilirsiniz?"

"Ali de bizimle gelirse beş, altı yüz kazanabiliriz..."

"Ali'yi götürmekten vazgeç!"

"O zaman benim ayrı baş çekmem lazım. Çünkü kazanacağımız parayla bir örs, bir çekiç uydurup, bir köşeye sığınmaktan başka çare olmaz!"

"Eskicilik mi yapacaksın?"

"Başka ne yapabilirim?"

Zeliha, "Ne ayıp!" dedi.

Anası da onun gibi düşünüyordu. Kızının iri memeli göğsüne baktı. İstediği kadar göz alıcı olsun, ağası adi bir eskici parçası olan

bir kızı halli mallı kimseler istemezdi. Hele doktorun anası olacak karı... Büyük oğulları adi bir eskici oldu diye göbek atar gezerdi.

"Ali de sizinle giderse kazancınız ısmarıççılığa elverir mi?"

"Elvermez ana. Senin anlayacağın, bize bin, bin iki yüz lira lazım. Bu parayı bulduk mu, değme keyfine. O zaman adi eskiciliğe lüzum yok. Gelsin sipariş, gitsin sipariş. Para olukla. Tutarız Adana'nın şerefli bir semtinde kocaman bir konak. Hani babamın dedesinin varmış; sen anlatırdın?"

Ana'nın dertleri depreşti.

"Gelin geldiğim konak!" diye içini çekti.

"Tamam, gelin geldiğin konak gibi kocaman bir konak. Biz de yerleşiriz konağa... Sonra, düşün ana, bak şu kıza, geldi yetişti. Yarın bir gün kısmeti açılacak tabii. Kocaman konağın kızı olmak başka, ağası adi bir eskici parçası olmak başka."

Zeliha usullacık sıvışmıştı.

"Doğru yavrum. Yalnız çocuklarıma mı? Son yaşında yokluk bokuna gözyaşı döken ayalime de acımadığımı mı zannediyorsun? Sana yalan, bana gerçek, onun için de, hepiniz için de geceleri gözyaşı döküyorum. Yüreğimden kanlar gidiyor. O güm güm gümüleyen aile, böyle kurusun kurusun kabuğuna yapışsın!"

"Bize bin, bin iki yüz lira lazım. Parayı bulduk mu kurtulacağız ana. Kocca konak, her akşam bir sofra başında, ye, iç, çal, çığır. Sonra düşün ana, şu karşıki, doktorun anasını düşün!"

Ana ta yürekten, "Aah!" dedi, "ah yavrum. Konağımız o cazınınkinden büyük olmalı! Yememiz içmemiz, giyimimiz kuşamımız..."

"Bin iki yüzü bulduk mu istediğinden âlâ olur!"

"Olsun ki kıskançlıktan çatır çatır çatlasın!"

"Çatlar, o zaman çatlar işte. Koca konak, sıvanmış badanalanmış, pırıl pırıl ısmarıççı dükkânı, para dersen oluk gibi akıyor. Giyim kuşam ona keza... Mallı mülklü, mallı mülklüyü bulur. Yeni bir semtte, güm güm gümüleyen kocaman konağın kızını kim al-

maz? Sonra oğlunu düşün, Ali'yi. Babası, ağası ısmarıççılık yapan, sırtında lacivert kostüm, ayağında yumurta ökçeli ruganlar... Hangi kızın içi geçmez? Hangi kız babası böyle bir damadı kaçırmak ister?"

Ana, güm güm gümüleyen konağın saltanatına dalmıştı. Yıllarca önceki pırıl pırıl bir konak canlanmıştı kafasında. Bu konak Adana'nın ünlü zenginlerinden birinin konağıydı. Ağızları sıra sıra altın dişli ağaların pırıl pırıl kerusalarla gelip gittiği; kurban bayramlarında yan yana devrilen besili koçların kesilip etlerinin fakir fukaraya dağıtıldığı; zaman zaman pencerelerinde masal yüzlü, güneş görmemiş tazelerin hayal gibi görünüp kaybolduğu bir konaktı. Ana, değil böyle bir konağa gelin gelmek, böyle bir konağın kapısından olsun girememişti, ama kim ne bilecekti?

Böyle bir konak düşünüyordu işte. Bin iki yüz lira bulunur da babayla oğullar sırt sırta verdiler mi, oluk gibi akmaya başlayacak parayla böyle bir konak kiralayacaklardı işte. Yıllar yılı kafasından bir türlü çıkmayan o konağın insanları gibi, besili atların çektiği kerusalarla konağa gelip gidecekler, kurban bayramlarında besili koçlar kesilip etleri fakir fukaraya dağıtılacak, imrenen bakışlar konağın pencerelerinde rüya gibi görünüp kaybolan masal yüzlü, huri, melek yüzlü tazeler görecekler. Bu tazeler arasında kendisi bulunmasa bile, kızı, yetişip gelen kızı, oğlu Ali'nin karısı olacaktı ya!

Ya kızıyla küçük oğlunun düğünleri?

İçini çekti:

"Bu parayı bulmalı oğlum!"

Oğul, anasının tava geldiğini sezmişti.

"Bulmak lazım," dedi. "Ne düşünüyorum biliyor musun?"

"Ne düşünüyorsun?"

"Felekte kayınbabam, kaynanam, bir de baldızım olmalıymış diye düşünüyorum..."

Ana'nın yüzü asıldı. "Niye? N'olacak?"

"Onları da birlikte götürürdüm kütlüye!" Ana başını iki yana salladı. "Olmadığı daha iyi."

"Niye ana?"

"Bize bir faydası olmazdı. O zaman karının tarafını ihya ederdin, biz şurda kalıveririrdik. Olmadığı daha iyi yavrum. Demek bin iki yüz lira oldu mu..."

"İşler düzene girer!"

Kafasında pencereleri ışık içinde kocaman konak, ıslak gözleriyle oğluna uzun uzun baktı. Bakıyor, görmüyordu. Böyle bir konağın sahibi olsalar hele... Doktorun anası o zaman sağlama damlacık indirirdi. İndirsindi soyka karı. Oğlum doktor oldu, oğlum subay oldu, ikincinin de eli kulağında der mi? O zaman hiç kızmaz, gülüverirdi. Doktor dediğin de... Evet, doktorluk da bir şeydi amma, doktorların başı da paraya bağlıydı. Konakları oldu mu, yadırgı doktora gideceklerine şu hasut karının oğluna kerusalarını yollar, konağa getirtirlerdi. Gelir, kerusayı, konağı, konağın debdebesini, dârâtını görünce... Kurban ederdi kızını. Onlar madem fakir hallerinde burunlarına koymamışlardı, zenginleşince de kendi onları adam yerine koymayacak, oğlan, Zalha diye ölüp sünse bile, kurban edecekti kızı. Kısasa kısas demiyor muydu kitap?

Oğlu kalkıp gittiği halde hâlâ merdiven basamağında oturuyordu. Bin iki yüz lirayı nasıl bulmalıydı? Kim çıkarır verirdi? Verecekler bulunsa bile almak doğru değildi. Sonra baş kakıncı olur, yaptıkları yardımı şurda burda yayarlardı.

Zeliha sinirli sinirli geldi. "Çöktün merdiven basamağına, mahalle karıları gibi..." dedi.

Duydu, anlamadı. Kızına bir süre boş gözlerle baktı. Sonra, "Bin iki yüz," dedi.

Zeliha'nın elleri belinde, ince çatık kaşlarıyla annesine bakıyordu.

"Bin iki yüz ama, yok işte. Yoktan ne çıkar?"

"Bulmalı. Bulmalı kızım. Koca konak, koskocaman doktorun anasını düşünüyorum da... Nasıl ortasından yarılır avrat değil mi?"

O kerusalar, o giyim kuşam, o yemin... Tıpkı kayınbabasının konağı gibi. Vay para vay, gözün çıksın!

"Kalk hadi kalk. Kalk da ortalığı süpürelim, yemeği yapalım. Vakit öğle oldu!"

Ana istemeyerek merdiven basamağından kalktı, kızının dolgun, çok biçimli bacaklarının ardından merdiveni usul usul çıktı. Mutfağa geldi. Durdu. Burası neresiydi? Ne için gelmişti? Az sonra kızının sofrayı süpüren süpürge sesini duyduğu halde üzerinde durmadı. Mutfağın ortasında alabildiğine dikiliyor, konaklarını düşünüyordu. İyi ama, bin iki yüz lira çok bir para mıydı ki... Hoş, büyük oğlunun aklı kimde vardı? Babası bile itin götüne soktuğu halde, gene de 'Büyük oğlan başka, büyük oğlanın aklı ne bende var, ne de Ali'de!' dememiş miydi? Doğruydu. Kimsede yoktu ondaki akıl. O madem olur diyordu, olurdu. Sonra, bin iki yüz lira, bin iki yüzlüğüyle hiçbir şey olmayabilirdi. İşe yatırılacak, kazanılacak, para kunnayacaktı. Böyle olunca...

"Ohooo... Ben sofayı süpürdüm, sen hâlâ..."

Kızına sertçe baktı, "Ne karışıyon sen bana? Ana ben miyim sen misin?"

"Sensin amma, çocuk gibisin. Ağam geldi, ağzına bir parmak bal çaldı, tamam..."

Şahlandı. "Ağanı ağzına alma, sen ağanı ağzına alacak adam değilsin. Ondaki akıl hangimizde var? Baban babanken, öyle beri benzer herkesi beğenmezken, o bile sırası geldi mi, bu büyük oğlandaki akıl hiç kimsede yok, der. Ağanı ağzına alma. Oğlan fena mı düşünüyor? Bin iki yüz lira bulunsa da, ısmarıççılığa başlasalar... Yetiştin geldin. Koca bir konakta otursak, zengin zengin görücülerin gelse..."

"Amaan sen de!"

"Kardaşın, Ali. Ona da mallı mülklü bir kız bulsak..."

"Hayal hayal hayal. Bıktım usandım!"

"Baban gelince ben bu meseleyi konuşacam kızım. Bin iki yüz lira dediğin de ne? İnsan satar, savar, çalışır, yemez biriktirir.

Madem sonunda hayır var... Onlar beş altı yüz kazanacaklarmış, demek beş altı yüz daha lazım. Duymadın mı? Kaynanam, kayınbabam, baldızım olsa, dedi. Belle ki kaynana, kayınbaba, baldız yerine ana, baba, bacı var!"

Zeliha iri siyah gözleriyle annesine hırslı hırslı baktı, soluyordu. "Eeee???"

"E'si me'si yok. Baban gelsin de... Evlatlarım nerde ben orada. Hele kocam da bana uyarsa..."

12

Küçük oğul sabahleyin ağasından az sonra evden çıkmıştı. Elleri pantolon ceplerinde, cebinde elciden aldığı yirmi lira avans, tutmuştu şehrin kıyısındaki Demirköprü'nün yolunu.

Babasının onu kolay kolay bırakmayacağını, bırakmak istemeyeceğini biliyordu. Biliyordu ama, aldırdığı da yoktu. On sekizine basmış, kendi başına buyruktu o da başkaları gibi. Babasının esiri değildi. Dilediği yerde, dilediği insanlarla çalışır, sevmediklerinin de suratına bakmazdı. Babası en biri... Ne yüzünü görmek istiyordu, ne de yanında çalışmak. Ama ağasıyla cehenneme bile gidebilirdi. Kütlü toplamaktan dönüşte, Avgan Hacı'nınki gibi tekerlekli dükkânı uydurdular da şehrin diledikleri bir semtine, babalarından uzak bir semtine yerleştirdiler mi...

Belki de dükkânda yatar kalkar, sabahleyin erkenden uyanır, yatağını kaldırır, içeriyi siler süpürürdü. Ağası geldiği zaman her şeyi yerli yerinde, silinmiş temizlenmiş, tertemiz bulurdu. İnsan sırt sırta verip çalıştı mı ne olmazdı ki! Her işin başı çalışmak. Güle, söyleye, eğlene çalışmak gibi var mıydı? Asıl o zaman iş çıkar, her şeye asıl o zaman bet bereket gelirdi.

Çalışırlar, kazanırlar, kazandıklarını biriktirir, işi ısmarıççılı-

ğa dökebilmek için, babasınınki gibi bir makine, ayakkabı kalıpları, deri alırlar, başlarlardı ısmarıççılığa. O zaman işleri daha yoluna girerdi. Az ama öz çalışırlardı. Eskicilikte çok, çeşitli çalışılıp, az kazanılıyordu. Ismarıççı oldu mu insan, az öz çalışır, bol kazanırdı. Bol kazanınca dolu paraları olur, annesine, bacısına yeni yeni fistan, harçlık... Hatta babasına bile. Yeni giysi, yeni ayakkabı. Çalışmasın, şehrin en büyük kahvesinde atsın bacak bacak üstüne, nargile tokurdatsın dosta düşmana karşı. Onun gibi sineğin yağını hesap etmeyecekti. Yenmiş, içilmiş, dökülmüş, saçılmış... Babası gibi vara yoğa bağırmayacak, çevresindekilere dünyayı zindan etmeyecekti. Ağasıyla uygun görürlerse belki de bir konak tutarlardı. Şu anasının sık sık sözünü ettiği, babasının dedesi zamanında gelin geldiği konak gibi, kocaman bir konak. Babası, anası, bacısı, ağası, ağasının avradı, çocukları, kendi. O zamana askerliğini de yapmış olur, belki de evlenirdi. Evlenirdi ama, anasının istediği 'mallı mülklü kız'la değil. Ağası avrat parasına tamah etmiş miydi? Etmemişti. O da etmeyecekti. Ağasının dediği gibi, avradı kendinde görmeliydi her şeyi. Yengesi gibi. Kocasına yüzde yüz bağlı kocasının işleri bozulup da başları sıkışınca, erkeğiyle birlikte çalışabilmeliydi. Böyle bir kıza rastlar da tanışırsa, anasına, 'Git, iste,' der, anası da gider isterdi.

Babası, büyük dedesi Resul Ağa'nın güm güm gümüleyen konağını ihya edememişti. Ağasıyla kendi, sırt sırta verip de çalışmaya başladılar mı, o hayatı yeniden gerçekleştireceklerdi. Koca konak, babası, anası, bacısı... Bacısını halli mallı birine vermek isterdi bak. O, kız eksiğiydi. Gerçi arkasında ağasıyla kendisinin kuracağı güm güm gümüleyen konak olacaktı, ama gene de kız kısmının zengin kapıya yanaşması doğruydu. Ağasının dediği gibi halli mallıyı halli mallıya verirlerdi. Onlar halli mallı hâle gelmeliydiler ki bacılarını isteyecek halli mallılar yanaşsın!

O zaman babasının sesi çıkmazdı. Çıksa bile, oğullarına takılmak, neşeli kahkahalar atmak için çıkar, şimdiki gibi sövüp saymazdı. Ne pis laftı o öyle! Hangi baba evladına o sıfatı layık gö-

rürdü? Zaten hep bu ağzının bozukluğundan değil miydi müşterilerin günden güne azalması! Müşteri kibarlık beklerdi, tatlı dil beklerdi. Beklediğini sende bulamadı mı, kimde buluyorsa ona giderdi. Bunca yıl yaşamış, harplere girmiş çıkmış, bacak vermişti de şu on sekiz yaşındaki oğlu kadar dünyayı anlayamamıştı!

Seyhan Nehri'nin ötegeçesini bu geçeye bağlayan kocaman Demirköprü'yü geçmiş, köprünün en son ayağı dibinde soyunup nehre girmişti. Adaleli kalın kolları, geniş omuzlarıyla suda kocaman bir balık gibi yüzüyordu. Güneş tepeye dikilene kadar yüzdükten sonra sudan çıktı, kıyıdaki taşların üzerinde bir süre oturdu, kurundu. Sonra giyinip Gâvurköyü'ne gitti. Cebinde parası vardı, iştahı da. Çöktü bir bakkal dükkânına, iyi bir karpuz, ekmek, peynir; doyurdu karnını, borcunu verip kalktı, tuttu ağasının evinin yolunu.

Ağası babasıyla konuşmuş muydu acaba?

Konuştuysa ne olmuştu?

Babası kızmış mıydı?

Ağasıgile korkuyla değil, heyecanla geldi, hemen girmedi. Vakit tam öğleydi. Görünürlerde çocuklar da yoktu. Herhalde yemekte olacaklardı. Kapı önünde bir iki dolaştı dolaşmadı, Cavit, elinde kocaman bir somun parçası, evden fırladı. Fırlamasıyla da amcasını görmesi bir oldu.

"Vay, amca! Niye girmiyon!"

"Kim var sizde?"

"Bizde mi? Hiiç, babam, anam, biz..."

'Koca herif' madem yoktu, girebilirdi. Kapıyı vurup girdi. Ağasıyla yengesi sofradaydılar. Yemeklerini yemiş, konuşuyorlardı. Ağası yan üstü devrilmiş, sigara içiyordu. Kardeşini görünce doğruldu.

"Ooo Ali! Nerdesin yahu?"

Bir kıyıya ilişti. "Başımı aldım şöyle Gâvurköyü'ne kadar gittim..."

"Gâvurköyü'ne mi? Ne yaptın orda?"

"Irmakta çimdim, karpuz, peynir ekmek yedim..."

"Aç değil misin şimdi?"

"Yok canım, ne açı?"

"Yengen esaslı bir bulgur pilavı pişirmiş, cacığımız da var. Ne dersin?"

Yenge ayağa kalkmış, alesta bekliyordu.

"Tokum vallaha," dedi Ali. "Pırasa olsa yemem!" Gülüştüler. Yenge de güldü. Sonra kendini toplayıp büyük bir suç istemiş de farkına varmışçasına kızardı. Elinde zifirli yemek kabı, mutfağa geçti.

Ali, sofrada kardeşinin karnını doyurmaya çalışan Ayşe'yi kolladıktan sonra usulca sordu:

"Ne oldu? Gittin mi dükkâna?"

Büyük oğul hemen cevap vermedi. Bir sigara yaktı ilkin, dumanını üst üste çekti, tavana üfledi. Sonra, "Gittim," dedi.

"Ne oldu?"

Omuz silkti.

"Hiç."

"Nasıl hiç?"

"Nasıl hiç olacak, Ali'm diyor bir daha demiyor. Bugün daha çok anladım bunu!"

Küçük oğul, "Geeç," dedi. "Evladını seven bir baba o biçim sövmez!"

"Dedim, demedim mi?"

"Ne dedin?"

"Evladını seven bir baba öyle küfretmez dedim."

"Ne dedi?"

"Ne demedi ki yahu? Dilim kopsun, dedi; o sözü söyleyeceğime keşke geberseydim, dedi. Seni çok seviyor, Ali benim babam, kardaşım, arkadaşım; diyor; sağ kolum, diyor. Seni çok seviyor işte..."

Ali memnun, hem de gururlu, "Sevsin sevmesin," dedi. "Bundan sonra Ali'yi bulursa!"

"Niye? N'oluyor?"

"N'olacak, basıp gideceğiz kütlüye. Bir buçuk, iki ay. Ondan sonra tekerlekli dükkânımızı uydurduk mu, tadından yenmez. Ne düşünüyorum biliyor musun ağa, dükkânımızı açmalıyız, işler Allah Allah, para demet. Derken, elden düşme bir makine, kalıp malıp, deri meri... Ha? Başlıyoruk ısmarıççılığa!"

Babası da kardeşi gibi düşünmüyor muydu? O da ısmarıççılığa gelip dayanmamış mıydı? Demek oluyordu ki babasıyla kardeşi aynı şeyin gerçekleşmesini kuruyorlardı. Yalnız şu vardı, küçük oğul babasından ayrı ulaşmak istiyordu bütün bunlara.

Üzerinde durmadı, kardeşiyle birlik gibi; onu gıdıkladı.

"Heye, başlarık ısmarıççılığa."

Ali coştu.

"Allah ısmarıççılıkta da yörü ya kulum dedi mi..."

Gerisini getirmedi. Getirmedi ama, Allah yürü ya kulum deyince neler yapacağını tasarlamıştı. Önce kocaman bir konak. Şu, anasının dilinden düşürmediği güm güm gümüleyen konak gibi bir konak kiralayıp...

Ağası sordu:

"Dedi mi n'olacak?"

"Anamın güm güm gümüleyen konağı gibi bir konak!"

Güldü. "Eeee?"

"Sen, yengem, çocuklar, ben, anam, bacım..."

Büyük oğul 'Ya babam?' diye sormadı. "Babama boş ver," dedi.

Küçük oğul farkına varmadan babasını koruma durumuna girdi. "Boş vermek lazım amma, olmaz!"

"Niye olmasın?"

"Baba ne de olsa. Onun kendi kötülüğü kendinde kalsın. Biz evlatlığımızı yapalım da..."

"Aferin be Ali, vallaha ben seni hiç böyle bilmezdim. Aferin!"

"Sen bile beni anlamamışsın daha. Beni hiç kimse anlayamıyor amma, anlamasınlar. Allah içimi biliyor. O gün, o küfürü etti-

ği gün, baba maba dinlemez kafasını kırardım. Lakin içimde kin yok benim. Geçiyor hemen. Konağa o da gelsin, gelsin ya, yesin içsin, yatıp kalksın, harçlığını alsın, gezsin. Bizim işlerimize karışmak yok!"

Büyük oğul gene mahsustan, "O adam karışmadan edemez," dedi.

"Mangır bol oldu mu, karışmaz. Karışsa bile cart curt etmez. Köyde nasıldık? İşleri yolunda, mangır bol, rakısı çiğköftesi emrinde. Sen de işteydin. Kahkahayı attı mı köyün öte başından duyulmaz mıydı?"

"Orası öyle amma..."

"Amması mamması, işleri yoluna biz koyacağız. Koyduk mu? Gel baba, sat şu makineni bize, kalıplarını malıplarını..."

Ağasına uzun uzun, düşünceli düşünceli baktıktan sonra, "O zaman dükkânı da elinden alırız be!" dedi.

"Verir mi?"

"Niye vermesin?"

"O kadar para veriyorlar, veriyor mu?"

"Vermediğine bakma, biz evladıyız. Sonra, onun iyiliğini düşüneceğiz. Bu kadarını anlamaz mı?"

"Anlar mı?"

"Anlar anlar... O zaman olsun da bak. İşlerimiz yoluna girmiş, konağımızı tutmuşuz, dayamış döşemişiz..."

Büyük oğul güldü.

Küçük, sinirli sinirli sordu: "Niye güldün?"

"Niye gülmeyim be? Aç köpeğin kemik rüyası!"

"Olsun, hoşuma gidiyor. En çok hoşuma giden ne biliyor musun? Bize sövüp sayan, bize yediğimiz ekmeği çok gören bir insana iyilik yapabilmek! Eh, o da Allahsa, varsa, adaletini göstersin. Göstersin de, biz de evlatlığımızı gösterelim!"

Büyük oğul sigarasını düşünceli düşünceli çekti. Babasının, hatta annesinin, kütlüye onlarla birlikte gelmek istediklerini açsa mıydı acaba? Yoksa beklese miydi? Daha uygun bir anı mı bekleseydi?

Sigarasını tazeledikten sonra, "Sen iyi kalpli olduğundan," dedi, "babanın, yalnız babanın değil, hepimizin iyiliğini düşünüyorsun. Düşünüyorsun, ama babam o baba değil. Ona varsa bağır, çağır, söv, say. Halbuki adam olsa, işleri bir parça da bizim suyumuza bırakırdı!"

Kardeşini gözden geçirdi, dinliyordu.

"Öyle değil mi?"

"Öyle tabii."

"Dükkânı, kalıpları filan bize bırakıp çıksa, bes deriyle köseleye ihtiyacımız kalırdı..."

Küçük oğul heyecanla, "Onu da kütlüden dönüşte uydurur..." dedi.

"Hemen ısmarıççılığa başlardık!"

"Uzun uzun eskicilik yapmamıza hiç lüzum kalmazdı."

"Kalmazdı ya!"

"Dahası var. Babam esaslı baba olsa ne yapar biliyor musun?"

"Ne yapar?"

"Bizi candan desteklerdi!?"

"Nasıl?"

"Nasıl olacak, iki oğlunun gittiği yere o da gelir, oğullarıyla sırt sırta verir çalışırdı. Madem Ali'si babasıydı, sağ koluydu, toplasın çoluğunu çocuğunu gelsin. Öyle değil mi ama?"

Küçük oğul şahlandı adeta.

"Kiim? Babam mı bizimnen gelecek?"

"Söz temsili canım..."

"Gelmeez. Hem gelmez, hem de..."

"Anamı, bacımı göndermez diyecen, doğru. Doğru, amma ben de zaten bunun için herifte iş olmadığını söyledim de arka çıktın!"

"Arka marka çıkmadım ben."

"Çıktın, kayırdın onu. Kayır, babandır elbette kayıracaksın ya, herif fos. Yoksa düşün, hepimiz her yandan sırt sırta verdik mi, şerefsizim iki ay sonra ısmarıççı dükkânı hazır. Nasıl dersen, kütlüden dönüşte hiç olmazsa beş altı yüz liramız olur. Babamgilin

de geldiğini farz et, beş altı yüz de onlar kazanırsa, etti bin iki yüz. Elimizde makine var, kalıp malıp var..."

"Dükkân da var!"

"Var. Bin iki yüzle de kösele, deri aldık mı, tadından yenmez be!"

Kardeşinin birden daldığını, düşünmeye başladığına dikkat ederek sustu. Sigarasından aldığı dumanları ağır ağır üflerken, onu gözucuyla kontrol ediyordu. Kim bilir belki de babasıgille konuşup şu işi bir sağlam kazığa bağlayıp bağlayamayacaklarını düşünüyordu. Babasına bir türlü, anasına bir türlü, şimdi kardeşine bir türlü konuşmakla çok iyi davrandığına inanıyordu. Ortada inat, cart curt olmasa, hepsinin istekleri de birdi: Daha iyi bir yaşama kavuşmak!

Ali'nin kafasındaysa tekerlekli eskici dükkânı, dükkânın magazinlerden oyulup çıkarılmış yarı çıplak artist resimleriyle süslü duvarları, bu duvarlardan birinde boynu mavi bir kurdeleyle fiyonklu bağlama, gaz ya da mangal ateşiyle ısınmış dükkânın sigara dumanı, şarap kokusu, yanık gazellerle oynak türkü, şarkılar yüklü havası... Babası anasıyla bacısını toplayıp onlarla birlikte kütlüye geldikten sonra, kazançlarını birleştirip kuracakları ısmarıççı dükkânından da vazgeçebilirdi be. Tekerlekli eskici dükkânı olacağına, bu şimdi dökük sıvalarının altından tuğlaları kırmızı kırmızı görünen dükkân da olabilirdi pekâlâ. Yeter ki kaba saba küfürleri, vara yoğa cart curtlarıyla babası onlarla birlikte dükkânda olmasın. Yoksa bu dükkân, bu kocaman dükkân ısmarıççılığa elbette başka her dükkândan daha uygundu. Sıvaları dökük duvarlara güzel bir sıva, üstüne fiyakalı bir badana, badanalı duvarlara da artist ya da İstanbullu futbolcuların resimleri!

Dükkânın böyle resimlerle süslü duvarlarını geçirdi kafasından. Can gelirdi dükkâna be, hayat gelirdi. İnsanın gözü gönlü açılır, işi rast gelirdi!

"Ne düşünüyorsun?"

Ağasına baktı, sonra düşündüklerini uzun uzun anlattı.

Büyük oğul, "Tamam," dedi. "Babamla konuşalım: Son yaşını varlık içinde, itten köpekten uzak, rahat geçirmek istiyorsa, bizim gibi o da cefaya katlansın biraz. Ali'sini kuru kuruya sevmek marifet değil. Göstersin sevgisini. Ali'si böyle istiyor... Öyle değil mi?"

Ali, "Aynen," dedi. "Anamı, bacımı alıp gelsin bizimle kütlüye, sırt sırta verek, çalışak, kazandıklarımızı birleştirek, kösele alak, meşin alak, başlıyak ısmarıççılığa, kazanak, tutak bir konak..."

Büyük oğul yeni bir kamış daha attı:

"Zalha da yetişti geldi. Mallı mülklüler kızın da mallı mülklüsünü alırlar. Bu zamanda çıplaklara itibar yok. Çıplaklar da Allah'ın kulu değil mi diyecen. Doğru amma, buna da aldıran yok. Var mı?"

"Yok, doğru."

"Kız kısmının incire benzediği de doğru. İki yıl önce neydi bacımız? Mahalle kızlarıynan top oynar, beş taş oynar gezerdi. Şimdi ya?"

Ali'nin kafasından bacısı geçti. Daracık entarisini patlatıp çıkacağa benzeyen sımsıkı memeler, güçlü kalçalar... Başının bir hareketiyle düşündüklerinden kurtulmak istedi. Memeler, kalçalar, yabancının değil, bacısındı. Düşünmesi bile günah...

Ağası, "Alıcı gözüyle, yabancı gözüyle bakıyorum da... Valla Ali ben ne de olsa aranızdan çıktım çıkıştım. O kızın sorumluluğu babandan, anandan çok senin üstünde. Bilmem göz kulak oluyor musun?" dedi

"Ne gibi?"

"Ne gibi mi? Kızların en tehlikeli yaşı o yaştır be. On altı yaş!"

"Biliyorum ama, ne gibi göz kulak yani?"

"Sağdan soldan hişt pişt olamaz mı?"

Ali, babasını hatırlatırcasına homurdandı:

"Hişt pişt mi? Ben adamın..."

Elini kaldıran büyük oğul, kardeşini susturdu:

"Küfüre lüzum yok. Dünya bu. Hişt pişt de olabilir, başka şeyler de!"

"Biz neciyik burda?"

"Böyle şeyleri en geç kim haber alır bilir misin?"

"Kim?"

"Kadının kocasıynan kızın babası, anası, ağası!"

"Bırak yahu sen de..."

"Bırakı mırakı yok. Valla karışmam, senin adın da onunkiyle birlikte çıkar. Herkes der ki, Ali'nin bacısı böyle böyle der!"

Oturduğu yerde barut gibi patladı. "Allahımı inkâr edeyim onu iki bıçakta..."

Ağası gene elini kaldırınca, sustu. Sustu ama huylanmıştı. Gerçekten de, hiç kimseyle hişt pişti yok muydu? Varsa ya? Var da, ağasının korkusundan belli etmiyor, ağası kütlüye gidince meydanı boş bulursa ya? Babası zaten kendi havasında bir adam. Anasına gelince, namazında niyazında, öyle şeytan işlerine aklı ermez bir Allah adamı. Ağası kütlüye gidince, babasıyla anası da uykuya geçtikten sonra usulcacık kapıyı açıp hişt pişt ettiği adamı içeriye alırsa?

Huzursuzluğu büsbütün arttı.

'Alırsa'sı da yok. Şimdi bile, kardaşı burdayken bile bir hişt pişti var da geceleri içeri alıyorsa? Niçin olmasın? Nerden haberleri olur?

Mahalleyi aklından çabucak geçiriverdi. İrili ufaklı, gençli, orta yaşlı bir alay erkek yüzü. Bunlar arasında parlak, kız kadar parlak bir komşu çocuğunun yüzü öteki yüzlerin arasından sıyrılıp geldi, gözlerinin önünde durdu. Erdal. Liseye gidip geldiğini anasından duymuştu. Sonra Erdal'ların evini hatırladı. Pencereleri kız kardeşinin yattığı odayla karşı karşıyaydı. Gece Erdal aradaki bahçeye inse, bu yana yavaşça geçse, bacısının yattığı odanın pencerelerinde demir memir de yoktu zati, içeri tırmansa, bir iki saat...

Gerisini düşünmek istemiyor, her yanı ateş gibi yanıyordu. Kız kısmını, ille kendi anasıynan bacısı, töbe sevmezdi. İlk bacısını!

Yarın basıp gidecekti 'deyyusun biri'ne. Arıyla, namusuyla gitse hadi neyse, ya arıyla namusuyla değil de, anasına babasına leke sürüp giderse? Gidemez, lekesiyle evinde kalırsa?

Mırıldandı: "Ben de yarın kütlüye gittim mi tamam..." Büyük oğul anlamamıştı: "N'olur?" dedi.

"N'olacak, başıboş kalacak. Babam kendi havasında, anam dersen Allahlık..."

"Zalha mı?"

"Öyle ya!"

Ağası memnun, demek içine kurdu düşürmüştü.

"Doğru," dedi. "Böyle yeni yetişme bir kızı kendi havasına bırakmak hiç doğru değil!"

"Ben de biliyorum, doğru değil, ne yapayım?"

"Bizimle gelse?"

"Nereye?"

"Kütlüye?"

"Gelir mi? Gelmek istese bile babam bırakır mı?" Kendi sözüne kendi kızdı.

"Yahu her işimize bu herif engel oluyor be ağa. Öyle düşünüyorum olmuyor, böyle düşünüyorum olmuyor. Kızı al götür, babam bırakmaz, götürme burada bırak, baştan çıkabilir..."

"En iyisi babalığını takınıp oğullarına destek olmak!"

"Tabii yahu."

"Haydi avrat, haydi Zalha, diyecek şimdi, oğullarım nerde ben de, sen de, kızım da orda. Onlara da alacağız avansı, güzel güzel gideceğiz. Bir ay mı, iki ay mı? Kana kana çalışıp..."

"Kazançlarımızı birleştireceğiz..."

"Sonra da dükkânını mükkânını bize bırakıp..."

"Çekilecek eve!"

"Eve, kahveye, eski arkadaşlarının, ahbaplarının yanına çene çalmaya. Lafın hası nerde, gitsin oraya. Öyle değil mi amma?"

Ali'nin aklında dükkânın artist resimleriyle süslü duvarları, "Öyle," dedi.

"Başka türlü ne yapsak yaş. Heye, biz kalkıp gideceğiz, çalışıp kazanacağız, tekerlekli arabamızı uyduracağız uydurmaya ama..."

"Gözümüz arkamızda kalacak!"

"....."

"....."

Dalmışlardı. Saatler akıp akıp geçti. Güneş eski, harap evler kalabalığından ibaret mahallenin yıkık duvarları ardına devrildi. Onlar hâlâ 'Şu işi' indirip kaldırıyorlardı ki, Cavit soluk soluğa içeri girdi.

"Baba, dedemgil geliyor!"

Küçük oğul tokat yemişçesine sarsıldı, kalkmaya davrandıysa da, ağası bileğinden tutup oturttu:

"Nereye?"

"Gidecem yahu, bırak be!"

İkisi de ayağa kalktılar. Büyük oğul:

"Çok ayıp olur," dedi.

"Niye? Niye ayıp olurmuş?"

"Senin burda olduğunu biliyor. Adam sakat sakat taa kör itin öldüğü yerden kalkıp gelmiş, sen kalk kaç!"

"Niye geldiğini bilmiyor muyum? Maksadı beni kütlüye göndermemek. Bana bak ağa, benim işime karışır, gitme mitme der, sen de ondan yana çıkarsan, şerefsizim senin yüzüne de bakmadığım gibi bir daha ne babamın evi, ne de burası. Bilmiş ol. Benim işime karışmayın!"

Büyük oğul çabucak anlattı ki, ölmek var, dönmek yoktu. Bir kere söz vermişler, avans almışlardı. Nasıl geri dönebilirlerdi? Sonra, dursundu bakalım, herifle belki anlaşır, hep birlikte giderlerdi kütlüye, kazançlarını birleştirir, onu emekliye çıkardıktan sonra açarlardı ısmarıççı dükkânlarını!

Ali, "O zaman olur," dedi.

"Neyine lazım senin oğlum, yol yoluynan orman baltaynan derler!"

"....."
"....."

Cavit babasıyla emmisini bir zaman seyrettikten sonra, geldiği gibi dışarı fırlamıştı. Dedesi, nenesi, halası. Ablası Ayşe ile küçük kardeşi dedesigilin yanına gitmişlerdi bile. Dedesi eğildi, en küçük torununu yerden alırken torun yarım yarım, "Dede," dedi. "Dede!"

Bir zamanlar dedesi Resul Ağa'nın kendine yaptığı gibi, bir kucak kırmızı sakalını torununun yüzüne gözüne sürerken, "Dedem," dedi. "Dede kurban, dede hayran."

"Mamma, dede mamma!"

Dede, cebinden çıkardığı sarı kâğıtlı bir şekeri kâğıdından soyup torununun ağzına soktu. Nene, yanlarına kirli, kupkuru yalınayaklarıyla yıldırım gibi gelen ortanca torununa sinirli sinirli sordu:

"Amcan evde mi?"

"Evde nene. Sizin geldiğinizi duyunca kalktı, basıp gidecekti, babam bırakmadı!"

Hala, alnına düşen bir tutam kırmızı saçını geriye atarken, ortanca yeğeninin büyümüş de küçülmüş haline güldü. Ayşe kaçırmadı bunu.

"Pis," dedi. "Şu ayaklara bak!"

Cavit duymamıştı, zaten duyurmak için de söylememişti. Nenesinin yanında eve gidiyordu. Ekledi: "Çok terbiyesiz çocuk ha hala. Çişini yapar elini yıkamaz, her gün böyle yalınayak gezer. Bayram gelsin de bak. İstediği kadar yalvarsın, bayram yerine götürürsem onu..."

Boyuna alnına düşen saçı, sımsıkı kuvvetli memeleri, etekleri içinde dipdiri, capcanlı kalçalarıyla hala çevresine bakınıyor, yanında kendisiyle boy ölçüşmeye çalışırken kardeşinin terbiyesizliğini söz konusu eden yeğenini duymuyordu. Yeğen, duyulup duyulmadığından habersiz, kardeşini unutarak halasının elini tuttu. Hayli eskimiş karyoka pabuçları, atkuyruğu saçıyla halası

çok hoşuna gidiyordu. Boyu daha şimdiden omuzuna varmıştı. Gelecek yıl beşe geçer, sonra beşi bitirirdi. O zaman herhalde halası kadar olurdu boyu. Boyu halası kadar olunca o da tıpkı halasının karyoka pabuçlarından aldıracaktı babasına, saçlarını atkuyruğu bağlayacaktı.

Harap, çürük, eski, yıkılmış evler kalabalığının arasındaki yanmış şif, acı acı sidik, çirkef kokulu sokağa bakan pencerelerle eğri büğrü kapılarda meraklı başlar, kadın başları boyuna çoğalıyordu. Çok seyrek gelen Topal'la ötekileri tanıyorlardı. Bayramdan bayrama şöyle bir gelir, oğullarıyla torunlarını yoklarlardı. O da mırın kırın. Şimdiyse bayram değildi, seyran değildi. Ne diye gelmişlerdi acaba?

Gelenler büyük oğulun evinin kapısından girip kaybolduktan sonra, meraklı komşular kapılarından birer ikişer taşıp dar sokakta toplandılar:

"Niye geldiler acaba?"

"Bilmem ki. Bayram değil, seyran değil..."

"Zehra bilir herhalde..."

Mahalleli, büyük oğulun dedikoducu, kara kuru komşusunun çevresini aldı. O da pek bir şey bilmiyordu, ama herhalde kütlü toplama işi için olacaktı. Büyük oğlu çocuklarını alıp kütlüye gidecekti ya!

Yakındaki dokuma, sabun, çırçır fabrikalarının işçileri olan bu meraklı komşular, meraklarını pek de gideremeden, uyku dolu gözleriyle birer ikişer inlerine çekildiler. Sabahın altısında paydos olup evlerine dinlenmeye, uyumaya gelmişlerdi sözde. Bitmez tükenmez çamaşır, tahta, ortalık süpürme yüzünden uykuya vakit bulamamışlardı, birkaç saat sonra tekrar işbaşı yapacaklardı.

İçerde babayla küçük oğulun küslüğü uzun sürmemişti. Bir yandan anası, öte yandan ağası, hele 'Koca herif'in çocuk gibi yalvarışı...

"...bizi burada koyup gitmeyin yavrum. Bizi de götürün. Ananızla konuştuk, anlaştık biz. Biz de sizinle birlikte gitmek istiyo-

ruz. Hele ben... Şurda ne ömrüm kaldı? Benimki hep çenemde. Yoksa vallaha, billaha kötü insan değilim ben. Söz veriyorum size, bundan böyle cart curt yok ben de. Sizinle arkadaş gibi olacağım. Ben, anan, bacın... Sırt sırta..."

Bir kenarda küskün küskün oturmakta olan Zeliha hırsından nerdeyse ağlayacaktı. Allah belasını versindi kütlünün de, sırt sırta vermenin de. El âleme rezil rüsva olacaklardı. Deliydi bunlar, vallahi deliydi. Karatepeli. Bu gidişin bir de dönüşü vardı. Ne yüzle? Mahallelinin, ille de doktorun anasının yüzüne nasıl bakacaklardı?

Topal Eskici, dünyadan habersiz anlatıyordu :

"...düşünün yavrum, dönüşte dükkânımıza güzel bir sıva, üstüne esaslı bir badana..."

Küçük oğul küskün küskün, "Artist resimleri asmama karışmayacaksın amma!"

"Yook," dedi Topal Eskici, "töbe! Ne yaparsan yap oğlum. Karışmam, Hatta hatta avrat. sen söyle orasını!"

Yuvar yuvar kadın, sözü aldı, sızılı ayaklarını altında değiştirdikten sonra: "Babanız diyor ki," dedi, "isterlerse beni tekaüde çıkarsınlar diyor!"

Küçük oğul sevinçten çılgına dönerek oturduğu yerden fırladı, babasına koştu, boynuna sarıldı.

"Yaşa baba, var ol!"

Zeliha hariç, sevinçten çılgına dönenlerin heyecanlı bir konuşması başladı. Oh be, oh be... Ne güzel anlaşmışlardı be! Öyle ya, babalarının yaşı yetmiş, işi bitmişti. Onun artık eve çekilip dinlenmesi gerekti. Eve çekilsin, çekilmesin, canının istediği yerde gezsin, gezmesin.

Küçük oğul, "En doğrusu bu," dedi.

Büyük pekiştirdi, "Sen tertemiz giyin, kuşan, canının istediği kahvede nargileni tokurdat!"

Anaları ekledi:

"Dosta düşmana karşı şöyle... Amma bana bakın çocuklar, o

doktorun anası olacak cadının yakınında, onu ortasından yaracak koca konağı isterim. Çok çektim o avrattan ben. O avradın övünmeleri ciğerimi delik deşik etti. Onun oğulları okudular, mektepleri bitirdiler, subaylar doktorlar oldularsa, benim oğullarım okumadılar, amma, paradan zenginlikten yana onları cepten çıkarırlar demeliyim. Hemi de olacaksınız. Kara gün kararıp gitmez. Allah her daim onlara gülmeyecek ya. Sıraynan. Aklınız var, fikriniz var. Onun geberesicelerinden neyiniz eksik?"

Topal Eskici cebinden yarısı içilmiş küçük bir Yeni Rakı şişesi çıkardı. Onu bugünün şerefine almış, keyfinden yarısını içmiş, yarısını da küçük oğluyla barıştıktan sonra içecekti ki, işte sırası gelmişti!

Şişeyi kaldırdı:

"Şerefinize oğlum, şerefinize yavrularım!" Yüzünde en küçük bir tiksinti, buruşukluk olmadan lıkır lıkır içti.

Oğulları, "Afiyet olsun," dediler.

O, hazdan uçuyordu. Ağzını yumruğunun tersiyle sildikten, derin bir "Ooooh!" çektikten sonra, "Gözünü sevdiğimin," dedi. "rakı gibisi var mı?"

"Yok," dedi karısı. "Eline fırsat geçmişken aman iç. Çocuklar, babanıza bir şişe daha aldırın amma, o en böyüğünden, en kocamanından olsun!"

Başta Topal Eskici, herkes güldü. Gelinle Zeliha bile.

Topal Eskici kırmızı sakalının diplerini kaşırken hâlâ gülüyordu.

Bir ara, "Oğullarımın canı sağ olsun," dedi. "Onların canı sağken benim sırtım yere mi gelir?"

"Doğru herif doğru. Sen her zaman böyle olsan... Köyde nasıldın? İyiydin. Onun için de Allah rızkını bol ettiydi. Şimdi?"

Büyük oğul asıl sebebi uzun uzun anlatıp ders vermekle şu tatlı, şu içten havayı bozmak istemedi.

"Doğru," dedi.

"Doğru tabii, kurban olayım keremine... Amma çocuklar biliyor musunuz, ben bunun üryasını gördüm..."

Kimse 'hayırdır inşallah' demeyince, kendi dedi:

"Hayırdır inşallah... Şöyle beranî bir yazının yüzünde olurmuşuz. Gene böyle hepimiz. Bir yerlere gidermişiz, amma nereye? Ürya işte... Derken ortalık bir ısındı, bir güneş, bir sıcak... İlahi ya Rabbi kavrum kavrum kavrulmaya başladık. Çocuklar su, su, su... Birden yer şööyle yarılıverdi, bileğim kalınlığında bir su yayıldı ortalığa. Kana kana içtik. Bakın ben bu üryamı şimdiye kadar hiç kimseye söylemedim. Neden? İyi değildir de ondan. Amma şimdi... Şimdi ürya çıktı. Susuzluk işlerin kesatlığı, parasızlık, suyun imdada yetişmesi, bu kütlü işi olsa gerek. Hepimiz her yandan çalışıp kazanacağız demektir. Eeeh, kara gün kararıp gitmez. Kurban olayım keremine..."

Topal rakısının geri kalanını da dikti:

"Rakı içmenin de şartı şurtu vardır. Benim yaptığım hovardalığı kim yaptı bu memlekette? İçtiğim rakıyı kim içti? Oğullarım beni azat ederler de, cebimi bol bol doldurdular mı, görün siz bendeki çalımı! Ulan maksat düşman çatlatmak değil mi? Kravat bile takacam be!"

"Tak herif," dedi karısı... "Takanlar senden daha mı âlim ulema?"

"Memleketin en güzel lokantasının en şerefli masasına yanlıyacam. Getir oğlum rakının buzdolabında terlemişini, getir beyin salatasını, şişi, koç yumurtasını.. Gelin eş, dost, ahbaplar..."

Gözleri canlı canlı parlıyordu.

"...yeter ite köpeğe maskara olduğumuz be!" Karısı sesli sesli iç geçirdi.

Büyük oğul, "Köyden çok daha iyi olacağımıza şüpheniz olmasın," dedi.

"Olur inşallah. Allah diyen neden geri kalmış?"

Topal bir sigara yaktı.

"Doğru avrat, Allah diyen hiçbir şeyden geri kalmaz. Allah

deyip yapışacağız işimizin sapına. Ne demiş Cenab-ı Allah? Çalış kulum vereyim dememiş mi?"

"Hay haay, hay haay..."

"Biz de çalışacağız. Sıcakmış, sivrisinekler arı gibi arı gibiymiş..."

Büyük oğul, "Kinini, Atebrini bolca alırız," dedi.

"Cibinliklerimiz de var!"

"Bilemedin bir buçuk, haydi iki ay..."

"Hiç canım..."

"Zehir olsa yutar insan!..."

"Yutar ki yutar..."

"....."

"....."

Zeliha hep o nerdeyse ağlayacak haliyle bir kenarda somurtmuş oturuyor, içi içini yiyordu. Deliydi bunlar. Karatepeliydi, başkası değil. Lafla peynir gemisini yüzdür ha yüzdür ediyorlardı. El gün, konu komşu... Nasıl, nasıl dönecekler, eşin dostun yüzüne nasıl bakacaklardı?

13

Küçük kırmızı çiçekleri solmuş beyaz poplin entarisini sıkı sıkı geren kalçaları, yüklü memeleriyle Liseli Erdal'ların evine bakan pencere önündeki sedire yanlamış, kara kara düşünüyordu. Kütlü toplamaya gitme icadı çıkalı beri sık sık oluyordu bu. Demek böylesine düşmüşlerdi? Bir gün boyaları dökük, hantal bir kamyon mahalleyi altüst ederek sokağa girecek, kapılarının önünde duracak, bakırı çıkmış kap kacaklarını, kırk yamalı yatak yorganlarını, eski püskü çul çuvallarını yüklenecek, mahallelinin alaylı bakışları

önünde basıp gideceklerdi. Arkalarından kim bilir nasıl atılıp tutulacak, doktorun anası gibiler nasıl yürek soğutacaklardı! Daha kötüsü, Liseli Erdal. Pek öyle aralarında bir şeyler olmasa bile, çocuk sık sık atlet fanilasıyla pencereyi sırf onun için açıyor, o görsün diye jimnastik yapıyordu. Elbet bir gün tanışacak, konuşacaklardı. Öğrenirse ki kütlü toplamaya gidecek kadar düşük insanlardı, bir daha yüzüne bakar mıydı hiç?

İçini dertli dertli çekti.

Anası, babası, kardeşleri... İş yoktu, hiçbirinde iş yoktu. Kızlarının günün birinde isteneceği umurlarında bile değildi. Herkes yalnız kendini, kendi çıkarını düşünüyordu. Varsa oğlanlar, yoksa oğlanlar. Dünyada sanki yalnız oğlanları vardı. Oğlanlar ne derse eninde sonunda o oluyordu. Kız geleceğine keşke bir kalıp sabun gelseydi. Elde, çamaşırda eriyip gider, dünyaya rezil olmazdı.

Yaşaran gözlerini elinin tersiyle sildi.

Bundan böyle onlar da amele oluyorlardı ha? Şu, her ağustos sonlarında kamyonlar dolusu tencereleri, kazanları, çulları çuvallarıyla geçip geçip çapaya veya pamuğa giden, kara, sarı, erkek suratlı, pişikli, ağrılı ırgatlar gibi. Bundan böyle artık ne Liseli Erdal, ne de ona benzer başkaları. Büyük ağasıgilin oturduğu mahalledeki izbelerde yaşayan ya da Tosbağa Mahallesi'ndeki kerpiç evlerde gördüğü Kürt karıları gibi...

"Zalhaa!"

Annesinin onu çağıran sesi. Aldırmadı. Nesine aldıracaktı. Onu hesaba katmayan babasıyla kardeşlerine katılıveren bir ana değil miydi? Canı cehennemeydi.

"Kız Zalhaaa!..."

Gene aldırmadı. İçinden gelmiyordu. 'Buyur' mu diyecekti. 'Efendim' mi? Kurban ederdi 'Buyur'u da, 'Efendim'i de.

"Kız adı batasıca, ne cehennemdesin gene?"

Annesinin yaklaşan sesinden odaya geldiğini anlamıştı. "Senin adın batsın!" diye sedirden isteksizce inerken entarisinin savrulan eteği altında bir an kar beyazı tombul bacakları görünüp kayboldu.

"Ne var?"

Yuvar yuvar kadın açık kapıya gelmişti:

"Derdin dibi!" dedi. "O pencerenin önünde Allah canını alacak bir gün!"

"İnşallah," dedi Zeliha. "O hantal kamyon hırımızı hırtımızı yüklemeye gelmeden, mahalleye, ele güne rezil rüsva olmadan Allah canımı alır da kurtulurum inşallah. İstemiyorsam Allah bin belamı versin!"

'Bela' sözünden ürken dini bütün kadın, vuracak gibi elini kaldırdı.

"Hüs, belayı anma! Üstümüze çöken bu nüsubetlik yeter de artar zati. Bir de sen bela okuma!"

Kızının gene ağlamışlığını fark etmişti. Günlerdir böyle çekiliyor odasına, ağla ha ağla. Şaşırmış kalmıştı. Yukarı tükürse bıyık, aşağı tükürse sakal. Bir yanda oğullarıyla kocası, öte yanda kızı. Genç, güzel, göze görken. Hantal bir kamyonun yakında gürültüyle mahalleye girip evlerinin önünde duracağını, hırları hırtıları yüklenirken mahallelinin nasıl alayla, yürek soğutarak seyredeceklerini o da biliyor, yerlere geçiyor ama ne yapsın? Elinden başka ne gelir? Kocası, oğulları... Kızının hatırı için kocasıyla oğullarına karşı mı dursun? İlle büyük oğlu. Bu işin içinde o olmasa bu 'ısmarıççılık' işine pek inanmaz ama, büyük oğlu. Madem onun aklı bu işe yatıyor, madem olur diyor, olacaktır elbet. Kuşkusu yoktur. Alaman Harbi sırasında köyde herkes Alaman aşağı Alaman yukarı derken o, Alaman'ın sonunda yenileceğini söylememiş miydi? Bu yüzden köy ağaları, muhtar, köyün en ileri gelenleri dişli beyleri, ille de Alaman avratlı Şakir Bey'le kötüleşmemiş miydi? Bu yüzden muhtarla zıt düşmüş, babasına, "Şu sıra köye gelmese iyi olur!" dememiş miydi? Amma sonunda ne olmuştu? Muhtar, ağalar, beyler yığılakalmışlar, oğlunun dediği çıkmıştı. Onun için, büyük oğlu her şeyde olduğu gibi, bu 'ısmarıççılık' işinde de haklı çıkacak, dosta düşmana rezil etmeyecekti onları. Büyük oğlu madem hayır görüyordu, hayır umuyordu, in-

şallah hayır vardı. İnşallah umdukları gibi çıkar, güm güm gümüleyen konağa kavuşurlar da Zalha döktüğü yaşlarla kalırdı.

Kızına tatlılıkla baktı, okşamak istedi.

"Yavrum benim."

Annesinin eline sertçe vurdu.

"Hadi hadi... Ben kimsenin yavrusu mavrusu değilim!"

Kadın bozulmuştu. "İt," dedi, "haza it!"

"İt'im, evet. Düşün yakamdan benim. Senin oğulların yeter sana, beni ne yapacaksın?"

"Yüzüne ekmek sürüp yiyeceğim!"

"Dert ye!"

Üstüne hışımla yürüdü, Zeliha kaçtı.

"Seni aşifte seniii. Anasına dert ye diyor, şuna bak!"

"Derim tabii."

"Demez ol. Ben bu lafı oğullarımdan bile işitmedim kız!"

"Benden işit."

"Babana dersem, senin tozunu tozağını attırır tekmil. Köpek. Oğullarım kadar başına taş düşsün. Oğullarım kötü bir şey mi düşünüyor? Onların çabaladığı da işlerini yoluna koymak, seni, beni, hepimizi bu it dirliğinden kurtarmak. Sonunda konak kızı olacan fena mı?"

Zeliha sedire yüzükoyun uzanmış, ağlıyordu.

"...Topal'ın götü çıplak kızı başka, ısmarıççıların konağında, ısmarıççıların bacısı olmak başka. Bu kadar zamandır bu pencere seni bilir, sen pencereyi bilirsin. Liseli Erdal, Liseli Erdal. Ne ütün?"

Uzandığı yerde sertçe doğruldu. "Ben kimseden bir şey ütmek istemiyorum!"

"Sen onu benim gecelik külahıma anlat! Bana baksana sen bana... Mahallenin kızları, hepinizin dibi düşüyor ama yel kayadan ne alır? Hadi ötekiler halli mallı aile kızları. Sen?"

"Siz utanın!"

"Neden utanacakmışız kız?"

"Halli mallı değilseniz suç benim mi?"

"Fakirlik de zenginlik de Allah'tan. Düşmez kalkmaz bir Allah. Biz de böyle miydik ezelde? Babanın dedesini düşünsene. Benim gelin geldiğim konak gibi konak nerde şimdi? O yeyim, o giyim kuşam, o..."

"Güm güm gümüleme değil mi? Yeter Allah aşkına, yıllar yılı doyduk usandık bu konaktan!"

"Niye? Beğenmiyor musun?"

"Beğensem de beğenmesem de bana ne?"

"Aslını yitiren haramzade yavrum. Senin böyle bir soyun var. Soy azar mı? Azmaz. Soy hiçbir zaman azmaz. Bak doktorun anasına! Oğullarını nasıl okutuyorlar, üstlerine nasıl titriyorlar... öyle olduğu halde babasına anasına iki satır yazıyor mu? Yazmaz. Neden? Soyları sopları soy sop değil de ondan. Benim çocuklarım ya? Babaları olacak kazık, ikisini de okutamadığı halde bir günden bir güne hırlıyorlar mı?"

"Ali Ağabeyim hırlamıyor mu?"

"O kadar kusur kadı kızında da bulunur kızım. Hırlasa da, sonunda ne oldu? Babalarıyla anlaşmadılar mı? Ne it değdi, ne mundar oldu hesabı. Yarın sırt sırta verir de birkaç kuruşla döner, ismarıççılığa başlarsak..."

Oda kapısının eşiğine önce çömeldi, sonra oturdu.

"...fena mı? Allah kocamın da, oğullarımın da gönüllerine göre versin, mekânları cennet olsun. En biri küçük, Ali Ağabeyin. Heye sana serttir merttir amma niye?"

"Niye?" dedi Zeliha.

"Niye olacak, senin iyiliğin için. Bizim soyumuza sopumuza cıvıklık, oynaklık yakışmaz, diyor."

"Ben cıvık mıyım? Oynak mıyım?"

"Değilsin, değilsin ama, bizim erkeklerimiz böyle. Biraz fazlaca gülsen, bir parça kısa giysen cin tepesine biniyor. Büyük ağana gelince, kendi avradını sıpalarını bir yana bırakmış, bacım da bacım diyor, bir daha demiyor. Niye? Avradından ağzı yandı fuka-

ranın da ondan. Ben yandım, bacım yanmasın bari, diyor. İstiyor ki seni halli mallı biriynen baş göz edelim. E, halli mallılar halli mallı kız arar. Ismarıççılıktan kazanalım, büyük bir konağa geçelim ki biz de halli mallılar arasına girelim. Ismarıççıların bacısı diye diye konağımızın eşiğini aşındırsalar kötü mü?"

Kocasının parkeleri tok tok döven topal bacağının sesini bir tazı hassasiyetiyle alınca, eşikten kalktı:

"Baban geliyor!"

Sofaya çıktı, pencereden baktı, heyecanla döndü, kızına haber verdi:

"Zalhaaa, Zalha... Ocağın yana. Baban gene oğullarını, torunlarını toplamış geliyor!"

Kapıyı açmak üzere aşağı indi. Zeliha, annesinin az önce baktığı pencereye koştu; gerçekten de, babası, ağaları, yengesi, yeğenleri... Ellerinde taze soğan, maydanoz, nane, birtakım paketler... Herhalde gene kafayı çekeceklerdi.

Kocasına kapıyı çaldırmadan açan kadın, istekli bir sitemle, "Ne o gene millet, ne o?" dedi. "Arım namısım... Şunlara hele!"

Topal Eskici kırmızı sakalıyla memnun, adımını içeri atarken, "Ne olacak," dedi. "Benim gelinden duyduk iyi çiğköfte yoğurduğunu, sınıyak dedik, geldik..."

"İlahi yüzün iki cihanda kara ola e mi? Demek gelinin sözüynen sınıyacan? Tuuu!"

Bir yandan da kocasının elindeki paketleri alıyordu. Birden küçük oğlunun elindeki uçları sivri, uzun mertekleri fark ederek sordu:

"Onlar ne ulan?"

Küçük oğul koltuğundaki bir tutam merteği bir kenara attıktan sonra, "Dut dalı bunlar," dedi.

"N'olacak?"

"Alaçık çadırı bunlardan kurulurmuş..."

Üzerinde durulmadı. Yukarı çıkıldı, eller yüzler yıkandıktan sonra 'Koca herif'in gürleyen sesi oğulları, gelini, hatta torunları mutfağa çekti.

"Haydi bakalım, hepiniz mutfağa. Beleş beleş sofraya oturmak yok!"

Kollarını herkesten önce çemirleyen karısının sırtını okşadı.

"Öyle değil mi avrat?"

"Doğru herif..."

"Ben bu deyyusun kızını hayvan pazarından satın almadım ya!"

Karısının gülerek üstüne yürümesinden kaçtı.

"Seni ocağı yanasıca..."

Lakin memnundu. Eski köy günlerinden birini yaşıyordu. O zaman da böyle koynu koltuğu dolu, dilinden yağ bal akarak gelir, bin bir şaka, bin bir muziplikle evin içini neşeden neşeye boğardı. Şimdi de öyle. Birkaç gün önceki azgın herif gitmiş, yerine Alaman Harbi içinde köyde demircilik yapan tatlı kocası gelmişti. Sevinçten yaşaran gözleriyle mutfağa şöyle bir baktı; gelin gazocağını yakmaya çalışıyordu. Büyük oğul soğan demetlerinin iplerini kesmiş, çürümüş yaprakları, sağlam yeşil yaprakların aralarından temizleyip ayırıyordu. Küçük oğulsa birlikte getirdikleri kocaman bir parça buzu mutfağın betonunda keserle kırıyor, babası rakı şişelerinin çevresine bu buzları dolduruyordu. Yalnız Zeliha yoktu ortalıkta. Ne oluyordu bu kıza? Yoksa şaka maka, o oğlanı, Erdal denilen o liseli oğlanı mı seviyordu? Hani olmayacak şey de değildi. Açık penceresi gerisinde atlet fanilasıyla kıza karşı jimnastik yaptığını, kızın da onu hayranlıkla seyrettiğini az görmemişti. Bir şey değil, eve neşeyle gelen babası, kızının yokluğunu fark edip de ararsa... Kızının inat damarını biliyordu. Anasına verdiği karşılıklar gibi babasına da çemkirirse... Herifin iki damla neşesini bozabilirdi.

Mutfaktan usulcacık ayrılışına dikkat eden kocası, "Nereye avrat?" dedi, nereye gidiyon?"

Suçüstünde yakalanmış gibi: "Nereye gittiğimden sana ne herif? Dizinin dibinden ayrılmamamı mı istiyon yoksa?"

"Bak hele bak," dedi Topal. "Ben seni yazıda yabanda mı buldum feleksiz? Sen benim refika-i hayatım değil misin?"

"Hadi hadi... Başlama gene çocukların önünde, densiz!"

Kocasının evi çınlatan kahkahasını arkada bırakıp kızının odasına gitti. Ordaydı, gene pencere önünde. Hızla inen akşamın pencere önü alacasında düşünceli düşünceli oturuyordu. Yanına gitti:

"Yavrum, Zalha... Sen de gel, işe güce el at bir iki. Bak herkes iyi kötü bir işin sapına yapışmış!"

Zeliha isteksizlikle baktı.

"Herkes bir işe yapışmış işte, bana lüzum var mı?"

"Olmasın. Babanı bilmez misin? Çocuklarını gözünün önünde görmek ister. Aklım gidiyor nerde Zalha diyecek diye."

"Kötü bir yerde değilim ya!"

"Mutfağa gelsen de bir kenarda dikilsen daha iyi değil mi?"

Zeliha derin derin içini çekerek kalkarken, "Allah sizi Zalhasız bıraksın da siz de kurtulun, ben de," dedi. "Babamın, kardeşlerimin keyifleri yerinde. Ben? Beni düşünen yok ki!"

"Hadi hadi, gevezeliği bırak da gel. Onların derdi zoru sensin!"

Ardında kızı, mutfağa geldi. İyice karanlıklar inmişti. Zeliha akıl ederek kibriti aldı, gaz lambasını yaktı. Topal Eskici kırılmış küçük küçük buzlarla çevresini beslediği rakı şişelerinin bulunduğu su kovasının başından kalktı, lambayı yakanın kızı olduğunu anlayarak, "Vay, Zalha Sultan!" dedi. "Yavrum. Bizi karanlıktan kurtardın, Allah gönlüne göre versin!"

Kollarını iki yana açtı, "Gel seni öpim evladım!"

Zalha'nın yüreği alabildiğine kabarmıştı, dokunsalar ağlayacaktı. Babasının iki yana açık kollarına gitti. Kalın, güçlü kollarla kızını sardı. Sardı ama uzatmadı bu işi. Şaşılacak şey, bu onun Zalhası mı? Daha düne kadar yakın bir geçmişte mosmor bir et parçası gibi doğup, köyün birtakım dallarla örtülü bir kerpiç huğunda viyak viyak diye kıyametleri koparan yaratık mı?

Kızından hafifçe uzaklaştı:

"Sen koskocaman olmuşsun meğer kız, bayağı gelinlik!"

Bu sözler Zeliha'ya pek dokunmuştu. Gelinlik olmuştu, evet ama yarın, öbür gün kütlüye gideceklerine göre, kim alacaktı onu? Fabrika ameleleri, çapa ırgatlarından başka kim? Erdal öylesine uzaklara gitmişti ki içinde.

Hıçkırdı. Babası telaşlandı. "Ne o yavrum! Niye ağlıyorsun?"

Zeliha cevap vermiyor, veremiyordu. Ne diyecekti? Beni Erdal ve Erdal gibilerden ne diye uzaklaştırıp kaba saba amelelere yem etmeye çalışıyorsunuz? Kütlüye gitmek, amele olmak istemiyorum ben. Beni burada bırakın, ben kalırım burada. Siz nereye isterseniz gidin. İlişmeyin bana mı diyecekti?

Babasıysa hâlâ sıkıştırıyordu. "Ha? Niye? Cevap versene kızım!" Zorla başını kaldırıp, "Bir şey yok," dedi.

"Nasıl yok? Yok da ne demeye ağlıyorsun?"

Araya anne girdi. "Canım ahret suali sorma," dedi. "Gel kızım gel!"

Elinden tutup odasına götürdü. Zeliha odasına gelince, kendini annesinin kollarına bırakıp büsbütün boşandı. Her zamandan çok sarsılarak uzun uzun ağladı. Tecrübeli kadın hiçbir şey sormuyordu, ister liseli oğlana, isterse kütlüye gidip ele güne karşı rezil olacağına ağlasın. Geçecekti. Hem geçecek, hem de alışacaktı ister istemez. Zeliha bütün bunları yadırgıyor, ağlıyor diye oğullarıyla kocasının gönül bağladıkları, sonu hayır bir şeyden vazgeçilemezdi ya!

Mutfağa döndü. Gazocağındaki kapta kırmızı boynuz biberi kaynayıp duruyor, gelin mutfağın bir kenarında tahta tokaçla çiğköftenin etini dövüyordu. Büyük oğulla küçükse bir yandan salata yapıyorlar, bir yandan da çene çalıyorlardı. Kocası usullacık yanına sokularak sordu:

"Neymiş, niye ağlıyor?"

Kadın her şeyi usul usul, kocasını da kızdırmamaya dikkat ederek anlattı.

Topal Eskici, mutfağın karşı duvarında çivide asılı gaz lamba-

sının sarıya boyadığı kırmızı sakalını ağır ağır karıştırarak kızını düşünüyordu. Karısı gibi o da bu 'kütlü toplamaya gitme' işinin ayıbını idrak etmiyor değildi, ama başka çareleri var mıydı? Gidecekler, bin, bin iki yüz lirayla dönecekler, dükkânı adam edecekler, ısmarıççılığa başlayacaklardı. Onlar için bu dirlikten kurtuluş ancak böyle olabilirdi. Yoksa o da biliyordu kütlüye gitmenin, kütlü ırgatlığının ayıbını. El gün, eş dost, bildik, gördük, tanıdıklar...

Kızının yanına gitmek üzere mutfaktan çıktığının hiç kimse farkına varmadı; karısından başka. Büyük oğul geniş bir beyaz tabağa doğradığı domatesleri hıyar dilimleriyle süslüyordu. Bir ara başını kaldırıp yanı başındaki kardeşine sordu:

"Alaçığın nasıl kurulacağını Fellah'tan iyice öğreneydin," dedi.

Küçük omuz silkti:

"İyice öğrenecek nesi var? Alt tarafı dut merteklerini yere saplayacan, uçlarını birleştirip bağlayacan, sonra da üstüne çul attın mı al sana alaçık!"

"O kadarını ben de biliyorum ama, gene de her şeyin bir ustalığı var. Neyse..." Anasına döndü. "Siz hazır mısınız?"

Günlerdir konuşulan şeylerdi. Kadın, genişçe bir bakır tepside suyla hafif hafif tavlandırdığı bulgurdan başını kaldırıp oğluna baktı.

"Hazırlanıp da," dedi, "bir hır hırttan başka neyimiz var?"

"Hırt mırt, mırt hırt... Tekmil eşyanızı götürecek değilsiniz ya!"

"Değiliz tabii."

"Bir iki çul çuval, yatak matak..."

"Tencere, sahan mahan..."

"Bizim leğençemiz yok, sizinkini alın."

"Kazan? Kazanımızı da alalım mı?"

"Alın ya. Nasıl olsa kamyonla gideceğiz. Sırtımızda götürecek değiliz... Bize bir de iyi it lazım yazının yüzünde..."

Bir kenardaki leğende kâğıttan kayık yüzdüren Cavit, "İt var baba!" dedi.

Büyük oğul güldü. "Nerde?"

"Bizim orda. Karalı beyazlı, kocca it!"

Ayşe, annesinin et dövdüğü kalın tahtanın yanına çömelmiş, onun eti tokmakla dövüşüne bakıyordu. Kardeşine bakmadan, gözleri dövülen ette, "O it olmaz baba," dedi.

İki kardeş bakıştılar.

"Hadi kız, sen de. Sen ne anlarsın itten?"

"Bir sen anlarsın!"

"Anlarım tabii. Biz, o iti Çatakafa'ynan arabaya bile koştuk!"

"Deli, it arabaya koşulur mu?"

"....."

"....."

Gelin işini bitirmişti, kaynanasına usullacık haber verdi: "Et hazır anne..."

Kaynana bakmadan sordu :

"Cığındırığını* aldın mı?"

Almamıştı, alması gerekti. Usullacık kalktı, raftan bir bıçak alıp geldi, macun gibi dövdüğü etin başına yeniden çömeldi, başladı etin içinden bıçağın keskin ağzını geçirmeye. Her geçirişte bıçağa takılan beyaz beyaz lifler etten çıkarılırken, kaynana mırıl mırıl söyleniyordu:

"Her şeyi ben düşüneceğim. Söylesem bir türlü, söylemesem bir türlü... Bizim eve geleli on bir sene oluyor kızım. Biraz kafanı işletsen olmaz mı? Et hazır anne, diyorsun. Bir etin iyice hazır olması cığındırığının alınmasıyla olur. Sen..."

Büyük oğul sözünü bir soruyla kesti:

"Toz kırmızı biberiniz var mıydı ana?"

"Var yavrum, var şükür. Ali yavrum, bak orda rafta. Kakao kutusunun yanındaki mavi kutuda."

Küçük oğul kalktı, anasının söylediği kutuyu aldı, ağasına getirdi.

"Acıca olsun ha ağa..."

---

* Cığındırık: Etin siniri.

"Bak hele bak!"

Ana hâlâ gelini için mırıldanıyordu. Sonra sustu. Sustu ama kim ne derse desin, bu yazının çıplağındaydı uğursuzluk. Yıldız dolu koyu lacivert göğü, saz örtülü kerpiç evleriyle köy geçti içinden. Sabahın çok erken saatlerinde kalkıp namazını kıldıktan sonra evinden besmeleyle çıkan kocası. Çoğu geceler haber gelirdi. Tatlı uykusundan uyanıp düşerdi yollara. Yolları çoğu kez zengin bir ağanın kırmızı kiremit damlı evi olurdu. Beyazlar içinde bir gelinin boğazlanıyormuş gibi bağırıp çağırmalarını alışkanlıktan, kanıksamaktan gelen bir soğukkanlılıkla dinler, doğumu beklerdi. Vakti saati gelince, karpuzlu lambanın güçlü sarı ışığında besmele üstüne besmele çektikten sonra taze geline yanaşır, bileklerine kadar kan içinde kalan tombul elleriyle çeker alıverirdi mosmor çocuğu. Çocuğun erkek mi kız mı olduğunu kendinden başka bilen yoktur henüz. Doğuran kadın bile bilmez. Kadının o sıra bunu öğrenmeye hevesi de yoktur zaten. Kanlı ellerini odanın bir kenarındaki ibrikle leğende yıkar, kapıdakilere müjdeyi verirdi. Çocuk oğlansa, hele zengin ağanın biricik kızı ya da oğluysa, zengin ağa da siftah dede oluyorsa...

"Buyur anne!"

Cığındırığını iyice temizlediği dövülmüş et topağını uzatan gelinine isteksizlikle baktı, eti aldı.

"Ayıklandı mı sözde?"

"Ayıklandı."

Et topağını evirdi çevirdi. Sonra önündeki geniş bakır tepside suyla hafifçe tavlandırılmış bulgurun üstüne koydu. Küçük oğlundan yana başını çevirdi.

"Ali oğlum biraz su koy şu kaba da getir!

Ali bakırı çıkmış, kenarları kertikli bir sahanla getirdiği suyu anasının yanına koydu.

"Soğan soyayım mı?"

"Soy bakalım."

Oğlunun soyduğu soğanları alıyor, bıçakla dilip ince ince

doğrarken hep eski günleri, eski günlerde zengin ağa evlerindeki bol bahşişli doğumları düşünüyordu. Doğurttuğu çocuk erkekse, bahşişlerin sonu kolay kolay gelmezdi. Dede bir yandan, nene bir yandan, baba, ana, teyze, hala, dayı öte yandan yağdırırlardı bahşişi. Kocasının ona hiçbir ihtiyacı olmadığından, kazandığı paralar kendisinde kalır, usul usul, el altından beşibiryerde ya da burmaya çevirtirdi.

Tavlanmış bulgurun üstünde duran dövülmüş et, etin üzerine ince ince çentilen soğandan sonra sıra maydanoza gelmişti, iyice yıkanmış bir tutam maydanozu avucunda dertop ettikten sonra başladı doğramaya.

"Kimyon kutusunu ver!"

Gelin sıçrayıp kalktı. Kimyon kutusuyla kocasının yanında duran toz kırmızı biber kutusunu alıp geldi. Kaynana, yıllar önceki köy saltanatını kudümsüz ayağıyla bozduğuna inandığı gelinine gene adamakıllı içerlemişti. Kutuları getirmiş elinde tutuyor, ne diye yere bırakmıyordu sanki?

"Her şeyi söylemeli mi kızım? Bıraksana yere onları!"

Büyük oğulun arkası dönüktü, döndü annesine baktı. Annesi önündeki işe dalmış görünüyordu. Karısıyla göz göze gelen büyük oğul, küçük bir işaretle karısına oradan kalkıp savuşmasını anlatmak istedi. Genç ama bir deri bir kemik kadın kaynanasına çaktırmadan dışarı çıktı. Kaynana farkında bile olmadı. O hâlâ, elinde olmadan köyü, köyün zengin ağa konaklarının bahşişlerini, biriken bahşişlerin çevrildiği beşibirlikleri, burmaları düşünüyordu.

Maydanoz da doğranmıştı. Kimyon, toz kırmızı biber, tuz da ekelendikten sonra elini yanındaki su kabında ıslattı, kocaman yumruklarıyla etli bulguru yoğurmaya başlamadan önce bir besmele mırıldandı.

Yalnız mutfağa değil, evin içine kuvvetli bir kimyon kokusu yayılmıştı. Bu koku, kızının saçlarını okşamakta olan Topal Eskici'yi bulunca, adam kızını filan unutarak sedirden kalktı, topal bacağıyla evin tahtalarını döverek mutfağa geldi, bir nara attı:

"Yaşşa ulan avrat, yaşşa! At da sana, avrat da!"

Bir süre kapıda durdu, önündeki tepsiye abanmış, çiğköfteyi olanca gücüyle yoğurmakta olan karısının kuvvetli sırtını seyretti. Yaptığı işin beğenildiğinden memnun kadınsa, hem işini görüyor hem de şımarık şımarık laf yetiştiriyordu:

"Heye yaa... Yaşşaymış. Benim bu haklarımı nasıl ödeyeceksiniz bakalım..."

"Zamanı gelsin gör!"

"Ne görecek mişim?"

"Ulan şimdi kötü kötü söyleteceksin ha..."

Büyük oğul domates, hıyar dilimleri, yeşil biberle süslü salata tabağıyla kalktı.

"Haydi baba, rakımız da soğudu..."

Salata tabağını sofanın bir kenarındaki eski masaya götürüp koydu. Kardeşi Ali, kız kardeşi Zeliha, karısı, Ayşe, Cavit oradaydılar. En küçük de ipe bağlı bir tahta parçasını sofada koşturup duruyordu.

Ali dayanamadı, çatalıyla salataya uzandı.

Büyük oğul:

"Fiyakasını bozma salatanın Ali," dedi.

"Dayanamadım arkadaş..."

Kenardan bir domates parçasına çatalını daldırıp aldı, ağzına attı.

Çiğköftenin gittikçe artan kimyon kokusu masadakileri yutkundurup duruyordu. Bir ara Topal Eskici'nin, evi çınlatan kahkahası duyuldu.

Ali, "Meşe kekliği gibi şakıyor," dedi.

Büyük oğul başını salladı. "Köyde de böyle gülerdi!"

"Demek herifi kötü eden essahtan da parasızlıkmış?"

"Ben sana demiyor muyum?"

"Yarın kütlüden döner de ısmarıççı dükkânımızı açarsak demek..."

"Tadından yenmeyecek!"

"En çok neye seviniyorum biliyor musun?"

"Neye?"

"Babam dükkânı, tezgâhı bize bırakacak!"

"O zaman ona lüzum yok zaten. Gezsin, dolaşsın, lafın iyisini, eşin dostun hasını, eskisini arasın!"

"Şerefsizim dükkânı berber Bahri'lerinkinden daha güzel donatacağım. Arada şarap, bira da yuttururuz değil mi?"

"Tabii."

"Köşker Duran'la ötekiler de gelir, allööööş..."

Cavit:

"Ismarıççı dükkânını açınca bana bir av tüfeği alır mısın?" dedi.

Halasının yanındaki iskemleye oturmuş, sivri çeneli ince yüzünü kuru avuçları içine almıştı.

Amcası, "Tabii," dedi.

Halasının öbür yanında oturan Ayşe, iskemlesinde kımıldandı. "Bana?"

Cavit sertçe baktı. Amcası, "Sana da dikiş makinesi," dedi.

Mutfak kapısından vuran gaz lambasının hafif sarı ışığıyla aydınlanan yüzünde bir sevinç uçtu.

"Sahi? Ayaklı mı?"

"Ayaklı."

"Singer mi?"

"Singer."

Hala dertli dertli içini çekti. Bu, küçük oğulun dikkatinden kaçmamıştı.

"Ne o?" dedi. "Niye içini çektin?"

Aralarında Cavit'le Ayşe'nin çekişmelerini hatırlatan bir çekişme başladı.

"Sana ne?"

Küçük oğul birden öfkelendi: "Bana mı ne?"

"Sana ne tabii!"

"Kız biçimli konuş, bak..."

"Başlama gene be, pis!"

Küçük oğul çatalı kaptı, ayağa fırladı:

"Bana mı diyon?"

"Sana diyorum tabii, n'olacak?"

Büyük oğul da fırlamış, kardeşinin elinden çatalı almıştı. Küçük oğul gittikçe artan bir öfkeyle verip veriştiriyordu:

"N'olacak diyor be, şimdi biçimine sıçacam kenefin..."

"Terbiyesiz kopuk!"

Topal Eskici mutfaktan, karısının yanından seslendi: "N'oluyor, n'oluyor gene?"

Kulak verdi, hiçbir karşılık alamayınca karısına, "Bu kızdan çok korkuyorum," dedi.

Yoğurduğu çiğköfteyi macun haline getirdiği halde gene de yetinmeyen kadın, "Niye?" diye kocasına baktı.

"Huyu çok değişti. Demin ettim ettim, canının niye sıkıldığını söyletemedim!"

Kadın, çiğköfteden bir sıkımını kocasına uzattı.

"Bak bakalım şuna, yeter mi?"

Topal, kızını filan unutarak çiğköfte sıkımını aldı, ağzına attı. Çiğköfte de çiğköfte olmuştu hani. Kuvvetli dişleriyle, hazla çiğnerken gözleri yumuluyordu.

Sonunda, "Tamam avrat," dedi. "Eline sağlık..."

Seslendi: "Oğlanlaar, yer açın, çiğköfte geliyor."

Çömeldiği yerde doğruldu, gitti duvardan gaz lambasını, buzlara gömülü rakı şişesinin bulunduğu kovayı aldı, deminki çiğköfte sıkımının ağzında yitmeyen tadıyla, yalanarak mutfaktan çıktı.

"Geliyor, çiğköfte cenapları geliyor, destuuur!"

Ter içindeki karısı da çiğköfte tepsisiyle ardındaydı.

Kocasının çoktandır unuttuğu bu türlü yarenliklerine öylesine hasretti ki, gülümsüyordu.

"İlahi iki cihanda yüzün kara ola!"

Çiğköfte tepsisini masaya koydu.

"Durun sıkımlayım..."

Gelin mutfağa koştu, büyükçe bir bakır sahanla az önce kaynanasının çiğköfle yoğururken yapışmasın diye elini batırdığı su bulunan kabı aldı, masaya döndü. Kaynana hamarat hamarat sıkımladığı çiğköfteleri bakır kaba diziyordu. Büyük oğul kovadan rakı şişesini aldı. Soğuktan terlemişti. Şişenin dibine yumruğuyla vura vura tıpayı çıkardı. Önce babasınınkini, sonra da kendi kadehini doldurdu. Küçük oğul yutkunup duruyordu ama, babasından ne de olsa çekiniyordu. Sonra şimdiye kadar hiç rakı içmemişti. Birinde ağasıyla bir koltuk meyhanesinde iki bardak şarap içmişti. Bir de Köşker Duran'ların orada.

Topal Eskici bir ibadet huşuuyla rakı kadehini kaldırdı:

"Avradımın, oğullarımın, kızımın ve gelinimle torunlarımın sağlığına," dedi.

Büyük oğul da kaldırmıştı:

"Sağlığına baba!"

İlk, ikinci, üçüncü kadehler hemen hemen hiç konuşulmadan içildi. Konuşmaktan çok, herkes kendi içindekini yaşıyordu. Bu daha iyiydi. Ananın yıllar yılı kafasından çıkmayan 'Güm güm gümüleyen konak', Zeliha'dan başka ötekilerin de içlerinde yaşıyordu şu an. Hem de, bütün pencereleri aydınlık, çift atlı kerusalarla gelen misafirleriyle... Cavit'in kafasında av tüfeği, Ayşe'nin Singer dikiş makinesi, büyük oğulun bundan böyle, hiç tükenmeyecek, onları hiç aç bırakmayacak devamlı bir iş, küçük oğulun da duvarları artist ve futbolcu resimleriyle süslü duvarlar.

Yalnız Zeliha... O inanmıyordu güm güm gümüleyecek konağa da, av tüfeğine de, Singer dikiş makinesine de. Kütlüden döndükten sonra bütün bunların gerçekleşeceğini, ısmarıççıların bacısı diye akın akın görücülerin geleceğini gerçekten bilse, buna inansa bile, gene de kütlüye gitmemeyi tercih ederdi. Kaldı ki, hangi konak? Hangi av tüfeği? Hangi Singer dikiş makinesi?

Topal Eskici'ye gelince, onun keyfine diyecek yoktu. Çoktandır içini paslandırdığını sandığı pis şarapların yerine inen rakı,

merhem gibi gelmiş, başını tatlı tatlı döndürmeye başlamıştı. Bu dönen, bu tatlı tatlı dönmeye başlayan baştan belki de altmış beş yıllık geçmişi, erimiş bir renk cümbüşü halinde akıyordu: Dedesinin çiftliği, sarı sarı altın başaklı ekin tarlaları, beyaz beyaz patlamış pamuklar, kavun, karpuz yüklü arabalar, halis kan baklakırı kısrak, tozkoparan cepken, pencerelerinde ürkek sarı ışıkların titreştiği metruk bağ çardakları, baskın, kadın çığlıkları, gecenin zifir karanlıklarını barut kokulu çıtırtılarıyla delen silahlar, silah sesleri, bileklerinden atlara sürüklenen yarı çıplak kadınlar, rakı, şarap, bira, sigara dumanları, Karasoku Tiyatrosu, yanık sesli Ermeni kantocular, eş dost ahbap meclisleri, sonraları Trablus, Trablus'un kızgın çölleri, agelli kefiyeli dostlar, hurma ağaçları, bacağından vurulup kızgın kumlara yüzükoyun kapanışı, yıldız dolu lacivert gök, bacağının kesilişi, yurda dönüş, Kaçkaç, mavinin, morun, kına renginin çeşidiyle renkli ulu Toroslar, silah sesleri, uzak uzak yansıyan çeteler...

Önce mırıltı halinde, sonra da kalın erkek sesiyle eski, çok eski bir türkü tutturdu, kendisi de şaştı buna. Vay anasını, nerden nereye! Taa dedesinin günlerinde işittiği, sonraları da unutuverdiği bir türkü:

"Ayvalı'ya vardılar.
Masaları kurdular,
İki aptal bir oldu
Gergerli'yi vurdular
Baygın Gergerli'm.

Ayvalı'da gül biter,
Dalında bülbül öter
Deyyus Aptalın oğlu
Beş bıçak vurdun yeter
Baygın Gergerli'm.

Ayvalı köşe köşe,
Elinde kara şişe
Deyyus Aptalın oğlu
Elin dibinden düşe
Baygın Gergerli'm."

Gözlerinden yuvarlanan damlalar kırmızı sakalından da tekerlenerek aşağılara iniyordu. Herkes bu şimdiye kadar hiç duymadığı türkünün etkisi altındaydı.

Türkü bitti, Topal Eskici elinin tersiyle gözlerini silerken, karısı, "Ulan herif," dedi, "Bunca yıllık avradınım. Bu türkü de nerden çıktı?"

Topal Eskici başını dertli dertli salladı.

"Senin Topal erinde daha ne oyunlar var avrat, senin bilmediğin. Allah bana bir parça tırnak versin, kelimi kaşıyım azıcık da gör... Allah kimseyi yokluknan terbiye etmesin!"

"Amin" dedi karısı, "amiiin!"

Büyük oğul eşeledi: "Kim bu Gergerli baba?"

Hemen cevap vermedi, kadehine rakı koydu, sulandırdı, kırmızı bıyıklarını tombul yumruğunun sırtıyla sıvazladı.

"Bu türkü yetmiş seksen senelik, belki de daha eski bir türkü oğlum. Bu Gergerli, adı Hasan, Gergerli Hasan çok yakışıklı delânni* imiş. Bilmem hangi ağa, desiseynen işret meclisine davet ettiriyor. Aptallara para veriyor. Yanında da yeğeni var, adı Abdurrahman. O da yiğit oğlan. Aptallar kalabalık, yirmi otuz kişi belki. Vaziyet danışıklı dövüş tabii, hır çıkıyor aralarında. Gergerli'dir. Bismillahirrahmanirrahim, belindeki kamaya el atıp çekiyor. Aptalların üstüne. Hamle eyliyor, aptallar kaçıyorlar, ortada kocca masa. Gergerli'dir kamayı masaya verince, kamadır tahtaya saplanıyor. Çeker çeker çıkmaz. Ulan aman, çıkmaz. Aptallardır çevirieriyorlar, yer misin yemez misin. Kalbura çeviriyorlar fukarayı. Abdurrahman bir yaklaşıyor, korkup kaçıyor.

* Delânni: Delikanlı.

Ardından silahları çeviriyorlar, üç kurşun yiyor da ölmüyor efendi. Sonra Payas Kalesi'ne sığınıyor. Eski adamlar böyleydi işte!"

Durdu, rakısını yudumladı, türkünün son parçasını mırıldanmaya başladı:

"Yaslan Gergerli yaslan
Kara toprakta paslan
Analar doğurmadı
Senin gibi bir arslan.
Baygın Gergerli'm."

14

Mayıs, haziran, ille de temmuz güneşiyle alev alev kavrulan Çukurova topraklarına Allah'ın sulu yağmurunu çekebilmek için şehrin işlek caddeleriyle sokaklarında 'bodi bodici'ler dolaşmaya başlamıştı. Tarlalardaki kuş korkuluklarını hatırlatan, birtakım çaputlar geçirili sopaların ardında yalın ayaklı, sırılsıklam çocuklardı bunlar. Hep bir ağızdan, güçlerinin yettiğince bağırıyorlardı:

"Bodi bodii
Neden oodi
Bir kaşıcak sudan odi.
Hacıbayram kuyusundaa,
Çiftçilerin tarlasındaa,
Ver Allahım veer sulu sulu yağmurlaar!"

Kalfalar, dükkân sahipleri, çıraklar, su dolu helkeleriyle* dükkânlarından fırlıyor, yalınayaklı, sırılsıklam çocukların tepelerinden aşağı boca ediyorlardı helkelerini.

Ağustosun yarısı yaz, yarısı güzdür. Güzün başlangıcı sayılan

*Helke: Su kovası.

ağustosun ikinci yarısıyla birlikte Çukurova'nın duru mavi göklerinde atılmış pamuk yığınlarını hatırlatan bulutlar belirir. Bu ak bulutlar pek öyle telaşlı değilseler de, gene de bir yandan bir yana gelir, gider, zaman zaman kısılan bir lamba gibi güneşi artlarına saklarlar.

Günler geçer. Atılmış pamuk yığınlarını hatırlatan sütbeyaz bulutlar esmerleşmeye hatta morarmaya başlar. Uzak, çok uzaklarda şimşekler çakar, gök gürültüleri... Şimşekler ve gök gürültüleri yaklaştıkça, kütlü toplama mevsimi de yaklaşıyor demektir. Yaklaşan kütlü toplama mevsimiyle birlikte yağmur yüklü bulutların morartısı artar. Güneş mor bulutların ardında sık sık yanar söner. Şimşekler yakınlarda çakar, ardından da haşıllı patiskanın cayırtıyla yırtılması gibi, gök tam tepede gürler, yakın bir yerlere yıldırım düşer, sonra da yağmur! Bu yağmur iri taneli, berrak, suludur, ama pek öyle bardaklardan boşanırcasına ortalığı rahmete boğmaz. Bir an şehrin kiremitli damları, toprak damları, çinkoları, betonu, tuğla ya da yer yer erimiş eski duvarları, çift atlı kerusalar, yaz güneşiyle yaprakları adeta sararıp tozlanmış ağaçlar ve kaç vakittir yağmura hasret insanlar yağmur altında kalıverirler. Ortalığa kuvvetli bir toprak kokusudur yayılır. Burcu burcu. Sonra bulutlar dağılır, yerden sıcak bir buğu yükselir, güneş yüzünü gösterir. Gösterir ama, mevsim dönmüştür artık, ağustos sonları gelmiştir. Bir yandan çuvallar dolusu zahire yüklü kamyonlar, harman makineleri homurtularla şehre gelirken, şehrin kıyı semtlerinde izbelerin kara donlu, erkek yüzlü kadınlarıyla erkekleri, bütün yazı mahallenin güneşte kavrulmuş toprağında bir parça ekmek, sarı bir hıyar, pek pek şuncacık peynirle geçirmiş çoluk çocuğunu, tencere kazanları, çulları çuvalları, kedileri köpekleriyle sırtlayan kamyonlar pamuk tarlalarının yolunu tutarlar.

Toplama ameleleridir bunlar!

Zeliha'nın zaman zaman ürpermelerle düşündüğü boyaları dökük, hantal kamyon, mahalleyi altüst ederek evlerinin bulunduğu

sokağa girmiş, çevresinde bayram günlerinin sevinçli çığlığı içindeki irili ufaklı çocuklarla, Topal Eskicilerin kapısı önünde durmuştu. Zeliha kalp çarpıntıları içinde pencereye gelip de kafes arkasından tüm mahalleyi kapılara pencerelere dökülmüş görünce, bayılacak gibi oldu. Duvara dayandı, boş gözlerle bir süre bakakaldı. Bütün mahalleli dökülmüştü kapılara pencerelere! Ne olacaktı şimdi? Hırları hırtları kamyona nasıl yüklenecek, evden nasıl çıkacaklardı? Çıktılar diyelim, kamyona nasıl bineceklerdi?

Sokak kapısı durup durup çalınıyordu. Ağaları olacaktı ama aldırmıyor, evden çıkıp kamyona nasıl bineceklerini, bu işin utancını düşünüyordu. Boyaları dökülmüş, eski hantal kamyon, hır hırt yüklü kamyonun mahalleden çıkışı, komşular, komşuların arkalarından yapacakları dedikodular...

Sokak kapısı yıkılırcasına çalınıyordu şimdi. Çalınıyordu ama gelmiyordu içinden, gelmiyordu koşup açmak. Allah kahretsindi böyle anayı da, babayı da, kardeşleri de, evi barkı da!

Yüz numaradan uçkurunu bağlayarak çıkan yuvar yuvar ana, kapıyı açmak üzere merdivenlere koşmadan önce bir an durakladı. Sofa penceresi önünde sapsarı kesilen kızı gözüne ilişmişti.

"Kapı yıkılıyor da ne demeye açmıyorsun kız?"

Zeliha, annesine ıslak gözleriyle boş boş baktı. Kadın anlamıştı, biliyordu, biliyordu ne diye açmadığını ya. Sırası mıydı?

"Allah kahretsin seni, soyka!" dedi.

Merdivenleri paldır küldür indi, kapıyı açtı. Oğullarıydı.

Küçük oğlu safi barut, "Nerde o kız?" diye bağırdı. "Niye açmıyor kapıyı?"

Ana eliyle küçük oğlunun ağzını kapattı:

"Sus... Giderayak başlamayın gene de ele güne rezil olmayalım!"

İki kardeş alt evin rutubetli alacakaranlığına daldılar. Günlerdir hazırlanan kap kacak dolu çuvallar, savan denilen iplik çullara şöyle bir sarılmış yataklar, hır hırt... Ana, sokak kapısına yak-

laştı. Dışarıya şöyle bir bakıp da mahalleliyi kapı, pencerelere dökülmüş görünce, tepesi attı. Ne vardı? Ne diye kapılara, pencerelere birikmişlerdi? Kütlüye gideceklerdi işte. Ayıp mı? Günah mı? Ayıpsa da, günahsa da gideceklerdi. Kimseyi ilgilendirmezdi.

Kapıdan hırsla çekildi, oğullarına döndü:

"Babanız nerde?"

Büyük oğul, "Bize gitti," dedi.

Kaşları hırsla çatıldı, "Ne var sizde?"

"Geçerken kamyon bize de uğrayacak ya..."

"Anladık, uğrayacak... Ne demeye gelip işinin başında bulunmadı?"

Küçük oğul, "Canım uzatma," dedi.

Kadın küplere bindi. "Uzatma mı? Uzatma mı dedin Ali? Demek ölümü komşuya yıktı! Demek mahalleden utandı! Peki Topal, alacağın olsun Topal domuz. Bunu senin yanına korsam..."

O hınçla merdivene geldi, seslendi: "Kız Zalhaa!"

Sesi kararlıydı, korkunçtu, hiçbir zaman alışılmamış. Vurup kırabilir, saçıp dökebilirdi. Hemen gidilmez ya da karşı durulursa bayılabilir, dişleri kenetlenebilirdi.

"Efendim anne?"

"Efendiler leşini kaldırsın. Gel buraya. gel buraya da rezil olacaksak beraber olalım, kepaze olacaksak beraber olalım!"

Merdivenin alt basamağına çöktü, başını avuçları içine alarak sesli sesli ağlamaya başladı. İki oğlu, kapıda dikilen genç irisi şoför yardımcısı, merdiveni koşarak inerken gözü bir an yakışıklı şoför yardımcısına kayıveren Zeliha şaşırmışlardı. Anneleri miydi bu? Hani şu, günlerden beri çocuklarının her birine bir türlü davranan, kütlü toplama işine hepsini her yandan hazırlayan anneleri mi?

Öfkeli bir davranışla merdiven basamağından fırladı, kanatları artlarına kadar açık sokak kapısına gitti, mahalleliye açtı ağzını yumdu gözünü:

"Soğusun, içiniz soğusun! Kütlü devşirmeye gidiyoruz, heye.

Seyrimize çıktınız değil mi? Yürek soğutuyorsunuz değil mi? Allah sizi bizden besbeter etsin inşallah, inşallah!"

Genç irisi şoför yardımcısı omuzlarını okşayarak, "Valde hanım" dedi, "Valde hanım... Yakışmaz size, bırakın..."

Zeliha'yla göz göze geldiler. Oğulları da araya girmişti:

"Sus anne, Allah aşkına sus!"

"Susmayacağım, içim yanıyor, susmayacağım!"

"Canım ne suçu var mahallelinin?"

"Bacıma kızıyordun hani utanıyor diye?"

Kadının kulağına söz girmiyordu.

"Ben kızım değilim, utanmıyorum ben, ben hiç kimseden utanmıyorum. Benim herkesler gibi utanacak gizli kapaklım yok. Ben Allah'a, Allahıma ne deyim ki ne olsun. Bana verdiğini onlara da versin, onları benden besbeter etsin!"

Şoför yardımcısı Zeliha'nın yanına gitti.

"Annenizin başörtüsünü filan getirin, siz de hazırlanın da bizi Dörtyol ağzında bekleyin. Tıpkı benim annem gibi. Biz yükler, gelir sizi oradan alırız!"

Zeliha şoför yardımcısının açık yeşil gözlerinden başka yanına dikkat etmemişti, ama doğru söylüyordu. Öyle ya, ne bekleyeceklerdi burada sanki!

Şoför yardımcısının hayran bakışlarını ardında bırakarak merdiveni hızla çıktı. Savrulan etekleri altından kar beyazı tombul bacakları görünüp kayboluyordu.

Ne bacaklardı ya!

Yardımcı bir sigara yaktı. Yaşlı, yuvar yuvar kadının hâlâ bağırıp çağırmasından ona neydi? Gözleri geri dönecek güzel kızın gittiği merdivende, duymuyordu bile kocakarıyı. Çok geçmeden dönen kız, başına lacivert bir örtü almış, sırtına da beyaz bir iplik ceket geçirmişti. Şoför yardımcısı kızı böyle daha güzel buldu. Elinden kocakarının eski mantosunu aldı:

"Haydi anneciğim giyinin bakalım. Boş verin siz soytarılara.

Sizin her halinizden asalet akıyor. Siz altınsınız altın. Çirkefe bile düşse altın gene altındır..."

Zeliha'yla sık sık göz göze geliyorlardı. İkisi de memnundular. Birlikte anayı giydirip, yardımlaşa kapıdan çıkardılar. Yardımcı hiç üstüne vazife olmadığı halde kızla anasının yanında sokak boyunca giderken, diller döküyordu. Kocakarı da, kızı da bu konuşkan, bu insan değeri bilen genç irisi adamın onlarla birlikte bulunmasından memnundular, ama şoför, kalın siyah kaşlı, aksi bakışlı şoför...

Kamyonun arkasına geldi seslendi, "Ünal!"

Genç irisi yardımcı sordu: "Ne var?"

"Nereye gidiyorsun? Gel buraya!"

Ünal istemeye istemeye geri döndü, ustasının yanına geldi. "Ne var?"

"Ne mi var? Elinin körü var. Başladın mı gene?"

Gülüverdi. "Yahu usta amma da kalbin fesat ha!"

"Hadi hadi... Ben malımı bilirim..."

"Bilirsen bil!" diye geçirerek, alt eve girdi. İki kardeş eşyaları iplerle bağlıyorlardı.

Büyük oğul, "Bana kalırsa," dedi, "yatakları çözüp kamyonun tabanına serelim."

"N'olacak serince?"

"N'olacağı var mı? Otururuz rahat rahat..."

Ünal, "Tamam," dedi. "İlk mi gidiyorsunuz kütlüye?"

"İlk."

Başını iki yana salladı.

"O ne o?" dedi büyük oğul.

"İlk gidiyorsanız çok sıkıntı çekersiniz de..."

Küçük, "Gözümüzü yıldırma be kardaş!" dedi.

"Kinini minini bolca alın. Ben böyle sizin gibi nice nicelerini götürüp silkeledim tarlalara. Kendinize mukayyet olmazsanız zehirli sıtma, dizanteri, güneş çarpması hazır. Bereket çoluk çocuğunuz yok."

"Kim demiş yok diye? Ağamın üç dene çocuğu var..."

"Hani? Nerdeler?"

"Öbür evde, ağamın evinde..."

"Öyleyse Allah yardımcınız olsun!"

Öfkeli şoför kalın siyah kaşlarıyla gene dikildi.

"Çeneyi bırakın da yükleyip gidek... Siz bu gevezeye bakmayın. Üstüne vazife olana da karışır, olmayana da..."

"Fasulye mi dedin?"

Şoför hırsla alt eve girerken, yardımcı, büyük oğulun arkasına kaçtı.

"Emret usta, emret fındık kabuğuna gireyim. Sen kimin ustasısın be?"

Aksi şoför gülüverdi.

Zeliha'nın 'hır hırt,' dediği irili ufaklı sahanlarla tencerelerin bulunduğu çuval, çamaşır leğeni, kara kazan, alaçık çadırı kurarken kullanacakları dut mertekleri, yeygi torbaları, yataklar, içlerinde zeytinyağı, sirke bulunan şişeler, demir paslı küçük gemici feneri, kilim eskileri, çul çuval, nalın malın çeyrek saat içinde kamyona yüklenmişti.

Büyük oğul, kardeşinden önce kamyona atladı. "Ali, gel..."

Yatakları kamyona üst üste sermeye başladı. Ağasını elleri arkasında seyreden küçük oğul, "Teh," dedi, "yataklı vagon gibi oldu!"

Büyük oğul yatakları coşkunlukla kabartırken gülümsedi. "Oldu ki oldu."

"Oraya anam, babam, bacım oturacaklar. Biz?"

"Bize boş ver."

"Niye?"

"Biz nereye olsa otururuz..."

Küçük oğul üzerinde durmadı. Başını kamyonun çevresine, pencere, kapılara birikmiş bakışan komşulara çevirip de onları öyle meraklı bir seyrediş halinde görünce, tepesi attı.

"Orospular!"

Büyük oğul kardeşine terli terli baktı. "Kim o?"

"Baksana yahu, maymun oynuyor sanki burda. Anamın kızdığı kadar var!"

Büyük oğul, "Boş ver," dedi.

Kalın siyah kaşlı, hırslı şoför tükenen sigarasını dudağının kenarından tükürüp sordu: "Tamam mısınız? Gidiyor muyuz?"

Küçük oğul şoförün çalımına kızdı.

Büyük, "Tamam," dedi. "Tamam kardaş!"

Şoför yamağı Ünal kapalı sokak kapısını yokladıktan sonra bir sigara yaktı, ustasının yanına atladı.

"Haydi usta, fayrap!"

Hırslı şoför marşa bastı. Akü boşalmış olacaktı, almadı. Tekrar, sonra tekrar... Nafile. Korkunç bir küfürden sonra çırağına emretti:

"Al şu kolçağı çevir bakalım!"

Ünal oldu bitti bu ters, bu Allah'ın belası külüstür kamyonun kolçağından çekinirdi. Birinde öyle bir vuruş vurmuştu ki...

Kolçağı alıp yere atlarken:

"Şu aküyü değiştir derim değiştirmezsin," dedi.

Şoför kızdı. "Neyle değiştireceğiz ulan?"

"Mangırı verdin mi değişir."

"Fazla konuşma da işine bak!"

"İyi ama kol benim kolum. Geçende bir çarptı. Allahım şaşıyordu..."

"Kimin umurunda? Tohumuna para mı verdim?"

"O da doğru ya..."

Besmeleyle kolçağı kamyonun önündeki deliğe soktu, besmeleyle çevirecekti ki, yarım tur, motor alıverdi, çatırtıyla işledi. Tek çalışıyordu. Ünal, elinde kolçak, ustasının yanına gelirken gülüyordu.

"Hayret be usta... Ben bu külüstürün yarım turla aldığını hiç bilmem. Bu gidişimizde bir uğur var galiba... Ne dersin?"

"Gevezeliği bırak derim!"

Ustasının yanına girdi, kapıyı hırsla çekti:

"Adam bozmaya birebirsin hani..."

Usta aldırmadı. El frenini ileri itti, gaza bastı, araba sokağın bozuk parkelerinde ağır ağır yürüdü.

Mahalleli büyük bir suçun sorumluluğundan kurtulmuşçasına ferahlamıştı. Pencere ya da kapıdaki başlar daracık sokağa döküldü. Doktorun anası memnun, gülüyordu. Baş düşmanı Topal'ın karısının söylediklerini duymamıştı. Hatta külüstür kamyon kapıyı kapattığı için yuvar yuvar kadının kapıya gelişini bile görememişti. İncecik ayakları takunyalı kupkuru komşu duyduklarını tekrarlayınca, kadının yüzündeki memnun gülümseme silindi:

"Yaa! Demek içiniz soğusun dedi? Soğudu tabii, buz gibi oldu hem de. Allah belalarını versin, bundan daha kötü olsunlar da bu günleri çamla çırayla arasınlar. Kahpeye ne diyen oldu da sineğini üstümüze sıçratmış? Lanet karı. Bakıyorsak kötülüğüne mi bakıyoruz bakalım!"

Bir başkası, "Hiç canım," dedi.

Daha bir başkası yatıştırmak istedi: "Yüreği yanık, ne yapsın fukara..."

Doktorun anası küplere binmişti bir sefer:

"Hadi hadi, yüreği yanık diye arka çıkıp durma sen de. Yüreği yanıksa bize ne? Hem yanık olacak ne var? Anası soğan, babası sarmısak. Tabii gidecek. Gidenlerin canı yok mu? Yoksa kanı gidenlerin kanından daha kırmızı mı? Pis cenabet, bizi ne kadar düşman görüyor ki, kamyona burda binmedi. Binme, nasıl olsa binmeyecek misin? Yazıya yabana gitmeyecek misin? Yarın gene bu mahalleye dönüp gelmeyecek misin? Ben bilirim dönüp geldiklerinde yaptıracağımı. Eğer çocuklara para verip ehey çığırtmazsam, teneke çaldırmazsam bana da doktorun anası demesinler!"

Sinirli sinirli başını salladı, evine girdi, geri döndü. Az önce "Yüreği yanık, ne yapsın fukara..." diyen kadına parladı: "Sen de bunları ona de e mi?" dedi.

Kupkuru kadın hiç lafçı sözcü değildi ama, gerekirse derdi. Onu mu tehdit ediyordu yani?

"Sen de sineğini bana sıçratma anam! Ne oldu yüreği yanık fukaranın demeynen? Kıyamet mi koptu?"

"İtlerin duasıyla kıyamet kopsa her daim kopar!"

"Ağzından çıkanı kulağın duysun. Ben it değilim."

"İt olmasan iti kollamazsın!"

Karşılıklı bir yaylım ateşidir başladı: "İt sensin, it senin gibi olur!"

"Oşt köpek!"

"Köpek olsam fakir fukaranın ardından atar tutardım. Ne güveniyon oğluna, konağına? İyi ki oğlun doktor oldu. Ne yapalım olduysa?"

"Sen benim oğlumu ağzına alacak insan değilsin!"

"Vaaay, kokmuş! İnsan olsan oğlun iki satırla arardı!"

Yarasına parmak basılmıştı. Takunyalarını filan bırakıp üç basamaklı merdiveni yalınayak indi, kuru komşusunun üstüne koştuysa da, kadınlar araya girdiler. Bar bar bağırıyordu:

"Bırakın, Allahınızı severseniz bırakın!"

Kuru kadın da çırpınıyordu:

"Bırakın bakalım ne yapacak! Bellersiniz dünyayı fethedecek!"

"Seni utanmaz arlanmaz seniii!"

"Utanmaz arlanmaz sensin, senin ebu ceddin!"

"Kız şimdi gelir vallaha billaha saçını başını yolarım senin!"

"Gel gel hadi. Sanki korkan var. İnsan yerine koymuyor işte oğlun, yalan mı?"

Aracı kadınlar her ikisine de diller döküyorlardı, ama ille de doktorun anası taşıp taşıp kabarıyordu.

Sol farı sanki yuvasından koparılıp çıkarılmışa benzeyen külüstür kamyon birtakım eğri büğrü sokakların bozuk parkelerinden ırgalana çalkalana geçip Dörtyol ağzına gelmişti. Hâlâ terli, pelte pelte ana, alıp alıp veriyordu. Kızını kolundan hırsla önlerinde duran kamyona itti.

"Bakınıp durma da bin hadi sen de!"

Nereden, nasıl bineceklerdi? Genç kız utançtan yerlere geçerek çevresine bakındı.

"Ne oluyorsun annc?"

"Ne oluyorsunu var mı? Rezil olacağımız kadar olduk, ne bakınıp duruyorsun? Amma bilirim ben. O Topal'dan bunun acısını almazsam..."

İki oğlu, şoför yamağının yardımlarıyla ilkin ana çıkarıldı kamyona, sonra Zeliha. Anayı iki oğlu çıkarırlarken, genç kız mahsustan geriye kalmış. kendisine ısrarla bakan şoför yamağını beklemişti. Genç adamın uzanan elini heyecanla tuttu, dizine bastı, tam sıçrarken büyük ağasının omuzuna tutundu. Serili yatağa anasıyla yan yana oturdukları sıra kalbi öyle çarpıyordu ki. Ne anasının, az sonra babasının burnundan getireceği ne de iki ağasının anasını yatıştırması... Genç adamın içi nasırlı elini düşünüyordu. Nasıl sımsıkı tutmuş, nasıl sıkmıştı!

Yüklü kamyon birbirini kesen asfaltları yağ gibi geçip, mahalle aralarındaki bozuk parkeli yollarda ırgalana çalkalana ağasının harap evler kalabalığından ibaret mahallesine, sonra da evine gelinceye kadar hep bu nasırlı, bu kuvvetli eli elinde duydu. Kamyon büyük ağasının kapısı önünde durduğu sıra, dışarı çıkan babasına anası ne dedi? Babasının karşılığı ne oldu da hırstan pelte pelte anası lafı kısa kesti? Bilmiyordu. Gözleri şoför yamağında, yalnız onda. İki ağası da büyük ağasıgilin hırını hırtını kamyona taşıdıkları halde o yalnız Ünal'ı görüyordu. Sanki ötekiler yoktu ortada. Yalnız Ünal vardı, yalnız Ünal taşıyordu hırı hırtı. Sık sık göz göze geldikçe, bakışlarını Ünal'dan kaçırıyor, sonra da kendi kendine, kendi cesaretsizliğine kızıyordu. Ne vardı korkacak? Kimden çekiniyordu? Babasından mı? Anasından mı? Ağalarından mı? Niçin? Anlarlarsa işi, ne olurdu? Sonu ölüm müydü?

Dağ gibi babasının kamyona çıkarılışına bile dikkat etmedi. Oysa iki ağası omuz vermişler, Ünal da ardından dayanmıştı.

Topal Eskici yorgun halsiz, kendini serili yatakların üstüne

bırakıp kamyonun kirli tahtasına dayandı. Hâlâ başı dönüyor, gözlerinin önünden karaltılar uçuşuyordu. Bütün bunların yıllar yılı çeşitli kahırlara dayanmaktan, içki, sigarayla kendini eskittiğinden ileri geldiğini bildiği halde, gene de cebine el attı, sigara paketiyle kibritini çıkardı. Karısı korkuyla bileğinden tuttu. Kızdı. Ne oluyordu? Avrat tahakkümüne mi girmişti küçük bir kriz geçirmekle? Bileğini sertçe çekti.

"Ne o?"

Ayakucuna kuvvetle ama pelte pelte oturmuş kadın, "Bir de soruyor?" dedi. "Ananın memesi değil ya, bırak bir zaman şu zıkkımı!"

Karısının inadına kibriti çaktı, sigarasını yaktıktan sonra dumanı suratına üfledi.

"Atın ölümü arpadan olsun. Vadem doldu da Cenab-ı Allah emanetini alacaksa, alır. Baş ağrısı bahane!"

"Allah gecinden versin. Sen tedbirde kusur etme de..."

Altmış beş yaşını sürüyordu. Bundan sonra at olup da kuyruk mu sallayacaktı? Çocuklarını büyütmüş, bileklerine zanaatın altın bileziğini takmıştı. Ölse bile gam yemezdi. O olsa da olmasa da iki oğlu işlerini yoluna koyarlardı, Değil mi bu kadar oldu, bundan sonra işler tıkırında giderdi. Onu gittikleri pamuk tarlasına en yakın köyün mezarlığına gömer, bir iki ağlasalar bile, sonunda unutur, dalgalarına bakarlardı. Böyleydi kanunu kahpe dünyanın. O nasıl unutmuştu babasını, anasını, dedesini!

Sigarasından aldığı dumanı garip garip üflerken karısıyla göz göze geldiler. Kadın ağlamaklı gibi, bir hoş bakıyordu.

"Ne o avrat, ne bakıyon öyle sevdalı gibi?"

Kadın nerdeyse boşanacaktı. Demek herif büyük oğlunun evinde canıyla uğraşırken, o neler, ne haksız şeyler düşünmüştü! Biliyordu. Fenaydı çok fenaydı hem de. İnsan, Kuran'ı göğsünde taşımakla, beş vakit namazı sektirmemekle dini bütün, tam da Allah'ın istediği insan olamıyordu!

"Ha!"

Cavit, babasının yanından sordu: "Sevdalı ne demek dede?"

Dede uzun uzun güldü.

"Ha dede? Ne demek?"

Ayşe altındaki ayağını sinirli sinirli değiştirdi.

Büyük oğul, "Caviiit!" dedi.

Kamyon şehirden çoktan çıkmış, tozlu yolda benzin kokulu bir türkü mırıldanarak yol alıyordu. Güneş hayli yükselmişti. Bir gün önce serpeleyen yağmurun, bütün yaz, güneşin altında yanıp yanıp kavrulmuş topraklara hiç hükmü geçmemişti. Güneş ortalığı kavramış yakıyordu. Birkaç gün önceki atılmış pamuk yığınlarını hatırlatan bulutlar kim bilir nereye geçip gitmişlerdi.

Zahire çuvalları yüklü bir kamyon yanlarından hızla geçerken kornasını çaldı. Direksiyondaki asık yüzlü şoför de kendi kornasıyla onu selamladı, çırağının uzattığı, kâğıdı yağlı paketten bir sigara aldı:

"Araba şeytan kulağına kurşun, düzeldi ha!"

Ünal çevik bir hareketle kibriti çakıp ustasının sigarasına tuttu.

"Düzeldi usta."

Düzelmiş düzelmemiş umurundaydı sanki. İsterse hiç düzelmesin. İçerde parası yoktu ki düşünsün. İçerde parası olsa belki umursardı. Olmadığına göre...

"Sen bu gideceğimiz tarlayı iyi biliyorsun değil mi?"

Sigarasının külünü sinirli sinirli çırptı.

"Ayıp ettin usta. Hasan Ağa'nın tarlası!"

"Ben de biliyorum Hasan Ağa'nın..."

"Elciye anlattım, tamam dedi ya yahu!"

"Bilmem. Devre bir iş yaparsan..."

"Kafamı kır be usta!"

Usta duymadı. Birden önüne çıkıveren çukuru ağır ağır geçebilmek için arabayı geç kalmış bir manevrayla birden yavaşlattı. Arkadan birbirine değen bakır, teneke öteberilerin sesiyle çocuk haykırışları yükseldiyse de aldırmadı. Yalnız kalın bir ses, "Aman usta turşumuzu çıkardın be!" deyince, kısa kesti:

"İdare et!"

Sonra Ünal'a sordu: "Sen bu Hasan Ağa'yı tanır mısın?"

"Tanımam."

"Öyle ya nerden tanıyacan? Beş çiftlik, yetmiş bin dönüm tarla. Lakin, aşk olsun... Bu dünyada iş bilenin kılıç kuşananın. Herifin aslını Yörük derler. Yörük ya, yoz değil tabii, yaşlı bir dul kadınla evlenmiş... Yaşlı kadın dedimse, zengin. Çoluk çocuk yok. Mal mülk, tarla takım dersen Allah vermiş. Bu da o zaman genç tabii. Avrattır heye demiş, evlenmişler, evlenmişler ya, oğlanın şartı var: Tarlayı takımı tekmil üstüne ferağ edecek. Etmiş kocakarı. Niye etmesin? Yaşı yetmiş, işi bitmiş. Bir bu kadar daha yaşayacak değil. Tabii o da akıllılık etmiş. Genç oğlan. Mal mülk de ne? Zaten ona da kocasından kalmış. Cartayı çekip öte dünyaya giderken götürecek değil..."

Arabanın önünden yumruk kadar bembeyaz bir tavşan fırladı.

Şoför, "Oşt!" dedi.

Ünal deminden beri ustasının Hasan Ağa üzerine anlattıklarını dinlemiyor, Zeliha'nın sımsıkı göğüslerini düşünüyordu. Elini nasıl tutuvermişti de çekmemişti ya!

Tavşanı da görmediği için, ustasının "Oşt!"unu anlamadı.

"Ne o?"

"Tavşanı görmedin mi?"

"Ne tavşanı?"

Hırslı ustanın kalın siyah kaşları sertçe çatıldı.

"Ulan öyle boktan adamsın ki, biz de boşuna çene çalıyoruz!"

Tükenen sigarasının izmaritini bir fiskeyle kamyon penceresinden fırlattı.

"Ben ne dalgadayım sen ne dalgadasın bre usta!"

Kalın siyah kaşlar gene sertçe döndü: "Ne dalgadasın?"

Güldü.

"Herkesin kendine göre bir dalgası var..."

"Karı kız dalgası mı?"

"Ne sayarsan say."

Usta, kızdığı değil imrendiği, eline böyle bir fırsat geçmediği için, hatta kıskandığı Hasan Ağa üzerine bütün bildiklerini anlatacaktı, çaresiz.

"Ne sayarsan say değil oğlum. Bak, gençsin, parlaksın... Bu gençlik, parlaklık her zaman ele geçmez. Sana Hasan Ağa'yı anlatıyorum ki ibret al. Herif beş çiftlik, yetmiş bin dönüm tarla sahibiydi ölürken!"

Ünal'ın bildiği bir şeyler yok değildi.

"Neye yarar?" dedi. "Öldükten sonra mezarından çıkardılar, kellesini kesip kıçının yanına koydular!"

"Biliyorum. Ağzından da altın dişlerini sökmüşler tekmil..."

"Tamam. Neye yarar yetmiş bin dönüm tarla? Beş çiftlik?"

"Canım o haksız, ekmeksizin biriydi, bakma. Esasına bakarsan din min de hak getireymiş... Hasan Ağa'ya yüz dönüm tarla ferağ et, eşşeği nikâhlasın. Babam böyle derdi. Birinde mahalleli yanına varıyor, Allah daha ziyade etsin, dağ taş malın var. Mescidimize su iktiza etti, alıver, fakir fukara sayende sebeplensin, hayıra girersin, diyorlar da, yürüyüveriyor, Hadi, hadi diyor, ben çiftliklerimde binlerce açın karnını doyuruyorum!"

"Onun için de başını kesip..."

"Heye, orası öyle, öyle, amma her zengin onun gibi mi? Allah rahmet eylesin bir Temür Ağa vardı, ağzından yağ bal akardı konuştu mu. Ben onun yanında belledim şoförlüğü. Bir Fiat'ı vardı... Bırak Ünal, burnumun direği sızladı gene. Yahu haza adamdı be. Etrafında eşi dostu ahbabı, Arap Niyazi'nin barına giderdik efendi, o gece bar komple! Ben şoför parçasıyım mesela değil mi? Beni eşinden dostundan ayırt etmez, burunnamazdı. Ağa diye ben böylesine derim!"

Derin derin içini çekti. Zaman zaman aksırıp öksüren, çoğu kez de tek çalışan kör kamyonunun direksiyonunda değil, Temür Ağa'nın yıllarca önceki Fiat'ının direksiyonundaydı. Arkada Temür Ağa, yanında eşi dostu, altın dişlerini parlata parlata gülüyor, kahkahalar atıyordu sanki. Sonra akşam oluyordu, Arap Niyazi'nin

barına gidiyorlardı. Bar isterse tıklım tıklım olsun, işinin erbabı Arap sağa sola emirler, masalar kaşla göz arasında hazırlanıveriyor, yalnız Temür Ağa ve Temür Ağa kadar hatırlılar için saklanan kristal sürahi, bardaklarda bar ampullerinden dökülen kuvvetli ışıklar kırılmaya, gözleri kamaştırmaya başlıyordu. "Aaah ah oğlum, siz ne gördünüz daha!" dediğini Ünal duydu, anlamadı. Zaman zaman böyle gevezeleşen ustasını dinlemiyordu. Zeliha'nın yalnız sımsıkı memeleri, içi nasırlı avucuna teslim ettiği eli değil, bakışları da hoştu. Ye beni der gibi. İyi ama, pek pek bir, iki saat sonra... Ondan ayrılmak istemiyordu oysa. Yıllarca önce, daha istidacı babasının sağlığında, Namık Kemal İlkokulu'nun beşinci sınıfına gidip gelirken, Tepebağ Mahallesi'ndeki evlerine bitişik komşu kızı Hayriyc'ye olduğu gibi; buna da... Hep böyle oluyordu. Bir kız, hatta kendinden yaşlı bir kadın dikkatle baksa içi oynuyor, tutuluveriyordu. Kerhanedeki Aysel'e de öyle olmamış mıydı? Ya İstanbulluların evindeki...

"Duydun mu dediğimi dalgacı?"

Film sanki İstanbulluların evinde koptu. "Ne dedin?"

"Sen sen ol, halli mallı avrat bul kendine. Hiç olmazsa sana bir taksi, bir kamyon, ne bileyim, bir şeyler uydurabilsin. Yoksa oğlum senin de halin benimki gibi, sürt Allah kerim!"

Kör kamyon arkasında bembeyaz toz bulutları bırakarak Çukurova düzünde mırıl mırıl ilerliyordu. Ne radyatöründeki su kaynayıp tütüyor ne de araba öksürüp aksırarak tek çalışıyordu.

Arkadakilerse daha şimdiden bozuk yollarda ırgalana çalkalana turşuya dönmüş, kızgın güneşin altında iyice terlemişlerse de aldırmıyorlardı. Zehir olsa yutacaklardı. Sonu madem hayırdı, madem onları hor görenleri çatlatmak vardı sonunda, her şeye katlanacaklar, hallerinden yüksünmeyeceklerdi. İki oğul karşılıklı bağdaş kurmuşlardı bir kenara. Büyük oğulun kucağında uyuyakalmış oğlunun taptaze alnında terler tomurcuklanmıştı.

Arkasındaki karısına hafifçe dönerek, "Uyudu," dedi. "Yer aç da yatıralım..."

Kadın tortop oturduğu yerde az daha büzüldü. Alnı, kulak memeleri, koltuk altları, sırtı ta beline kadar, kasıkları filan terden sırılsıklam olmuştu. Az daha büzülmekle ter bir parça daha arttı. Ama aldırmıyordu. Değil mi ki kocası, çocuklarıyla beraberdi.

En küçük oğlunu kocasının kucağından aldı, açtığı yere yatırdı.

Cavit, "Ana be," dedi.

Kadın usullacık sordu, "Ne var?"

"Susadım."

Susamak değil, "Çişim geldi" demesini bekliyordu oysa. Hemen kulak kabartan Ayşe'nin farkına bile varmadı.

"Ne yapayım susadınsa?"

Cavit'in patavatsız sesi yükseldi: "Ana değil misin?"

Nenesi terli terli döndü:

"Ne var? Ne oluyor?"

Cavit hep o pervasızlıkla: "Su istiyorum, ne yapim diyor. Ben de ana değil misin, dedim..."

Ayşe fırsattan faydalandı: "Terbiyesiz!"

"Sensin."

"Sen çok şımardın ama!"

"Deme bee!"

"Eşek."

"Sensin!"

"Hişşt!"

Döndü halası.

"Küçüğüm diye hep bana hişt. Koskoca kız. Ne karışıyor bana? Susadım, zorla mı?"

Ananın gene kaynanalığı depreşmişti.

"Ana ana değil ki, kendi havasında. Bin kere söylerim, kızım çocukların var. Bir şişeye su doldurmayı ihmal etme. Dinletebilirsen dinlet. Adın kaynana..."

Topal Eskici deminden beri ısmarıççılığın getireceği varlıklı yaşantının nargilesine, tertemiz meyhanelerindeki buzlu rakılara,

Seyhan Nehri kıyısının çalgılı bahçelerine dalmıştı. Uykudan uyanırcasına baktı, sordu. Söylediler. Anladı. Şoför mahallinin tahtasına iri yumruğuyla kuvvetli kuvvetli vurdu. Ünal, deminden beri kuvvetle esen rüzgârın darmadağın ettiği siyah saçlarıyla pencereden başını çıkarıp sordu:

"Hooop!"

Topal Eskici: "Bizim sıpalardan biri susamış oğlum. Ne yapacağız?"

Çevik bir davranışla kamyonun kapısını açıp, dirseklerine kadar çemirli beyaz gömleğiyle yanlarına tırmandı.

"Emret, fındık kabuğuna gireyim!"

İhtiyar da karısı da hoşlandılar. Küçük oğulun kaşları çatılarak kız kardeşine baktı, bakışını yakaladı. Ne biçim bakıştı o öyle! Genç kız da şaşalamıştı. Ortada fol, yumurta olsa "Evet size ne?" derdi ama, yoktu Allah belasını versin. Sonra birden kızdı. Ne oluyordu ona? Kendi işine karışsındı. Babası, anası, ağası varken... Deminki şaşkınlığına içerlediği için arabanın kenarına oturmuş babasıyla konuşurken, gözlerini ondan ayırmayan delikanlıya korkusuzca, bir parça da meydan okuyarak tekrar baktı. O, anlatıyordu. Dereden, tepeden, gelmişten, geçmişten. Amma da gevezeydi. Geveze ama, tatlı. Kardeşleri gibi durgun değil. Doğrusu hoşlanırdı gevezelerden. Yanında, yönünde konuşmalı, çamaşır yıkarken, yemek pişirirken, ortalığı süpürürken. Güldürmeliydi, gıdıklanıyormuş gibi güldürmeliydi hem de. Anası 'Deli' desin isterse. Anası, babası, kardeşleri...

"Senin kimin kimsen yok mu evladım?"

Sigara paketini çıkarıp ilkin Topal Eskici'ye uzattı.

"Yok teyzeciğim, Allah'tan başka hiç kimsem!"

Paketi sonra kadına uzattı.

"Yakmaz mısınız?"

"Ziyade olsun evladım..."

Paket iki oğula, hatta geline uzatıldıktan sonra laf olsun diye Zeliha'ya bile uzatıldı.

"Siz?"

Zeliha hiç beklemiyordu, kıpkırmızı kesilerek küçük ağasına baktı.

Ünal, "Pardon," dedi. "Affedersiniz, alışkanlık..."

Küçük oğuldan başkası üzerinde durmadı. Ünal'ın dikkatinden kaçmamıştı bu, mimledi.

"Demek Allah'tan başka kimsen yok?"

"Yok. Vardı ya, çok gördü Cenab-ı Allah, ne diyelim?

"Ne diyecen evladım, hiç. Takdiri ilahi neyse o olur."

"Doğru teyzeciğim."

Mimlediği küçük oğulun asık suratını düzeltmek, buzların erimesini sağlamak lazımdı.

"Böyle arslan gibi bir kardeşim olsa diye düşünüyordum ta evden ayrıldık ayrılalı..."

Küçük oğul kendine geldi.

"İnsanın böyle bir kardeşi olsa sırtı yere mi gelir? Ama yok. Yok işte. Peder istidacıydı, valde öğretmen. Bir küçük kardeşim vardı, annem ölünce bakımsızlıktan..."

"Baban evlenmedi mi?"

"Evlenmedi anneciğim. Evlense belki yaşardı çocuk. Ben ne bilirim çocuğa bakmasını? Bir gün bir taksi... Aklıma geldikçe bayılacak gibi oluyorum."

Cavit heyecanla sordu:

"Taksi mi çarptı ağabey?"

Ünal bayılma havasından kurtularak güldü:

"Taksi çarptı. Canım kardeşim... O benim gibi çirkin değildi; bir gözleri vardı, nah fincan!"

Zeliha'yla göz göze geldiler. Kızın bakışından, 'Senin neren çirkin?' demek istediğini anlayarak onu başıyla adeta selamladı. Hiç kimse farkına varmadı bunun. Zaten makineli tüfek gibi veryansın ediyordu:

"Babam, zavallı babam... O zamana kadar ağzına rakı koymazdı. Kardeşimin kanlar içinde ölüsünü getirince... Bırak, gözleri-

min önünden hiç gitmiyor. O yuvarlak sarı saçlı başı şurdan şööyle..."

Cavit, "Ezmiş mi?" dedi.

"Ah yavrum ah, başından da neler geçmiş... Demek babacağızın ezelden içmezdi?"

"İçmezdi teyzeciğim. Müsaade eder misiniz size anne diyeyim?"

Ali'den başka hepsi memnun, ana başını salladı: "Hay haay evladım, hay haay!"

"Teşekkür ederim. Bakmayın şimdi şoförlük ettiğime. Okusaydım çok büyük adam olurdum. Beşe kadar her sene sınıfımı birincilikle geçtim. Beşi bitireceğim yıl, kardeşimin ölümü... Sonra babam kendini içkiye verdi. Derken onun ölümü... Eee... On bir, on iki yaşımda var yoktum..."

Ayşe etrafa çaktırmadan halasının kulağına fısıldadı: "Benim kadarmış!"

Hala gözlerini ayırmamacasına bakıyor, yüreği parçalanıyordu. Onunla baş başa kalmak, anlattıklarını yalnız başına dinlemek! Rüzgârın darmadağın ettiği saçlarını okşamak, güzel başını dizine koyup okşamak!

"... kendimi övmek gibi olmasın ama, tornacılıktan anlarım, tesviyecilikten anlarım, kaynakçılıktan, dokuma tezgâhlarından, iplik makinelerinden, kunduracılıktan..."

"Yaa," dedi Topal Eskici. "Demek kunduracılıktan da anlarsın?"

"Anlarım amca. Bir zamanlar baktım el kapısında iş yok, bir örs, bir çekiç, ver yansın eskicilik!"

Küçük oğulda buzlar eriyivermişti. "Nerde yaptın eskiciliği?"

"Ben mi? Mestan Hamamı'nın ordan in aşağıya, solda Dalgacı Mahmut'un şaraphanesini geç..."

Topal Eskici heyecanla: "Ee?" dedi.

"Halin böğründeki köşede!"

Küçük oğul hatırlamıştı. "Top ayakkabıları tamir ederdin değil mi?"

"Aynen."

"Oynar mıydın sen de?"

"Eh işte. Lakin..."

Cavit, "Hangi kulüptensin?" diye sordu,

"İstanbul'da Fenerbahçe, burda Torosspor!"

"Yaşşa," dedi Ali.

Topal Eskici oldu bitti sevmezdi topu, konuyu başka yöne kaydırmak için sordu:

"Demek elinden bes uçan kurtuluyor?"

"Öyle amca."

"Aferin. İnsan hayatta delinmedik kabağa girmeli. Ben mesela.... İşte avradımın yüzü, bir dedem vardı benim, o kadar olur. Altıma baklakırı halis Arap kan kısrağı o çektiydi. Senin kadar yoktum. Bacağımda İngiliz laciverdinden şalvar, ayaklarımda rugan çizmeler..."

Küçük oğul ağasına fısıldadı:

"Dinle gayri, Trablus'a kadar yolu var!"

Büyük oğul bakışlarını babasına kaldırdı. Bakışları rastlaşınca ürkerek, anasının az önce açtığı yerde uyuyan oğluna döndü, sanki sinek konmuştu, kovaladı.

15

Güneş taa uzaklarda mor mor tüten dağlara yaklaşırken yorgun kamyon, radyatöründen hırslı beyaz dumanlar fışlayarak, pamuk tarlasının kıyısında durdu. Şoför yere atladı:

"Buraya kadaar!"

Buraya kadardı ya, hiç kimsede yerinden kımıldayacak hâl kalmamıştı. Ayaklar uyuşmuş, güneş, toz, terden turşuya dönmüşlerdi. İlle de Topal Eskici. Sırılsıklam, pelte pelteydi. Kalkmaya davrandı olmadı.

"Vay anam vay!" diye söylendi. "Al şu emanetini de kurtar derim kurtarmazsın!"

Ünal bir sıçrayışta kamyonun içine atlamıştı bile.

"Ağzını hayra aç babacığım, dur bakalım. Sünnet olacağız, evleneceğiz, gerdeğe gireceğiz daha!"

Başta ana, Topal Eskici, ötekiler yorgun yorgun güldüler. Yalnız şoför, yol boyunca çenesi hiç durmayan yardımcısının manzarasını çakmıştı. Karı, kız dalgası... Zararı kendisine dokunmasındı da ne hâli varsa görsündü.

"Hadi hadi," dedi. "Bırak gevezeliği!"

Bu sefer ona döndü.

"Ben onu bırakıyorum ustacığım ama, o beni bırakmıyor!"

Topal Eskici'nin koltuk altlarından tuttu, gözleri Zeliha'da.

"Haydi, yallah, hoop!"

Topal, tahta bacağı üzerinde bir iki yalpalandıysa da, dengesini buldu.

"İnebilecek misin?" dedi Ünal.

"Yalnız inemem."

"Bir de vinç lazım sana babacığım... Dur bir dakika, haydi anneciğim, hoop, sıkı tut Ali. Tuttun mu? Haydi hayırlısı..."

Büyük oğulun karısı, Ayşe, en küçük indiler.

Sabırsızlanıp duran Cavit patladı sonunda: "Ohooo... herkes indi biz kaldık!"

Ünal sivri çenesini tutup sıktı Cavit'in.

"Ay sen de mi inecektin?"

"İnecem tabii."

"Ben seni bizimle geleceksin sanmıştım..."

Zeliha'ya göz kırptı.

"Ha? Bizimle gelmeyecek misin?"

"Ne gelmesi yahu? Dalga mı geçiyorsun?"

Çevik bir davranışla çocuğu iki omuzundan kaptı, aşağı uzatıverdi.

"Al bakalım babası emanetini!"

Zeliha'yla yalnız kalmışlardı. Fısıldadı: "Bizimle siz gelin bari."

Zeliha utanarak önüne baktı.

Ünal sokuldu:

"Ha? Gelir misiniz?"

".....

"Yahut ben burada kalsam..."

"O daha iyi."

"Sahii?"

Ustasının her zamandan hırslı sesi: "Ulan oyalanmasana orda dinini imanını Allahını..."

Ağzından kaçıverdi:

"Höst höst!"

"Nee? Höst höst mü? Bana ha?"

Şoför mahallinden kolçağı kaptı, koştuysa da Ünal bu yandan atlamış, kamyonu kendine siper almıştı.

"Sana tabii. Ne zannediyorsun kendini? Ustasın diye sesimizi çıkarmıyoruz..."

O şakacı, o ipek gibi çocuk değiş.vermişti. Laciverdi yer yer makine yağlarıyla lekeli, eriyip akmış bol paça pantolonunun cebinden demiri pırıl pırıl sustalısını çıkardı, şakırtıyla açtı.

"Gel, gelsene!"

Elinde demir kolçak, geliyordu ama. Topal Eskici, iki oğlu, karısı araya girmişlerdi.

"Uyma oğlum, uyma. O daha çocuk..."

Usta, kalın siyah kaşlarıyla baktı baktı, sonra tek lakırdı etmeden elindeki kolçakla kamyonun önüne gitti, kolçağı deliğe sok-

tu. Önce yarım, sonra bir, daha sonra üst üste iki buçuk turla arabayı çalıştırdı. Elinde kolçak, direksiyona geçti, kolçağı hırsla şoför mahalline attı, çevik bir dönüşle tozu dumana katıp gitti.

Ünal'la birlikte dokuz kişilik kafile, toz bulutları arasında hızla uzaklaşan külüstür kamyonun ardından bir süre baktılar. Batıya devrilen güneşin koyu sarısına boyanan tozlar, iyice boy atmış pamukların sarıya çalan yeşiline ağır ağır iniyordu. Kozalaklar beyaz beyaz patlamıştı. Tohumlu pamuklar yeşil kozalakların içinden içyağı gibi dökülüyorlar, tabağından taşıp dökülen kaymaklı dondurmayı hatırlatıyorlardı.

Ünal elindeki parlak sustalıyı kırıp katladı.

"Kenef," dedi.

Sanki marş marş komutu verilmişti, önce Topal Eskici, sonra karısı başladılar:

"İyi yapmadın yavrum.."

"İnsan ekmek yediği çanağa..."

"Boş verin yahu" dedi Ünal. "Aç mezarı var mı? Ben eşek olduktan sonra kim olsa palan vurur. Tosbağayı kaldırıp atmışlar da, bu bağ olmazsa şu bağ olsun demiş. Bir fiyaka, bir çalım... Usta olduysan Allah olmadın ya!"

Tarlanın gün batısında, yüz metre kadar öteden uslu uslu akan nehre doğru sinirli sinirli baktı, sonra bakışlarını uzaklarda, taa uzaklarda kerpiç, saz karması bir yığın gibi alt alta, üst üste görünen köye çevirdi.

"Basar giderim şimdi oraya. Nasıl olsa bir kamyon geçer. El ederim durur, atlar giderim. Yahu çok pis huyu var be. Ustadır diye ne dese katlanıyoruz, dibine yakıyor. Babanın oğlu değilim ya ben senin. Zaten bırakacaktım, iyi oldu..."

Gözüne ilişen yerdeki dut merteklerine gitti, birini aldı.

"Alaçık kurmayı biliyor musunuz?"

Küçük oğul yanına yaklaştı. "Fellah tarif ettiydi..."

"Tarif ettiydiyle olmaz, keseriniz var mı?"

Zeliha yerini biliyordu, koştu. Çuvaldan çıkarıp getirdi. Ünal

alırken kızın yüzüne baktı, memnunluğu belliydi. Zaten bir parça da bunun için dalaşmıştı. Ama başka bir bahane uyduracaktı, iyi olmuştu böyle olduğu. Üzerinde durmadı. Alışkın davranışlarla toprağı kazmaya başladı, durdu, başını kaldırdı, sordu:

"Burası iyi mi?"

Topal Eskici'yle karısı, güneşin batısına arkalarını döndükleri için yüzleri pek belli olmuyordu. Yan yana, ayaktaydılar.

Topal, "İyi," dedi.

Karısı az yukardaki sıska dut ağacını işaret etti:

"Onun yanına kursanız bir zararı var mı?"

Ünal sıçrayıp kalktı: "Ne zararı olacak! Oraya kuralım."

Elinde keser, arkasında dut merteğiyle küçük oğul, daha arkada Zeliha'yla Ayşe, Cavit gittiler. Büyük oğulla karısı eşyaların yanında dikiliyorlardı, kadının kucağında çocuğu.

Ana duyurmamaya çalışarak, fısıldadı: "Oğlan pek hamarat!"

Topal Eskici kocaman sakalını salladı: "Pek."

Bir zaman, taa ötedeki sıska dutun yanı başında çömelmiş yeri kazan delikanlıyla çevresindekilere baktılar. Hemen hemen aynı şeyleri düşünüyorlardı. Alaçığı kurduktan sonra çekip gider miydi acaba?

Ana, "Köyde kimi kimsesi var mı dersin?"

Topal oracığa çöktü, sigara paketiyle kibritini çıkardı:

"Olsa da olmasa da gitmesi lazım!"

"Lazım, lazım amma..."

"Eee???"

Ana karşılık vermedi.

Topal sigarasını yakacaktı vazgeçti. "O kızın ne işi var orda?"

"Bilir miyim? Çağır!"

Topal'ın hırslı sesi inen akşama yayıldı. "Kız Zalha!"

Suçlu suçlu döndü. "Buyur baba!"

"Senin ne işin var orda? Gel buraya!"

Ünal beğenmedi bunu. Beğenmedi ama, aldırmadı da. Kızlarını koynuna verecek değillerdi ya!

Hiçbir şeyin farkında değilmişçesine çukurları açtı, dut merteklerinin yontulmuş kalın uçlarını toprağa sokup çevresini güzelce doldurdu, diplerine keserin arkasıyla vurdu, toprağı sıkıştırdı. Sonra ikinci mertek.

Emretti: "İp bul bana!"

Küçük oğul anlamadı. "Ne ipi?"

Güldü. "Kendir."

"Kendir mi? Ne olacak?"

"Kendimizi asacağız. Amma da antikasın ha Ali. Kınnap bul, uçlarını bağlayacağız dalların!"

Cavit'in kocaman bir yumak kınnabı vardı. Uçurtmasından kalma. Batan güneşin gittikçe sararıp koyulaşan rengiyle cam gibi baktı.

"Dur emmi, benim dolu kınnabım var. Getirim mi?"

Ünal, "Daha duruyor musun?" dedi.

Eski pabuçlarını ayağından fırlatıp, sıcak toprakta koştu. Öyle heyecanlıydı ki. Babası ne yaptığına merakla bakıyordu. Sordu. Cavit karşılık verecek durumda değildi.

Babası biraz da hırslı, tekrar sorunca, bakmadan, "Kınnabım," dedi. "Kınnabımı arıyorum!"

"N'olacak?"

Babasıgilin ordaki çuvalların yanına geldi

"N'olacağı var mı baba, lazım!"

Ayşe bilgi verdi: "Dut dallarını toprağa gömdü, uçlarını bağlayacak baba!"

Kestane saçları batan güneşle sarıya boyanmıştı.

Cavit sertçe baktı, homurdandı: "Biz bilmiyoruz sanki..."

Homurtuyla karşılığını aldı: "Bilsen söylerdin."

Tepesi attı: "Gittiğim yere ne geliyorsun?"

"Yer senin mi?"

"Benim tabii!"

"Oşt!"

Cavit çuvaldan kınnabıyla kocaman katır mıhını bulmuştu. Yalınayaklarıyla öteye yıldırım gibi gitti:

"Alın kınnabı..."

Güneş az daha devrilmişti. Sıska dutun gölgesi doğuya doğru iyice uzamıştı. Cavit çömeldiği yerde sivri çenesini avuçları içine almış, gittikçe sönen güneşe bakıyor, bir yandan da derinden derine yaklaşan bir şeylerin gürültüsünü dinliyordu. Önce sadece duyuyordu. Sonra dinledi. Daha sonra da bir trenin yaklaşmakta olduğunu anlayarak fışıltının geldiği yana dönüp baktı. Tamam bir tren. İnen akşama kucak kucak duman salarak geliyordu.

Ünal, "Hani çullarınız?" dedi.

Küçük oğul seslendi: "Zalha, çulları getir!"

Topal Eskici, "Sen dur," dedi, büyük oğluna baktı. "Memet oğlum, çulları istiyorlar!"

Büyük oğul da öyle yorgundu ki, istemeye istemeye kalktı.

"Nerde çullar?"

Kadın kucağındaki çocuğu eski battaniyenin üzerine besmeleyle yatırdı.

"Bizimkiler mi, anneminkiler mi?"

"Bizimkiler de lazım, onlarınkiler de..."

Kadın kendi beyaz iplik çullarını bulup verdi. Büyük oğul babasıyla anasının yanına giderken, Zeliha kendi çullarını da getirdi. Anası:

"Dutun dibindeki bizim. Siz kendinizinkini öteye kurdurun!"

Büyük oğul bacısından çulları aldı, alaçıklara doğruldu. Zeliha sıkıntıyla dikiliyor, kestane renkli uzun saçının örgüsüyle oynuyordu. Köye gitse bile köy uzak değildi ki. Belki de temelli köyde kalırdı. Kal, diyebilse... Diyebilse herhalde kalırdı. Kalsa, gece yarısına doğru gelse. Anasıgil derin uykuda olurlar. Alaçıktan usullacık çıkar, sürüne sürüne, hendeğe. Hendekteyken babası uyansa bile... Ne bilecek onunla birlikte olduklarını? "Zalhaa!" dese, "Buyur," der, "Nerdeydin?" dese, "Su dökmede," der. Ya babası anlarsa işi? Dayağa yatırırsa? Kaçar. O, belki de kaçırırdı. Nereye? Babası da yokmuş, anası da. Kardeşini tomafil ezmiş,

yazık. "Şu babam da ne aksi. Beni ne diye çağırdı sanki? Ya kalbi kırılırsa? Küserse? Bana küsmez, ben bir şey demedim ki ona!"

Tren, aydınlık pencereleriyle uzaklardan fışıltılarla geçip gitti.

Topal Eskici'nin sigarası, yanıp sönen ateşböceğini hatırlatıyordu. Alaçıkları kurduktan sonra oğlana bir kahve ikram etmek gerekirdi ya, olur muydu? Sırnaşık değilse bile pişkin. "Alaçığı kurdun, kahveni içtin, çekip gitsene!" Belki de gitmezdi. Çenesine kuvvetli. Dır dır dır... Kız çocuğunun yanında. Ne çocuğu? Kazma sapı doğrulurdu. Keşke o da oğlan olsaydı! "Peki ama, kahveyi de içtikten sonra gitmeyeceği tutarsa?"

Karısına sertçe baktı. Yüzü belli olmuyordu pek. O da oğlanı düşünüyordu kocası gibi. Kahveden önce, Allah ne verdiyse, peynir ekmek, üzüm, kavun ya da. Sonra kahve. Ne zoru vardı? İstese uğraşmaz, çeker giderdi köye. Gitmemişti. Demek iyi oğlandı. Hooş belli olmazdı insanların içi kolay kolay yaa... Anası, babası... Kardeşini de tomafil... Allah sen gösterme ya Rabbi!

"Bir acıyom ki zavallıya."

"Kime?"

"Şu Ünal'a."

"Niye?"

"Kardeşini..."

"Ha, tomafil mi?"

"Heye. İşini bitirince yemeğe kal demeyelim."

"Bir kahve pişirirsiniz, içer gider?"

Kızına hırsla baktı. Çömelmişti kız, inen akşamın içinde daha koyu bir karartı, kız karartısı. Babasının ona baktığından habersiz onu düşünüyordu hep. Yengesiyle büyük ağasının da farkında değildi. Olsa, baktıklarını görürdü. Babasıyla anasının baktıklarını göremezdi ama, ağasıyla yengesinin baktıklarını... Güneş yüzlerini aydınlatıyordu. Güneş de değil, batan güneşin koyu sarısı.

Kadın, "Ayıp olur," dedi.

Büyük oğul başını salladı. "Doğru."

"Allah ne verdiyse..."
"Sonra bir de kahve."
"Lazım."
"Teklifi babam yapmalı."
"Yapar belki de."

Bir sivrisinek yanlarından vınlayarak geçti. Kadının aklı gitti. Sanki yanı başında uyuyan en küçük oğlunun yüzüne konmuş, ısırmış gibi. Alacakaranlıkta güya sineği kovdu eliyle. Gözleri batıya, güneşin kıpkırmızı battığı batıya gitti ilkin, sonra doğuya. Doğu da renkliydi. Kavuniçi. Soracaktı, vazgeçti. Bir sinek, bir sinek daha... Arı gibi arı gibi miydi acaba? Hiç belli olmuyordu ya, herhalde. Gene elinin belirsiz sallanışlarıyla oğlunun yüzüne konması mümkün sinekleri kovdu. Kovdu ama, tuhaf. Kovdukça çoğalıyorlar mıydı? Tabii ya, tabii ya gözü çıkasıcalar!

Kocası, "Ne o?" dedi.
"Sinekler..."
"Sahi, çoğalıyorlar. Akşamlar inince büsbütün çoğalırlarmış."
"Ne yapacağız?"
"Neyi?"
"Sinekleri."

Ay pırıl pırıl yusyuvarlak kenarını dağ karaltısından çıkarmıştı. Batan güneşin izi hızla siliniyordu. Yukarda iri yıldızlar. Sinekler olmasa, arı gibi arı gibi sinekler... Kendini değil, çocuklarını, ille de en küçüğü. Lanet vınıltılar. Cibinliği nerdeydi acaba çocuğun. Yatakların arasında galiba. Kuru komşunun dırdırından nereye koyduğunu da bilmiyordu ki!

Büyük oğul, Selahattin Usta'dan çok duyduğu şeyi ilk defa kullandı:

"Eees koç yiğidin bağrına es!"
Kadın, "Sinekler," dedi, "sinekler olmasa..."
"Yakınlarda bataklık var galiba."
"Hava yosun kokuyor desem?"
"Yosun kokuyor tabii."

"Nezleyim de..."

Ayın yuvarlağı az daha çıkmıştı.

Uzaklarda, çok uzaklarda bir köpek havlıyordu. Büyük oğul görecekmiş gibi, sesin geldiği yana baktı.

Mırıldandı: "Yazının yüzünde iyi bir köpek lazım..."

"Niye?"

"Yazının yüzü de ondan."

"Doğru."

Cavit'in sesi birden duyuldu gene: "Haydi millet, Pamukpalaslar kuruldu, buyrun!"

Büyük oğulla karısı ortanca oğullarına güldüler.

Topal Eskici: "Zevzek," dedi.

Karısı kocasına tutunarak kalkarken mırıldandı.

"İşi olacağına bırak, kalbini kırma çocuğun!"

Topal sert sert: "Kız," dedi, "o gemici fenerini bulup yaksana!"

N'oluyordu babasına? Hizmetçisine emreder gibi. Ne kızıyordu? Ne vardı? Nelerini görmüştü? Görse bile... Evet, görse bile. Onların varsa oğlanları, yoksa...

"Al şu kibriti!"

Babasının öfkesini ensesinde sıcak sıcak duydu:

"Ne dineliyon?"

"Feneri bulamadım ki..."

"Niye bulamıyorsun?"

Anası, "Çekil bakim," dedi.

Çakılan bir kibritin titrek alevinde birden yüze çıkan hır hırt. Arasına sıkışmış küçük gemici feneri.

"Kızım çekil şurdan, ayak dolaşıklığı etme!"

Hem feneri bul derler, hem de... Oğulları olsa... Ama zararı yok, biliyor, biliyor bundan sonra... Hiç kimseye acımayacak. Anasına da. O da ötekiler gibi. 'Kızım çekil şurdan, ayak dolaşıklığı etme!' Çekildik bakalım, dünya size kalsın!

Ana elinde fener önde, ardında topal bacağıyla babası, daha

arkada kucağındaki çocuğuyla yengesi, yanında ağası. Gitmeyecekti, gitmeyecekti işte. Madem onlar... Peki ama, babası? Pis pis bağırırsa? Söver sayarsa? Niye? Niye bağırıyordu? Ne suçu vardı?

İstemeye istemeye yürüdü. Epeyce arkadan. Uydurma birer göçebe çadırı gibi, beyaz beyaz bekliyorlardı küçük gemici fenerinin sarı ışığında. Yanlarına sokulmadı. Madem azarlıyorlardı... Bakmayacaktı ona da, ona da bakmayacaktı, ama gözleri! Birinde açık yeşil gözlerine takıldı. Açık yeşil gözler arıyor gibi geldi. Sahi? Belki de. Niye belki de? Tabii arayacak. Hem niye bakmayacakmış? Babasından mı? Olsun. Görsün. Korkmuyor...

"Yağmur yağarsa ya oğlum?"

"Valla anneciğim yağarsa yağar. Korunmak lazım. Dizanteri hazırdır!"

"Avrat be..."

"Hı?"

"Acıktım."

"İyi ya, Allah ne verdiyse... Sen de oğlum Ünal Bey..."

"Bana boş verin anne. Ben durucu değilim!"

Adeta sevindiler. Üstlerinden büyük bir dağ kalkmıştı. Dayattılar gene de: "Olmaaaz. Allah ne verdiyse oğlum..."

"Tabii tabii yavrum. Sonra şey..."

Karısı işi anlayarak parladı: "Ney? Anzarot mu?"

"Aya bak hayatım. Hazır Ünal da burdayken..."

Ay gerçekten de, kocaman, pırıl pırıldı. Sanki tepeye doğru hızla yükseliyordu. Zeliha ayın gümüş ışığıyla aydınlanan babasının sakallı yüzünü birden çok sevimli buldu. Ne iyi, ne iyi olurdu! Annesi bir kenara çekilip, el sürmesin isterse salataya filan. Hazırlar o. Hazırlar ya, olur mu hiç? Kocası. Hem söylenir, zorsunur hem...

"Getirin bana feneri öyleyse!"

Eteğini belindeki kuşağa sokarak yürüdü. Zeliha, elinde fener, "Sen istersen anne.."

Sözünü kesti, "Gevezelik etme de gel!"

Ünal "Bana boş verin anne. Ben durucu değilim!" demese, arsızlık etseydi, Topal'ın yüzünden düşen bin parça, rakı icadını çıkarmazdı. Ama oğlan arsız değildi, kızında da gözü... Yok diyemezse de... Canım yol yoluynan, orman baltaylan. Kız mız... Turşu kurup rafa kaldıracak değildi ya!

Yarım saat içinde siyah zeytinle işli çoban salata, beyaz peynir, ekmek, rakı. Topal Eskici'nin neşesine son yoktu. Sofra bezi Topalların alaçığı önünde serilmişti. Alaçığın tepesinde küçük gemici feneri, daha yukarlarda, ta yukarlarda da testekerlek ay. Yarasaların aydınlık boşlukta kurşun hızıyla akışları, sivrisineklerin vınıltısı... Ah bu vınıltı. En küçük oğlu sıtmayı, zehirli sıtmayı alırsa, bugün, bu gece alır. Ama sabaha kadar başından ayrılmayacak çocuğunun. İsterse avuç avuç serpilsinler. Cibinlik var ama, yer yer delik. Deliklerden girebilirler. Ne diye, ne diye evde dikmeyi akıl etmediydi!

"Şerefe amca!"

Kadehler kalktı, tokuştu: "Şerefin vaar olsun yavrum?"

"Şerefin vaar olsun!"

"....."

"....."

Ay, yıldızlar, koç yiğidin bağrına esen yel, sinek vınıltıları... O her zaman burada kalsa, onlarla pamuk toplasa, sonra hep birlikte dönseler şehre, kardeşleriyle çalışsa...

"Demek köye gideceksin?"

"Ben mi? Evet."

"Ne iş tutacaksın?"

"Ne iş olursa. Delinmedik kabağa bile girerim ben emmi. Elimden uçan kurtulur bes. Bu zamanda bir yar yıkmadan olmuyor ki!"

"Nasıl yani?"

"Yani malum işte. Ya zengin emmin, dayın olacak, mirasına konacaksın ya da..."

"En doğrusu namusuyla çalışmak yavrum, namustan şaşma. Ben bu bacağı Trablus'ta..."

Küçük oğul yanındaki ağasını yavaşça dürttü.

"... kahpe bir İtalyan kurşununa verdiğim sıra, emsallerim askerden kaçtılar. Tahta bacakla memlekete bir döndüm ki ne göreyim, herifler dükkân tezgâh sahibi olmuşlar. Adamın gücüne gidiyor oğul. Akranların sapasağlam, turp gibi, Üstelik de dükkân tezgâh sahibi. Lakin, bırak. Şimdiki aklım olsa... Hadi şerefe!"

Kadehler kalktı, tokuştu. Alaçığın kapısı üstündeki sopaya asılı küçük gemici fenerinin sarı ışığında sağa sola yerleşen Topal Eskici, ağzını iri yumruğunun tersiyle sildi:

"Şimdiki aklım olsa, töbe kızmazdım o kahpe avratlılara. Vatan hizmetinden kaçan namertlere vatanın ne muhtaçlığı var? Heye, bugün mal mülk sahabıdırlar amma, yarın? Öte dünyada?"

Ünal çevik bir davranışla cebinden kırış kırış sigara paketini çıkarıp önce Topal'a, sonra da oğullarına ikram ettiyse de, oğullar almadı. Kendi aldı, kibritini çaktı, önce Topal'ın sigarasını yaktı, sonra kendininkini.

"Öte dünyayı düşünen kaldı mı?"

Topal karşılık verecekti, karısı önce davrandı: "Âhir zamanda böyle olacağını yazar kitap!"

Topal sigarasından duman aldı. "Doğru. Lakin kıyamete daha epey olsa gerek. Neden dersen..."

Karısı aldı: "Yeryüzünde lailahe illallah diyen çok var daha şükür."

"Vaar var."

"Dünyada bir tane lailahe illallah diyen kalsa kıyamet kopmaz!"

"O da gitti mi?"

"O da gitti mi, bırak. Allah ne beni, ne de çocuklarımla torunlarımı o güne bıraksın. Dağlar, taşlar hallaç pamuğu gibi atılacak, kamer şak şak olacak, yerler yarılacak tekmil..."

Cavit, "Niye?" dedi.

Topal Eskici böyle zamanlarda sözüne taş konulmasını istemezdi.

"Anana babana sor söylesinler!"

Kızdığını anlayan büyük oğul usullacık, "Cavit!" dedi.

Cavit baltayı taşa vurduğunu anlamıştı. Bakmadı babasına. Bakmadı ama, kolundan kuvvetle tutulup çekilince işi anladı. Babasıydı.

Karısına emretti: "Şunların yerini yap da yatsınlar!"

Kızına döndü: "Hadi sen de Ayşe!"

Kadın, ardında çekişip duran ortanca oğluyla kızı, az ilerdeki alaçıklarının yolunu tuttu. Topal Eskici rakının verdiği güçle anlatıyordu:

"... Hazreti Ebubekir radiallahu an, tekmil malını mülkünü dağıtmış, sokağa çıkamaz olmuş!"

Ana derin bir ah çekti. "Tabur imamını anlatsana..."

"Tabur imamı da tabur imamıydı hani. Ağzından yağ bal akardı. Nerde şimdi öyle dini bütün, hadisi kuvvetli muhteremler... Başladı mı anlatmaya, bellerdin ki cesedinden canın çekiliyor!.."

Kızının bir kenardan dudak büktüğünü görmedi. Yalnız o değil, Ünal'dan başka kimse görmemişti. Ünal gülmemek için dudağını ısırdı. "Beni güldürme, baban, annen görürse ayıp olur!" demek istedi.

"... Hazreti Ömer'in oğlu Mısır'da şarap içer. Mısır'da döverler. Lakin Ömer, halifenin oğludur, iltimas geçmişlerdir diye sofradan kaldırır. Ağzında lokma varmış çocuğun. Yut o lokmanı der. Yutar. Yüz sopa vurun. Altmışıncı sopada çocuk ölür. Ölüsüne de kırk sopa. Oğlunu rüyasında görür: Allah senden razı olsun baba, ben burada çok rahatım, der. Hey yavrum hey, bu dünyanın yamulan dingiline bakma. Ne adamlar gelmiş geçmiş..."

Kenarları kertikli bakır sahandaki kavun dilimleri, kocaman çinkodaki çoban salatası, üzüm filan ağır ağır eriyordu. Büyük oğul, küçük oğul, ana uyukluyorlardı. Bütün gün güneş, toz, terle savaşarak külüstür kamyonda çalkalanmaktan turşuları çıkmıştı. Sırası mıydı Hazreti Ebubekir'in, Ömer'in Osman'ın. Dini bütün ana bile zorla oturduğu yerde uykuyla savaşıyordu. Yıllar yılı burunladığı, bir günden bir güne günahı kadar sevmediği gelininin

yerinde olmak isterdi şu sıra. Çocukları götürüp yatırma bahanesiyle kalkıp gitmiş, belki de devrilip uyuyakalmıştı. Ah onun yerinde olsaydı şu an!

"... bu ut, sağ Taberî'de okuyanlar anlattı, İskenderi Zülkarneyn zamanında çıkmış. O zamanlar bir hayvan ölmüş. Karnını marnını itler parçalamış. Karnındaki bağırsaklardan biri ip gibi gerilekalmış. Kurumuş da güneşte. Yel vurdukça öter ha ötermiş. İskender'in adamı görmüş bunu, iki ağacın arasına germiş..."

Kendi anlatıp kendi dinliyordu. Yarım kiloluk Yeni Rakı bitmek üzereydi. Şişenin dibindekini kadehine boşalttı:

"...bir yandan rakı, bir yandan Kelamullah... Allah taksiratımı affetsin. Affetmezse halimiz duman!"

Ananın kafasında şimşek çaktı. Yatsıyı kılıp torunlarını görmek bahanesiyle öbür çadıra gitse, serilmiş, hayvan gibi uyuyan gelinini uyandırsa...

Kalktı. Yarasaların kayan siyah gölgeler gibi cirit attıkları açık lacivert geceye daldı. Topal, farkına bile varmadı. Ötekilerse vardılar aldırmadılar. Yolda kollarını çemirlerken yalan yanlış bir dua mırıldanıyordu. Hayvan gibi ilk akşamdan yatmayı gösterecekti ona. On bir yıldır, o evlerine geleli beri... Pis kudümsüz. Düztaban olmaya düztaban değildi ya, kim bilir, kudümsüzdü işte!

Gelinini devrilmiş uyur bulamayışına bayağı canı sıkıldı. Elinde mendil, yan yana yatan üç çocuğunun başucunda, sinekleri kovalıyordu. Ayağa kalktı:

"Buyur anne!"

"Otur hadi otur. Sineklere yedirme çocukları!"

Gelin oturmadı, ayakta kovalamaya koyuldu.

"Namaz mı kılacaksınız?"

Cevap vermedi, sordu: "Niye cibinliklerini germemişsin çocukların?"

"Yamamayı unutmuşum da..."

Bundan âlâ sebep mi olurdu?

"Aklın nerde kim bilir? Şu vınıltıya bak. Yarın çocuklar zehir-

li sıtmaya yakalansınlar da gör. Hey gidi analık hey... Zamanında biz..."

Gelin çok işittiği şeyleri duymuyordu bile. Bir çul parçasını el yordamıyla bulup alaçığın kapısına, yukardan kuvvetle vuran ayın ışığına serdi.

"... Çocuklarımız üşümesin, çocuklarımız bir yerlerden düşüp canları yanmasın diye etraflarında pervaneler gibi dönerdik. Dünya bi tevir oldu. Şimdiki analıkta ne var ki? Çocuk oyuncağı!"

Gelini arkasında, çocuklarının sineklerini kovalar bırakıp Allah'ın huzuruna durdu:

"Bismillahirrahmanirrahim..."

Pıtırdayan dudaklarında yalan yanlış bir dua, aklı Zeliha'da. Gözucuyla öteki alaçıktan yana baktı, kızın kalkmaya hiç niyeti yoktu. Oğlan fena değildi ama, acelesi neydi? Yarın kardaşları ısmarıççılığa başlarlar, kocaman konağı tutarlar da Zeliha da ısmarıççıların koca konağının kızı olursa... İsterdi doğrucası, damadının zengin olmasını isterdi. Evet, bu da fena değildi, dengiydi Zeliha'nın amma... Nerden bakılsa bir şoför yamağı. Eskiciliğine gelince... Kocası, oğulları da eskici olmakla... Kütlüden dönünce ısmarıççılığa başlayacaklardı. Ismarıççıların bacısı...

Secdeye vardı. Yüzü ellerinin üstünde bir zaman durdu, kalktı, ellerini tekrar önünde bağladı.

Sivrisinekler çevresinde oğul vermeye başlamışlardı. Gerçekten de arı gibi arı gibi. Öyle yakıyorlardı ki şurasını burasını. Okuduğu dua dilinde ters mers, iyice hızlandı. Hay aksi şeytan, hay Allah kahretsin sizi sinek gibi. Demek gece ilerledikçe...

Allah'ın huzuru muzuru, göbeği üzerinde bağlı ellerini çözüp hart hurt kaşındı. Tekrar bağladı ellerini. Ne oluyordu? Sinek değil, sanki horp horp iğne batırıyorlardı.

Uzaklarda, çok uzaklarda derin derin inleyen bir ishak kuşu.

Bilekleri, yüzü, çıplak bacakları... Bitiremeyecekti, töbe bitiremeyecekti, görüyordu Cenab-ı Allah, affetsin, günah yazmasındı. Yatsının on üç rekâtını altı rekâtta bitirip dizleri üstüne çöktü.

Tespihi de yoktu. Parmaklarını tespih yerine kullanıyordu ama, sinekler! Hay Allah... Oğul veriyorlardı sanki çevresinde. Bu her gece böyle giderse yandı, yandılar. Çoluk çocuk zehirli sıtmaya... Ensesini sinirli sinirli kaşırken alnı iğnelendi, alnını kaşırken kulak memesi, kulak memesinden gerdanı...

"Sadakallahül'azim!"

Kalktı, namaz seccadesi yerine kullandığı çulu toplayıp alaçığın içine fırlattı:

"Çocuklara mukayyet ol çocuklara!"

Kocasının yanına döndü. İki oğlu oturdukları yerde uyukluyorlardı, birbirlerine dayanarak. Ünal cin gibi, Zeliha da. Kocasına gelince... Yumuk yumuk gözleriyle dalmıştı.

"...dört telli, Bulgari, bir çeşit cura yani. Onu çalardı. Çalmak, ne çalmak... Cura canlanırdı, inim inim inlerdi!"

Sivrisinek vınıltıları... Alaçığın kapısı üzerinde asılı küçük gemici fenerinin camı etrafında hızla dönen pervaneler...

"Yatsıyı kılmayacak mısın?"

Topal sustu, dinledi, başını karısına kaldırdı:

"Ne yatsısı?"

"Töbe estağfurullah..."

Topal bir kahkaha attı.

"Bu kafayla yatsı mı kılınır avrat?"

Ünal bu konuşmaları duydu. Vakit çok geçmişti, kalkması, gidecekse gitmesi lazımdı. Zeliha'ya baktı. Kız anlamıştı bakışın ne demek istediğini. Nereye gidecekti? Niçin? İstemiyordu, hayır. Şimdi herkes yatar, uykuya geçer. Ta köye nasıl gidecekti? İtler çevirir, itler çevirmese bile...

"Hadi oğlum, hadi yavrum. Memet, Ali. Kalkın. Kalk yavrum, Ali, Zalha, hadin davranın da yatakları getirelim!

"Yardım edeyim anne!"

"Annen kurban olsun sana yavrum, çok canı tezsin..."

"Daha bu ne ki anne? Siz beni kendi kontuma çalışırken görün. Yataklar orda mı?"

Zeliha, "Orda," dedi.

Ünal'la birlikte otuz metre ileriye, kamyondan indirdikleri yere yollandılar. Topal Eskici bütün bunların, hatta çevresinde oğul verircesine vınıltılarla dolanan, etini iğne gibi delen zehirli sivrisineklerin bile dışında...

"...gün ola harman ola. Bu dünya, bu dünya Sultan Süleyman'a bile kalmamış!"

Ana kime ne diyeceğini şaşırmıştı. Kocası kafayı bulmuş, kendi havasında, büyük oğul avradının yanına gitmiş, küçük olduğu yere yüzükoyun kapanmış, Zeliha Ünal'ın ardında... İstemiyordu Ünal'la ama, bakalım neye varacaktı sonu. Akça pakça, gözü açık, elinde çifte çifte zanaat...

"Dur Zeliha, sen benim sırtıma yükleyiver!"

Genç kızın önünde diz çöktü:

"Hadi!"

"Götürebilir misin?"

"Anlamadım..."

Yatakları yüklerken, "Köye gitme," dedi.

"Ne yapayım ya?"

"Ne bileyim ben?"

"Anan şüphelenmese gitmem ama..."

"Ee?"

"Anan şüphelenir!"

"Şüphelenmez!"

"Şüphelenir."

"Eyvallah der gider, sonra geri dönersin."

"Ne yaparım dönünce?"

"Amaaan sen de!"

"Peki ne yapayım? Sen ne türlü istersen öyle olsun..."

"Orda hendek yok mu?"

Ünal döndü, baktı. "Nerde?"

"Canım demin kamyonun durduğu yerde işte!"

Her şeyi anlamıştı. Sırtına yüklenen yataklarla ayağa kalkarken:

"Oldu," dedi. "Tamam!"

İçi içine sığmıyordu. Demek bu kadar çabuk? Niçin olmasın? Sırtında yataklar, adımlarını açtı. Ana bir şeyler sezerek yatakları aldı, 'Zahmet oldu' filan demedi. Anlamıyor muydu? Kocasına baktı. Hâlâ kendi kendine...

"Öteki eşyaları da getireyim mi anne?"

Ana sinirli sinirli:

"Getir diyecem ama, köye geç kalmaz mısın?"

"Yok canım."

Koştu. Ana alacakaranlıkta uzaklaşan delikanlının çevik karaltısına bakıyor, çevresinde vınıltılarla dolaşan arı gibi arı gibi sinekleri duymuyordu. Eline ayağına çabuk, kaşı gözü, gücü kuvveti yerinde. Ekmeğine gelince, taştan çıkaran bir delikanlı. Hazır kimi kimsesi de olmadığına göre... İlerde oğullarıyla niye çalışmasın ismarıççılıkta? Üçü üç yandan. Kim bilir, belki de Cenab-ı Allah alnına... Halli mallı damadı olmazsa gelini olabilirdi. Büyük oğlunun avradı gibisini değil, zengin, koca konakların kızını alırdı küçük oğluna. Doktor anası istediği gibi fort atsın. Onun oğlu doktor olduysa, kendininkiler de sırt sırta verip... Sırt sırta verip, ya bu Ünal. Ünal da oğullarına sırt verse. Hep birlikte mesela... O da bir evladı sayılır. Hazır anası, babası, takıntısı da yok. Yer yarığından çıkmış gibi. Aramaynan bulunmaz. Al evine, kızın dizinin dibinde. Torunların olur yarın. Küçük oğlunu da istediğin gibi evlendirir, zengini de aldın mı, oh!

Ünal sırtında yeni bir yük, hızla geldi: "Anneciğim nereye indireyim?"

"İndir yavrum, şuraya indir!"

"Kırılacak bir şeyler yok ya içinde?"

"Yok yavrum yok. Bakır makır..."

Çeyrek saatte her şeyler taşınmıştı. Topal Eskici adamakıllı

kellede, bir şeyler mırıldanarak kalktı, yalpalaya yalpalaya uzaklaştı, durdu. Ayın altında iri bedeniyle dikildi, uzun uzun çöğdürdü. Dönüp geldiği zaman karısı:

"Hiç de sırnaşık değil oğlan," dedi.

"Kim? Ne? Hangi oğlan?" Akları hemen kanlanmış iri gözleriyle baktı. "Hangi oğlan?"

"Ünal."

"Ünal mı? Ne oldu?"

"Gitti."

"Nerye gitti?"

"Köye."

"Allah selamet versin. At şu yatağı da..."

Ayın altında hart hurt kaşındı.

Sinek vınıltıları, aydınlık geceye yayılan nehrin şırıltısı. Yatağı serilinceye kadar bir kenara çömeldi. Oğlan demek... Aşk olsun. Bir insanın insanlığı yüzünden belli olurdu canım. Kötü bir maksadı olsa gitmez, bir bahane uydururdu.

Ünal ta aşağıdaki hendekte bir sigara yaktı. Avucunun içinde. Dumanı hendeğin toprağına üfledi. Kibrit çöpünü sağ elinin parmakları arasında kırdı.

16

Ay çoktan silinmişti.

İri yıldızların kırpıştığı sivrisinek vınıltıları yüklü boşluğu, çılgın yarasalar bütün geceki gibi sık, bütün geceki gibi avuç avuç dolduramıyorlardı. Doğudaki dağların mor, açık mor, daha açık morları grileşerek yayılıyordu ovaya.

Sabaha çok vardı.

Alaçıklarla ovayı göz alabildiğine ağartan pamukların üstünden yeni bir karanlık dalgası kalktı. Ova, alaçıkları patlamış pa-

muk kozalakları, bütün geceyi şırıltısıyla dolduran nehri, uzaklardaki saz damlı kerpiç evleriyle daha bir yüze çıktı.

Sonra uzak, silik yıldızlar yavaş yavaş söndü. Toprak, üşüyen toprak, pamuk kozalakları, sivrisinekler, yaklaşan sabahın ağartısından deliklerine sığınmış yarasalar, bor böcek deliklerinde titreştiler...

Büyük oğulun karısı da titremişti alaçığında. Elinde mendil, bütün gece arı gibi, arı gibi sivrisinekleri kovduğu çocuklarının yanı başında doğruldu. Görmeden, uykulu uykulu baktı çevresine, sonra sabahın o dayanılmaz kan uykusuna tekrardan rahatsızca kıvrıldığı yerde dalıp gitti. Ekmekten, sudan aziz olan uyku, sabah uykusu...

Gece yarısından sonra hayal meyal görür gibi olduğu, gözlerini ovalayarak, sonra da usullacık kalkıp, alaçığın yıldız dolu, ay ışığı dolu, pamuk, sivrisinek, yarasa dolu sıcak gecesi içinde görür gibi olduğu hayali düşünde yeniden görmeye başladı. Görümcesi, Zeliha'ydı bu. Başkası olamaz mıydı? Olamazdı. Ne işi vardı, o saatte başkasının! Cinlerin top oynadığı, hart hart kaşınıldığı, uykulu uykulu sayıklandığı gecede!

Düş uzadı. Düşünde geceyi görüyordu. Gece. Sivrisinekler, vınıltı, sıcak. Kalktı çocuklarının başucundan, çıktı dışarı, Zeliha'nın ardına düştü. Boy atmış pamukların arasında bir zaman gittiler. Önde Zeliha. Zeliha durdu bir ara, döndü, gördü. Korkuyla bakıyordu büyük büyük. Sonra niye geldiğini sordu, tuttu ellerini sıkı sıkı, başladı yalvarmaya. Acıdı. "Bana ne?" dedi, "Vallaha söylemem," dedi, "Söylersem gözlerim çıksın. Çocuklarımın ölü yüzünü öpeyim!" dedi. Ne dese boş. Gene de korkuyordu Zeliha. Korkacak bir şey yoktu oysa. Gençti, güzeldi, göze görkendi. Peki ama kimdi o? Kime gidiyordu? Tanış biri mi, yadırgı mı? Gitti, ne yapacaklardı?

Zeliha bakıyordu hep öyle büyük büyük. Kim, ne, neci, bildik mi, yadırgı mı yoksa? Susuyordu. Birden kaynanası! Gökten iner, yerden biter gibi. Yanı başlarında yuvar yuvar...

"Seni utanmaz, seni arlanmaz seni! Demek kızımın, kızımın gizli işlerinde parmağın var demek?"

"Yok, vallaha billaha yok. Çocuklarımın ölü yüzünü öpeyim ki yok!" demeye bırakmadı, bir tokat, bir tekme, çığlık, çığlıklar...

Uyandı. Ter içindeydi. Alaçığın ovaya açılan kapısından yıldız dolu boşluk görünüyordu. Ne kaynanası, ne Zeliha. Düş gördüğünü anladı. Gene de yüreği... Yüreği hızlı hızlı atıyordu. Uykusuzluktan yanan gözlerini ovaladı, esnedi. Hele ki düştü. Ya düş olmasa da gerçekten karşılaşsaydı kaynanasıyla?

Döndü kocasına baktı. Korurdu o, korurdu ya, düş olduğu daha iyiydi. Kendi yüzünden anayla oğulun takışmasını istemiyordu. Kendi yüzünden işler bozulmamalıydı. Kocasına yeniden döndü baktı. Yanüstü uyuyordu; çocukları da. Başları, ayakları birer yana gitmiş. Hava da iyice soğumuştu şu sıra. Üşürler miydi? Kalktı, bir kenardaki iplik çulu aldı, üstlerine örttü.

Sivrisineklerin bütün geceki vınıltısı dinmişti. Şaştı. Nasıl olmuştu da böyle... Yeniden uyumak? Ama o düş, az önce gördüğü düş, yalnız düş de değil, gece onu görür gibi olmuştu gerçekten. Zeliha'ydı, başkası olamazdı. Su dökmeye dese... O kadar uzaklara neden gitsin? Gitti hadi, dönmesi neden o kadar uzun sürsün? Bir saat, iki saat, belki daha çok. Orada birisiyle buluşmuş olmasın? Kiminle?

Gözleri alaçığın kapısına gitti, taa karşıda kaynanasını gördü. Sıska dutun yanındaki kendi alaçıklarından çıkmış, kollarını çemirliyordu. Sabah namazı için aptes alacaktı, belli.

Ne hâli varsa görsündü, çocuklarıyla kocasının yanına devrildi.

Kaynana, kocasının şeriatına uyarak önce su dökmeli, varsa çatlamalı, sonra almalıydı aptestini. Aptes alıp namaz kıldıktan sonra su dökmek, çatlamak... Şeriata uymaz demişti Topal. Doğru. Su dökesi vardı, dökmeliydi. Dökmeliydi ya, kim kimse, ille de yadırgı kimse var mıydı sağda solda? Çevresini uzun uzun kolladı. Yoktu. Köy uzaklardaydı, tarlada da kendilerinden başkası

yoktu, kan uykulardaydı kendininkiler de. Alaçıklarının ardında, üşümüş, hafifçe nemli toprakta yuvar yuvar ilerledi. Durdu. Çevresini bir önceki gibi yeniden kolladıktan sonra gene de kuşkulu, çömeldi, işini bitirip kalktı.

Doğudaki dağlar hızla ağarıyordu.

Alaçıklarının kapısı yanındaki ibriğe geldi. Aldı ibriği. Ne hızla ağaran doğudaki dağlar, ne de dağların ardından kopup ovaya dalga dalga yayılan turuncular... Yıldızların hemen hepsi silinmişti. Görünmüyordu. Ne şırıltısı taze sabaha yayılan nehir, ne uzaklardaki saz örtülü damlarıyla köyün kerpiç evleri... Doktorun öğüngeç anası, mahalleli, dedikodu, şu, bu... Bütün gece haşlayıp dağılan sivrisineklerin kudurduğu sıcak gece aklından çıkmıyordu. Ah bu gece. Ama zarar yok, yutacaklar, zehir olsa yutacaklar hepsini. Başka çareleri var mı?

Besmeleyle çömeldi, ibrikteki suyla ellerini yıkamaya başladı önce. Sonra yüzünü. Besmeleden sonra yerli yersiz, uygun, değil, amentü, tebbet, kulhüvallahü...

"Avraaat!"

Her şey silindi. Silindi ya, aptes aldığını belirtmeliydi. O sıra okumakta olduğu duayı yükseltti:

"Amentübillahi ve melaiketihi ve kütübihiii..."

Topal içerden, "Anladık anladık..." dedi.

Az önce karısının yanından kalktığı yatakta sırtüstü uzanmış, alaçığın beyaz iplik çul tavanına bakıyordu. İri gözlerinin akları kanlı kanlı. Başı ağrıyordu zonk zonk, yüreğinde bir bulantı. Uykusunu da alamamıştı üstelik. Ne diye, ne diye sanki... Ne diye gelmişti. Ama bu icadı çıkaran kendisiydi. Biliyordu, bin, bin iki yüzle dönerlerse ısmarıççılık. Ondan sonra şehrin en büyük, en şerefli kahveleri. Dosta düşmana karşı nargile tokurdatacak, eşi dostuyla rakı içecek, lafın hasını arayıp bulacaktı, iyiydi şüphesiz bunlar. Sırtında yeni yeni urbalar, ta gençlik yıllarındaki gibi, Nişan'la gezip dolaştıkları kahveler gibi kahveler, gazinolar gibi gazinolar... Biliyordu, düşmanlarını çatlatacağını da biliyordu ama,

o zamana kadar... Şimdi şehirde olsa, kalkar, evden çıkar, tahta bacağıyla parke taşlarını tok tok döverek sabahçı kahvelerinden birinde az şekerlisini içer...

Bütün gece sivrisineklerin delik deşik ettiği boynunu, dirseklere kadar çemirli kollarını hart hart kaşıdı.

... daha önce köşe başındaki şerbetçiden maden suyu sodasını... Kırmızı buzdolabında terlemiş siyah soda şişesini görür gibi, eliyle tutmuş gibi oldu. Anahtarla kapağını çat diye açtı. Tepesine dikti. Alev alev yanan gırtlağından buz gibi akan keskin soda, içini çekti, diliyle dudaklarını yaladı.

Ne diye, ne diye gelmişti şu yazının yüzüne?

Sırtüstü uzandığı yerde doğrulup oturdu. Başı, ille başı. Çatlıyordu. Bir şişe soda, buzdolabında donmuş, kapağı çat diye açılınca hafif, taze taze tüten, soğuk, keskin soda...

"Sen namaz kılmayacan mı?"

Karısı. Dirseklerine kadar çemirli kollarını indiriyor. Alaçığın kapısında.

"Ben ne düşünüyorum, sen neden bahsediyorsun!"

Merakla sordu kadın: "Ne düşünüyorsun?"

"Şimdi şehirde olsam diyorum..."

"Bismillahirrahmanirrahim herif!"

"Bir şişe soğuk maden suyu sodası olsa!"

"Arıma namusuma..."

"Şişeyi çat diye açsam, diksem tepeme..."

"Maymun iştahlılık olur ya bu kadar olmaz!"

Olur olmaz. Çene yarıştırmak gelmiyordu içinden. Tekrardan devrildi yatağına. Alaçık, birer yanda sere serpe uyuyan oğlu, kızı sanki fırıl fırıl dönüyordu. Kadın içeri girdi, çocuklarının üstünü örttü, namaz kılarken kullandığı çul parçasını alıp çıktı. Kıble mıble, rasgele serdi tarlaya eski çulu. Namaza durdu. Malını iyi bilirdi o. Maymun iştahlı. Rakısız, şarapsız, sigarasız... Kabil miydi ayağını kırsın otursun. Anasının memesi gibi, akşam oldu mu rakı, rakı olmazsa şarap, şarap olmazsa... Olmazsa Allah vermeye sağa

sola dalanır, pis pis söver sayardı. Şuraya gelişleri güya şehir masrafından kurtulmak içindi. Hani Allah bir sebebini halk etmezse, bu heriften gözü pek de su içmiyordu. Lakin ne olursa olsun ölüm var dönmek yoktu. Ele güne karşı. Adları da ameleye çıktığına göre, ameleliği bilmeliydiler. Herkesler 'Aşkolsun!' demeliydi. 'Herifler ameleliğe nefislerini indirdiler amma, sonunda...'

Elhamı bitirdi, secdeye vardı. Kalktı. Göbeğinin üstünde kavuşuk elleri...

Doktorun anası, bes o aşkolsun demez, güm güm gümüleyen konaklarına illa ki bir kulp bulurdu. 'Bulsun. Şeytan göresice yüzünü görmeyiveririm. Heveslisi değilim ya! Amma, Allahımdan istediğim başka. Konağımız güm güm gümülesin, o ağzı karanın oğlu da gelsin memlekete, açsın muayenehanesini, bilirim ben. Bilirim ben kızımı beğenmemeyi..'

Tekrar secdeye varıp kalktı.

'... ben gitmem, yadırgı birini gönderirim, çağırtırım eve. Ne bilecek bizim evimiz olduğunu? Bilmez. Kerusaya biner, gelir. Bir de bakar ki biz... O koltuk kanepeler, o dayalı döşeli salon, odalar, o yeyim.... Herkes on mu veriyor doktora? Ben elli, yüz! Akşam eve gidince gözü çıkası anasına söylesin, söylesin de ortasından yarılsın kahpe!'

"Zalhaa!"

Topal gene doğrulmuştu yatağında, uzandı, bir yandan bir yana sinirli sinirli dönen kızının omuzunu dürttü.

"Zalha kıız!"

Gözlerini zorla açtı.

"Hı?"

"Kalk bir kahve pişir yavrum."

Bütün gece uyuyamamış, sabahın serinliğinde dalmıştı şöyle bir. Uykusuzluktan gözleri yanıyordu ama ne zarar? Her zamandan başka, biraz da sevinçle fırladı:

"Peki babacığım."

Alaçıktan çıktı. Taze, taptaze bir güneş ovayı sarıya boyamış-

tı. Hava serin serin esiyordu. Tatlı tatlı gerinirken gözü anasına ilişti. Namazını bitirmiş, dua ediyordu. Bir ara büyük ağasıgilin alaçığına baktı. İçerde bir kımıltı. Yengesinin kımıltısı. O yana giderken zayıf kadın da alaçığın kapısından çıktı. Görmüştü görümcesini. Geceyi hatırladı. Damdan düşer gibi sorulmazdı. Oluruna bıraktı.

Genç kızın uykulu gözleri gülüyordu sanki. Onu hiç böyle içten, hiç böyle cıvıl cıvıl gördüğünü hatırlamadı. Neydi bu içtenliğin sebebi?

"Günaydın yenge!"

"Günaydın. Hayrola böyle erken erken?"

"Babam kahve istedi, seni gördüm geldim."

"İyi, ben de ağana pişirecektim..."

İçeri girdi, alaçığın bir kenarındaki kap kacak çuvalından şeker, kahve kutularını, sırları dökülmüş dörtlü kahve cezvesini, kahve fincanlarını filan alıp görümcesinin yanına döndü. Zeliha alaçığın kapısı önünde çömelmiş, yüzünü avuçları içine almış, uzaklara ta uzaklara, saz örtülü kerpiç evlere bakıyordu. Öyle dalmıştı ki, yengesinin yanına geldiğini duymadı bile.

"Bu ne dalgınlık böyle kız?"

Silkindi. Biraz telaşlı, ayağa kalktı.

"Öyle uykum var ki..."

"Niye? Gece uyumadın mı?"

Kuşkuyla baktı. "Sen uyuyabildin mi?"

"Çok az."

Büsbütün kuşkulandı. "Niye?"

"Sinekler oğul veriyordu Allah vermeye. Uyusam, çocuklara dolanacaklar. İlle de en küçük, körpecik daha. Ödüm kopuyor!"

Esinti tutmayan bir kenara ispirtoluğu yerleştirip yaktı. Cezveyi oturttu ispirtoluğun mavi alevi üstüne. Karşılıklı çömelmişlerdi. İçerden küçük oğlunu seven büyük oğulun sesi geliyordu.

"Hadi, hadi koca oğlan, hadi!"

Zeliha duymuyordu. Akşamı düşünüyordu hep. Yıldız dolu

sıcak gece, sivrisinek vınıltıları, yarasalar... Hendeğe karşı karşıya oturmuşlardı. Elini uzatıp da eline değdirmemişti bile. Neler konuştular. Oraya nasıl gitti? Ne dedi? O ne karşılık verdi? Ama iyice anlaşmış sayılırlardı. Anlaşmanın aslı ne üzerineydi? Bunu da bildiği yoktu. Yalnız Zeliha'yı değil, anasını, babasını, kardeşlerini, hatta yeğenlerini de sevmişti. "Ah," demişti, "ben de sizin aileye girsem, girebilsem!"

Cavit, kirli kısa donu, çıplak ayaklarıyla alaçıktan uykulu uykulu fırladı. Alaçığın ardına gitti, şırıltıyla işemeye başladı.

Büyük oğulun karısı, "Gece seni üryamda gördüm," dedi.

İlgilendi. "Nasıl gördün?"

Anlattı.

Zeliha gittikçe şüphelenerek dinliyordu. Yoksa görmüş müydü gece hendeğe usul usul gittiğini?

Çömeldiği yerde az daha sokuldu.

"Bu anlattığın essah rüya mı, yoksa?"

Yenge gülüverdi. Gülüvermesi kuşkusunu büsbütün artırdı:

"Niye güldün? Ha yenge? Sahi niye güldün?"

"Hiç kız..."

"Hiç değil, söyle niye güldün?"

"Öyle güldüm."

"Öyle güldüm değil, bir sebebi var. Yoksa?"

"Ne yoksası?"

"Hendeğe gittiğimi mi gördün?"

"Ne işin vardı orda?"

Bir an donmuşçasına baktı, sadece baktı. Sonra, "Demek gördün?" dedi.

Yengenin hiç acelesi yoktu. Hafifçe ısınan suya önce şeker koydu, ağır ağır karıştırdı.

Ne anası, ne de halası farkındaydılar Cavit'in. Hızla yükselen tatlı güneşe karşı geriniyor, kendi kendine gülüyordu. Buralar gibi var mıydı? Yalınayak koş oyna, ırmağa git, çakıl taşları varsa suyun yüzünde kaydır... Birden az ilerisine konuveren bıcır bıcır bir

kuyrukkaldıran! Ufacık kuş küçük bir keseğin üzerinde, dehşetli bir kuşkuyla çevresine bakarken cik cik edip duruyordu. Cavit kımıldamadı. Ah bir kuş lastiği olsaydı? Kuş lastiği olsa şu az ilerisindeki kuşu vuruverirdi. Vuruverir, tüylerini hemen yolar, hiç kimseye göstermeden içini temizler, kebap eder... Ablasına yedirmezdi ama!

Yerden bir toprak parçası almak için eğilirken, kuş ok gibi fırlayıp sabahın taze güneşinin sarı ışığıyla hafifçe boyalı mavi göklerin derinliklerine daldı gitti.

Kuş lastiği, fak* ya da... İyi bir fakı olsa gene iş görebilirdi. Fakı kurar, tuttuğu kuşu torbasına atar, akşama kadar dolu kuşu olurdu. Akşam babası, emmisi, dedesi rakı içerlerken kuş kebaplarını önlerine koyuverdi mi... 'Aferin be,' derlerdi, 'aferin Cavit, aferin çete!'

Anasıyla halasının yanlarından geçip alaçığa girdi. Ablası yatağına yüzükoyun uzanmış, uyuyordu. Kardeşini hoplatan babasının yanına gitti.

"Baba be?"

"Ne var?"

"Sen fak kurmayı bilir misin?"

"Ne fakı?"

"Fak işte, bildiğin fak. Kuş fakı!"

"Bilmem."

"Emmim bilir mi?"

"Bilmem."

"Dedem."

"Sor."

Ayşe uyanmıştı, kısacık beyaz donuyla alaçıktan yalınayak fırlayıp çıkan kardeşinin ardından merakla baktı, sonra babasına sordu:

"Ne o baba? Nereye gitti o gene?"

Baba duymadı, duydu aldırmadı, küçük oğlunu hoplatmaya koyuldu.

* Fak: Ökse.

Ne biçimdi şu babası da. Bir şey sorulunca karşılık verilmez miydi? Öğretmen bir gün derste, "Çok ayıp," demişti. "Birisi bir şey sordu mu insan hemen karşılığını vermeli!"

Yataktan isteksizlikle kalktı, alaçığın kapısına çıktı, durdu. Annesiyle halası çömelmiş kahve pişiriyorlardı. Cavit'in ne sorduğunu, sorulan bir şeye karşılık vermemenin ayıbını filan unutarak yanlarına sokuldu. Halası huylu huylu baktı.

"Ne o? Niye dikildin tepemize?"

İçerlediyse de bozmadı. "Hiiç..."

Usulcacık çekilen bir kedi uysallığıyla alaçığın ardına geçti. Elleri arkasında, dün bütün gün tozu dumana katarak geldikleri yana, şehrin bulunduğu yana bakmaya başladı. 'Ne o? Niye dikildin gene tepemize'ymiş. Dikildik de ne oldu? Yedik mi? Gizlilerini yedik sanki. Sizin olsun gizliniz. Hala hala dedik diye...'

Yerdeki siyahlı beyazlı çakıl taşları gözüne ilişince halasını filan unuttu. Ne güzel taşlardı! Gitti aldı, yer yer yırtık, yer yer eti görünen, soluk çiçekli gecelik entarisinin eteğiyle taşları sildi. 'Çay taşı. Karalı, beyazlı, ne güzel. Bir tane daha buldum mu, beş taş oynarım!'

Çevresine bakındı. Birden kapkara bir taş gördü. Sevinçle koştu. Elindeki çay taşları beş olmuştu. Avucunda taşlar, annesigilin yanına koştu.

"Hala, taşlarıma bak!"

Yengesinin fincanlara kahve koyuşuna dalmıştı. Omuzundan sarsılınca öfkeyle döndü:

"Ne o be?"

"Taşlarıma bak."

Tam da zamanıydı. 'Taşlarıma bak'mış. Eliyle itti.

"Hadi hadi..."

Ayşe sendeledi, sonra fena halde bozularak yüzü asıldı. Bundan böyle bilirdi yapacağını. Elinde taşlar, taşları avucunda hoplatarak, dedesigilin çadırına yollandı. Sonra unuttu halasını. Okulda, mahallede arkadaşlarıyla beş taş, saklambaç, ebecilik filan

oynamaya başlamadan önce ellerini tutup salladıkları zamanki gibi, avucunda beş taş bulunan elini sol eliyle tuttu, sallamaya başladı:

"Ene mene doosi, dosi saklanboosi, saklanbos, saklanbos, Fransız dos!"

Karşısında bir arkadaşı varmışçasına, "Ben çıktım kardeş," dedi. "Sıra sende..."

Çömeldi, avucundaki taşları yere saçtı. İçlerinden birini aldı. Havaya atıp oynamaya başlayacaktı ki Cavit koşarak geldi.

"Emmim bana fak kuracak," dedi.

Ayşe sinirli sinirli baktı.

"Ne fakı?"

"Kuş fakı. Kuş tutacam, kebap edecem, sana vermiyecem!"

Abla omuz silkti, oyununa koyuldu. Beklediği tepkiyi göremeyen Cavit üstelemeye başladı:

"Tibili, üveyik... Yağlı ağlı... Oturup kendim yiyecem. Babama, dedeme, halama, neneme verecem, bir sana vermeyecem!"

"Verme!"

"Zornan mı alırsın?"

"Ben kuş sevmem ki!"

"Hıı sevmezsin. Sevmezmiş. Beni mi kandırıyon?"

Abla kayıtsızdı. Oysa, istiyordu ki karşılık versin, kana kana çekişsinler. Abla beş taşlara dalmış, çıldırtan bir umursamazlık içindeydi.

Cavit yanına çömeldi.

"Kuşlarımı çal da bak!" dedi.

"....."

"Emmim diyor ki, arıcık kuşu yeşil kargaya benzer, diyor!"

"....."

"Duyuyon mu? Yeşil kargaya benzer, diyor. Kuyruk tarafı da çok yağlı olurmuş..."

Gene ilgi göremeyince ayağa kalktı, elinde kahve tepsisiyle gelmekte olan halasına baktı, sonra ablasına.

"Bok!" dedi.

"Sensin."

"Bok olsam beş taş oynarım senin gibi!"

Hala tam yanlarına gelmişti, Ayşe, "Hala be," dedi, "baksana şuna!"

Hala duymadı. Elindeki paslı teneke tepsi üzerinde çalkalanıp tabağına dökülen iri fincanla babasının sırtüstü yattığı alaçığa girdi. Babası yatıyor, anası başını ovuyordu.

"İçme derim, içme şu cenabeti derim dinlemezsin. Ne buluyorsun şu zıkkımda bilmem ki!"

Zeliha kahveyi babasının yanına bıraktı.

Anası, "Kalk," dedi, "kalk bak, kızın kahveni getirdi!"

Zeliha duymadı, dışarı çıktı yeniden. Sırtıyla alaçığın dallarından birine hafifçe dayandı. Güneş epeyce yükselmiş, ortalığın sabahki tatlı serinliğini yalayıp yutmuştu. Farkında bile değildi: Yengesi, yengesinin gevezelik edip etmeyeceği... Ağasına söylese, ağası da anasına, anası babasına... Böyle olurdu bu işler hep. O ona, o ona, o da, "Amaaan, ne olacak? Söylerlerse söylesinler. Sonunda ölüm yok ya! Olsa bile..."

Gerilerde bir homurtu, bir kamyon homurtusu. Döndü: Şehrin bulunduğu yandan tozu dumana katmış bir kamyon geliyordu. Üzerinde durmadı. Gece, yıldızlar, ay, hendek. Elini eline değdirmemişti. Niyeti kötü olsa... 'Senin için ustamla kavga ettim, mahsustan kavga ettim!' demişti. 'Bana göre iş mi yok? Basar giderim köye, köyde bir kamyon, ver elini şehir. Şehirde bana göre iş... Ben çalışmak istedikten sonra...'

İçerden babasının höpürtüsü geliyordu, Duydu, anlamadı. Doğru söylüyordu o. İstese ustasıyla kavga etmez, birlikte çeker giderdi. Gitmemişti. Gitmeyeceğim, demişti. Anası, babası, kardeşlerinin ısmarıççılığı... Nesine gerekti? Babası da bir zamanlar tıpkı bunun gibi, çulsuzun biri olduğu halde anası nasıl varmıştı? Varlıklı damat, varlıklı damat. Varsın varlıksız olsun, kendileri yaşamayacaklardı ya!

Birden bir korna sesi.

Döndü. Elci. Ağasıgilde gördüğü, gençten elci. Ayaklarında çizmeler, ardında inceltilmiş simsiyah bıyığıyla bir başkası, geliyordu. Alaçığa koştu.

"Elci geliyor baba!"

Topal Eskici'yle karısı davranıp kalktılar. Dışarı çıktılar. Elci büyük oğulun alaçığına doğrulmuştu. Bas bas bağırıyordu:

"Gün öğlen olmuş bunlar hâlâ tarlaya girecek!"

Büyük oğul, karısı, Cavit, Ayşe, bu yandan Topal Eskici, karısı, küçük oğlu, kızı, elciyle yanındaki gençten kara bıyıklının yanına merakla gittiler:

"Ne o yahu? Hayrola?"

Elci, o sakin, o ipek gibi yumuşak bilip tanıdıkları elci dolup dolup taşıyordu.

"Burası söğüt gölgesi mi? Seyran yeri mi? Gün öğlen olmuş bunlar daha tarlaya girmemiş! Güneşi üstünüze doğdurtmayacaksınız. Sizin menfaatinize... Ne kadar er kalkar işe girişirseniz kârınız o kadar çok olur!"

İnceltilmiş kara bıyıklının kâtip olduğu konuşmasından anlaşıldı.

"Bunlar yeni mi geliyor kütlü toplamaya?"

Elci, "Yeni," dedi.

Kâtip deminden beri sık sık gözünü diktiği Zeliha'ya bakarak gülümsedi.

"Öyleyse alışırlar."

Topal Eskici başını salladı.

"Tabii alışacağız oğlum. Alışanlar analarının karnında bellemediler ya... Onu diyecektim, sen bize avans verecektin vermedin. Oğullarımın avansıyla idare ediyoruz!"

"Edin," dedi, elci. "Önünüzde tarla dolusu pamuk. Başlayın çalışmaya. Avansa ne lüzum var yazının yüzünde? Toplayın, kamyon gelsin, kâtip efendi tartsın çıkardığınız işi..."

"Doğru. Tartalım, bakalım hesabınıza, sonra."

Elci ayrılmadan önce, "Bir daha sefere gelince bu vakit sizi tarla kenarında bulmam inşallah," dedi.

Topal, pişkin pişkin başını salladı.

"İnşallah yavrum inşallah..."

Elciyle kâtip, ırgat yüklü kamyona giderlerken durmuş arkalarından bakıyorlardı. Tarlanın kenarındaki kamyona sıçrayıp sıçrayıp binişlerini, kamyonun usta bir manevrayla yola çıktığını, sonra da ardında toz bulutları bırakarak uzaklaştığını gördüler.

Güneş iyice yükselmiş, ovaya terleten, enseleri, çıplak kolları, çıplak bacakları ısıran esintisiz, bir sarı sıcak yayılmıştı. Çiğ güneş altında ova, uzaklardaki dağlar titreşiyor, bulutsuz gökten tek kuş geçmiyordu. Topal, çevresine sıkıntıyla baktı. Ne diye gelmişti buralara! Şimdi serin dükkânında olsa, iyi kötü iş miş, kahvenin birini bitirip birini söylese, sonra da sıra buzlu aşlama, limonata, vişneye gelse...

Ana eteğini beline sokarak davrandı.

"Haydin çocuklar, durmaynan olmaz. İş bitirenin kılıç kuşananın!"

Marş marş komutu verilmişçesine, alaçıklara girildi, toplama işinde kullanılacak önlükler, örme kamış sepetler alındı, hep birlikte, irili ufaklı, dalındı tarlaya. Patlamış yeşil kozalakların içlerinden taşan beyaz beyaz pamuklar, tohumlu pamuklar bellerine bağlı önlüklere doldurulmaya başlandı. İş pek öyle özellik isteyen ustalıkla ilgili değildi. Koca tarlada sabahın erken, çok erken saatlerinden akşamın çok geç saatlerine kadar iki kat oluna oluna tohumlu pamukları toplamak, kamış sepetleri doldurmak, dolan kamış sepetlerdekileri de iki alaçığın arasındaki yere getirip boşaltmaktan ibaretti.

Öğleye kadar ilk heveslik, birer makine hızıyla çalıştılar. Güneş tam tepelerinde ateşten kocaman bir top gibi sallanırken, Cavit'ten Topal Eskici'ye kadar hepsi terden sırılsıklam olmuşlardı. Zaten epeyce de toplamış sayılırlardı. Daha şimdiden topladıkları küçük bir tepe gibi yığılmıştı. Topal Eskici'yle karısı bellerini tuta

tuta önden yürüdüler. Ne olursa olsun, bu işin üstesinden geleceklerine akılları yatmıştı. Topal Eskici'nin de, ne başında ağrı kalmıştı, ne de sabahleyin düşündükleri. Tam tersi, iyi ki gelmişlerdi. Çalışmak gibi var mıydı?

Alaçığa girdi, hâlâ serili duran yatağına kendini sırtüstü bıraktı.

"Ooooh!"

Karısı, küçük oğlu, kızı da birer kenara bıraktılar kendilerini. Güneş tam tepeden, olanca hızıyla vurduğu için alaçığın içi yanıyor, rutubetli hava sıcak sıcak bastırıyordu.

Ana da kocasından geri kalır halde değildi.

"Oh ki oh," dedi. "Belimin kemiği sızlıyor..."

"Benim de avrat. Benim de ya, bırak. İnsanoğlu her bir şeye alışır. İlk bir iki gün, ondan sonra bana mısın demeyiz!"

"Doğru. Demeyiz."

"Ele güne karşı, zehir olsa yutulacak!"

"Yutulacak ki yutulacak..."

"Amma ondan sonra?"

Ana kalkıp oturdu.

"Ondan sonra tadından yenmez. Ne diyorum biliyor musunuz?"

"Ne diyorsun?"

Kadının gözleri pırıl pırıldı. Kızına döndü.

"Yorgunluğunu al da, şu tarlaların kenarında cırtatan domatesler var, topla. Domatesli bir bulgur pilavı pişir!"

Zeliha isteksizlikle baktı.

"Yengem pişirecek," dedi.

"Yengen kendilerine pişirecek zahar?"

"Demin kütlü toplarken söyledi, hepimize göre pişirecek!"

Gerçekten de, tarlayı çevreleyen hendek kenarlarından topladığı etek dolusu cırtatan domatesle gelmişti alaçıklarının yanına. Çömeldi, domatesleri yere bıraktı.

Kocası sordu: "Hani, neyle su getireyim?"

Kalktı, bakır güğümü aldı geldi alaçıktan.

Cavit babasının yanında bitiverdi.: "Ben de geleyim mi baba?"

"Gel."

Ayşe, "Ben baba?"

Cavit adeta hırladı, "Senin işin yok!"

İki kardeş başladılar gene.

"Asıl senin işin yok, hayvan!"

"Hayvan olsam adım Ayşe olurdu..."

"Dert."

"Karnına."

"Artanı da koynuna."

"Senin koynuna."

"....."

"....."

Babaları bakır güğümle uzaklaşmıştı bile nehre doğru. Kenarları geniş, eski hasır şapkasının altında, testi gibi sızıyordu, ılık ılık. Yüz elli metre ötede nehir, güneşi, avuç avuç serpilmiş cam kırıklarında olduğu gibi, belki de bir anda bin yerinden yansıtıyor, uslu uslu akıyordu. Aklına birden kardeşi gelen büyük oğul durdu, elini ağzına siper ederek taa karşıdaki alaçığa doğru haykırdı:

"Aliiii Ali!"

Durdu, bekledi, tekrar bağırdı:

"Aliiiii Ali!"

Cavit'le Ayşe koşarak geliyorlardı. Birinde Cavit'in ayağı kocaman bir kesek parçasına takıldı, yuvarlanıp kalktı. Ayşe'yi bir gülmedir tutmuştu. Cavit soluk soluğa hem koşuyor, hem de söyleniyordu:

"Kesek oğlum, kesek takıldı ayağıma da ondan. Sen olsan, dizlerin aynalanırdı da töbe kalkamazdın..."

"Terbiyesiz, oğlum diyor bana!"

Babalarının yanına geldiler.

"Alliiii Ali!

Cavit sordu: "Emmimi ne yapacan baba?"

"Hiiç, çimerdik ırmakta!"

İkisi iki yandan: "Gidip çağırayım mı baba?"

"Baba, ben çağıracam!"

Babalarının vereceği karşılığı beklemeden ikisi iki yandan pamukların arasında yıldırım gibi koşmaya başladılar. Ablası koşma bakımından Cavit'ten geri kalmıyordu. Dedelerinin alaçığına yıldırım gibi daldılar.

"Emmi, babam çağırıyor!"

"Babam çağırıyor emmi. Irmakta çimecekmişsiniz!"

Emmi, bacısının yatağı yanındaki kendi yatağında yorgunlukla doğruldu.

"Çimecek miyiz?"

"Heye emmi."

"Heye diyor, pis."

"Pis sensin."

Ana bu icadı beğenmedi.

"Terli terli, soğuk almaz mısınız yavrum?"

Soğuk alsalar, hastalansalar bile vız gelirdi. Patlıyordu sıcaktan. Şu ağası, şu ağası gibi yoktu. Irmak şırıldayıp akıyordu da ondan başkası akıl edememişti.

Ardında yeğenleri, alaçıktan çıktı, Nenesi, "Ayşe," dedi.

Ayşe geri döndü.

"Buyur nene."

"Sen nerye gidiyorsun kız başınnan?"

Ayşe alaçığın kapısında kalakaldı. Nenesi de. Ne olurdu gitse? Biri babası, öteki emmisi. Cavit'i adamdan saymıyordu. Ne çıkardı?

"Anan pilavı ateşe koydu mu?"

"Bilmiyorum."

Nene torununun dargın sesiyle kendine gelerek kalktı, kızı bi-

leğinden tutup gelininin yanına doğruldu. Yan yolda durdu, döndü, seslendi:

"Zalhaa!"

Alaçıkta Zeliha, "Zalhasız kal!" diye homurdanarak kalktı, kapıya geldi:

"Ne var?"

"Soğan soyduğumuz bıçaknan kertikli sahanı al, birkaç baş soğanla gel!"

Alaçığa hırsla girdi. Babası da ayaklanmıştı. Bakmadı bile suratına. Bakmadı, ama Topal iştahlı iştahlı, "Oğullarım nerde ben de orda," dedi.

Zeliha'nın nefreti büsbütün arttı: "Oğulların başucuna otursun. Oğulları nerdeyse o da ordaymış..."

"... onlar çimerken ben de elimi yüzümü yurum bir iki..."

Kızını alaçıkta, kalaylı kalaysız sahanlarla uğraşır bırakıp, topal bacağını çeke çeke ırmağın yolunu tuttu. Sıcak da hani hatırı sayılır cinstendi. Tıpkı Trablus gibi. Trablus'un geceleri soğuk olurdu, ya gündüzleri... Cehennem!

Tahta bacak yumuşak toprağa battığı için, ağır ağır yürüyordu. Kahverengi topraklarda karafatmalar, iri kıçlı kırmızı karınca, yeşil kertenkeleler dolaşıyordu. Havaya baktı, tertemizdi gökyüzü. Ama belli olmazdı. Ağustosun ikinci yarısını epey geçmişlerdi sonlara doğru. Bir gün bir fırtına, arkasından bir yağmur... Yağmur yağarsa halleri dumandı. Birden sarı, sapsarı bir yılan. Bir tarla yılanı. Durdu. İlişilmezse yılanın insana zararı dokunmayacağına inanan bir yanı vardı.

"Geç yavrum geç," dedi. "Haydi geç..."

Orta parmak kalınlığındaki sarı yılan anlamış gibi durdu, Topal'a baktı, çatal dilini içeri dışarı hızlı hızlı soktu çıkardı, soktu çıkardı, sonra güneşin sarı sarı parlattığı kaypak, sert sırtıyla pamukların sarıya çalan ince yeşil sapları arasında akıp gitti.

Trablus'ta değil böyle, bilek, pazı, hatta daha kalın nicelerini görmüştü. Yılan öldürmezdi, huyu değildi. Ne diye öldürecek? Ona

dokunmayan yılan bin yaşasın. Sonra, kininden korkardı yılanın, çok. Babasından, dedesinden işitmişti, eşi öldürülen dişi bir yılan yıllar yılı öcünü unutmamış. Adam nereye gitse ardında. Denizaşırı kaçmış, kurtuldum bellemiş. Yılan denizaşırı yollanılan bir sürüdeki koyunlardan birinin boynuzuna dolanıp geçmiş denizi, adamı bulmuş, eşinin öcünü almış!

Nehre geldiği zaman iki oğlunu geniş kulaçlarla suda yüzer buldu. Tarlanın bıçakla kesilmişçesine dimdik inen ucunda durdu. Çipil sular güneşi bin yerinden yansıtarak yirmi metre kadar aşağıdan akıyordu. Kıyıya oturdu, ayaklarını aşağıya sarkıttı. Çevresinde çakan şimşekler gibi, yeşil kargalar uçuşuyordu. Kim bilir, belki de buralarda bir yerlerde, yuvaları vardı. Şu sıra oğullarının yerinde olmayı isterdi. Gençliğindeki gibi. Nişan'la birlikte Seyhan Nehri'nde Taşköprü'nün en yüksek yerinden, nehrin en derin, en burgaçlı* yerine kendilerini kaldırıp attıkları yıllar!

İçini dertli dertli çekti.

Birden Bahri Paşa... Dükkânı, dükkânının bulunduğu ayakkabıcılar çarşısını, Berber Bahri'yle oğlan Cemil ve ötekileri hatırladı. Güldü. Ne yapıyorlardı acep şimdi? Bahri Paşa... 'Ulan siz ne bilirsiniz. Bahri Paşa'yı? Nişan'la Taşköprü'den atlıyorduk, arabasıyla geldi... Töbe estağfurullah... Bahri Paşa değildi o. Hep de karıştırırım. Başka bir paşaydı ya, hangi paşa?'

"Beh!"

Ürktü birden, boş bulunarak. Torunuydu, Cavit.

"Ulan, ulan Cavit..."

"Korktun mu ne dede?"

"İnsan boş bulunursa korkmaz mı?"

Yanına geldi oturdu, dedesi gibi ayaklarını sarkıttı.

"Ayıp dede ayıp. Koskoca adam olmuşsun..."

"Sen korkmaz mısın?"

"Korkmam ya!"

"Boş bulun da bak."

* Burgaç: Anafor.

"Dede, şu kuşlar ne kuşu?"
"Yeşil karga."
"Kovuklara niye girip çıkıyorlar?"
"Yuvaları var herhalde."
"Oraya mı yumurtlarlar?"
"Oraya yumurtlarlar."
"Yumurtaları yenir mi?"
"Yenmez."
"Dede be!"
"Hı?"
"Ben yüzme belleyemem mi?"
"Bellersin."
"Babamnan emmime dedim belletmiyorlar. Söyle de belletsinler. Söyler misin?"
Dede toprağa tutunarak zorla kalktı:
"Nereye dede?"
"Aşağı inelim de elimizi yüzümüzü yıkayalım."
Cavit inilecek yolu biliyordu.
"Gel" dedi, "arkamdan gel!"
Önden yürüdü. Tutuna tutuna yirmi metre aşağıya indiler. Oğulları güneşin altında boyuna yanıp sönen ışıl ışıl suları kocaman balıklar gibi kulaçlayıp duruyorlardı. Topal'ın içi gidiyordu ama, tahta bacak, ah bu tahta bacak! Yoksa, şimdi, şu yapış yapış yapışan terli içliklerinden filan kurtulup kendini suların serin koynuna atmak!...
"Dede!"
"Ne var gene?"
"Babamgile söyleyecen değil mi?"
Sinirlendi. "Ulan küçüksün daha, büyü hele..."
Cavit somurttu. Ne biçim dedeydi bu. Bir söylese halbuki... Büyü hele, büyü hele. Büyümüştü işte, okula gidecekti buyıl. Daha nasıl büyünürdü?
Topal kollarını dirseklerine kadar çemirledi, başladı besmeleyle

elini yüzünü yıkamaya. Çarpa çarpa yıkarken deli bir camız gibi inliyordu. Ah ırmak, ah gözünü sevdiğim ırmak... Ne deyim sana topal bacak!

İki oğlu bir zaman iri balıklar gibi yüzmeye koyuldular. Sonra ıslak sırtları, beyaz donlarıyla kıyıya çıktılar. Gövdeleri kıpkırmızıydı. Büyük oğul, "Irmak insanın tekmil yorgunluğunu alıyor," dedi.

Küçük başını salladı:

"Ne diyorsun bre ağa. Irmak gibi var mı?"

Büyük oğul güğümü doldurdu.

"Tamam mı? Gidelim mi?"

İki oğlunun duydukları ferahlığı duyamamanın öfkesi içinde Topal, homurdandı:

"İşiniz bittiyse gideceğiz tabii!"

Yolu tuttular. Az önce Cavit'le dedesinin indikleri doğal merdiveni ağır ağır çıktılar. Nehir yanıp sönen ışıltılarıyla aşağılarda kalmıştı. İki oğul, koltuklarında kuru çamaşırları, babalarının arkasından geliyorlardı. Kuvvetli güneş daha şimdiden ıslak sırtlarını kurutuvermişti. Alaçıkların yanına gelinceye dek beyaz donları da kuruyacaktı.

Küçük oğul, "Bi acıktım ki," dedi.

Büyük başını salladı, "Ben de."

İkisinin aklından da bol domatesli, soğanlı bulgur pilavı geçti.

Tarla kenarlarından toplanan ufak tefek cırtatan domatesleriyle pişmiş bol soğanlı bulgur pilavı tenceresini ateşten indiren ana ter içindeydi. Yanı başında dikilen gelinine bakmadan, "Biraz dinlensin," dedi.

Gelin, güneşin altında duman duman titreşen ovaya baktı. Sıkıcı, çiğ bir aydınlık! Çalışmak değil, alaçığın dibinden durup bakması bile terletiyordu insanı. Gözlerini ovanın çiğ sıkıntısında dolaştırırken birden kocasıyla ötekileri fark ederek haber verdi:

"Geliyorlar!"

Ana terli yüzünü koluyla silip kalktı, yüz elli, belki de, iki yüz metre öteden ağır ağır gelmekte olanlara şöyle bir baktı, sonra az ilerisinde salatayla uğraşan kızına döndü:

"Elini çabuk tut!"

Zeliha alındı. "Oynamıyoruz ya!"

"Başlama gene Allah'ın şu sarı sıcağında... Kuyruğundan kıl alınmıyor bee..."

Zeliha karşılık vermediyse de, elindeki son domatesi de doğrayıp kenarları kertikli büyük bakır sahanın başından kalktı, yengesine, "Ellerim yaş. Tuzunu da sen at!" dedi.

Yenge, pilav tenceresinin yanında duran siyah tahta kutudan aldığı tuzu salataya ekledi.

"Limontuzunuz nerede?"

Gelin geç kalmışçasına koştu, alaçığın kapısında bir an durdu.

"Limontuzu mu, sirke mi?"

"Koruk ekşiniz varsa daha iyi."

Gelin alaçığa girdi, koruk ekşisi şişesini buldu. Bir kahve fincanına şişedeki kaynatılmış kapkara ekşiden biraz koydu, koyu siyah sıvıyı suyla eritip açtıktan sonra fincanı kaynanasına götürdü.

"Buyur."

Kaynana fincanı aldı. Ekşi yeterince kıvamındaydı ama, gene de beğenmemeli, gelinine söylenecek bir şeyler bulmalıydı.

"Şu fincanın pisliğine bak!"

Beyaz fincanın dışı pis değildi, tozluydu sadece. Gelin aldırmadı. Kaynana da üstünde durmadı, ekşiyi bol soğan, yeşil biberli çoban salatasının üzerine gezdirdi. Sonra da belini tuta tuta kalkmaya çalıştı:

"Aman belim belim belim..."

Kalktı, iki kat, ayakta durmaya çalıştı. Sonra ağır ağır yürüdü. Beli ağrıyor, bacakları tutmuyordu. Kocasıyla çocukları, torunu gelinceye kadar bir süre yambal yambal yürüdüyse de sonra eski

halini aldı. Kocası karşıdan görmüştü karısının tutukluluğunu. Işıl ışıl parlayan geniş alnıyla gülerek takıldı:

"Ne o kocakarı, külüstür karı ne o gene?"

Belini tutarak, "Külüstür hı?" dedi, "külüstür olduk... Sayende oğlum. Ben bu külüstürlüğü babamın evinden getirmedim ya!"

"Çeneyi bırak da..."

Sözünü kesti.

"Boğaz değil mi? Sana varsa boğaz, yoksa boğaz. Avratmış, beli ağrıyor, bacakları tutuluyormuş... Umurunda bile değil!"

"N'olacak bre avrat. Ihı geldik, ıhı gidiyok!"

Zeliha büyük ağasıgilin alaçığından haber verdi:

"Yemek hazır, buyrun!"

Cavit, ablasını, Ayşe'yi arıyordu yana yana. Bulamayınca sordu:

"Hala!"

"Hı?"

"Ayşe nerde?"

"Abla desene, köpek!"

"Niye diyeyim? Nerde?"

"Ne bileyim ben?"

Neneleri birden akıl ederek antenlerini gerdi adeta: Gerçekten de, deminden beri ortalardan silinmişti. Sıcak öğle güneşinin pamuk kozalakları üzerinde titreştiği ovayı çabucak gözden geçirdikten sonra, "Bizim alaçığa git bak hele..." dedi.

Cavit çıplak tabanlarını yakan toprakta koştu. İçerdeydi. Dedesigilin toplanmamış yatağına yüzükoyun uzanmış, şakağındaki saç dipleri tomur tomur ter içinde, uyuyordu, Cavit yanına gitti, omuzundan sarstı:

"Kız, kız Ayşe, Ayşe kıız!"

Tekrar, sonra tekrar sarstı. Ayşe silkinerek uyandı. Karşısında kardeşini görünce parladı.

"Ne var be? Burada da mı buldun beni?"

"Ne bağırıyon kız? Gelmezsen gelme!"

Kalktı, çıkacaktı. Durdu. "Emmim bana yüzme belletecek," dedi.

Abla zaten bu işe, ırmağa gönderilmeme işine kızmış, nenesinin "Ne işin var kız başınnan?" demesine alınmıştı.

"Bana ne?"

"Seni hiç bırakmayacaklar. Ben her daim yüzecem..."

"Yüzersen yüz. Ben neneme darıldım, yemeğe de gelmeyeceğim bir daha..."

Cavit çıktı, gitti, haber verdi. Nenesi:

"Darılan yatağını ayrı sersin," dedi.

17

Geniş bakır sahanda sıcak sıcak tüten bol soğan, bol domatesli bulgur pilavına sekiz kişi kaşıkla girişmişlerdi. Demir kaşıkların bakır sahana değmesiyle ağız şapırtılarından başka ses işitilmiyordu. Ovanın nerelerinde gizli oldukları hiçbir zaman bilinmeyen ama günün dayanılmaz sarı sıcağını yaygaraya boğan ağustos böceklerinin sesi bile. Bu ses, ovaya yeni gelenleri bir süre rahatsız ederse de, sonraları alışılır, duyulmaz olur.

Birden sıcak alaçığı iri bir eşek arısının kuvvetli vınıltısı dolduruverince, başta Topal Eskici, kaşıklar bırakıldı. Kocaman arı kapıdan nasılsa girmiş, çadırdan çıkamıyordu. Sarı, sapsarı bir vınıltıyla, dolanıyor, boyuna alaçığın bezlerine çarpıp geriliyordu. Her çarpış, her çarpıp gerileyiş, öfkesini artırdığı için, vınıltı çok küçük çapta bir jet uçağının gürültüsünü hatırlatıyordu.

Arı yeni bir toslamayla pilavın içine kurşun gibi indi.

Topal Eskici kaşığıyla bir vurdu. Arı olanca gücünü yitirerek sıcak pilavın yağlı taneleri içinde debelendi. Ananın, sonra küçük oğulun kaşık darbeleri.

Ana, "Yaazık," dedi. "Belki de haberciydi fukara..."

Topal Eskici kırmızı sakalına dökülmüş pilav tanelerini eliyle çırptıktan sonra, "Küllü muzırrün yuktel!" dedi.

Cavit anlamadı.

"Ne demek o dede?"

Büyük oğluna ciddi ciddi baktı.

"Çocuklarının din tarafı pek gevşek!"

Büyük oğul yeni bir tartışmadan kaçınmak için karşılık vermedi. Ama baba ucunu bırakmak niyetinde değildi.

Ekledi: "Dini gevşek olanların imanı da gevşek olur. İmanı gevşek olanlarınsa ne devlete faydası vardır, ne de millete!"

Sanki oğlunu kışkırtmak niyetindeydi. Gene karşılık alamayınca biraz da hırslanarak tamamladı:

"Din iman gevşekliğinden değil mi zati rızklarımızın yön değiştirmesi? Dinimiz imanımız gevşedikçe Cenab-ı Allah yoklukn'an terbiye ediyor bizi!"

Ananın hiçbir diyeceği yoktu. İçten içe mırıldandı:

"Ya nebliiim ya neblim..."

Arı ölüsü pilavdan çıkarılıp atılmış, atılmasıyla da unutuluvermişti. Cenab-ı Allah'ın 'Küllü muzırrün yuktel'ini az önce tekrarladığı sıra büyük oğlunun bıyık altından gülmesine takılmıştı. Sinirlenip işi bir parça uzatmasının sebebi buydu. Ne zaman Allah, kitap konuları açılsa, oğlan ya bıyık altından güler ya da iyiden kötüden hiçbir karşılık vermezdi. Gâvur muydu bu yani? Gâvursa anlamalıydı, anlamalıydı ki, dini bütün bir baba olarak...

"Ha dede? Neydi o demin dediğin?"

Kesti attı: "Babana sor!"

Babasına döndü. "Ne baba?"

Büyük oğul hiç de dindar olmadığı halde, biliyordu gene de.

"Bütün zararlılar katledilebilir, demek."

"Katledilebilir ne demek?"

"Öldürülebilir yani..."

Dışarıda birisini çağırır gibi üst üste, sinyal verircesine bir ıslık sesi durup durup tekrarlanmasa, 'Küllü muzırrün yuktel' üzerinde belki de tartışmaya girişeceklerdi. Her şey unutuldu. Kimdi? Şehir biçimi ıslıkla sinyal veren kim olabilirdi?

Cavit sofra başından kalktı, alaçığın kapısına koştu, sonra heyecanla haber verdi:

"Ünal Ağbi..."

Topalla karısı kaygılı kaygılı bakıştılar. Küçük oğulun kaşları çatıldı, somurttu. Büyük oğul ne diyeceğini şaşırmıştı. Gelinse, renkten renge giren görümcesine gözucuyla baktı. Görümce sevinmek mi, yerinmek mi gerektiği arasında kızarıp bozarıyordu. Akşam gelecekti güya. Öyle konuşmuşlardı. Öğle vakti gelmesi nedendi?

"Selamünaleyküm, boğaz ola!"

Sofra başındakiler isteksizce, "Hoş geldin, buyur..." dediler.

Koltuğunda bir paket girdi. Karnını doyurup gelmişti. Rakı getirmişti emmisine. Cavit'e de ufak, kuş lastiği... Sonra köyden üzüm, beyaz peynir, bir de köy bakkalının vitrininde kim bilir ne zamandan kalmış, iki kutu sardalya balığı.

Bütün bunlar, hele emmisi için şehre maden suyu sodası ısmarlaması, hiç beklenmeyen bu misafirin alaçığa getirdiği soğuk havayı silivermişti.

Topal Eskici, "İyi has amma," dedi, "senin iş vaziyeti nasıl oldu?"

Bir kıyıya ilişirken omuz silkti.

"Amaan bre emmi, düşündüğüne bak. Birkaç kuruşum var cebimde. Beni idare eder. Bitinceye kadar Allah kerim!"

Ana anlamlı anlamlı, "Kerimin kuyusu derin," dedi.

Kurnaz Ünal, böyle vakitsiz gelişinden pirelenildiğini anlamıştı. Hatta buraya gelmeyi aklından geçirdiği sıra bunun böyle bir tepki yaratacağını hesap etmişti ama, ne çıkardı? Gece yarısı, birkaç yüz metre ötedeki hendeğe tıpış tıpış gelen bir kızın hatırı için...

Gerekirse açık ediverirdi. Ne vardı yani? Birbirlerinden hoşlanmışlardı. Ayıp mı? Günah mı?

Zeliha'ya şöyle bir baktı... Başını sofraya eğmiş, kıpkırmızı, hatta kulak uçlarına doğru seyrekleşen saç dipleri terli terli. Ama oturuşundan belliydi mutluluğu. Yalnız vakitsiz gelişi. Gece, hendekte: "Babam akşamları içmeden duramaz. Güneş battıktan sonra bir şişe rakıyla geliver, çok sevinir..." deyişine tamı tamamına uymamış, işi erken tutmuştu.

Bir sigara yaktı.

"İşe başladınız ha? Nasıl kolay mı?"

Topal Eskici, "Kolay olur mu?" dedi.

"Gece ne yaptınız sineklerle?"

Hepsi birden bunu hatırladılar: Ay ışığıyla yıkanan ova, kurşun gibi yarasalar, sivrisinek vınıltıları...

"Çok fena."

"Fena ki fena," dedi ana. "Zehirli sıtmaya yakalanmazsak iyi."

Gelinine döndü.

"Çocukların cibinliğini dikmeyi unutma!"

Ünal, küçük oğulun hâlâ sinirli haline dikkat ederek, kayıtsızca konuştu:

"Kinin, Atebirin almayı unutmayın, ille de çocuklara. Çocuklar yakalanırsa yandınız. Sonra, köyde bir ihtiyar göğe baktı, yakında yağmur var dedi!"

"Yağmur mu var?" dedi.

"Öyle. O ihtiyar rasathane gibi adammış."

Küçük oğul birden döndü sordu: "Nerden biliyormuş?"

"Biliyor," dedi. "Nerden bildiğini bilsem ben de onun gibi..."

"Doğru," diye sözünü kesti Topal. "Trablus'ta Mağribiler vardı, ordan biliyorum..."

Küçük oğul ağasının dizini diziyle dürttü.

"... havaya bir bakarlardı, filan gün yağmur mu dediler, hiç şaşmazdı. Avratların bastığı kuma bakıp, avradın gebe mi, değil mi, gelin mi, kız mı, hatta kaç aylık hamile olduğunu bilirlerdi!"

Cavit bir dehşet ıslığı çaldı.

Bir zaman susuldu. Yemek yenilmişti zaten. Topal Eskici oturduğu yere yanladı. Gelini işi anlayarak usullacık kalktı, alaçığın bir kenarındaki dörtlük mor cezveyi aldı, çıktı. Pilavın pişmesinden arta kalan ateşin bir kenarına cezveyi sürerken, Zeliha geldi. Gözlerinin içi gülüyordu, cıvıl cıvıl.

Yenge yavaşça sordu: "Hani gece gelecek diyordun?"

"Gece gelecekti bacım, bilmem ki..."

"Hasretine dayanamadı mı dersin?"

Memnun, gülüverdi.

"Hadi be sen de..."

Çömeldiği yerde döndü, alaçığın kapısından çapraz görünen içeriye kaçamak bir göz attı.

"Ödüm koptu kız..."

"Niye?"

"Bizimkilerin yüzünde gözü mü var?"

Ayşe gene yerden biter gibi, ense köklerinde belirivermişti.

"Kimin yüzünde gözü mü var hala?"

Sertçe döndü.

"Git içeri be!"

Ne oluyordu? Nenesi, şimdi de halası... Niye azarlıyorlardı?..

İçeri çekildi, Ünal'ı en iyi görebileceği bir kıyıya ilişti. Azarlarlarsa azarlasınlardı, bir daha yanlarına gitmezdi biter gider. Anlatırken boyuna eliyle dağınık saçlarını geriye atan Ünal'ın bu davranışı çok hoşuna gidiyordu. Akşam da öyle, babası, dedesi, emmisiyle içerken. Halasına göre diye düşünmüştü oysa. Ama fikrini değiştirmişti şimdi. Halası, pis halasına göre değildi. Bir de gülerken sarı sarı parlayan altın dişi. Öyle yakışıyordu ki...

Diz çöküp oturduğu yerde acıyan bacağını değiştirdi.

Saçları, sık sık gülüşü, boyuna konuşuşu... Kime benziyordu? Akşam da çok düşünmüş, bulamamıştı. Gene kafasına takıldı. Birine benziyordu, yakından tanıdığı birine ama, kime?

Kalktı, hiç gereği yokken matematik kitabıyla defterini aldı,

gözleri Ünal'da, az önce oturduğu yere yeniden dizüstü çöktü, istiyordu ki, Ünal Ağabey'i görsün, sorsun. Söylesin, ilgilensin. Ders versin. Alaçık çadırında yalnız kalsınlar, ötekiler; babası, annesi, dedesi filan hep gitsinler pamuk toplamaya...

Önce babası, ardından emmisi çadırdan çıktılar. Büyük oğul değil de küçük, alaçıktan çıkıp da bacısıyla yengesini çeneye dalmış görünce huylandı. O sıra başını kaldıran bacısının bakışıyla karşılaşınca, yüzünü asarak başını nefretle çevirdi.

Zeliha boş bulunarak, "Deert!" dedi.

Küçük oğul duymadı.

Yengesi, "Ne o?" diye göz kırptı:

"Hiç. Şuna bak, ekmeğimi kendi veriyormuş gibi..."

"Ali mi?"

"Adı batsın soykanın. Bir tavır, bir çalım..."

"Oğlandan kıskanıyor seni demiyor muyum ben?"

"Kıskanırsa kıskansın!"

Küçük oğul gerçekten de kıskanıyordu. Ortada babası, anası varken, daha doğrusu kız kendine kimi eş olarak seçmekte serbestken, onlara neydi?

Ağabeyinin yanına giden Küçük oğul;

"Bırak yahu," dedi. "Kız kısmı kendi keyfine bırakılır mı?"

"Bırakılmaz da ne olur?"

"Ne olursa olsun."

"Akıl değil bu. Babam, anan hayatta, sonra Zeliha yetişip geldi, bize ne."

"Sende de iş yok ağa be. Her halin iyi amma, bu işlerde çok gevşeksin."

"Ortada fol yok, yumurta yok oğlum. Elin oğluna ne demeye hakkımız var?"

"Yakasına yapışır, lan derim, bir daha buraya gelmeyecen!"

"Babamız varken bize düşmez!"

"İyi. Boynuzları takalım öyleyse..."

Kendi alaçıklarına hırsla gitti, öteberisini aldı, tarlaya girdi.

Babamız varkenmiş... Babamız olmaynan ne yani? Öldük mü? Hem ne, meyhane mi burası da rakı getiriyor? Kim istedi? Bir seslenme, iki seslenme, tamam. Sonra. O kenef kızın nasıl hayran hayran baktığını gece görmemiş miydi? Kız kısmıydı bu be, laf mı? Göz yum da bak. Göz yum, taktırsın boynuzları. Ağamın mezhebi geniş, ona göre hava hoş...

Tam tepeden batıya hafifçe kaymış güneş, ovayı öyle bir kavramış yakıyordu ki, küçük oğul hemencecik sırılsıklam oldu. Duymuyordu teri de sıcağı da. Keşke dayatsaydı, keşke yalnız gelseydi ağasıgille. Bu ağasının dilinde gerçekten de büyü mü vardı, şeytan tüyü mü vardı yüzünde... Dayanamıyordu. Bilmez miydi babasını o. Bir şişe rakıyı göster, otursun içsin, başlasın anlatmaya Trablus'u, dinle. Senden iyisi yok. Amma beri yanda gelinlik kızı varmış, aç kurtlar kapacakmış...

Patlamış yeşil kozalakların ağızlarından çekip çekip doldurduğu önündeki önlüğü az arkadaki sele denilen örme kamış sepete boşaltıp tekrar geldi.

Babası dükkâna uğramazsa, ısmarıççılık, kafasına yatmıştı. Yatmıştı ya, babası uğramamak şartıyla. Uğramazsa, âlemleri kıyak olacaktı. Bir sefer, uğrasa da uğramasa da duvarları resimlerle donatacaktı. Zaten ne istersen öyle yap demişti. Uğramazdı herhalde. Uğrasa bile, geçerken şöyle bir, bir kenara ilişir, az şekerlisini yutturup, alırdı voltasını. Eskiden olduğu gibi, oğlan Cemil'ler, berber Bahri'ler de dan dun edemezlerdi. Hele etsinler, hele 'Emmi, Bahri Paşa geliyor!' desinler!

İncecik, sapsarı bir yılan ayaklarının dibinden akıp geçti, görmedi.

"Allah'larını şaşırırım tümünün! Benim babam sizin oyuncağınız mı lan? Şaka yapıyoruz mu derler? Desinler. Sıçarım şakanızın içine. Allahımı inkâr edeyim..."

Doğruldu. Karşısında oğlan Cemil, ya da berber Bahri vardı sanki. Sanki gerçekten takışıyorlardı da nerdeyse kavgaya tutuşacaklardı. Birden geriye dönüp baktı. Babasıyla anasından başka

ötekiler tarlaya girmişlerdi bile. Ünal da. Tepesi gene attı. Ulan amma kıyaktı oğlan be! Şaka maka derken... İyi amma oğlum, bir şişe rakı, iki kilo üzüm, iki kutu sardalya balığıyla... Valla tamdı ha!

Yanına yaklaşan ağasına Ünal'ı gözüyle işaret etti.

"Bu da hangi ayak?"*

Ağası eliyle 'Boş ver' demek isteyen bir hareket yaptı.

"Babamgil niye gelmedi?"

"Belleri ağrıyormuş!"

"Belleri mi ağrıyormuş?"

Topal Eskici yatağına sırtüstü uzanmıştı, karısı da yanına oturmuştu, yorgun yorgun. Alaçığın kapısından alev alev yanan tarlada çalışan kızı, oğulları, gelinine bakıyordu.

Birden taştı: "Bakıyorum, Aladağ'dan serinsin!"

Topal gözlerini alaçığın tavanına dikmişti: "Ne yapmalıyım?"

"Orasını sen bilirsin gayri. Vallaha küçük huysuzlanıyor, karışmam. Ayı mı, kurt mu, neyin nesi, kimin fesi? Bir kızı kendi haline bırakırsan biliyorsun..."

Doğrulup oturdu.

"Ne yapim? Kovayım mı? Hemen de kızımız için geldiği ne belli? Ya değilse? Ya kızımız için değil de benim için geldiyse?"

Kadın gözlerini ovadan, ayırmamacasına bakıyordu. Esasta o da pek büyütmüyordu ya, sonunda kötüsüne uğrarlarsa, 'Ben sana demedim miydi herif? Gevşek tutan sensin,' diyebilmek için hak kazanmalıydı.

Verecek karşılığı olmadığı ya da kısa kesmek gerektiği zaman başvurduğu çareyi gene kullandı:

"Ya nebliim, ya nebliiim!"

Kalktı, yeyinti torbaları arasından un torbasını buldu. Biraz sac ekmeği, yufka, biraz da sıcak peynirli sıkma yapsa fena olmayacaktı. Elenmiş, tertemiz unu leğençe denilen küçük leğene boşalt-

* Yerel bir deyim: "Ne biçim iş!" anlamında.

tı, kollarını dirseklerine kadar sıvadı, hamur yoğurmak için suyu yanına çekti, seslendi:

"Gel şöyle, yanıma gel de su dök biraz..."

Topal Eskici düşünceli düşünceli gitti, tahta bacağını uzatıp karısının leğençesi yanına çöktü.

"O çocuğu buraya getirseydin..."

"Hangi çocuğu?"

"Torununu, en küçüğü!"

"Burda ne işi var? Yanında kardeşleri var zahar..."

"Dök suyu, yavaş yavaş..."

Dirseklerine kadar sıvalı kalın kolları, kalın bilekleri, iri yumrukları. İri yumruklar sulandırılmış unun içinde sıkı sıkı çalışıyor, un hamur haline geliyordu ağır ağır.

Alaçığın önünden birbirini kovalayan iki küçük gölge geçti... Topal Eskici sertçe başını çevirdi. Görememişti:

"Kim onlar?" Seslendi: "Cavit!"

Çocuklar dedelerinin alaçıkları çevresinde birbirlerini kovalıyorlardı. Cavit'in elinde kuş lastiği, kaçıyor, ablası Ayşe de kovalıyordu. Bıkmış usanmıştı bu namussuzdan. Çanaktaki bir parça yoğurdu ayran yapmış, içecekti. Tam tepesine dikerken çanağın dibine bir vurmuş, ayran yüzüne gözüne...

"Ulan Caviit!.."

Dedesinin sesini duymuştu, alaçığa giriverdi. Ardından da ablası. Dedesiyle nenesinin artlarına saklanan kardeşine koştu. Bir yanda dedesi, öte yanda nenesi...

"N'oluyorsun kız?"

"Koskoca kız, utanmıyor da!"

"Doğru dur bakim!"

Boyuna azarlanan abla haksız yere gene azarlanıyordu işte. Herkes, herkes ona karşıydı. Ne yapıyordu onlara? Kendi kendine ayran yapmış içiyordu. Gelmiş çanağın dibine...

Gözleri dolu dolu, "Hep onu kayırırsınız, hep onu!" dedi.

Nenesi, "Sen ablasın," dedi. "Utanmıyor musun?"

Cavit, "Yoğurt çalmış ayran yapıyordu. Ayıp değil mi, dedim. Sövdü kovaladı! Ben de kaçtım!"

Abla öfkeden çıldıracaktı. Hiç, hiç böyle şey olmamıştı oysa. Boyun damarını şişire şişire bağırdı:

"Ay yalancıya bakın. Ulan ne zaman oldu bunlar? Ben mi yoğurt çaldım?"

Dedesiyle nenesinin arkasındaki kardeşinin üstüne yürüdü. Tuttular. Cavit sivri çenesiyle sinir sinir gülerek, elinde kuş lastiği, alaçıktan fırlayıp kaçtı. Sonra hemencecik unutuverdi ablasını filan. Hendeğe yollandı. Akşam dedesigil kafaları çekeceklerdi nasıl olsa, bir iki kuş vursa da kebap ettirse anasına, hiç haberleri yokken götürüp önlerine koyuverse!

Alaçıklarının önünden geçerken küçük kardeşini hatırlamadı bile. Oysa annesi tarlaya giderken küçüğü onlara emanet etmişti.

Yer yer büzülmüş ufak cibinliğin altında zorlukla nefes alıp verirken göğsü hızlı hızlı inip kalkıyor, boyuna terliyordu. Birinde sıcaktan bunalarak bir yandan bir yana döndü. Ayağı cibinliğin sıkışık ucunu, sıkıştığı yatağın altından çıkardı. Yüzükoyun kapanmıştı. Ucu açılmıştı cibinliğin. Açık yerden önce bir, sonra iki kocaman sivrisinek dalıverdi. Çocuğun kıvır kıvır, ipek çilesi kadar yumuşak saçlı başı çevresinde bir iki dolandılar vınıltılarla. Sonra ilkin biri ensesine kondu. Konduğu yer ter içindeydi, terütazeydi. İğnesiyle kontrol etti adeta. Bir iki deneme. Sonra terli yumuşak ete batırıverdi iğneyi. Çocuk hafif bir titreme ile sırtüstü döndü. Kaçan sinek cibinliğin içinde hazla, iştahla bir iki dolandı. Bu sefer ötekiler, ikisi birden yavrunun yanağına kondular. Terli, yumuşacık bir yanak. Onlar da bir önceki gibi batırdılar iğnelerini. Çocuğun yumuk eli, iğnelenen yeri sert sert kaşırken, gözler açıldı. Bulanık bir aydınlık. Tekrar yumuldu. Gene sinekler. Bu kez de üçü üç yandan... Cibinliğin altından çıktı. Çevresine uykulu uykulu bakındı. Kimseler yoktu. Annesini arandı en çok. Yüzü ağlayacak gibi oldu, sonra birden hiç beklemediği bir şey... Alaçığın kapısı yanında duran yoğurt çanağının yanında bir kımıltı.

Esmer, kaypak bir kımıltı. Çocuk safi dikkat kesilerek emekledi çanağa doğru, durdu. Nereden bilecekti o esmer, kaypak kımıltının yılan olduğunu? Bilse bile. Neydi yılan? Yaklaşırsa yanına ne yapardı? Nasıl sokardı? Sokunca ne olurdu? Ayağa kalksa, esmer kaypak kımıltının kaçacağını kimden öğrenmişti? Ne biliyordu bunu? Kalkmadı ayağa. Emekleyerek az daha sokuldu. Çanaktaki yoğurda başını daldırmış içen hayvanda bir kuşku. Antenleri vardı da işaret mi almıştı? Döndü, yoğurt bulaşıkları içindeki başını çevirdi, ufacık, boncuk boncuk gözleriyle buz gibi baktı: Bir çocuk! Yılan ne biliyordu çocuktan zarar gelmeyeceğini? Aldırmadı. Yoğurttu önündeki, her zaman eline geçmeyen. Tekrardan yemeye koyuldu...

Çocuk yaklaşıyordu ağır ağır. Tam yanına geldiği halde kaçmadı yılan. Çocuk yumruk salladı.

"Hadi! Mamma!"

Yılan yer değiştirdi sadece. Yoğurdu çok lezzetli bulmuş olacaktı. Yazının yüzünde, bundan daha tatlısını...

Başını tekrardan daldırdı. Çocuk sinirlenerek yeniden salladı yumruğunu.

"Hadi, mamma, hadi, git!"

Esmer, pırıl pırıl kımıltı boncuk gözleriyle soğuk soğuk bakıp öyle bir tısladı ki, çocuk korktu. Gücünün yettiğince bağırdı:

"Anneee!"

Yılan bir tehlike sezmişçesine başını kaldırdı. Kaçacak olduysa da, 'Anne'den karşılık gelmeyince, yeniden daldırdı başını çanağa. Çocuk tekrarladı:

"Anneee!"

Yılan gene dinledi. Bu kez sinirli bir ses, büyük birinin sesi.

"Uyandın mı anam? Uyandın mı?"

"Abba, mamma!"

İşin şakası olmadığını anlamıştı yılan. Alaçığın içine doğru aktı gitti. Abla içeri girmişti, kardeşini kucağına aldı.

"Canım canım, nasıl da terlemiş..."

Çocuk yarım yarım konuşmasıyla bir şeyler anlatmak istiyor, anlatamayınca da sinirleniyordu.

"Mamma, kaka, buuu... Mamma!"

Abla, kardeşinin parmağıyla işaret ettiği yere baktı, ayranlaşmış yoğurt çanağını gördü. Sahi, yoğurdu ayran yapmış, Cavit'in yüzünden içememişti. Kucağında kardeşi, eğildi, yoğurt çanağını yerden aldı:

"Peki peki, iç bakalım hadi!"

Çocuğun derdi o değildi, içmek istese bile, anlatmak istediği başkaydı. Başkaydı ama anlamıyordu ki ablası. Çocuğun boyuna "Mamma, kaka, buuu..." deyişlerinin sonu gelmiyordu.

"Eee," dedi. "Sus bakalım hadi!"

Çocuk ağlamaklı, ablasına dargın dargın baktıktan sonra çaresiz, ayranı yudumladı. Bir yudum, iki yudum... Kabı itti ağzıyla. Ablanın canına minnet, arta kalanı dikti tepesine. Kabı bir kenara atıp çıktı alaçıktan. Kucağında kardeşi. Annesi, babası, emmisi, pis halası, öteki. Ötekini kime benzettiğini yeni baştan düşündü, bulamadı gene. Önüne düşen bir tutam saçını başının bir hareketiyle geriye atışı, gülüşü, sarı sarı parlayan altın dişi... Birden Cavit'e gözü takıldı. Taa hendeklerin orda, elinde Ünal Ağabey'in getirdiği kuş lastiği, kuş avlamaya çalışıyordu. Pis yalancı. Dedesine "Yoğurt çaldı!" diye yalan atmıştı. Dedesine rakı, sardalya balığı, Cavit'e kuş lastiği, fakat kendisine? Hiç. Pis halasına da bir şey getirseydi hiç sevmeyecekti ama, getirmemişti. Konuşurken hep gülüyor, sık sık halasına bakıyordu. Baksın. Bakmaynan ne çıkardı? Peki ama, annesiyle ne konuşuyorlardı ki üstlerine gidince huylanmıştı? Annesine ne oluyordu? Ondan saklamıştı da konuştuklarını. Saklasınlar...

Elinde olmadan Cavit'in avlanmaya çalıştığı hendeğe gitmişti. Kucağında kardeşi. Cavit'in avlandığı hendeğe vardığından habersiz ya da gördüğü halde farkında değil. Cavit birden dönüp de ablasını yanı başında görünce, o sıra nişan almaya çalıştığı tibiliden vazgeçti. Lastiğini gururla gösterdi:

"Baak!"

Abla, halasıyla annesinin gizli gizli konuştuklarını, ondan sakladıkları şeyi unutarak, "Ne olmuş?" dedi.

"Enişte getirdi!"

Ayşe çok ayıp bir şey işitmiş gibi elini ağzına götürdü.

"Enişten mi? Hiii... Ne ayıp. Halam duymasın!"

"Duyarsa duysun kız!"

"Terbiyesiz."

"Sensin!"

"Dur sen, seni söylemezsem!"

Cavit omuz silkti, sonra ta ilerdeki kocaman keseğin üzerine konan esmer, oynak, bıcır bıcır bir kuşu gözüne kestirerek ablasından uzaklaştı. Sine sine ilerliyordu. Arada duruyor, diz çöküyor, nişan alıyor, lastiği tam kullanacakken, kuş kalkıyor, bir iki kanat çırpışıyla on metre ötedeki bir başka keseğe yer değiştiriyordu.

Peki ama bu oğlan bir şey mi biliyordu da 'enişte' demişti? Biliyordu herhalde. Söylemezdi ki. Annesine sorsa? O da halasından yana olmasa, halası azarladığı sırada arka çıkardı. Halası, annesi, nenesi... Herkes ona karşıydı. Ünal Ağabey bile. Oysa nasıl beğeniyordu onu. Alnına düşen bir tutam saçını başının bir hareketiyle geri atışı, gülünce sarı sarı parlayan altın dişi. İlle bu. Bu altın dişle Cenap Öğretmen'e benziyordu. A sahi... Kaç vakittir düşünüp düşünüp de bulamadığı. Beşinci sınıfın öğretmeni. Kurtuluş Bayramı'yla öteki bayramlarda sert sert komut veren. Bütünlemesini verirse beşe geçecek, beşe geçince o da geçen yılki beşin öğrencileri gibi, Kurtuluş Bayramı'nda melek olur, ipekli beyaz entariler, tüller içinde, kocaman tekerlekli, çiçekler ve defne yapraklarıyla donatılmış arabalara biner...

"Ayşeee Ayşe!"

Döndü: Nenesi alaçıklarının yanından sesleniyordu.

"Buyur nene!"

"Gel buraya!"

Kucağında kardeşi, ter içinde, nenesinin yolunu tuttu. Cavit'in 'eniştem' demesi. Sahi, enişteleri olsa... Ama hayır, o pis halaya göre değil o. Pis halası, evet pis, pis işte!

Nenesi alaçığın yanında üç iri çakıl taşının üzerine yerleştirdiği kapkara sacın altına doldurduğu çalı çırpıyı ateşlerken, "Bırak o çocuğu da yardım et bana yavrum," dedi.

Ayşe kardeşini yere bıraktı. Ateşlenen çalı çırpı birden kibrit gibi parladı. Kupkuru çalılar alev alev yanıyorlardı, harıltıyla. Ortalığın dehşetli sıcağına çalı çırpının sıcağı karışmış, hava dayanılmazlaşmıştı. Nene aldırmıyordu. Oklavayla yuvarlak yuvarlak açılıp inceltilmiş hamur yufkalarından birini aldı, kızgın sacın üstüne koydu. Koymasıyla beraber ince, sigara kâğıdı kadar ince hamur yer yer kabardı. Nene evraaç denilen kılıç gibi yassı tahtayla sık sık ters yüz etmese, yufka ekmek yanacaktı. Ortalığa mis gibi ekmek kokusu yayılmıştı. Alnı önce bulgur bulgur terleyen neneden şimdi su gibi ter akıyordu. Torununa çıkıştı:

"Öküz gibi bakacağına silsene terimi. Niye çağırdım seni buraya?"

Ayşe davrandı. Nenesinin belindeki kuşağa sokulu kirli bez parçasını çekip aldı, tulum gibi yer yer sarkmış yüzünü sildi, içerlemişti gene. 'Öküz gibi bakacağına'ymış. Beni buraya niçin çağırdığını ne bileyim?

Nenesinin gözaltından baktığını görmüyordu. Bu kızı seviyordu nene. Cavit pek dik kafalıydı ama bu, uslu. "Allah talihini açık etsin!" Hooş, o zamana kadar... Oğulları ısmarıççı dükkânını açar da işlerini yoluna kor, güm güm gümüleyen konağa yerleşirlerse... Bu değil, Zeliha'ydı onu düşündüren. Zeliha o zamana kadar akıllı uslu otururşa...

Döndü, tarlaya, pamuk toplayanlara baktı. Ünal gözüne çarpmıştı ilkin, yanında Zeliha. Kaşları çatıldı. Bir şeyler konuşuyorlar gibi geldi. Elinde olmayarak mırıldandı:

"O ne? Ne konuşuyorlar onlar?"

Ayşe de bakışlarını hemen o yana çevirmişti:

"Kim nene?"

"Halanla o oğlan..."

Aklına gelivereni atıverdi: "Terbiyesiz Cavit ona enişte diyor!"

Torununa dikkatle baktı: "Enişte mi diyor? Bu da nerden çıktı?"

"Bilmem. Demin öyle söyledi."

Löp löp kadın başını iki yana salladı, lahavle çeker gibi. Mimiyle noktasıyla çocukların ağzına düşmüştü demek. Demek her şey olup bitmiş, millet kendi kendine gelin güvey olmuştu? Kocası da. O da Aladağ'dan serindi. Bes küçük oğlu. Büyük zaten karışmazdı böyle şeylere. İyi ama... Aması ne? O da bir oğulları sayılsa, üstelik gözü açık, cin gibi. Sulu dereye götürüp de susuz getirenlerden. Şeytanın pabucunu ters giydirir... Öğlenin bu sarı sıcağında üşenmeden kalk, rakı makı al, kan tere bata çıka tozlu yolları tepele, gel... Eşşek olmalıydı ki anlamasın. Zeliha için geldiği meydandaydı. Topal istediği kadar o değilden gelsin*. Kaçın kurasıydı o. Birine şöyle bir bakmasın. Bir baktı mı, yeter...

Gök uzak uzak gürleyince aklındakiler silindi. Başını kaldırdı, bulut aradı açık mavi gökte. Yoktu. Yoktu ama nerde gürlemişti gök?

Tarladakiler de duymuşlardı gök gürültüsünü. Bir an işi bırakıp doğrularak anaları gibi bulut aradılar. Gök tertemizdi, görünürde mendil kadar olsun bulut yoktu.

Ünal, "Demedim miydi?" dedi. "Köydeki adamın dediği çıkacak!"

Zeliha sert sert bakan küçük ağasının bakışıyla karşılaşmasa, Ünal'ın yüzünü doya doya seyredecekti. Olmadı. Ne pis insandı şu. Ağa olduysa Allah olmadı ya! Ne vardı korkacak! Niye çekiniyordu? Önünde babası, anası, büyük ağası vardı...

Büyük oğul, "Yağmur yağarsa yandık," dedi.

Küçük sinirli sinirli, "Dizanteri olur, geberir gideriz!"

---

* Üstüne kondurmasın.

Ünal güldü. "Destur yahu... Ölüme çok var daha enişte!"

'Enişte' sözüne içerleyen küçük oğul az kalsın parlayacaktı, tuttu kendini. Bu oğlanla eninde sonunda kapışmazlarsa çok iyiydi. Lakin o... Pişkin mi pişkin, gülüyor, söylüyordu:

"Gece biz kafaları çekerken bastırmalı ki, sıçana dönmeliyiz. Size bir şey söyleyeyim mi? Bugün akşama kadar güneşte iyice kuruduk. Siz zaten sabahtan beri, köseleye döndünüz. İyi bir yağmur... Ha?"

"Ağzını hayra aç," dedi Zeliha.

"Sen istemiyor musun?"

Küçük ağasının aksi bakışına toslayarak başını eğerken mırıldandı: "İstenir mi?"

Allah kahretsin, kahretsindi şu aksi oğlanı. En iyisi yengesinin dediği. Açsın kocasına, kocası da küçük ağasına usulüyle... Ödü kopuyordu çocuğu tersleyiverecek diye...

Doğruldu, beyaz başörtüsünü çenesinin altında çözüp yeniden bağladı. Bu işi yaparken yanındaki Ünal'la göz göze geliverdiler. Delikanlı, genç kızı çıldırtan o sarı altın dişiyle gülüverdi:

"Ne o? Susadın mı?"

Zeliha küçük ağasını kollayıp işine daldığını görünce, cilveli biçimde gözlerini yumdu, açtı. Ünal'ın çok hoşuna gitmişti bu. Ayıp olmasa ya da küçük ağası dan dun etmese, etmeyeceğini bilse...

"Şimdi!"

Sordu: "Eeey millet! Susadık değil mi?"

Susuzluktan kavruluyorlardı.

Büyük oğul, "Soruyor musun?" dedi.

Küçük hırsından ses çıkarmadı. Ünal için hava hoştu. Parmağıyla alnının terini silip 'kaynanası'nın yufka ekmeği pişirmekte olduğu yana hızla gitti. Kadın güneşle ateşin karşısında şırıl şırıl terliyordu. 'Damat' ağız kalabalığıyla sokuldu:

"Vay anneciğim? Ne yapıyorsun? Ekmek mi? Bazlama da ya-

pacan mı? Oh be. Ekmek kokusu; öyle severim ki... Akşama iyiyiz desene!"

Kadının karşılık vermesine kalmadı, alaçıktan çıkan Topal karşıladı:

"Bak hele bak, oğluma bak be... Bu gece bildiğin gibi değiliz. Şahız bu gece şah!"

Terli terli dönen kadın, "Senin şah olmadığın gün var mı?" dedi.

"Yok, hemi de olmayacak bundan sonra!"

"İnşallah..."

Ünal yanına sokuldu, göz kırptı: "Ben senin yerine dünya kadar kütlü topladım. Güneş usul usul devriliyor. Salata malata hazır olmalı, biçimli çekmeliyiz kafaları."

"Bak hele bak!" dedi Topal.

Lakin havanın gürlemesi...

Ana başını salladı: "Bir yağarsa..."

"Yağarsa sonu ölüm değil ya anneciğim. Sağlık olsun be. Öyle değil mi babacığım? Siz şimdi yağmuru bırakın da, millet susuzluktan kırılıyor!"

Deminden beri gözlerini yüzünden ayırmamacasına, hayranlıkla bakmakta olan Ayşe'ye döndü.

"Sen bari düşün Ayşeciğim!"

Ayşe tokat yemiş gibi sarsıldı. 'Ayşeciğim' mi? Önce şaşkın, sonra sevinçten çalkalanarak fırladı, alaçığa kurşun gibi girdi. Ayşeciğim demişti, Ayşeciğim!

Çinko tasla bakır güğümü kaptı, dışarı çıkarken kapıda karşılaştı. Hep o öğretmen, Cenap Öğretmen'i hatırlatan bakışı, saçını arkaya atışı, altın dişini sarı sarı göstererek gülüşü.

Dayanamadı. "Siz kime benziyorsunuz bilin bakim!"

Önce ciddileşti, sonra gülmesi bütün yüzüne yayıldı, yumuşak yumuşak sordu:

"Kime?"

"Bilsenize..."

"Bilemem ki..."

"Cenap Öğretmen'e!"

"Kim o?"

"Bizim okulda, beşlerin öğretmeni..."

"Sen çok mu seversin onu?"

"Kimi?"

"Cenap Öğretmen'i?"

Utanarak başını önüne eğdi.

"Çok," dedi.

Çenesinden kaldırdı:

"Demek çok seviyorsun? Beni de onun kadar sevecek misin?"

Başı dönüyordu. Sevmek, hem de nasıl. Ah bilse, biliverse nasıl seveceğini. Elinden tasla güğümün ne zaman, nasıl alındığını, onun ne çabuk güğümle uzaklaştığını duymadı bile. Başını kaldırıp baktığı zaman ta nerelere gitmişti. Ağlayacak gibi oldu. Bir yalnızlık, bir boşalma. Ne diye gitmişti sanki? Niçin 'Seveceğim, tabii seveceğim, vallahi billahi seveceğim...' dememişti?

"Gel buraya!"

Nenesi gene. Gitti.

"Kızım senin aklından zorun mu var?"

"Neye nene?"

"Bir de soruyor? Şu yüzümün terine bak!"

İstemeye istemeye deminki bezi aldı, nenesinin terini sildi. Aklı onda. Tabii sevecek. Halasının inadına. Halası duysa... Duysa deli olur. Olursa olsun. Cenap Öğretmen'den de güzel işte. Tabii güzel, tabii tabii...

"Sil!"

Sildi, bakmadan yüzüne. Halası ne bilecek, 'Beni de onun kadar sevecek misin?' dediğini. Söylemez ki. Niye söylesin? İkisinin arasında bir şey... İkisinin, elbette ikisinin, tabii. A, kime ne? 'Beni de onun gibi sevecek misin?' demedi mi? Boyu mu küçük? Hiç de bile. Gelecek ay on bire girecek. Halası? On altı yaşında. Ne, beş yaş çok çok. Beş yaştan ne çıkar? Yüksek topuklu giyse,

halası gibi. Giyer. Annem annem, bana yüksek topuklu ayakkabı al der. Babası mı? Babası bir şey demez. Dese bile 'Canım babacığım' derim, 'Bizim okuldaki Rana gibi, ben de yüksek topuklu istiyorum!' Hiçbir şey demez babası. Peki, der. Alırlar: Giyer. O zaman halası kadar olmasa biler boyu, gene de... Şu pis Cavit. Ona söylemeyeceğim, 'Beni de onun kadar sevecek misin?' dediğini. Bir duysa, yılan gibi çocuk. Hemen annesine, arkadan babasına, nenesi, dedesi, emmisi... En iyisi duyurmamak. Duysa bile inanmaz ki. Aptal. Yoğurt çaldı da ayran yaparken, dedi, edepsiz. O duysa! Duysa ayıplar herhalde. Pis Cavit bilse, hemen yetiştirir ayranı, Çaldım mı? Niye çalacak mışım?

"Silsene kız."

18

Yukarda kırık ay, kül rengi kalabalık bulutların içinde harmanlanmıştı. En küçük bir esinti yoktu. Boğucu bir sıcak kaplamıştı ovayı. Pus gibi. Sivrisinekler belki de her geceden çok, aç kurtlar gibi çökmüşlerdi alaçıklara. Topal'ların alaçık kapısı üzerindeki sopaya geçirili küçük gemici fenerinin çevresinde dolanan pervaneler her geceden çoktu. Kendilerini fenerin ölgün, sarı ışığına çılgıncasına atıyor, fenerin sıcak, kalın camına toslayıp geriliyorlardı.

Kocaman, uyuz bir köpek nerdense çıktı. Küçük gemici fenerinin sarı sarı aydınlattığı alaçıkların önündeki dağınık sofrayı görünce şaşkınlıkla durdu ilkin. Nasıl olurdu? Sofra, üzerinde ekmek parçaları, bulaşık kaplar, birer kenara yuvalanmış boş sardalya kutuları, peynir parçaları... Nasıl olurdu?

Usul usul yürüdü, durdu, gene çevreyi titizlikle kolladı. İnanamıyordu. Olacak şey değildi. Kurulu sofra, bulaşık kaplar, ekmek parçaları... Birden sivrisineklerin saldırısına uğramışçasına oldu-

ğu yere çöktü, dişleriyle sert sert kaşındı, kalktı. Sırası mıydı? Sivrisinek, kene pire... Sırası mıydı yani?

Bir an zifirli kapların kokusuyla sarhoş oldu adeta. Birbirine geçik böğürlerinde sinirli bir titreme, ıslak, kımıl kımıl burnuyla sokuldu. Yemek artıkları içindeki bulaşık kapları yaladı yaladı yaladı. Yaladıkça açlığı şahlanıyor, şahlandıkça yalıyordu. Derken şehvetli bir mırıltı, sonra inilti... Kaplardan birini ön ayakları arasına alıyor oynuyor, sonra onu bırakıp bir başkasını, daha sonra bir başkasını. Ne yapsa boş. Ekmekleri yedi yuttu, sıra boş sardalya kutularına gelmişti. Gelmişti ama, boş kutuların bakır sahanlara değmesi ortalıkta tıngırtı yaratıyordu. Dalmıştı. Birinin gelmesi, gelivermesi, elindeki sopa ya da taşla canını yakması...

Dişi bir köpeğin yavrusuyla oynarken duyduğu hazzın mırıltısı içinde coşmuştu ki, Topal Eskici'nin karısı sivrisineklerden huylanarak alaçıktaki yatağında kaşınmaya başladı. Hart hart kaşınıyor, sineklerin ısırdığı yerleri tırnaklarıyla kanatıyordu. Birden dışarıda bir köpeğin bulaşık kaplarla oynadığının farkına vararak yataktan kalktı, alaçığın kapısına geldi. Kocaman, uyuz bir köpek bulaşıkları birbirine katıyordu. Sivrisinek, uyku, mundar köpeğin iliştiği kaplar... Bir sopa kapıp fırladı. Kocaman köpek, ondan beklenmeyen bir çeviklikle ovanın karanlıklarına daldı gitti.

Sivrisinekler, uyku, mundar köpeğin iliştiği kaplar...

Açılmıştı çenesi. "Allah kahretsin böyle gelini, Allah kahretsin!"

Köpeğin mundar ettiği kapları, ekmek ufaklarını, çatalları kaşıkları toplarken susmak bilmiyordu:

"... Ulan eşşek sıpası, kocan, kayınbaban, misafir oturmuş içiyorlardı, sen de oturuyordun yanlarında. Ne halt etmeye cehennem olur gidersin de sofrayı yüzüstü bırakırsın? Ben bu yazının yüzünde itin mundar ettiği kabı kacağı nasıl kırklarım?"

Aklına kızı geldi. Akşam onu da oturur bırakmıştı yengesiyle birlikte!

Kapları filan unutarak alaçıklarına şüpheyle girdi, kızının ya-

tağına baktı. İçerisi alacakaranlık olduğundan göremedi. İyice sokuldu, yatağı eliyle yokladı, yüreği ağzına gelerek, ateşe dokunmuşçasına kalktı, alaçığın önüne heyecanla çıktı. Bir süre elleri belinde, çevreye sinirli sinirli baktı. Harmanlanmış ay, sivrisinekler yüklü sıcak, köpeğin mundar ettiği kap kacak... Nerdeydi bu kız? Gecenin bu vaktinde nereye giderdi? Gitti, ne halt ediyordu? Onunla mı? Ya başına bir çorap ördürürse?

İş işten geçmiş, her şey mahvolmuşçasına olduğu yerde çömeldi, başını avuçlarının içine aldı. Bu ne kızgınlıktı? Ana, baba, çifte çifte kardaşlar... Kime çekmişti bu? Tam zamanıydı, biliyordu ama, gene de... En biri küçük, sezse... Seziverse...

Çömeldiği yerde doğruldu, uzaklara, ta uzaklara baktı. Ya şu sıra babası, küçük ağası uyansa da işin farkına varsalar? Ya oğlanla bıçak bıçağa gelseler? Deliydi, mücerret deliydi, aklından zoru vardı bu kızın.

Birden aklına küçük gemici feneri geldi. Onu asılı olduğu yerden alsa bir başka yere assa ya da söndürse, deli kız farkına varıp döner gelir miydi acaba? Aklına yattı, feneri önce kıstı, sonra camını kaldırıp üfledi. Ortalık büsbütün kararmadıysa da, kalabalık bulutların perdelediği ayın kül rengi ışığı ovanın puslu sıcağını artırdı sanki.

Zeliha, kaç vakittir gözüyle kontrol edip durduğu küçük gemici fenerinin önce kısılıp sonra da söndürüldüğünün farkına varınca telaşlandı.

"Ben gidiyorum!"

Ünal anlamamıştı ilkin. Kolları arasındaki kızı kolay kolay bırakmak niyetinde değildi.

"Niye? Ne var?"

"Fener, fenere bak!"

Ünal döndü, baktı:

"Kim acaba?"

Zeliha ayağa fırlamıştı bile.

"Kim olursa olsun. Hadi bana müsaade!"

Ünal bu gece de kaçırmanın yarım kalmışlığıyla bir küfür mırıldanarak cebinden sigara paketiyle kibritini çıkardı. Sonra vazgeçti. Bomboş, fin fin karanlıklarda kibrit çakmak hiç de uygun değildi. Gözleri hızla uzaklaşan kızın beyaz gölgesinde, sigara paketiyle kibriti yeniden cebine itti.

Zeliha beyaz bir gölge gibi bir zaman gitti, sonra oturdu, tarlada sindi. Sine sine yürüdü bir süre. Pamukların arasında sinerek yürümek zor değilse bile, rahatsızlık veriyordu. Boy atmış pamukların kozalakları, çörü çöpü bacaklarına sürtünerek huylandırıyor, canını yakıyordu. En iyisi tarladan kıyıya çıkıp hendeğin içinden dolaşmaktı. Öyle yaptı. Hendekte iki kat, hızla ağasıgilin alaçığı hizasına gelince kafasında şimşek çaktı: Yengesini uyandırsa?

Tamam. Feneri önce kısan, sonra da söndüren babası, daha kötüsü küçük ağası ise, nerden geldiğini sorsa, yengemle oturuyorduk diyebilirdi.

Hızla büyük ağasıgilin alaçığına geldi. Kapıda bir süre durdu. İçeriyi görmeye çalıştı, göremedi. Hafif, çok hafif bir alaca içinde insan, yatak, cibinlik, çoluk çocuk adına karmakarışık bir bulanıklık. Girse mi, girmese mi? Hâlâ yüreği alabildiğine çarpıyordu. Girdi. Ağır ağır ilerledi. Makaralı horultudan ağasının yattığı yeri keşfederek gitti. Karısı yanında yatardı herhalde. Tamam. Sıcak ve sivrisineklerin vınıltılarla dolandığı ağır hava. Ağasının yanında yatan karartıya iyice eğildi. Yengesi. Omuzunu dürttü, ikinci dürtüşte kadın heyecanla sıçrayıp oturdu:

"Kim o?"

"Susss!"

Ağası homurdanarak bir yandan bir yana döndü. Yenge anlamıştı. Kocasının yanından usullacık kalktı, dışarı çıktılar.

"Hayrola?"

"Hendeğe gittiydim ya?"

"Ee?"

"Bir baktım fener kısıldı, sonra söndü."

"Sahii?"

"Gözüm çıksın ki..."

"Kim?"

"Bilmiyorum. Küçük ağamsa diye buraya geldim. Seninle oturuyor olalım bari. Sorarlarsa, benim yanımdaydı de, e mi?

Yenge esnerken başını salladı.

"Hadi ben gidiyorum, yat sen de."

Hızla ayrılıp kendi alaçıklarına gitti. Anası, alaçığın öbür yanında sinirli sinirli dikiliyordu. Kızını yerden biter gibi görüverince ürktü, ama kendini çabuk topladı:

"Nerden bu geliş kız?"

Kayıtsızca, "Yengemin ordan," dedi.

Ana her şeyi düşünmüştü de bunu düşünmemişti. Olabilirdi. Olabilirdi ya, gene de anlamlı anlamlı sordu:

"Yengenin yanında ne işin var bu saatte?"

Kızdı: "Yalan söylüyorum, dostumla beraberdim!"

Ana yüz göz olmak istemiyordu:

"Tuh," dedi. "Fahişe!"

"Ağzını bozup durma çok. Sıcak, sinek... Ne yapalım? Oturuyorduk..."

"Sofrayı niye kaldırmadınız?"

"Sen yatmıştın, babam mabam içiyorlardı..."

"O oğlan defolup gitti mi?

Canı sıkıldıysa da bozmadı: "Ne bileyim ben?"

"O kaplar kırklanmadan kullanılmaz..."

"Niye?"

"İt bulaştı."

Zeliha ucuz atlatmanın sevinciyle, alaçığa girdi. Yatağına devrildi. Kalbi hâlâ çarpıp duruyordu. Fener mener... Ne diye bırakıp gelmişti sanki? İsterse küçük ağası olsun. Heye, orda onunlaydım dese ne lazım gelirdi? Çocuk her şeye razıydı. İsteyim diyordu, yok. Kaç bana diyordu, yok. Gerçekten de, dediği kadar vardı, çok korkaktı. Korkacak hiçbir şey yoktu oysa. Nasıl olsa birine verilmeyecek miydi? Ha bu olmuş, ha da başkası. Her şey bununla yaptı-

ğı gibi başlayacak, bunun yapabileceği kadarla son bulacaktı. Sonra? Sonrası gebelik, çoluk çocuk, yurt yuva.

Alacakaranlık boşlukta çıplak ayaklarıyla kollarını boyuna sallayarak sivrisinekleri kovuyordu sözde. Sivrisineklerse avuç avuçtu. Vınıltılarla inip kalkıyor, şurasını burasını yakarcasına dağlıyorlardı.

Hendeğin içinde kucağına oturtmuştu. Elini koltuk altından sokmuş, göğsünü kuvvetle tutup kendine çektikten sonra dudağını dudağına yapıştırmıştı. Sıcacıktı dudakları. Dili, dişleri... Olursa bu, olmazsa başkasını istemiyordu. Değil küçük ağası, anası babası razı gelmesinlerdi isterse!

Sinekler, sivrisinekler...

Razı gelmeseler de hepsini çiğneyip ardına düşse... Basıp gitseler şehre. Şehirde ne iş olsa tutarım demişti. Elinden her bir zanaat gelirdi madem... Bir zamanlar ağasının çalıştığı fabrikalardan birine girse, fabrikanın bulunduğu mahalledeki kiralık odalardan birine yerleşseler, ağasıgil gibi, tıpkı ağasıyla yengesi gibi. Gerekirse o da çalışırdı. Yengesi nasıl çalışmıştı! Birlikte işe gider gelirler, fabrika kantininde yemeklerini yerler, paydoslarda birlikte çıkarlardı. Yatmadan yatmaya gelirlerdi eve. Ne bulaşık ne tahta... Ama hayır, bulaşık olmasa bile çamaşır tahta derdi... Olsun. Haftada bir çamaşır yıkar, tahta silerdi. Sırt sırta verdiler mi, ikisinin kazancı... Bugün, babasının evinden çok daha rahat ederdi o zaman. Varsın babasıyla anası, sırt sırta verip ısmarıççılığa işi döken oğullarının güm güm gümüleyen konaklarında diledikleri gibi...

Vınıltıyla gelen bir sivrisineğin gerdanını yakması!

Hırsla doğruldu sırtüstü yattığı yerde. Allah kahretsindi pamuk toplamayı da, yazının yüzünü de. Sinekler, canavar gibi sinekler. Bir an düşünmesine olsun fırsat vermiyorlardı. En iyisi, bütün bunları açıp, "Al beni, beraber gidelim şehre!" demekti. Dediklerini yapsalar da tutsalar şehrin yolunu. Ne olurdu? Yaşı mı küçük? Küçük olsun. Onu hapse mi atarlardı?

Ürktü. Hapse atarlarsa kim bakardı? Yemeğini kim götürür, kirlenen çamaşırlarını kim yıkardı? Yaşı küçük diye hükümet anasına babasına teslim eder, anası babası da... İlle de küçük ağası! Değil hapishaneye yiyecek göndertmek, kapıdan dışarı bırakmazlardı. Ne lanetti şu küçük ağası! Belki de şehre, artlarına düşer gelirdi. Gelir, onunla kavga eder, çeker bıçağını ya da kunduracı falçatasını... En iyisi her şeyi inceden inceye...

Gene bir sineğin yakması... Yanan yeri kanatıncaya kadar kaşıdıktan sonra yatağında oturdu. Şehirde eyleşmek niyeydi? Madem elinden şoförlük geliyordu, bulurdu şoförlük üstüne bir iş, basar giderlerdi uzak uzak. Dünya büyüktü, Allah büyüktü. Giderler, bir başka büyük şehrin herhangi bir kenar mahallesinin kiralık bir odasına yerleşirler. İsterse bırakır şoförlüğü, gittikleri şehrin fabrikalarından birinde birlikte çalışırlar. Babası, anası, ille de küçük ağası nerden bilecekler gittikleri yeri?

Harmanlanmış ayın ortalığa vuran hafif alacasında gözleri sevinçle parladı. Aklına yatmıştı, bu daha iyiydi. Biliyordu, nikâhsız yaşayınca çocukları olsa piç düşerdi, biliyordu ama, ne lüzum vardı çocuğa? İki yıl. İki yıl sonra nikâhları kıyılabilirdi, o zaman istediği kadar çocuk doğururdu ona.

Uykuya ne zaman geçti, sabah ne zaman oldu?

"Zalha, kız, Zalha!"

Anası. Babası yatağında oturmuş kahve içiyordu. Büyük ağasıyla, küçük ağası da yanlarındaydı. İlle o. Yüzünü görmek gelmiyordu içinden. Bir surat, bir tavır, bir zavur...

O gün, o gece, ertesi gün, ertesi gece hep bunu indirip kaldırdılar: Ünal bir şoförlük ya da şoför yardımcılığı bulacak, onu bir gece yolda bekleyecek. Milleti uyuttuktan sonra birkaç parça çamaşırıyla gelecekti. Atlayacaklardı kamyon ya da taksiye, ver elini gurbet elleri!

Ünal, "Sen heye de, üst yanını bana bırak!" diyordu. "Benim elimden uçan da kurtulmaz kaçan da. Heye mi?"

Zeliha bir türlü 'Heye' diyemiyordu. Korkuyordu. Korkusu

kendinden çok onun içindi. Evdeki hesap çarşıya uymayabilir, yakalanırlar, hapse atarlar, hapse atılınca kim bakardı ona?

O gece, ay filan doğmamıştı, kalın bir bulut gerisinde yıldızlar perdelenmişti sanki. Arada kalın bulutların yırtığından kendini gösteren bir yıldız dünyaya göz kırpıyorsa da, kalın bulutlar, yağmur yüklü bulutlar...

Ünal her zamanki gibi hendekte, avuçları içine sakladığı sigarasını içerken, Zeliha'yı düşünüyordu. Günlerden beri ayağına gelip, iki gece önce de bir çılgınlık anında onun olan bu kıza, dehşetli bir yakınlık duymaya başlamıştı. Onun olmasa da, işi 'Bilmem ki?', 'Nasıl olur?' ya da 'Senin için korkuyorum. Seni hapse atarlarsa ya?'larla kaçınmakta devam etse, belki de günün birinde bıkıp usanır, başını alır giderdi. Ama şu son iki gündür, görünmez bağlarla öyle bir bağlanmıştı ki!

Avuçları içinde saklayarak duman aldığı sigarasını bitirdi sonunda. Hâlâ gelmemişti. Her gece bu vakitler çoktan gelmiş olurdu. Kucağına oturtur, gittikçe artan bir heyecanın solumaları arasında hendeğin kupkuru toprağına yuvarlanır, gecenin içinde kurşun gibi akan yarasalarla vınıltıları ortalığı tutan sivrisinekleri duymadan uzun uzun altüst olurlardı.

Tükenen sigarasını hendeğin toprağında söndürmeden önce yenisini yaktı. En son ve ondan önceki geceleri hatırlıyor, huyluluğu artıyordu. Gene geliverse, kendini kollarına atsa, birbirinin olsalardı, sonra da hendeğin içinde beyaz, titrek bir gölge gibi çekip gitmesini, karanlıklarda ağır ağır erimesini gözetlese!

Artık umudunu tam kesecekti ki, geldi. Hem de hendeğin içinden, sine sine.

"Vay! Hendeğin içinden ha?"

"Ne yapayım?"

"Gelmeyeceksin sanmıştım..."

"Gelmeyecektim, zorla geldim!"

Bileklerinden tutup kolları arasına aldı.

"Niye?"

"Görmüyor musun buz gibiyim!"

Gerçekten de, bilekleri buz gibiydi.

Dudaklarına uzandı, genç kız kaçındı:

"Yapma!"

"Niye?"

"Çatladı bütün, acıyor..."

Dehşetli bir ihtirasla kıvrandığı halde kendini tuttu, bıraktı buz gibi bileklerini.

"Sen sıtmasın Zeliha. Atebrin içmiyor musun?"

Elini isteksizlikle salladı. "İçsem bile..."

"Ee?"

"Kulağasma. Zaten ne kadarcıktı? Çoktan bitti."

"Bitti ha?"

Gök derinlerde gürlüyordu. Günlerden beri dolanan bir yağmurun belirtisi gök gürültüsü, şimşekler, ovaya bu yakınlarda dehşetli bir yağmurun boşanacağına habercilik ediyorlardı.

Ünal göklere, kalın, kül rengi, yer yer karanlık bulutlara sıkıntıyla baktı. Topal'ın, karısının, küçük oğulun, büyük oğulun, en küçük oğlunun sıtmadan yattıklarını biliyordu. Demek Zeliha da sonunda...

"Demek kinin, Atebrin kalmadı?"

Başını koluna dayamıştı genç kız.

"Kalmadı," dedi.

"Ateş de geliyor mu?"

"Hem de nasıl. Deli oluyorum."

"Başın?"

"Çatlayacak gibi ağrıyor..."

Acıyarak, "İstersen git yat," dedi.

Genç kız sevgilisinin ellerine sarıldı.

"Sözümüz söz değil mi? Beni alıp kaçacaksın buralardan değil mi?"

Onu kollarının arasına aldı, tatlı tatlı sıktı.

"Şüphen olmasın."

"Ya sıtmadan çirkinleşirsem?"

"Çirkinleş..."

"Nefret edersen ya benden?"

"Etmem."

"Günahıma girdin, beni bırakma olmaz mı?"

"Ben namussuz değilim, korkma!"

"Peki. İnanıyorum sana. Beni kor gidersen vallaha da billaha da kendimi ırmağa atarım, kanlım olursun. Vebalimden kurtulamazsın!"

"Çocuk. Sen benimsin, ben senin. Bizi bundan sonra ancak Allah ayırırsa ayırır..."

Ayrıldılar. Zeliha geldiği gibi gene hendeğin içinden ta büyük ağasıgilin alaçıkları hizasına gitti, alaçığın ardından, küçük bir tepe gibi toplanıp yığılmış pamuk kütlülerinin yanından hızla geçerken, ayağa kalkıveren beyaz, yuvar yuvar anasıyla karşılaştı.

"Seni kahpe seni, seni fallik seni. Bana her şeyi doğru, dosdoğru anlatacaksın. Söyle, nerden geliyorsun?"

Anası öyle kesindi ki, saklamanın faydası olmadığına inanan yanı ağır bastı. Zaten iş işten geçmişti, saklamanın faydası neydi?

"Onun yanından geliyorum!"

"Ünal'ın değil mi?"

Başını salladı.

Kadın, sıtmalı hasta kadın da kızı kadar halsizdi. Ne diyeceğini, ne türlü davranacağını bilmiyordu. Sıtmadan başı çatlayacak kadar ağrımasa, kolu kanadı tutsa belki saçlarını eline dolar, altına yıkar, ver ederdi yumruğu. Bütün bunları yapamayacağına aklı kesince başladı çöküp içini çeke çeke ağlamaya. Zeliha şaşırmıştı. Ya şimdi babası, küçük ağası duyar da çıkıp ne olduğunu sorarlarsa?

"Ana, anacığım hüs, Allahını seversen hüs!"

Kadın çömeldiği yerde başını avuçları arasına almış hıçkırıyor, ağzından tek söz çıkmıyordu. Neden sonra kekeledi:

"Vay, vay başıma gelenler vay. Vay ben kimin haltlarını karıştıracağım şimdi, vay? Gözün çıksın yazı, Allah belanı versin yazı yaban, bu haltlar da mı gelecekti başımıza? Arım namusum... O deli herif duyarsa, küçük oğlan duyarsa ben ne yaparım? Kız sende hiç mi akıl yok kız? Çifte kardaşın arasında bu ne cesaret kız? Kız seni de, onu da parça parça edeceklerini düşünmüyor musun kız?"

Yakınlarda kuvvetli bir şimşek çaktı, gök hızlı hızlı gürledi. Çakan şimşeğin mavi aydınlığında Zeliha'nın yüzü kireç gibiydi.

"Ana," dedi, "ana hüs, kurban olim ana hüs..."

"Neye yarar kızım, kurban olmak neye yarar? Ben senin için neler düşünüyordum yavrum. Yarın kardaşların sırt sırta verip ismarıççı dükkânımızı kuracaklar, güm güm gümüleyen konağımızın çırasını yakacaklardı. Ismarıççıların bacısı olacaktın, halli mallı konaklara gelin gidecektin..."

Birden ciddileşerek sordu: "Aranızda bi• olup bitti geçti mi kız?"

Zeliha utanarak başını eğdi ilkin, sonra bakışlarını şehrin bulunduğu ta uzaklara kaldırdı. Uzaklarda karanlığı titreten ışıklar çalındı gözlerine. Sanki bir yangın vardı da rüzgâr estikçe alevleri sallıyordu.

"Cevap versene kız!"

Gözlerini çok uzaklarda büyüyüp titreşen, alçalıp yükselen aydınlıktan ayırmadı:

"Amaan sen de be..."

Yuvar yuvar kadın anlamıştı, her şeyi anlamıştı:

"Amaan mı, amaan mı Zalha? Amaan ha? Demek her haltı işlediniz? Vay deli kafam benim, vay benim sersem kafam. Ben şimdi kimin boklarını yiyeceğim? Kocama, oğullarıma ne cevap vereceğim ben? Beni yatırsalar, kesseler yeri, kafamı iki taşın arasına koyup ezseler yeri. Zalha, ah Zalha neden yaptın bu işi? Deli misin sen kızım? Aklını mı kaçırdın?"

Kocası, oğlu, küçük oğlu ille de, gözlerinde canlanıyor, ikisi

iki yandan üstüne yürüyüp hesap soruyorlardı sanki. Sanki kocası her şeyi biliyordu da, "Kahpe!" diyordu, "bu kızı bu hâle getiren sensin! Bir kızın her halinden anası mesuldür. Sen kahpe olmasan kızının kahpeliğine göz yummazdın!"

Başını yeniden avuçları içine aldı, tekrardan hıçkırmaya başladı.

Zeliha'ysa taş kesilmişti sanki. Gözleri uzaklardaki ışıkta. Beyni donmuştu, donmuştu da işlemiyor, kafasından hiçbir şey geçmiyordu. Anasının hıçkırıkları, işlediği suçun büyüklüğünü yeni yeni anlatır olmuştu. Demek çok, çok büyük bir suçtu bu? Olabilir, nasıl olsa kaçıp gitmeyecekler mi? Bir büyük şehirde sırt sırta verip çalışmayacaklar mıydı?

Uzaklardaki ışıklar çok uzakları bir yangın alevi gibi sarmıştı. Gözleri orda, anasının dinmek bilmeyen hıçkırıklarını dinliyordu. Işık sarsıla sarsıla yaklaşıyor, derlenip toplanıyor gibiydi. Derlenip toplanıyor, bir an sanki bir çukura inip yittikten sonra, yeniden düze çıkıyor, sarsılıyordu. Yaklaşan bir şey, belki de bir kamyonun güçlü farlarıydı. Bunu bir süre sonra anladı. Yaklaşıp, titreşen yangın alevleri sanki ortadan ikiye bölünmüştü. Hem ikiye bölünen ışıklar, hem de derinden derine bir homurtu. Homurtu yaklaştı, yaklaştıkça büyüdü, ovayı doldurdu, sıtma ateşleri içinde kavrulanları uyandırdıktan sonra gün doğudaki tozlu yoldan geçip gittiler. Art arda üç taneydi, içlerinde insan mı vardı, zahire mi? Görünmüyordu. Günlerdir gelip geçiyordu kamyonlar, içleri erkek yüzlü kadınlar, çirkin çocuklarla sinirli erkekler yüklü kamyonlar geçiyor, tarlalar dolusu pamuğun mevsim yağmurlarından kurtarılabilmesi için tarlalara koşturuluyordu.

Ana, hıçkırıklar içinde doğrularak sordu:

"Peki, n'olacak bunun sonu?"

Zeliha omuz silkti.

"Bilmem."

"Nasıl bilmezsin kız? Kız nasıl bilmezsin anam bacım? Sen deli misin? Hangi akla hizmet ettin de yazının ne idüğü belirsiz baldı-

rı çıplağına... Söyle Zalha söyle kızım. Beni kahrımdan öldürmek mi istiyorsun? Söyle de bir çaresine bakalım yol yakınken!"

Zeliha korkmuyordu artık. Anası yumuşamıştı. Madem yumuşamıştı, onunla birlikti demek. Babasını, küçük ağasını yatıştırırdı.

"Söylesene kız!"

Gözlerini yere indirdi;

"Amaan sende de be."

"Amanı zamanı yok Zalha. Bu işi örtbas etmek lazım yavrum. Hiçbir şey konuşmadınız mı?"

Canını dişine takarak, "Konuştuk," dedi.

"Ne konuştunuz?"

"Beni alacak."

"Madem niyeti buydu, niye gelip adam adam istemedi?"

"Ne bileyim ben?"

"Ya kaçar giderse? Ya seni böyle yüzüstü bırakırsa?"

"Bırakmaz."

"Ne biliyorsun yavrum? El adamı. Çeker giderse nerden, kimden arar sorarız? Baban, kardaşın... Ah Zalha, ah yavrum. Kendini de beni de belaya soktun. Şimdi tutsam, babana açsam... Deli herif. Küçüğün kulağına giderse biliyorsun..."

Ağasının hiç sevmediği yüzünü hayalleyen Zeliha'nın kaşları çatıldı:

"Ne olur?"

"Ne mi olur? Allah sen gösterme ya Rabbi!"

"Gösterirse göstersin. Önümde babam var, anam var, büyük ağam var. O kendine baksın..."

Deminden beri sıtmadan üşüyüp duran kadını şimdi alev alev bir ateş sarmıştı. Demek kız her şeyi göze almıştı? Böyle zamanlarda üstüne düşmenin doğru olmayacağını biliyordu. Gençti, cahildi, aklı tepesinden yukardaydı. Üstüne varılırsa kaçabilir, kendini ırmağa mırmağa atabilirdi. Yelkenleri iyice indirerek:

"Hadi," dedi, "hadi gir yatağına yat da aklını başına al. Allah

vere de sözünde dursa. Sözünde durursa, ne yapalım? Kader, kısmet deriz. Ben öyle istemezdim, amma oldu. Kanı kanla yıkamazlar, suyla yıkarlar."

Kızını önüne kattı, alaçığa girdiler. Kocası inliyordu. Ateşler içinde, içeriye birilerinin girdiğini görünce:

"Su," dedi.

Zeliha, bakır tası doldurup götürdü. Topal yatağında hafifçe doğrularak suyu gurt gurt içti, tası geri verdi. Başı çatlayacak gibi ağrıyor, sıcak sıcak terliyordu. Bir ara inleyen bir sesle:

"Yanıyorum," dedi, "yanıyorum avrat. Ah şehirde olsaydık, ah buz olsaydı..."

Kadın da ateşler içinde kocasının yanına gitti, adamın sıcak sıcak terlemiş, yanan başını, terli saçlarını yokladı.

Topal, "Başım," dedi. "Başım çatlayacak!"

Kadın belindeki bezle kocasının alnını, yanaklarını, gerdanını silerken, "Benim? Benim ya?" dedi.

"Buradan sağ salim kurtulursak..."

"Kurtulursak bir horoz adağım olsun!"

Kocasının yanına uzandı. Uzak uzak gürleyen gök, sivrisinek vınıltıları, sıcak. Pus gibi bir sıcak tekmil ovayı kaplamıştı. Yağmur sıcağı. Ilık ılık, kan gibi, pus gibi bir sıcak. Bir yandan bütün bunlar, bir yandan kızın şu hâli. Oğlan helal süt emmiş olmalıydı da... Kızlarını yüzüstü bırakıp... Yüzüstü bırakıp çeker giderse! O zaman, o zaman kopardı kıyametin kazığı işte. Yarın nasıl olsa şehre varacaklar, evdeki hesap çarşıya uyacak, belki de uymayacak. İyi kötü bir isteyeni olursa, babası, kardaşları da verici olurlarsa... Ne yüzle 'Peki' diyecekti? Ömrü billah evde kalamazdı ya!

"Ana, su ana!"

Kızı, "Sen yat ana, ben veririm..." dedi.

Kalktı, bakır tası doldurup küçük ağasına götürdü. O da sıtmaydı. Onun başı da çatlıyordu sanki. Az önce bir üşüme, şimdi de tam tersi. Yanıyordu, alev alev yanıyordu. Bacısının elinden su dolu tası aldı, kana kana içti ama olmuyordu. Ilıktı su, kan gibi,

kandırmıyordu. Geri verdi bacısına. Zeliha aldı tası, götürdü, bakır güğümün ağzına ters çevirip koydu.

Yatağına dönerken anasını düşündü gene. Gülesi tuttu. Başını alıp savuşursaymış. Nasıl savuşur? O biçim insan mı? Onun korkusu, başka. Vermezlerse diye. Bilse ki verecekler, oynardı üstelik. Sizin ailenize girmek istiyorum, beni de bir oğulları saysınlar dememiş miydi? Sabaha kadar bu türlü düşünerek, sıcak ve sinekten fırsat bulup daldıkça da düşüncelerini düşünde sürdürerek sabahı etti. Gün, serin, taptaze gün ışıyınca kalktı. Babası, anası, küçük ağası serilmiş uyuyorlardı. Usullacık çıktı alaçıktan, büyük ağasıgilin yolunu tuttu. Yengesi uyanmıştı. En küçüğü kucağına almış, kollarında sallıyor, sıtmadan bütün gece uyumamış çocuğunu sabah serinliğinde uyutmaya çalışıyordu. Görümcesini görünce, kucağında çocuğu, yavaşça kalktı, dışarı çıktı.

Kızın gözlerinin içi gülüyordu.

Sordu: "Hayrola?"

Zeliha bir çırpıda her şeyi anlattı.

Gelin birden endişelenerek, "Aman Zeliha," dedi, "benim bütün bunları bildiğimi sakın duyurma annene!"

"Duyurur muyum?"

"Demek annen çok ağladı?"

"Çok ama, aldırma. Sonunda yumuşadı."

"Yumuşadı ha?"

"Yumuşadı."

"Madem yumuşadı, söyle ona, gelsin adam adam istesin!"

"Söyleyeceğim."

Yeni, yepyeni, taptaze gün, doğudaki dağlar ardından kavuniçi bir şafak halinde ovayı dolduruyordu. Akşamki bulutlardan da, sıcaktan, sivrisineklerden de, iz yoktu. Yoldan zahire yüklü kamyonlar, çift atlılar geçiyordu tozu dumana katarak. Topal, ardında avradı, az sonra da küçük oğul alaçıklarından çıktılar. Zeliha koştu. Etekleri zil çalıyordu. Sevinçten kabına sığamıyor, daha şimdiden kendini onun karısı sayıyordu. O sevinçle sordu:

"Nasıl oldun baba?"

Topal, içerlere çökmüş iri gözleriyle halsiz halsiz baktı.

"Nasıl olacam yavrum, bütün gece ateş, ter, üşüme..."

"Sen anne?"

Anne dargın dargın, "Ben de öyle," dedi.

Küçük ağasının hâlini sormak gelmiyordu içinden. O da zaten beklemiyordu bunu. Dargın gibi, soğuk bir hâli vardı.

Ana, "Onlarda ne var ne yok?" dedi.

Zeliha bunu sormaya vakit bulamamıştı ki yengesinden. Döndü. Büyük ağasıgilin alaçıklarından yana baktı. Bir şeyler yakıştırıp söylemeliydi.

En küçük yeğeninden ötürü, "Küçük bütün gece uyuyamamış," dedi.

Dede, ille de dede çok sevdiği en küçük torununu görmek üzere büyük oğlunun yolunu tuttu. Ana ardındaydı. Alaçığa gittiler.

Kapıda, ayakta dikilen gelinin kucağından en küçük torununu alan dede, "Yavrum," dedi. "Hasta mı oldun sen? Hasta mı oldun?"

Elinin tersiyle alnını yokladı. Yanıyordu.

"Vay yavrum vay, vay evladım vay... Ne dedik de geldik buralara? Yazısı da, yabanı da bataydı. Bizim harcımız mıydı bu?"

Alaçık kapısına çıkan büyük oğluna sert sert baktı:

"Hep senin icadın bunlar, hep!"

Büyük oğul karşılık vermedi. Verse, biliyordu babasını. Bağırıp çağırır, hıncını ondan alırdı. Büyük oğlunun susuşu kısa kesmesine yaradı.

Gene de, "O elci olacak deyyus bugün de gelmezse ne yaparız?"

Büyük oğlunun yapacağı bir şey yoktu.

"Herhalde gelir," dedi.

"Gelirse avans isteyelim. Size verdiği kırk lirayla yarıda kaldık işte. Deyyus, babasının kesesinden vermeyecek ya!"

İki alaçığın arasında küçük, beyaz bir tepecik gibi yığılmış kütlüleri eliyle işaret etti:

"Dünyayın kütlüsünü topladık!"

Ayşe, sonra Cavit de kalkıp dedeleriyle nenelerinin yanına geldiler. Cavit başını tutuyordu.

"Atebrinin de fosmuş be dede!"

Dede kızdı. "Niye?"

"Başım ağrıyor. Atebrin yutturdun, güya sıtma tutmayacaktı!"

"Bilir miyim? İçinde değilim ya!"

Babası kolundan çekti. "Hadi git yat sen!"

Cavit silkinip omuzunu kurtardı.

"Geç yahu, ne yatması!"

Kıçı yamalı kısa pantolonunun cebinden kuş lastiğini çıkarıp alaçıktan uzaklaşırken, birden durdu:

"Enişte geliyor!"

Sanki Topal'la ötekilerin ortasına hiç beklemedikleri anda bir bomba düşmüştü. Dönüp baktılar, geleni gördüler ilkin, sonra anlamlı anlamlı bakıştılar.

Topal sertçe sordu karısına: "Ne demek oluyor bu?"

Kadın ağrıyan başını unutarak, "Zevzek," dedi. "Bilmez misin Cavit'in zevzekliğini?"

Sinirli bir bekleyişten sonra Ünal, elinde gene irice bir paket, hep o gülünce sarı sarı parlayan altın dişiyle, geldi:

"Günaydın milleet!"

Karşılığını aldıysa da, sinirli havayı anlamakta gecikmedi. Dünkü, önceki günkü hava değildi. Her zaman onu görünce adeta bir çocuk gibi sevinen 'Kayınbabası'nın suratı iki karıştı. İki karıştı ama, ona Ünal derlerdi...

Paketi çabucak yırtıp parçaladı. Bir şişe küçük rakı, bir şişe maden suyu sodası, bir mukavva kutuda kinin, atebrin...

Rakı ve maden suyu sodası Topal'ın asık yüzündeki sıkıntıyı alıp götürdü. Acı acı güldü. Rakı değil de maden suyu sodasının siyah şişesini aldı.

"Yaşa," dedi, "yaşa oğlum, ama, bunu açtırmak yok muydu? Neyle açacağız şimdi?"

Ünal çevik bir hareketle şişeyi ihtiyarın elinden kaptı, pantolon cebinden çıkardığı çakısının anahtarıyla ve usta bir manevrayla çat diye açıp uzattı:

"Oldu mu baba?"

Anne gülüverdi. Topal karısına baktı.

"Tam bana göre evlat," dedi. "Sağ ol."

Topal şişeyi tepesine dikerken, Ünal'ın yuvalarında fırıl fırıl dönen gözleri, alaçığın kapısı önünde gözlerini ayırmamacasına kendisine bakmakta olan Ayşe'yi gördü, sordu:

"Yedi kere sekiz?"

Ayşe hiç beklemiyordu. Kıpkırmızı kesildi, sonra sarardı.

"Elli altı!"

"Aferin."

19

'Aferin'i günlerce unutamadı.

O sabah gene geldi. Beklemiyordu oysa. Yatıyordu. Cayır cayır yanıyordu sıtma nöbetinden. Alaçığın kapısında durmuştu ilkin, başının bir hareketiyle alnındaki bir tutam saçı arkaya atmıştı, sonra da yanına gelip gülmüştü altın dişiyle sarı sarı.

"Nasılsın?"

Birden şaşırdı. Baktı, yüreği çarpa çarpa baktı. Nasıldı? Karşılık vermesi gerekiyordu ama nasıl bir karşılık? Niyetlendi, olmadı. Yanan gözlerinin önünde kara kara bir şeyler uçuşuyordu. Oysa şöyle derim böyle derim diye gecelerce ölçmüş biçmişti. Bütün o ölçüp biçtiklerini unutuvermişti.

Yatağına yaklaştı, çömeldi. Az önce arkaya attığı bir tutam saç sarkıyordu. Elini uzattı, alnını yokladı:

"Uuu... ateşin var!"

Konuşurken altın dişi parlamıştı gene sarı sarı. Bayılıyordu.

Saçını geriye atışı, sarı sarı gülüşü... Hiç kimse ondan daha güzel olamazdı. Halasına göre değildi. Kabaydı halası, pisti. Ne diye az sonra buradan çıkacak, pamuk toplayan halasının yanına gidecekti? İstemiyor. Halasının yanına gitmesin, yan yana pamuk toplamasınlar, gülümsemesinler birbirlerine bakarak...

Pantolon cebinden gene o ufacık, pırıl pırıl kutuyu, kapağında kendinden kabartma harflerle Krem Pertev yazılı kutuyu çıkarmıştı. Biliyordu, atebrin ya da kinin içirecekti. İçemiyordu. Gırtlağından geçmiyordu. Geçse bile acı acı bulaşıyordu ağzının içine... Ama çaresiz, yatağı yanına çömelmişti bile. Başını kaldırdı yastıktan ilkin, dizine koydu.

"Aç ağzını!"

"Su? Susuz mu?"

Altın dişiyle sarı sarı gülerek başını yeniden yastığa koydu, gitti, alaçığın kapısı yanındaki bakır güğümden bakır tasa su doldurup geldi. Ilık su, kan gibi. Tekrardan az önceki gibi çömeldi, şakakları atan sıcak başı yastıktan dizine kaldırdı.

"Hadi bakalım, davran!"

İstemiyor, istemiyor atebrini de kinini de.

"Aç, aç ağzını, aç ağzını diyorum!"

Dişlerini mahsustan sıkıyor. İstiyor ki başı dizinde uzun uzun dursun.

"İçirecem sana, ne yapsan içirecem!"

Yatağa iki diziyle çöktü, kucağına çekti. Oooh, böyle daha iyiydi:

"İçemiyorum, vallahi içemiyorum!"

Ufacık, çocuk elleriyle bacaklarını tutmuş sıkıyordu.

"İçeceksin!"

"İki gözüm kör olsun ki içemiyorum, midem bulanıyor!"

"Bulansın, içeceksin!"

Ünal birden bacaklarının sıkılışını duydu, huylanarak saçını gene arkaya attı başının bir davranışıyla. Hoşlanıyordu bu sıkılıştan. Çadırda yalnızdılar. Az ilerdeki yatakta kızın en küçük kar-

deşi, yer yer büzülü büzülüvermiş cibinliği altında yatıyordu ya, önemli değildi. Yalnızdılar, yapayalnızdılar. Çocuk mocuk... Kaç zamandır bir şeyler seziyordu bakışından. İri iri, kara kara bakıyordu. Bir şeyler anlatmak istercesine.

Sağ elini koltuk altından geçirip göğsünü bastırdı:

"Hadi ya!"

Büyük, yetişkin bir genç kız gibi inledi:

"İçemiyorum, İçemiyorum!"

"İçersin."

"Vallahi içemiyorum...

"Benim hatırım için de mi?"

Sıtmadan sararmış, daha incelmiş yüzdeki iri gözlerde kara kara bir gülüş, bir çözülüş sonra da.

"Uzat dilini!"

Uzattı. Dilin üzerine konulan atebrin, su. Kuzu kuzu içti. Sonra da aşağıdan yukarı öyle bir baktı ki, tıpkı yetişkin bir genç kız:

"Hatırınız için zehir bile içerim!"

"Aferin, Haydi yat şimdi cici cici!"

Yastığa bırakılan baş, akları pembe pembe kara gözler, ince çocuk kaşları...

"Cici cici mi?"

"Cici cici ya!"

"Çocuk muyum ben?"

"Değil misin?"

"Değilim tabii. Yakında on bire giriyorum!"

Duymazlıktan gelerek sözü değiştirdi:

"Kardeşin nasıl?"

Nasılsa nasıl, ona ne? O ne diyor, o ne soruyor.

"Ha?"

"Bilmiyorum."

Yetişkin genç kız gibi öteye dönen dargın baş. Aldırmadı. On bire değil, yirmiye bile girse ne? Zeliha varken. Hem sonra, ne ayıp! 'Sübyancı!' diye geçirdi. 'Sübyancı mıyım?' Adana'da, Si-

nekli Park'ta bir gün bir sübyancıyı yakalamışlardı, suçüstü. Ellilik. Parkın tahta sıraları arasında oynayan on, on bir yaşında kız çocuklara pantolonunun düğmesini çözüp... Elli, belki de daha çok. Kısa boylu, kırış kırış bir adam. Sarhoştu da. Sonra nasıl yalvarmıştı. Lakin Çedene Ali'nin yumruğu... Yumruk tam da burnunun üstüne inmişti, bir kandır boşanmıştı sübyancının burnundan.

En küçüğün cibinliğine geçti. Ucunu kaldırdı, elini soktu cibinlikten içeri, çocuğun ter içindeki sımsıcak alnını yokladı.

"Bunun da ateşi var!"

Elini çekti, cibinliği tekrar yatağın altına soktu.

"Cavit nerde?"

Duydu, aldırmadı kız.

Tekrarladı:

"Ha?"

"Kim?"

"Cavit nerde?"

Kara kara bakarken omuz silkti. "Bilmiyorum."

Alev alev bakıyordu. "On birime giriyorum yakında. Çocuk değilim ben. On bir yaş az mı? Kocaman kız oldum. Öyle değil mi?"

Alaçıktan hızla çıktı. Bir sigara yaktı, sonra ovaya uzun uzun baktı; göz alıcı bir güneş vardı. Hemen her gece kalabalık ve simsiyah toplaşan bulutlar kim bilir nereye gitmişlerdi. Güneş sıcaklığıyla, tozlu pamuk yapraklarını pörsütmüştü. Uzaklar, taa uzaklar süt mavisi bir sis içindeydi.

Az önce atebrin içirdiği kızın kara gözlerini bir türlü atamıyordu içinden. İyi ama istemiyordu, düşünmek bile istemiyordu. Sübyancı değildi ki!

Elindeki sigarayı sinirli sinirli çırptı, Topal'ların alaçığına yöneldi. Hemen sağdaki toplanmış tohumlu pamukların küçük beyaz tepesine yaklaştı, durdu. Topal'a göre vardı bir, iki bin kilo. Sanmıyordu ama, taş atmak da istemiyordu ihtiyarın dalgasına. İki bin kilo bile olsa, beşer kuruştan yüz lira. İki oğlu kırk lira avans

almışlar, elci gelse de pamukları tartıp teslim alsa, avans düşüldükten sonra ellerine altmış lira geçeceğini tasarlıyordu.

Pek de bel bağlamayarak, bir tutam kütlü aldı, tekrardan fırlattı kütlü tepesine.

Topal'ın son günlerde neşesi iyice kaçmıştı. Biliyordu, şehirden getirdikleri yeyintinin azaldığını. İki oğulun aldığı kırk lira avans da ola ki suyunu çekmek üzereydi. Şu günlerde elci gelip hesap görmez, ihtiyarın umduğu altmış lirayı vermezse...

Alaçığın kapısına tam gelmişti.

"Enişte!"

Döndü. Cavit. Elinde kuş lastiği, koşarak geliyordu. Alışmıştı artık Cavit'in 'Enişte!'lerine. Yalnız o değil, herkes. İlk günler öfkeden deliye dönen küçük oğul bile. Yadırgamıyordu artık. Küçük oğul kaç kez bacısıyla el şakası yaptıklarına da aldırmamıştı. Köyden ne yapıp yapıp kinin, atebrin getiren, sıtmadan serilip yatanlar dişlerini gıcır gıcır gıcırdatıp sayıklarlarken, tarlada çalışanlara yardım eden, ırmakta bulaşık kaplarını yıkayan, ırmaktan güğüm güğüm su taşıyan, bulgur pilavı, mercimek çorbası pişiren... Oydu. Kızlarını ondan iyisine mi vereceklerdi?

Küçük oğul bir gece babasıyla anasının mırıl mırıl konuşmalarını duymuştu. İkisi de daha şimdiden karı koca sayıyorlardı. Ağasına gelince, dünden 'Tamam!'ı çekmişti. Alan razı, satan razı. Ona neydi? Hele bir gün söz arasında bir zamanlar Torosspor'da sol iç oynadığını da öğrenince...

Alaçığın önündeki konuşmaları duyuluyordu. Cavit'in sesi birden yükseldi:

"Enişte enişte... İte hele ite!"

"Ne olmuş?"

"O it şimdi it lingine mi gidiyor?"

Ünal'ın patlayan kahkahası. Küçük oğul da, az ötedeki yatağında inleyerek yatmakta olan babası da güldüler. Ulan ne antika oğlandı şu Cavit!

Ünal gülerek içeri girince, Topal, "Ulan," dedi, "ulan Cavit..."

Küçük oğul derinlere gömülmüş gözleri, incelmiş yüzüyle sordu:

"Ne yumurtladı gene o?"

Ünal altın dişiyle sarı sarı güldü:

"Öyle zeki çocuk ki... Tarladan, taa öteden kocca bir it geçiyordu, üç ayağıyla koşarak. Onu sordu. İt lingine mi gidiyor diye..." Birden ciddileşti. "Nasılsınız?"

Gün aşırı yoklayan sıtma nöbetlerini gene hatırlayan Topal'ın tepesi attı.

"Nasıl olacağız, görüyorsun işte!"

Yanına gitti, yatağı önünde durdu, çömeldi, terli alnına elini koydu kaynatasının:

"Ateşiniz var!"

"Kaç ton istersin?"

Ünal gene sarı sarı gülerek pantolon cebinden küçük, pırıl pırıl kutuyu, Krem Pertev kutusunu çıkardı.

"Atebrin?"

İri kıpkırmızı gözleriyle baktı.

"İçek bakalım..."

O sıra vınıltıyla geçen iri bir sivrisineğin uçan karaltısına kocaman pençesini atarken, sineğin Allahına, kitabına, gelmişine, geçmişine, yedi göbek sonraki zürriyetine kaba kaba sövdü.

Küçük oğul, "Destur," dedi, "destur gene sabah sabah!"

Sertçe döndü, küçük oğlunun desturuna sövdü bu sefer de...

"Ne o?" dedi küçük oğul.

Küplere bindi: "Ne o, ne demek lan? Benden hesap mı soruyorsun?"

"Sabah sabah ya fettah ya rezzak be!"

"Fettahının da, rezzakının da... Nedir lan? Beni benden mi edeceksiniz? Ardınıza takılıp geldiysem sizin kumandanıza mı girdim, hırbolar? Beni ananızın yerine mi koydunuz yani?"

Küçük oğul kendini zor tutarak, "Kes," dedi, "kes." "Üç gün cigarasız, içkisiz kalınca başlama gene dükkândaki gibi!"

Yatakta hırsla oturdu. "Lan bana bak Ali banaaa! Kızdırmayın beni, geldiğim gibi gitmesini de bilirim ben ha!"

"Git," dedi. Ali. "Kırmızı balmumuyla davet etmedik ya!"

Tepesinde alaçık, alaçıktaki yataklar, kap kacak, şu bu fırıl fırıl dönüyordu. Demek artlarına takılıp, oğullarının geldiği yazı yabana gelmesi havayla cıvaydı? Demek hoşa gitmemişti? Peki ama, bu Allahsız oğlu Allahsızlar hiç mi baba kadri bilmeyeceklerdi? Yetmişine merdiven dayamış haliyle artlarına düşüp yazı yabanda sıtmalara tutuluşu hava mıydı?

Yatağından hırsla kalkıp dışarı çıkan küçük oğlunun ardından baktı, baktı, baktı... Ünal yanına geliverdi, yatağının yanına ilişti.

"Boş ver baba, cahil o daha, uyma!"

Ona döndü bu kez.

"Boş ver ne demek? Cahil ne demek oluyormuş? Eşşek gibi ikisi de. Bütün bu akılları o ağası olacak keneften alıyor bilmiyor muyum? Kafa kafaya verip beni çekiştiriyorlar. Baba düşmanları. Maksatları beni başlarından atmak. Duymadın mı dediğini? Gidersen git, dedi. Hey dünya, hey kahpe dünya. Dinini, devranını, ip tutanını, küncüden ufağını..."

Ünal sigara paketini çıkarıp uzatmıştı.

"Yak hele baba, yak da aklın başına gelsin!"

Sinirli sinirli bir sigara aldı.

"Allah senden razı olsun, Allah taş diye tuttuğunu... Benim asıl evladım, asıl has evladım sensin!"

Kibriti çaktı.

"Sağ ol. Senin has evladın olmak benim için şeref..."

Göz kırptı gülerek, "Ara sıra ufak şişe yapardın, dalgamıza bakardık oğlum. Kaç vakittir..."

"Aklımda baba, aklımda ya..."

"Aklımda ya'sı var mı? Şu elci deyyusu gelince biz de karşılığını yaparız!"

"Ayıp ettin, şimdi ayıp ettin işte!"

"Niye?"

"Niyesi var mı? Teklif tekerlek güdüyorsun..."

Sigarasından aldığı bolca dumanı alaçığın tavanına üfledi. Sonra birden başka bir fikir attı ortaya:

"Bana bak oğlum. Benim has evladım sensin!"

"Sağ ol!"

"Kafamı kızdırırlarsa ne yaparım biliyor musun?"

"Ne yaparsın?"

"Gel Ünal, derim, avradı, kızı da alırız. Ver elini şehir. Gelmez misin?"

Ünal güldü:

"Gelmez olur muyum baba? Sen nerde ben orda bundan böyle!"

Sır verircesine fısıldadı. "Benim dükkâna gider, sırt sırta verir... Ha?"

Ünal şöyle bir baktı, ateş gibi yanıyordu ihtiyarın gözleri, alev alev. Neden olmasın?

"Sen öyle istedikten sonra," dedi.

İştahla ardını getirdi: "Elci gelsin, basıp gidelim. Dükkânımızı açalım. Bakma bunların ardına düştüğüme. Benim işim beni de, seni de, avradımı, kızımı da besler. Akşam oldu mu, alırız rakımızı, nevalemizi, haydi eve. Bu keneflere minnet ettiğimize değmez, be!"

Ünal düşünceli düşünceli sigarasını tazeledi. Ona göre hava hoştu amma, hemen 'Peki' demek doğru muydu? O zaman iki kardeşi de kendisine düşman edebilirdi. Günlerdir biliyordu birlikte kurdukları hayali... Kütlüden kazandıkları parayla ısmarıççılık yapacaklar, durumlarını düzeltecek, çok eskiden, dedesinin zamanındaki gibi güm güm gümüleyen konağa geçecekler...

Topal hep o alev alev yanan gözleriyle bakıyor, sorusunun karşılığını bekliyordu.

Dayanamadı. "Öyle değil mi?" dedi.

"Nasıl?"

"Bu keneflere minnet ettiğime değer mi?"

Ünal, 'değmez' demeyi uygun bulmadığından, hiçbir şey söylemedi. Paketinden birkaç sigara çıkarıp bıraktı, pamuk toplayanların yanına gitmek üzere alaçıktan çıktı.

Topal yalnız kalınca pırıl pırıl bir düşüncenin yepyeni heyecanlarına daldı gitti. Hatta elcinin gelmesini bile beklemeden, yanına Ünal'ı da alıp, gidiyor. Açıyorlar dükkânı yeni baştan. Çarşı esnafı, komşular... "Vay, emmimiz gelmiş!". Oğlan Cemil, berber Bahri filan... Başlasalar bile gevezeliğe, ne çıkar? Verir ağızlarının payını. Çok çok "Ne yapayım? Alışkın değildim ya kütlü devşiriciliğe!" der. Oğullarının hatırı için geldiğini herkes biliyor. Onlar genç, dayansınlar. Dayanamazlarsa... 'Dayanamazlarsa çenelerini tutsunlar efendim. Bösböyük babasına çemkiriyor. Git diyor it oğlu it. Giderim, hemi de giderim. Yanımda Ünal olduktan sonra. Zalha'yla bir güzel nikâhlarını da kıydırırım. Ali'nin yerine. Çocuk hatırımı dirhem dirhem sayıyor. O da benim gibi akşamcı. Sırt sırta verdik mi değme keyfine!'

Ünal'ın bıraktığı sigaralardan birini alıp tükenen sigarasının izmaritinden yaktı. Köşe başındaki şerbetçinin kırmızı buzdolabında soğuktan terlemiş siyah maden suyu sodası şişesini hayalledi. Şişenin anahtarla çat diye açılışı, açılan soğuk şişenin ağzında taze taze yükselen hafif, berrak duman.

Yataktan kalktı. Gözleri kararıyordu ama, aldırmadı. Alaçığın içinde tahta bacağıyla keyifli keyifli dolaşmaya, arada gülerek, eliyle koluyla ölçüp biçmeye başladı. Tamamdı canım, vermişti kararını. Lafa söze, çeneye dayanacağı yoktu. Ali kim oluyordu da karşısında böyle böyle... Sivrisineğe sövmüş. Söver a! Değil sivrisineğe, dünyanın o muhteşem şahı, padişahına, padişah ne kelime, yerine göğüne, dünyasına ahretine sövmüştü. Söverdi de. Geçmiş karşısına, filan fıstık...

O hızla alaçığın kapısına gitti, kızı, oğullarıyla kütlü toplamakta olan karısına seslendi:

"Avraaat!"

Kalın, kaba, hırslı ses günün sarı sıcağına yayılmıştı. Kadın kütlü toplarken iki kat eğildiği yerden doğruldu: "Ne vaar?"

"Gel buraya!"

Yuvar yuvar kadın belini tuta tuta doğruldu, iki oğluyla kızı, kızının yanındaki damadına baktı, gülümsedi:

"Herif başçavuşluk günlerindeki gibi kumandan ağzı kullandı. Ne var ola?"

Ünal ileri geri hiçbir şey anlatmamıştı.

"Git bakalım," dedi.

Kadın, boy atmış pamukların güneşte pörsümüş, tozlu yaprakları arasında kocasının dikildiği alaçığa doğru ağır ağır yürüdü. Herifin sesi pek bir gür gelmişti. Ne vardı? Sıtmadan cayır cayır yanıyordu bıraktığı sıra. Bu ses sıtmalı sesi değildi. 'Hayırdır inşallah!' dedi. 'Ya aklına bir şey geldi, ya da...'

Karısını pek öyle sevinçle karşılamadı, dargın dargın, "Nedir bu oğlanlardan benim çektiğim?" dedi.

Kadın hiçbir şey anlamadı.

"Ne var? Ne oldu?"

Elinden tuttu, alaçığa çekti.

"Sen evliya gibi avratmışsın meğer," dedi.

"Niye? Ne var?"

Elinden çekerek yatağa oturttu. Elleri arkasında, karşısında dikili kaldı:

"Dükkânımızı tezgâhımızı, evimizi barkımızı bırakıp artlarına ne diye takılıp geldik bunların? Suratımıza çemkirilmek için mi?"

"İyi amma ne oldu?"

"Ne olacak, kocca bir sivrisinek... Tutmuş avradına sövmüşüz. Vay sen misin? Ulan oğlum hüs, yeter, ben değilim söven, yok. Dükkândaki gibi başlamış mıyım gene? Yok bilmem ne... Elin oğlunun önünde, nedir bunların benden istedikleri? Evlat hatırı için yerini yurdunu, rahatını boz, kalk yazının yüzünde sıtmalara tutul, onlar bir lafta..."

Karısının karşısına çöktü, başladı içini çeke çeke hıçkırmaya. Bunca yıllık karısı şaşmıştı. Demek küçük oğlu, koskoca babasına karşı...

"Yalan mıyım avrat? Allah lillah aşkına söyle, yalansam yalansın de. Bir bu kadar daha mı yaşayacağız? Nemize gerekti bizim yazı yaban? Ağaca çıksak pabucumuz yerde kalmaz. Bütün derdimiz ne? Onlar. Amma onlar..."

Kadın ne diyeceğini şaşırmış, dertli dertli sallanıyordu.

Ateşe koyuldu: "Onların yaptığına göre, tutsam çoluğumu çocuğumu toplayıp şehre, evime, dükkânıma geçip gitsem..."

Kadın etine iğne dürtülmüş gibi, "Gitmeem," dedi. "Şurdan şuraya gitmem!"

Kızdı. "Nasıl gitmezsin? Sen benim avradım değil misin? Ben senin küçük tanrın değil miyim? Of gibi de gidersin!"

"Gitmem heriiif, on beş yirmi gün içinde eli boş gidip de mahalleye rezil olamam. İlle de o doktorun anasına karşı..."

Aklından güm güm gümüleyen konak, kıskanç karının doktor oğlu, doktor oğulun faytonla konağa getirilişi, elli lira vizite ücreti verilip kızlarını burunlayışının karşılığı geçti. Geçti ama, bütün bunlar, ille de sıtma nöbetlerinin gün aşırı yoklamaya başlamasıyla silinip gitmişti. Uzaklaşmıştı güm güm gümüleyen konak. Zaman zaman buralara ne diye geldiklerini kendi kendine çok sormuştu. Şehre gitmeye can atardı ya, kocasının aşırı ısrarı olmalıydı ki, zamanı gelince baş kakıncı olabilsin!

Yoksa elbette isterdi evini yerini. Bu dirlik dirlik miydi? Sıtma bir yandan, yeyintinin bitmesi öte yandan, sigara, rakı bulamayan kocasının şehirdeki gibi, tıpkı şehirdeki gibi hop kalkıp hop oturması daha öte yandan...

Şimdi evinde olsa, kızına tahtaları bir iki su sildirse, iplik çulu ıslak, serin tahtalara atsa, yorgun bedenini üstüne bıraksa çulun...

Etinden tatlı bir serinlik geçti.

Alt evdeki rutubetli serinlikte iyice soğumuş sarnıcın soğuk suyu, daha olmazsa küçük oğlu ya da torunlarından birini yollayıp buz aldırsa, çinko kâsedeki suyun içine atsa. Sonra da buzlu suyu tepesine dikse...

Aynı şeyleri pamuk tarlasının alev sıcağında Ünal'la Zeliha da mırıl mırıl konuşuyorlardı:

"Aaah ah, evimize bir kavuşsam..."

"Kavuşsak de kız!"

"Kavuşsak tabii canım, sensiz nereye gidiyorum?"

"Kaç oda?"

"Var bir üç dört oda. Benim odamı görsen, öyle güzel ki!"

Liseli Erdal'lara bakan pencereyi düşünmek istemiyordu.

"Anlatsana!"

"Nesini?"

"Nesini olacak, gidersek orayı nasıl döşeyeceğimizi..."

Zeliha'nın aklından beyaz pirinç demirleri pırıl pırıl kocaman bir karyola, atlas yüzlü yorgan, aynı mavi atlastan başlarıyla yastıklar, beyaz sakız gibi örtüler, yerde allı, morlu, sarılı halı, kocaman ovma bakır sarı mangal, tül perdeler karmakarışık geçti. İçini çekti.

"Ne o?" dedi Ünal.

"Hiç. Demek babam öyle söyledi?"

"Söyledi ama boş ver."

"Hadi be sen de, boş vermiş. Niye boş verecek mişim? Babam haklı tabii. Ne var burda? Bize ne ağalarımdan? Bu toplama icadını çıkaran onlar. Kalsınlar. Geldik de ne oldu? Allah'ın yazısı yabanı, sıtması, iki günde bir nöbet, bir ateş..."

"Buraya geldiğine memnun değil misin yani?"

"Değilim ya."

"Buraya gelmesen birbirimizi bulamazdık ki..."

"Doğru," dedi Zeliha. "Bir bu bakıma iyi oldu geldiğimiz. Bulduk, basıp gidelim artık. Sen istemiyor musun?"

"İstiyorum ama..."

Kütlü toplarken eğildiği yerden hafifçe doğrulup iki kaynına baktı. Onlar da hem kütlü topluyor, hem de konuşuyorlardı. Zeliha onlara Ünal'ın niçin baktığını anlamıştı.

Tekrar, "Boş ver," dedi.

İki ağası bundan habersizdiler. Küçüğe kalsa, babası keşke karısını, kızını alıp gitseydi, iki gün içkisiz, sigarasız kaldı mı çenesi açılıyordu. Onun buraya gelmesinde bütün suç ağasındaydı, biliyordu. Çok söylemiş, dinletememişti. Yeni öğrenmiyordu babasını...

Büyük oğul iki kat olmaktan acıyan belini ovuşturarak doğruldu.

"Doğru söylüyorsun Ali, doğru söylüyorsun ama, kazın ayağı öyle değil. Kütlüye birlikte gelmek işini ben açmadım diyorum inanmıyorsun. Kendi açtı. Birden öyle bağlanmıştı ki bu fikre. Koskoca adam, üstelik babam..."

"Basıp gitmesine niye razı olmuyorsun şimdi?"

Tekrar eğildi, kardeşinin yanında pamuk toplamaya koyuldu:

"Razı olmuyor da değilim. Kalbini kırma diyorum bes. Huyunu hâlâ belleyemedin mi? Babamızın huyu malum: Parasız kaldı da içkisi, cigarası..."

"Yahu ağa... Koyun can derdinde, kasap et derdin... Biz buraya bahçe safasına mı geldik, yoksa iş görüp üçün beşin yoluna bakmaya mı? O olmasa, elciden aldığımız avans bize yeter de artardı. Bir rakı dalgası tutturdu..."

"O tuttumadı, aslına bakarsan."

Küçük oğul döndü, on, on beş metre arkalarında yan yana çalışmakta olan Ünal'la bacısına baktı, ilk zamanlarda olduğu gibi gene sinirlendi:

"O bokun yüzünden. Şuna bak, iki kadeh beleş rakı içecem diye, yazının itine boyuna göz yumdu!"

"Başladın mı gene?"

Doğruldu, acıyan belini eliyle ovuşturdu.

"Başlarım tabii. Sen ne dersen de, kulağımın dibinde..."

"Babası, anası varken..."

"Olsun. Biz eşşek başı mıyız? (Kesinlikle) Madem önde babası anası var, basıp gitsinler buradan. Nasıl olsa oğlanın elinden tamircilik geliyormuş. Tamam. O içkici, babam içkici. Birbirleri-

ni tam buldular: Zaten oğlum oğlum diye yere yurda koymuyor. Benim yerime alsın yanına, kızını da koynuna versin..."

Büyük oğul bu kadarına kızdı:

"Bok yiyorsun artık ha!"

Küçük oğul karşılık vermedi, sözünün gerisini getirmeye koyulmadı da. Sinirli sinirli susuyordu. Elleri makine gibi, patlamış yeşil kozalaklardan içyağı gibi fışkırmış pamukları çekip çekip önündeki önlüğe dolduruyordu. Gerçek gitsinlerdi. Değişecek bir şey olmazdı. Sıtma mıtma, ağası, yengesiyle verirler sırt sırta, mevsim sonunda ellerine geçecek parayla...

Çoktandır unuttuğu tekerlekli araba dükkân canlandı. Araba dükkân, az önceki sıkıntısını alıp götürmüştü. Verirler sırt sırta, çalışır, kazanırlar, şehre dönünce de...

Kırk ikindi yağmurları, ardından da iyice yanmış kömür ateşiyle ısınmış tekerlekli arabanın içi. Duvarlarda renk renk, boy boy resimler, boynu mavi kurdeleli bağlama. Sonra da Köşker Duran'la ötekilerin bağlama sesi, sigara dumanı, yanık gazeller yüklü şarap meclisleri. Ama ısmarıççı değil de ayakkabı tamirciliği olacakmış. Olsun. Hiç olmazsa vara yoğa bağırıp çağırması, pis pis küfürleriyle babası yoktur başlarında. İki kardeş, güle söyleye çalışır, akşamları da... Dükkânda kapanıp kalmak zorunda da değiller. Haftada bir iki kafaları çekseler, geri kalan günlerde de sinemaya, tiyatroya gider, sinema tiyatro yoksa ağasının evinde, çocuklarla vakit geçirirdi. Ama onlarda yatmazdı, uygun düşmezdi. Ağası da, yengesi de zorlasalar bile yatmazdı onlarda. Babasıgildeyse Allah göstermesin. Baba evine hepten boş vermek en iyisiydi. Heye, baba anaydılar, inkârdan gelmiyordu, onlara karşı evlatlık ödevleri olduğunu bilmiyor değildi. Sıkıntıya düştüler mi yardımlarına koşmak boynuna borçtu. Bütün bunları biliyordu, işleri ayrı olsundu da gene koşsundu yardımlarına. Hem de seve seve, can ata ata. Onun yanında ne kadar çalışsa boş, dükkân tezgâh onun, çıkan iş onun, karşılığında alınan para onun...

Anasının yanlarına ne zaman geldiğini duymadılar bile. Ağası da kendi dalgasındaydı. Ali'nin isyanını beğenmiyor, kabağın dönüp dolaşıp kendi başında patlamasından korkuyordu.

Ana, az önce ağladığını belirten gözyaşları kurumuş göz kenarlarıyla:

"Alii," dedi.

Küçük oğul doğruldu. "Buyur."

"Bu babandan istediğin nedir senin oğlum, niye bu kadar dik konuşuyorsun bu adamla? Yazık günah değil mi?"

Ünal'la Zeliha da yanlarına gelmişlerdi. Ali öfkeden kıpkırmızı kesilerek, "Ne olmuş?" dedi.

"Daha ne olsun yavrum, bösböyük başıyla çocuk gibi ağladı adam. Bu yaşında revayı hak mı evladım?"

Bir an fırlayıp alaçığa gitmek, kırmızı sakalını desteleyip 'Lan ben sana ne yaptım Allahsız da avrat gibi ağladın?' diye sormak geçtiyse de içinden, kendini tuttu.

"Ben bu ağama ne deyim ki ne olsun," dedi. "Ben bilirdim başıma geleceği. Onunla konuşulur mu? Anlaşılır mı? Cülük çıkarılır mı onunla?"

Eliyle Ünal'ı işaret etti. "Bu gördü işte... Ağlatacak ne yaptım? Söyle, dinin gibi doğru söyle. Ne dedim ağlatacak?"

Ünal zor duruma girmişti. Kayınbabasını yalancı çıkarmamak, küçük kaynını kırmamak...

"Yahu," dedi, "ağlatacak pek bir şey söylemedi ana, ben oradaydım. Babam sineğe sövdü, Ali destur dedi. Babam kızdı. Ali de alaçığı bırakıp çıktı. Mesele bu..."

Ana, "Ya," dedi, "basar şehre giderim demiş de, git demişsin?"

"Dedim."

"Niye diyorsun oğlum, yazık değil mi? Günah değil mi? Bunca yıl çalışıp çabalayıp onca zorlukla sizi bu boya getiren bir babaya karşı..."

İşte bunlar, bu laflar koydu Ali'ye. Bunca yıl çalışıp çabalayıp bu boya getirmişti ha?

"Senin de Allahını Kibriya'nı..."

Avucundaki kütlüleri yere hırsla attı.

"Ulan hepiniz Allahsız oğlu Allahsızsınız. Çalışıp beni bu boya getirdi ha? O mu beni bu boya getirdi, yoksa ben mi şu kadardan beri it gibi çalışıp onun rakısını, şarabını kazandım? Allah'tan korkun, Allah'tan! Okumuyor muydum? Sınıfımı geçmiyor muydum? Beni dörtten çekip alan o değil mi? Okusam ben de şimdi liseyi bitirip subay olmaz mıydım? Doktorun kardaşı gibi?"

Gözleri dolmuştu. Büsbütün boşandığını göstermemek için, ordan hırsla ayrıldı. Ardından ağasıyla Ünal koştular. Sandılar ki, gidecek, babasına bir cahillik yapacak!

"Ali, kardaşım, Ali!"

"Bırakın, bırakın beni. Bırakın diyorum..."

"Yahu kendine gel Ali, babandır ne de olsa..."

"Bırakın yahu, bırakın. Gidip bir şey söyleyecek değilim!"

"Nereye gidiyorsun?"

"Bırakın yahu, nereye istersem giderim be!"

Bir silkinişte ellerinden kurtulup babasının bulunduğu alaçığa doğruldu. Kaba postallarıyla kütlüleri toplanmış pamukların tozlu saplarıyla pörsük yapraklarını hırslı hırslı çiğneyerek ilerliyor, günün sarı sıcağına cırlak cırlak yayılan anasının sesini duymuyordu:

"Amanın oğlum, koşun, tutun şunu. Gider ihtiyar adama hakaret eder!"

Büyük oğulla Ünal, artlarına takılan anayla birlikte koştular. Küçük oğul o hırsla alaçığa varmıştı bile. İçeri girdi. Öfkeden barut, hâlâ serili, karmakarışık yatağına gitti, canlı bir hınç, bir küfür, bir dinamit gibi yatağı katlayıp omuzuna vurdu. Topal Eskici çekinerek bakıyor, ses çıkarmaktan korkuyordu.

"Bana bir daha oğlum moğlum deme, adımı anma. Benim senin gibi babam yok!"

Ağası, Ünal, az ötede anası, ta aşağıda tarlada da bacısı Zeli-

ha'yla yengesi dikilmiş merakla bakıyorlardı. Ali omuzunda yatağıyla çıkarken, ana yolunu kesti:

"Ali, yavrum..."

Anasını itip geçti. Ana yenik, ama yılgın değil, tekrar koştu:

"Yavrum nereye gidiyon, Ali'm?"

Bir an durdu. "Cehenneme. Oraya da gelecek misiniz?"

Ağasıgilin alaçığına yöneldi. Durmuş seyrediyorlardı. Yapılacak bir şey olamazdı. Demek ağasıgilin alaçığında eyleşecekti. Ana sanmıştı ki başını alıp gidecek!

Topal, güneşin hamama çevirdiği alaçıkta sus pus oturuyor, büyük bir suç işlerken yakalanmış kocaman bir çocuk gibi, akları kıpkırmızı gözleriyle korkulu korkulu bakıyordu. İçeriye girdiler. Ananın sinirleri bozulmuştu. Ne demek oluyordu? Bir evlat anasına, babasına böyle mi davranır, yüzlerine böyle mi çemkirirdi?

Topal, "Benim suçum yok, vallaha suçum..."

Kadın "Yok" demesine bırakmadı, hırsla kocasına döndü. "Ne çekiniyorsun? Ananın babanın evlatlarına karşı suçu mu olurmuş?"

Ve ta, Kaçkaç yıllarının, göklere cam gibi mavi, mor, sert keskin uzanan Toros Dağları arasında, Millici çetelerle dolaştıkları günlerin genç, dinç ana kartalı oluverdi:

"Utanın utanın! Ben bu adamı yazıda mı buldum? Kırk yıl, kırk yıllık erim benim. Güttüğüm domuzun huyunu bilmem mi ben? Ulan bu bok kütlü icadını çıkardınız, adamcağız gece uykularını kaçırdı. Ali'm şöyle Ali'm böyle... Al Ali'ni! Utanmaz arlanmaz. Nereye diyorum da cehenneme diyor. Cehennemin esfelessafilinine gir de bir daha çıkma!"

Beyaz başörtüsünü çözdü, terli pörsük gerdanını sildi, sonra tekrar bağladı:

"Gideceğiz. Cehennem olup gidelim de siz de ne haliniz varsa görün!"

Topal, kulaklarına inanamıyordu. Bu o muydu? Karısı? Hani şu her zaman, her fırsatta ona karşı koyan ya da oğullarını tutan kadın mı?

Yanında yer açtı. "Gel," dedi, "gel şöyle otur avrat..."

Kadın hâlâ hırslı, gitti, kocasının yanına oturdu.

"Elci gelsin, hesabı görek, çekek gidek herif. Bir daha da bu itlerin adını anmayak!"

"Doğru avrat, çok doğru..."

"Anlasınlar ana, baba, ata ne demekmiş. Zaten bir ana baba, evlatlarına hiçbir vakit yüz vermemeli. Biz? Biz tuttuk bokları şımarttık da şımarttık. Nelerine? Suratımıza it gibi çemkirmelerine mi?"

"Kim bilir?"

"Kim biliri mim biliri yok. Bundan sonra sen karışma. Âsi evlatların lüzumu yok bana!"

Büyük oğluyla Ünal çekilmişlerdi. Gözüne alaçığın kapısında peydahlanan Zeliha ilişince:

"Kız Zalha, dedi, bir su ver ordan bana!"

Zeliha içeri girdi, bakır güğümden bakır tasa su koyup götürdü. Su ılık, kan gibiydi. İçeriye koşarak giren Cavit çevreyi merakla gözden geçiriverdikten sonra büyük bir adam gibi sordu:

"Ne olmuş yahu? Ne bu patırtı?"

Ne Topal duydu, ne de karısı. Kadın ılık suyu bir iki yudumladıysa da beğenmedi. Tası geri verirken:

"Su da hamam suyu gibi," dedi. "Evlat hatırı için Allah'ın yazısına yabanına gel, sıtmalar ol, bütün gün sıcağın altında iki kat çalış, sonra da it azarlar gibi azarlasınlar. Nedir çalımınız ulan? Bir bu kadar daha mı yaşayacağız?"

Ünal'ın usullacık alaçığa girip, güğümü alıp çıktığına dikkat etmedi. Arkası dönük olduğundan, Zeliha da görmemişti bunu.

Yalnız Topal, "Kendi evladımız," dedi, "şu elin oğlu kadar olamıyor. Evlat mı, tırnaklarına köpek sıçsın!"

Kadın hep o sinirlilikle kocasına döndü.

"Elin oğlu adam, hâzâ adam da ondan!"

Ünal, elinde güğüm, ırmağa gidiyordu. Ufacık, aslında hiç de önemli olmayan bir atışma aileyi bölüyordu demek? Demek iste-

se de istemese de ailenin yarısı şehrin yolunu tutacak, yarısı burada kalacaktı. Ona göre hava hoştu. Zeliha nerde o ordaydı. Zeliha madem babası anasıyla gitmekten yanaydı, o da giderdi. Ama kızın kardeşleri içerler, belki de selamı sabahı keserlermiş... Onların bileceği şeydi.

Kuvvetli güneşin altında nehir ayna tutulmuşçasına parlıyordu. Doğal merdivenden ağır ağır indi, suyun kenarına geldi. Soyunup girmek, yüzmek bir iki... Tam gömleğine el atarken, arkasındaki bir karaltı gözüne ilişerek döndü: Ayşe! Aşağıya inilen toprak merdivenin başında durmuş, bakıyordu. Ne diyeceğini, ne türlü davranacağını şaşırarak, soyunmaktan vazgeçti. Hafif hafif esen havayla savrulan etekler... İyi ama sübyancı değildi ki o!

Bakır güğümü çabucak doldurup kalktı. Ortalıkta kimseler yoktu. Kızın ardı sıra geldiğini görmüş olabilirlerdi. Evet sübyancı değildi, ama bunu başkalarına anlatmak öyle güçtü ki!

Elinde güğüm, merdiveni ağır ağır çıkmaya başladı. Ayşe hâlâ dikiliyordu; yolunu kesmek istercesine. Dargın bir hâli vardı. Elinde güğüm, bir basamak aşağıda durdu.

"Destur. Yol ver!" dedi.

"Vermeyeceğim işte..."

"Niçin?"

"Niçinse niçin?"

"Haminnen su bekliyor ama?"

"Beklesin."

"A... Sen hiç böyle değildin, cici kızdın hani?"

Başını hırçın hırçın salladı. "Uuuu... Kızıyorum bu cici lafına da ha!"

"Kızıyorsan söylemem bir daha."

"Ben sanki çocukmuşum..."

"Değil misin?"

"Değilim dedik ya!"

"Niye azarlıyorsun beni?"

Gülüverdi, sonra pişman olmuşçasına somurttu, kaşları ince

ince çatıldı. Önüne bakıyordu. Gece, bütün gece hiç uyumamıştı. Alaçığın kapısında durmuş aysız, yıldızsız, boşlukta sıkıntıyla beklemişti. Yatmıştı sonra. Rüya görmüştü. Ünal Ağabey'i. Amaan bu ağabey de... Onu ne zaman düşünse hep böyle, 'ağabey' diye düşünüyordu.

"Cavit geliyor, çekil!"

Haylaz oğlan koşa koşa geliyordu hem de. Ayşe çekildi, çekildi ama, öyle içerlemişti ki, Cavit'e mi, Ünal Ağabey'e mi? Bilmiyordu, içerliyordu sadece.

"Allah kahretsin!"

Yanından geçerken duyan Ünal, sordu: "Kimi?"

"Kimiyse kimi."

Cavit yanlarına gelince bir Ünal Ağabey'e baktı, bir ablasına, sonra gene Ünal Ağabey'e. Sordu:

"Bu ne geziyor burada?"

Ayşe, "Sana ne?" dedi.

"Bana mı ne? Suçunu söylersem görürsün!"

Ünal oralı değildi ama, Ayşe utançtan yerlere geçerek, "Suçumu mu?" dedi.

"Suçunu tabii!"

"Suçum muçum yok benim..."

"Söylersem, Ünal Ağabey yüzüne bakmaz bir daha..." Göz kırptı. "Yoğurt meselesi hani... Çakıyorsun ya!"

Ayşe durakladı. Üstüne düşse büsbütün kızar, gevezelik edebilirdi. Allah kahretsindi şu oğlanı, kahretsin. Tarlanın ortasında, güneşin altında dikildi kaldı. Öfkeden kendi kendini yiyerek bakıyor, uzaklaşmalarını bekliyordu.

Cavit, eniştesinin elini tutmuş, yan yana yürüyorlardı.

"Sen de gider misin enişte?"

Baştan attı. "Bilmem?"

"Gidersin, bilmem mi ben? Halam nerde sen orda. Geçen gün nenemle dedem seni konuştular, duydum. Beni görseler konuşmazlardı ya, görmediler..."

"Ne konuştular?"

"Dediler ki, şu Ünal gibisi yok dediler. Hele dedem seni çok seviyor. Oğullarımdan iyi diyor. Sana halamı verecekler. Alırsın değil mi?"

Ünal güldü.

Cavit durakladı. "Hı? Alır mısın?"

"Bilmem."

"Deli, halam gibi var mı? Alacan değil mi?"

"Alim mi?"

"Al. Herkesin eniştesi var, benim yok. Ben sana niye enişte diyorum? Atilla'nın inadına!"

"Kim o?"

"Bizim mahallede, bakkalın oğlu. İyi ki bir eniştesi var. Top alır, kim aldı deriz, eniştem; kuş lastiği alır, kim aldı deriz, eniştem. Sinemaya gider eniştem, bayram yerine gider eniştem..."

Ablasını hatırladı, döndü, baktı. Ta uzakta kalmıştı.

"Ablam diyor ki, seni bayram yerine götürmeyeceğim, diyor. Sen götürürsün değil mi enişte?"

"Götürürüm."

Sevinçle durdu, ablasına bağırdı:

"Götürmezsen götürme, eniştem götürecek!"

20

Ali'nin geceyi ağasıgilin alaçığında geçirmesi, Topal'dan çok karısını küplere bindirdi. Ne demek oluyordu, ne demek oluyordu bu? Haydi babasıyla arasında bir şeyler geçti, anası? Anasına da mı dargındı?

Topal, "Zararı yok avrat," dedi. "Biz de bundan böyle onları defterden sileriz. Sıkma canını!"

Kocasının yatağı kenarına oturmuş, ağlayacak kadar hırslı, alacığın aysız, yıldızsız geceye bakan kapısından dışarlara dalmıştı.

Bir ara, "Hey dünya," dedi, "gözün çıksın dünya. Demek ellerine düşsek de bir lokmaya muhtaç olsak..."

"Hay alessela," dedi Topal. "Allah beni onlara muhtaç edecekse canımı alsın daha iyi!"

Dışarda, gecenin kim bilir neresinde bir köpek havlıyordu. Daha şimdiden sivrisinekler oğul vermeye başlamışlardı. Küçük haydi neyse, büyüğün de gelip aramaması, iyiden kötüden bir şeyler söylememesi babadan çok anaya koymuştu. Akıl diyordu ki kalk, çadırlarına git, aç ağzını yum gözünü!

İçeriye Cavit usullacık girdi.

"Eniştem de siznen gidecek mi?" diye sordu.

Duymadılar, duydular aldırmadılar. Cavit bir bekledi, iki bekledi, sonra, "Babamla emmim tekerlekli dükkân açacaklar," dedi.

Gene karşılık alamayınca, bir parça da nispet verir gibi ardını getirdi: "Duvarlarını da emmim tekmil resimleyecek!"

Bardak sanki damla damla doluyordu.

"Başka?" dedi nene hırsla.

"Sırt sırta verip çalışacaklar. Arkadaşları gelecek, şarap içecekler, bağlama çalacaklar. Eniştem ayıp dedi, babanla barış, dedi de, emmim nesine barışacam dedi, ben zaten ondan ayrılmak istiyordum, dedi..."

Bardak dolmuştu, bu da taşıran son damla oldu. Ana öfkeden çıldırarak kalktı, kocasını filan göğüsleyip geçerek büyük oğlugilin alaçığına gitti. Bir kenardaki mumun titrek ışığıyla aydınlanan çadıra girdi:

"Ulan," dedi, "ulan hayvan, kalk, düş bakalım önüme!"

Küçük oğul anasını birden karşısında öfkeden titrek görünce, şaşaladıysa da, şaşkınlığı çok sürmedi. Sıçrayıp ayağa kalktı:

"Ne var? Niye gidecekmişim?"

"Gideceksin, köpek gibi gideceksin, elini öpeceksin babanın!"

"Geç yahu sen de... Elini öpecekmişim. Niye?"

"Ali, sana düş önüme diyorum!"

"Düşmüyorum!"

"Ali fena olur."

Ali hırsla alaçıktan çıkıp gitmeden önce, "Olsun," dedi, "fena olup da ne yani? Beni benden mi edeceksiniz? Fena olurmuş. Yeter artık sizin elinizden çektiğimiz be!"

Ana ne yapacağını şaşırmıştı. "... elinizden çektiğimiz be!" sözü, bu sözün altında saklı anlam... Demek kocasının dediği gibi, küçüğü dolduran, bozan, anasına babasına karşı gelmeye hazırlayan büyük oğluydu?

Bir kenarda şaşkınlıkla dikilen büyük oğluna döndü.

"Bu iti bu hâle getiren sensin!" dedi. "Sen ona arka vermesen o bize böyle sırtarmazdı. Peki, alacağınız olsun. Unutmayın bunu. Senin de çoluğun çocuğun var, yarın sen de gelin torun sahibi olacaksın. Dilerim Allah'tan bizden bes beter olun!"

Titrek ışıkta gözleri yaş yaş parlıyordu.

Bir kenarda suçlu suçlu dikilen gelinine döndü.

"Bütün bunların senin başının altından çıktığını bilmiyorum sanma el kızı! Evimize geldin, kudümsüzlüğünü de beraber getirdin. Uğursuz karı. Dilerim Allah'tan..."

Yıllar yılı ne anası ne de babasına dikilmemiş büyük oğul, bu haksızlığa artık dayanamadı.

"Ana," dedi, "ana. Tadını kaçırıyorsun artık!"

Ana üstüne yürüdü.

"Nee? Tadını mı kaçırıyorum? Amanın uşaklar, şu sünepe avrat için şuna bak, şu asi evlada bak. Demek tadını kaçırıyorum hı? İlahi oğlum yağlı kurşunlara gelesin de ölüm haberlerini işiteyim inşallah inşallah..."

Büyük oğul acı acı güldü.

"İnşallah ana, inşallah. Yüreğin soğusun o zaman."

"Hem de nasıl soğuyacak, nasıl soğuyacak!"

"Peki. Daha başka bir diyeceğin var mı?"

"Yani ne demek istiyorsun? Beni kovuyor musun?"

İçeriye Topal girdi. Titreyerek yanan mumun dalgalı ışığında sahici bir dev gibiydi. Topal bacağıyla hırslı hırslı büyük oğlunun üstüne gitti, tek lakırdı söylemeden iri yumruğunu burnuna patlatınca, büyük oğul bir anda suratının dağıldığını sanarak, kollarıyla yüzünü kapattı, çöktü.

Ünal'la Zeliha'nın araya girmeleri fayda etmedi. İkisini iki yana iterek bir tekme, bir tekme daha.

"İt!" dedi. "İt oğlu it! Adam oldun da huzurundan ana baba kovuyorsun öyle mi? Yaşı yetmiş, işi bitmiş öyle mi? Bir bacağı sakat öyle mi? Ulan değil sen, koca bir orduyla başa çıkarım daha, deyyus!"

Yeni, yepyeni bir heyecanla tekrar üstüne yürüyecekti, bu kez damadı, kızı, karısı önlediler. O, ipini kazığını koparmış gibi, zapt olmuyordu.

"Bırakın, bırakın beni. Yılan! Benim muti evladımı baştan çıkarır, anasına babasına karşı gelmeye zorlarsın hı?"

Büyük oğul kollarıyla kapalı yüzü, bir kenarda çömelmiş duruyordu. Ağzını açıp da tek laf etmedi. Anası, bacısıyla ötekileri önüne katıp alaçıktan çıktıkları halde, bir süre öylece durdu. Korkmuyor, kızmıyordu ama, gözlerinin patladığını sanıyordu. Karısı yanına gelip de omuzunu usul usul dürtünce kollarını indirdi. Burun bir gülle çarpmasıyla parçalanmış gibi kan içindeydi. Kolları çekilince büsbütün yol alan kan çenesine doğru hızla sızarak, yere iri iri damlamaya başladı. Sağ gözün akı kıpkırmızı kesildi. Bakıyor, yerdeki bir noktaya kımıldamadan bakıyordu. Kocasının bu tuhaf bakışından korkan kadın dudağını ısırarak susuyor, gözlerinden yuvarlanan damlalar birbirini kovalıyordu. Şimdiye kadar belki de ilk defa anlaşıveren Cavit'le Ayşe de ağlamaklı ağlamaklı, babalarına bakıyorlardı. Cavit bir ara:

"Pis," dedi.

Ayşe, 'Kim?' diye sormadı, anlamıştı.

"Pis ki pis..."

"Ne olacak şimdi abla?"

"Ne n'olacak?"

"Babamın burnunun kanı?"

Ablanın da bildiği yoktu. Avucuyla burnunun kanını silip yere çırpan babalarının usul usul kalkışına gözlerini diktiler. Sanıyorlardı ki babaları gidecek, dedesinden bunun öcünü alacak. Öyle olmadı. Alaçığın kapısı yanında duran bakır güğümü aldı, dışarı çıktı. Karısı işi anlamıştı, o da çıktı, kocasının elinden güğümü aldı, dökmeye başladı. Büyük oğul bakır güğümün ılık suyuyla kanlarını yıkıyor, ama kan durmuyordu. Cavit akıl ederek mumu yapışık durduğu yerden kopardı, dışarı çıktı, elini yüzünü yıkayan babasına tuttu. Kanatları beyaz beyaz pervaneler mumun ışığı çevresinde dolanıyor, sivrisineklerse adeta oğul veriyorlardı. Çok geçmeden küçük oğul geldi. Ağasını o halde görünce çılgına döndü bir an.

"Ne oldu ağa? Ha? Ne oldu?"

Büyük oğul başını kaldırıp kardeşine bakmadan.

"Hiç," dedi.

Cavit ağzından kaçırıverdi: "Dedem yumruk attı!"

Her şeyi anlamıştı. Yayından fırlayan bir ok gibi, babasıgilin alaçığına gitti. Onların alaçığında da ışık yanmıştı. Küçük gemici feneri. İçeriye bomba gibi girdi:

"Ağama niye yumruk attın?"

Baba, ana, Zeliha, Ünal filan, alaçığın içi bir an karmakarışık oldu. Babayla küçük oğulun arasına girenler onları zor tutuyorlardı. Yarasaların kurşun gibi aktığı yazının sessiz gecesinde karşılıklı haykırışlar sivrisinekleri şaşırtmıştı adeta:

"Allahsız, Allahsız oğlu Allahsız! Ne hakkın var da vuruyorsun ağama, ne hakkın var?"

"Vururum ulan, sana da, ona da, senin şahına da vururum!"

"Vur hadi, gel vur. Gel vur da sorim sana dünyanın kaç bucak olduğunu!"

"Ali, bok yiyorsun Ali!"

"Hişt, Ali. Babana karşı kardeşim..."

"Baba mı? Benim bundan böyle ne anam var ne babam. Öyle ananın da, babanın da Allahını kibriyasını..."

"....."

"....."

Küçük oğul hırsla çıkıp gittikten sonra Topal Eskici hâlâ bas bas bağırıyordu:

"Bundan sonra ne ölüme gelsinler, ne de babamız var desinler. Benim o isimde evlatlarım yok. Benden hesap sormaya gelen, beni katledecekmiş gibi, deli camız gibi üstüme yürüyen evladım yok benim!"

Ünal arkasını sıvazlayarak serili yatağa oturttu, sigara verdi, sigarasını yaktı.

"Sakin ol babacığım, heyecanlanma. Zaten hastasın."

Sigarasından üst üste duman alırken her yanı titriyordu.

"Yok, benim oğlan evladım yok bundan böyle!"

Karısı yanına ilişti.

"Benden de al o kadar. Erkek evlat mı, heves edenin yüzü yüzülsün. En iyisi deha, benim büyük... Avradının ağzına bakıyor!"

Ünal, "Yok anne," dedi. "Babam haksızlık etti. Ben ordaydım. Kendi yok Allahı var, Ali'ye boyuna git diyordu, anaya babaya küsülmez, git, gitmen lazım diyordu." Zeliha'ya döndü, "Öyle değil mi?"

Zeliha, "Doğru," dedi, "ağamın suçu yoktu."

Topal gene şahlandı oturduğu yerde.

"Var, yok. Bundan böyle adlarını anmayacaksınız. Elci, melci de umurumda değil. Yarından tezi yok, git köye, bul bir araba, yüklenip gidelim. Ne bu be? Kurulu dükkânımı tezgâhımı ne diye bozdum? Onlar için değil mi? Aldık alımımızı! Doydum. Evladı da, heves edenleri de..."

Bulutlar kaynaşan gökte bir an kuvvetli bir şimşek çaktı, ortalık mavi bir gündüze boyanıp söndü.

Ana, "Cellecelalchuu!" dedi.

Topal hâlâ titriyordu. Çakan şimşeğin, bir anlık mavi gündüzün, "Cellecelalehuu"nun filan farkında değildi:

"Giderim şehre, açarım dükkânımı, Allah ne verdiyse üçün beşin yoluna bakarım. Neme lazım benim yazı yaban? Evlat dedik, acıdık, takıldık peşlerine..."

Ana yaş yaş gözleriyle başını salladı. "Aldık alımımızı."

"Aldık ki aldık. Bundan böyle avrat senin dediğinden töbe çıkmayacağım. Herif dedi, işimizi gücümüzü dağıtıp bilmediğimiz işlere girmiyek, amanı biliyon mu? Vallaha Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan oluruz, dedi, dinlemedim. Bana vallaha da billaha da müstahak!"

"Neyse herif, bırak, yüreğini tüketme. Bundan böyle bulsunlar bizim gibi anayı, babayı da..."

"Nazlarını çektirsinler!"

"Çektirsinler ki çektirsinler. Allah'ın bin bir ismi hakkı için, gördüm çamırdalar değil mi, bir tekme de ben atmazsam benden daha rezili, kepazesi, deyyusu olmasın!"

Uzun uzun sürdü bu konuşma. Esneşiliyordu. Ünal kalktı.

"Haydi size iyi geceler!"

Topal, vaktin çok geçtiğine yeni dikkat etmişti. "Gidiyon mu?"

"Vakit geç oldu."

"Yarın olsun, hayrı bile gelsin," dedi.

Ünal yangına körükle gitmemek için, "Yarın olsun, hayrı bile gelsin," dedi, "doğru!"

Topal kalktı, sıkıladı:

"Hayrı mayrı yok. Dediğimi dinle. Pazarlığını yap, her kaç kuruşsa, şehre gidince ne yapar yapar uydurur veririz!"

Ünal hâlâ çekimser, alaçıktan ağır ağır çıkarken. Topal, 'Git pekiştir!' demek isteyen bir işaretiyle Zeliha'yı ardından koşturdu. Zeliha'nın canına minnet, koştu.

"Bana bak, babamın dediğini dinle!"

Tam tepelerinde çakan bir şimşekle yüzleri mavi mavi aydınlandı bir an.

"Olur mu yahu?" dedi Ünal. "Bana düşer mi? Yangına körükle gider gibi..."

"Canım sana ne? Senin ne suçun var?"

Ünal bir sigara yaktı. Şaşırmıştı ne yapacağını. İki kaynına karşı... Bir gün elbette barışacaklar, yüz yüze bakacaklardı.

"Ben de öyle istiyorum, getirmezsen bir daha yüzümü göremezsin!"

Ünal gülerek elini tuttu. "Sahi?"

"Vallaha, billaha. Sana ne ağamgilden?"

"Niye? Kaynım değiller mi?"

"Olsun. Sana onlar mı lazım, ben mi?"

Ünal elinden çekip kolları arasına aldı.

"Sen tabii!"

Dudak dudağa geldiler. Sonra ayrıldılar.

Kız, "Hadi," dedi, "gerisini şehre sakla!"

"Bekleyim mi?"

"Şehre sakla dedim ya!"

Çakan şimşeklerin hızla uzaklaştığı kapkaranlık gecede ayrıldılar. Ünal'ın aklından kayınlarına uğramak geçtiyse de, alaçıkları karanlıktı, yatmış olabilirlerdi. Tozlu yapraklarıyla boy atmış pamukların arasından yola çıktı.

Bütün gün tarlalara pamuk devşirme ırgatıyla köylerden şehre zahire, pamuk getirip götüren çeşitli araçların demir ya da lastik tekerlekleri altında ezilmekten un gibi tozuyan yol basıldıkça paf paf ediyordu, Ünal tozdan korunmak için yol boyunca uzanan tarlaya atladı. Birkaç metre ilerisini göremediği için ağır ağır yürüyordu. Araba bulmasına bulurdu ya, doğru olur muydu? Ona düşmez gibi geliyordu. Lakin çok haksızlık olmuştu büyük kaynına. Sessiz, zavallı, 'Babandır, darılmak, küsmek olmaz. Hele yatağını alıp gelmek...' demişti. Küçükse 'İstemezsen giderim ağa. Benim yüzümden sana zarar gelmesinden korkuyorsan...' diye cevap vermişti. 'Ne korkacam oğlum. Bana göre hava hoş!', 'Hoşsa, bırak. Ona iyilik yaramaz. İyilikten anlamaz o.', 'Baban hakkında böyle düşünme!', 'Sen düşünmüyorsun da ne oluyor?', 'Ne olursa olsun. Ona karşı evlatlık vazifelerimizi yapalım da...'

Durdu, avuçları içinde bir sigara yaktı, sonra tekrar yürüdü.

'Bir araba, ya da bir kamyon bulmalı. Bulmalı ama, kendim gitmem, yolda beklerim. Çocuklara karşı ayıp olur. Arabacı gider, alır onları, beni yolda bulurlar. Tembih ederim arabacıya. Erkenden yola çıkarım... Ulan amma da yumruktu ha! Adamın gözü çıkabilir. Burnu da dağılmıştır sağlama. Lakin şehirde... Kıyak oldu benim için. Bundan böyle benim de devamlı işim, başımı sokacak yerim, yolumu bekleyecek avradım...'

Sesli sesli güldü.

'...avradım, canım, yavrum... Derken bir, sonra bir daha, bir daha... İkisi oğlan, biri kız... Baba baba diye etrafımda. Topal ölürse dükkân bana kalmaz ki... Sahi o da var. Oğulları da mirasçı. Avradı sağken oğulları hava alır, amma ben gene de iyilikle... Ölünceye kadar, üç beş sene, ondan sonra Allah kerim. Çok çok, hep birlikte çalışalım derim, çalışırız. Ben kimle olsa geçinirim. Bana göre hava hoş. Bana dokunmayan yılan bin yaşasın!'

Köy adına uzaklarda birkaç titrek ışık. Işıklar gittikçe yaklaşıyordu. Bu ışıklardan biri, soldaki kahve, Cabbar'ın kahvesi. Bu gece kim var acaba? Emmi oradaysa iki el tavla oynasalar da ikişer buçuktan bir beşliğini sürüklese. Emmi oradadır belki. Evvelki gece ta saat üçü geçerken gittiğinde oradaydı... Adımlarını açtı.

Işıkların yaklaşması hızlanıyordu. Yaklaştılar, yaklaştılar... Sonra birden yitiverdiler karanlık pencereli, saz örtülü toprak evlerin duvarları gerisinde. Ünal köyün acı acı hayvan pisliği kokan daracık sokaklarına düşmüştü. Sağda solda yıkık, harap kerpiç duvarlar, dikenli telle ayrılmış avlular... Sık sık köpek hırıltıları geliyordu. Kocaman bir itin çok yakınlarda gürler gibi havlayışı birden. Bereket, saldırmıyorlardı. Yoldan kendi halinde gelip geçenlerle hırsızları nasıl ayırt ediyorlardı?

Kerpiç evlerden birinin köşesini dönünce, kahvenin aydınlık kapısı meydana çıkıverdi. Emmi içerdeydi. Girdi.

"Selamünaleyküm millet."

Kahve ocağında kahveci Cabbar, yani başında tavla oynayan-

lara bakmakta olan emmi, ta dipteki alçak bir masada kâğıt oynayan iki tutma, uykulu uykulu baktılar.

"Aleykümselam."

"Vaaleykümselaaam Ünal Ağa!"

Emmi onu bekliyormuş besbelli.

"Nerde kaldın be yemlik?"

Ünal'a hemen her gece yenilmeye alışmıştı ama, gene de kendi yemlikliğini ona yüklüyordu. Ünal, ellerini arkasına koyarak: "Sen var mısın bir beş?" dedi.

Tavla hastası emmi iştahla kahveciye baktı.

"Duydun ya Cabbar, kaşınıyor... Günah benden gitti. Ver şu tavlayı!"

Tavla geldi, başlandı.

"Ee, at bakalım emmi bey!"

Elinde çift zarın teki, emmi dikildi: "Yoo... Ağzını bozma bey diye..."

"Niye? Beylik fena mı?"

"İyiyse sana bıraktım oğlum, tepe tepe kullan, Al!"

Zarı attı: Beş. Ünal da attı: Altı.

"Bir beş ha emmi bey!"

"Ulan oğlum bırak şu bey ayağını!"

"Demek istemiyorsun beyliği?"

"İstemem oğlum. Ağalığım yeter bana!" dedi, emmi yarı şaka, yarı ciddi...

Oyun hızlı gidiyordu. Emminin zarı daha iyi geliyorsa da, Ünal hile yapıyor, gözleri pek de iyi görmeyen emmiye yutturuyordu.

"Nedir o emmi?"

"Sebai dü!"

Ünal sekiz yek kapısını alırken işi gargaraya getirerek emminin dikkatini başka yana çekti.

"Kapma zarları!"

"Ne kapması oğlum? Görmüyor musun?"

"Görmüyorum. Elin tavlanın içinden çıkmıyor ki!"

Şeşi dü attı, şeş yek oynadı, şeş ciharı şeş beş, pençi dü'yü pençi se. Bir yandan da sol eli kapıları kapatıyordu. İlk oyun sonunda, emminin zarı daha iyi geldiği halde adamcağız mars oldu. Hâli vakti yerinde, kaybedeceği beş, on lirayı arayacaklardan değildi ama, gene de kızıyordu.

"Mesele parada değil Cabbar. Zar bana geliyor, oyunu o alıyor ne hikmetse..."

Ünal'ın sözde tepesi attı: "Ne demek istiyorsun yani?"

"Ne demek isteyeceğim, zar bize geliyor, oyunu sen alıyorsun!"

Zarları tavlanın içine bırakıp, çekildi. "Paran tatlıysa oynamayalım arkadaş..."

Emminin gıcığına laftı. Ufacık ihtiyar 'para'ya söverek Ünal'ın yakasına yapıştı.

"Bende para tonnan oğlum. Para ne kelime?"

"Ne kelimeyse fazla konuşma. Her zaman böyle, yeneriz, dan dun edersin!"

"Ederim, çünkü zar bana geliyor, oyunu sen alıyorsun!"

Çaylarını getiren Cabbar, "Hem de mars!" dedi.

"Vallaha be... At bakalım hadi..."

Ünal yeniden pekiştirdi:

"Dın dersen bırakırım oyunu, ona göre?"

Emmi her şeye razı, ses çıkarmadı. Oyun tekrar başladı. Ünal'ın parmakları gelen zara göre değil, oyun gereğince çıkarına göre işliyor, se yek lazımsa, şeş beş, se yek oynanıyordu. Emmi dört açmıştı gözlerini güya. Sekiz açsa boş, zar emmiye geliyor, oyunları Ünal alıyordu.

İlk partiyi Ünal aldı:

"Sökül beşliği!"

Emmi bundan hiçbir şey anlamamıştı. Beşliği verecekti ama, "Var mısın ikisine bir?" dedi.

Ünal esnedi, ensesini kaşıdı. Aslında uykusu filan yoktu. Yarın basıp şehre göçeceklerdi, cebinde üç beş kuruşu bulunsa fena

olmazdı. Olmazdı ya, iki buçuk, beş'lerle oyalanacaklarına, şunu büyütseler de kazandığı bir parça işe yarasa...

"Varım amma," dedi, "temiz birer onluğuna oynarız. Yenilirsen, deminki beşlikle birlikte on beşini alırım, yenersen onluğumu alırsın. Nasıl?"

Emmi öylesine hırslı ki, esmer kırış kırış yüzü adeta ağarmıştı.

"Paralar meydan görsün," dedi.

Ünal elini cebine attı. "Ayıp ettin, şimdi ayıp ettin işte!"

"Ayıbı mayıbı yok. Ben kumarbazım arkadaş. Paralar meydan görsün, sonra..."

Ünal pantolonunun cebinden iki buçuk, beşlikler halindeki on iki buçuktan ibaret bütün parasını çıkarıp tavlanın içine attı:

"Paranın hepsi bu mu?"

"Sana ne paramın hepsinden arkadaş? Sen ütünce alacağın onluğa bak!"

"Öyle ya," dedi Cabbar.

"İyi ya."

Az ilerdeki tavlacılar da oyunu bitirmiş, yanlarına çekmişlerdi iskemlelerini. Başları kalabalıklaşınca Ünal'ın canı sıkıldıysa da pek fark etmedi. Etmedi çünkü imam bildiğini okuyor, Ünal'ın parmakları hiç çaktırmadan, şaşılacak şekilde yanlış oynuyordu: Se yekler hepyek, sebai düler düsse, hepyekler dubara...

Oyun gece yarısına doğru bitti. Paralar alınıp verildi, Ünal kahvede tek başına kaldı. Kahveci kapıyı üzerine kilitleyip gitmişti. Sabahleyin kahveciye elli kuruş verecekti. Masaları yan yana çekti, bir kenardaki eski, kirli çulu üzerine serdi, sırtüstü vurdu kafayı.

Lakin ne yumruktu büyük kaynının suratında patlayan... Ne diye yolda bekleyecekti? Biner gider, eşyaların yüklenmesine yardım eder, sonra da uğrar, konuşur, kendisinin bu işteki suçsuzluğunu belirtir...

Yarın bu vakit şehirde olacaklardı hı? Evde. Bakalım ona ne türlü davranacaklardı. Mahalleliye karşı, elin yabancısını evlerinde herhalde yatırmazlardı. Ne yapardı? Bir arkadaşına gitse? 'Allah kerim...' diye geçirdi. 'Sokakta kalacak değilim ya!'

Gece gittikçe derinleşiyor, sessizlik artıyordu. Bir an geldi ki, kahvecinin çay bardaklarıyla kahve fincanlarının durduğu camlı dolabın üstündeki çalar saatin tik takları geceyi doldurmaya başladı. Bir yandan bir yana döndü. Ne olursa olsun, şehre gidilmesi işine geliyordu. Bugün, yarın, öbür gün Zeliha'nın kocası olarak temelli girecekti o eve. Üstü başı tertemiz yıkanacak, pazar günleri ütülü giysisi sırtında, boynunda kravatı, kolunda karısı, tutacaktı Adanalılar gibi Atatürk Parkı, Demirköprü'nün yolunu. Hava kapalı, yağmurluysa sinemaya giderlerdi. Sonra eve dönüş, yatak, genç karısıyla sıkı sıkı sarılış, rahatlığın, tokluğun deliksiz uykusu! Böyle bir yaşamın deliksiz uykularına öylesine hasretti ki... Yarınından emin, dışarının yağmuru, karı, ayazı, fırtınasından insanı koruyan sıcacık bir dört duvar arası. Daha sonra çocukları... Küçük küçük, kıvır kıvır şeyler... Onların boğazı, sırtı, yarınları için çalışmak...

Uykuya ne zaman geçtiğini bilemeden, yuvarlandı gitti karanlık suların derinlerine. Deliksiz hatta düşsüz, taş gibi bir uyku. Gözlerini açtığı zaman kahveci Cabbar ocağı yakmıştı bile: Sıçrayıp kalktı:

"Niye uyandırmadın be Cabbar?"

"Kıyamadım..."

"Öyle uyumuşum ki, taş gibi!"

Kolları dirseklere kadar çemirli kirli beyaz gömleğiyle masaların üzerinden yere atladı. Kahvenin yanındaki tulumbada elini yüzünü yıkadı, saçlarını ıslattı, geldi, kahve penceresinin tozlu kirli camında çabucak tarandı.

Cabbar çayı demlemişti.

"Çay içecen tabii..."

"Bak hele bak..."

Masaların üzerindeki kirli örtüyü katlayıp kaldırdı. Masaları yerlerine çekti, gitti bakkaldan ekmekle peynir aldı. Kahveye dönerken kesik kesik bir korna sesi. Döndü, Boncuk Ali!

"Vaay," dedi, "lan Boncuk?"

Kısa, kalın şoför Boncuk yer yer yeşil boyaları dökülmüş toz içindeki kamyonun direksiyonunda boncuk mavisi gözleriyle gülüyordu. Yanına gitti.

"Ne haber lan?"

"Sağlık," dedi Boncuk, "işittiklerim doğru mu?"

Ünal kuşkuyla baktı. "Ne işittin?"

"Muavinliği bırakmış mısın ne?"

Dişlerinin arasından yere fırt diye tükürdü. "Kimden duydun?"

"Senin ustadan!"

"Bıraktım tabii. Cart curt... Nedir lan, öldük mü?"

"İşin içinde bir kız dalgası mı varmış?"

Ünal güldü. "Gibi bir şey..."

"Yani ne? Dört ayaklı mı olacan?"

Her şeyi uzun uzun anlattı. Sonunda sözü şu meseleye getirdi. Boncuk gülerek:

"İyi oğlum," dedi, "silkeleyek..."

"Ne zaman dönüyorsun?"

"Paşa keyfim ne zaman isterse!"

"Kaç para vereceğiz?"

Boncuk direksiyondan yere atladı.

"Ağanın eli tutulmaz arkadaş..."

"Boş ver ağaya, bildiğin gibi değil, temelli yolsuzuz!"

Yan yana kahveye yürüdüler. Her günün aksine, pırıl pırıl bir güneş vardı. Köy, köyün önünde uzanan baştan başa ekili, kozalakları beyaz beyaz patlamış pamuk tarlası uzanıyor, ta uzaklardaki tül mavisi dağların gerilerinde beyaz bulutlar adeta köpürüyordu.

Birden bir köpek, yıkık kerpiç bir duvarın ardından fırlayıp yollarını kesti. Keskin bembeyaz dişleriyle sinirli sinirli havlayarak çevrelerinde dolanıyordu.

Boncuk, "O ne?" dedi, "ciddi mi yapıyon ne yiğenim?"

Ünal bir kahkaha attı. Ama, köpeğin şakası yoktu, Boncuk bir tekme attı köpeğe, baktı ki aldırdığı yok, yerden kocaman bir kesek parçasını kaptı.

"De get, Allahını Kibriyanı... Töbe estağfurullah sabah sabah..."

Kahveye geldiler, çay, ekmek peynirle çabucak bir kahvaltı yaptılar. Kalkarlarken Ünal gene sordu:

"Sahi ne verecez Boncuk?"

Boncuk üstünde durmak istemiyordu.

"Canım bırak vermesini. Kırk yılda bir arkadaşın ufak bir işi düşmüş. Sırtımda taşıyacak değilim ya!"

"Olsun."

Kahveden çıktılar. Bindiler kamyona, tarlanın yolunu tuttular. Kamyon büyük çiftçilerden birinindi. Boncuk aylıklı şoförü. Şehirden ağasının tarlalarına toplama ırgatı getiriyor, tarlalardan da toplanmış kütlü götürüyordu. Arkadaş, arkadaştan da ileri meslektaştılar. Böyle şeylerin lafı olmazdı. Ay başında maaşını tring aldığından başka, gidip gelirken yolda 'ördek' de* düşüyordu. Şaka maka, ördekten iyi para geçiyordu eline. Maaşa bakan kimdi.

"Demek kayınbabanla eskicilik yapacaksınız?"

"Allah izin verirse..."

"İyi oğlum Ünal, rahata kavuştun demektir."

"Ne diyorsun Boncuk... Kir, pas, yorgunluk. Taşçıkan** avratları... Allahım şaştı yahu. Hiç olmazsa insan dünya evine girer, işin gücün belli, yattığın kalktığın, yediğin içtiğin... Ha?"

"Aynen kardaş. Sana lazımdı zaten..."

"Allahım şaştıydı serserilikten be... Neydi o han köşelerindeki rezilliğimiz?"

"Lakin âlemimiz kıyaktı be Ünal. Nerde akşam orda sabah. Bütün gün ne iş olursa tut, akşam gel hana, kur sofrayı, aç şişeleri, vur bağlamanın kasnağına kasnağına..."

Kamyon, köy yolunda kocaman bir toz bulutu kaldırarak ilerliyordu. Boncuk, alışkanlıktan, boyuna dikiz aynasını ayarlayıp taralı saçlarına bakıyordu.

Bir ara sordu: "Baldızın maldızın yok mu?"

Ünal gülerek baktı.

---

*Ördek: Yolda açıktan düşen yolcu

**Taşçıkan: Adana genelevinin ismi

"Belle ki var. N'olacak?"

Saçlarına yeniden baktı dikiz aynasında.

"N'olacağı var mı deftersiz? Sülük gibi delikanlı değil miyim?"

Ünal'ın aklından hızla Ayşe geçti.

"Yok," dedi. "Büyük kaynımın kızı var ya, ufak daha..."

"Kaç yaşında?"

"Bu yakınlarda on bire girecek."

Boncuk saçlarını yeniden kontrol etti.

"İyi ya," dedi. "Tam bana göre!"

"Oşt!"

"Niye lan?"

"Sübyancı mısın nesin?"

"Yavru kuşun ağzı büyük olur oğlum... Arabistan'da nasılmış?"

"Bakma Arabistan'a..."

"Bakma ne kelime? Tekmil peygamberler oradan çıkmamış mı? Fesini vuracan, yıkılmadı mı korkma. Şeriatta böyle yazar!"

"Şeriat kim sen kim lan, it!"

"İt sözüne kızmam ki ben..."

Çeneye dalmışlardı ki, birden Ünal'ın gözüne alaçıklar, tarla, tarlada pamuk toplamakta olan iki kaynı, kaynının karısı, Ayşe ilişti. Boncuğun kolunu tuttu.

"Destuuur!"

Boncuk hayretle baktı.

"Ne o?"

"Geldik."

Kuvvetli bir fren, araba tarlanın kıyısında durdu. Ünal atladı, iki kaynıyla ötekiler işlerini bırakmış bakıyorlardı. Ünal eliyle onları selamlayıp koşarak kaynatasının alaçığına gitti. Topal da, karısı da sıtmadan ateşler içinde yatıyorlardı.

Yalnız Zeliha, "Getirdin mi?" dedi.

"Getirdim ya, hasta mı bunlar?"

Yanlarına gitti, alınlarını yokladı. İkisi de cayır cayır yanıyorlardı, ter içindeydiler. Topal gözlerini açtı, inleyen bir sesle kesik kesik sordu:

"Getirdin mi oğlum? Arabayı getirdin mi?"

"Getirdim babacığım. Araba değil kamyon."

"Kaça götürecek?"

"Orasını düşünme."

Ana da kendine gelir gibi olmuştu. İnledi:

"Gidelim yavrum, şu cenabet yerlerden gidelim. Kurtar bizi!.."

Ünal için hava hoştu, Zeliha için de öyle. Topal'la karısını kollarından tutup kaldırdılar, ikisinin de hâli hâl değildi. Bütün gece uyumamışlardı. Sıcak, sinek, uykusuzluk...

"Evlat bokuna, aah evlat bokuna. Neme lazımdı benim yazı yaban? Anam mı devşiriciydi, babam mı? Evlatlar şöyle, evlatlar böyle. Tırnağına köpek sıçsın evladının. Canıma can mı katacak postallar?"

Boncuğun da yardımıyla yarım saatte eşyalar kamyona yüklendi. Gelirkenki gibi Ünal onlara rahatça oturacak yer yaptı. Geçip oturdular. Oturdular ya, bütün sert görünüşlerine karşın Topal da, karısı da belli etmemeye çalıştıkları biçimde derinden derine iç geçiriyorlardı. İkisinin de gözleri yaşlıydı. İkisinin de aklında evlatları, içleri yanıyordu.

Ünal koşarak iki kaynının yanına gittiği sıra, Ayşe'nin çok şeyler anlatmaya çalışan çocuksu bakışıyla karşılaştı. Dargın, kırgın. Ötekiler kendi işlerindeydiler. Hele küçük oğul, bir parça da hırsla, kinle çalışıyordu.

Ünal, "Kolay gelsin," diye sokuldu.

Küçük aldırmadı. Büyük oğul akşamki yumrukla mosmor şişmiş burnu, akı kıpkırmızı gözleriyle, ama dostça baktı.

"Hoş geldin."

"Bana darılmadınız değil mi?"

Büyük oğul hayli değişmiş yüzüyle gülümsedi.

"Niye darılalım?"

"Göçmelerine ben önayak olmadım. Çok ısrar ettiler de onun için kamyonu getirdim..."

Küçük oğul hırsla doğruldu.

"Neyse canım, fazla konuşma da basın gidin haydi," dedi.

Ünal bozuldu. Tekrardan işine koyulmuş küçük kaynına baktı, baktı. Sonra gözleri Ayşe'ye takıldı. Nerdeyse ağlayacaktı. Üzerinde durmadı. Zaten başka yapılacak şey de yoktu.

"İyi ya, haydi hoşça kalın!"

Büyük oğul, "Güle güle gidin," dedi.

Küçük oğul oralı bile olmadı. Gelin, kocasının yanı başında, boyuna çalışıyordu. Yanakları kuru, ama kırmızı kırmızıydı. Sıtma nöbetinin kırmızısıydı ama, gene de az buçuk güzelleştiriyordu. O bütün bunların farkında bile değil, güneşin, kızgın güneşin altında içten içten yanarak, boyuna eriyordu.

Ayşe, ağır ağır uzaklaşan kamyona gözlerini dikmişti. Gidiyordu. Bir daha belki de hiç göremeyecekti onu. Ne saçı, ne sarı sarı gülüşü. Pis halası, hep de hep de o, pis halasının yüzünden. Sevmiyordu onu, hiç sevmiyordu. O olmasa, o olmasaydı halbuki...

Yeşil kamyon kocaman bir toz bulutu arasında gözden yite çıka uzaklaşıyordu.

Küçük oğul doğrulunca birden Ayşe'yi gördü. Ağlıyordu.

"Ne o?" dedi. "N'oluyor?"

Ayşe telaşla gözlerini siliverdi. "Hiç..."

"Nasıl hiç?"

Emmisinin kim için ağladığını bilmesinden korkarak, "Halamla neneme ağlıyorum," dedi.

Büyük oğul sanki duymamıştı, bakmadı bile. Karısı da onun gibi davrandı. Ama küçük oğulun çenesi açılmıştı. Tıpkı babası. Boynunun damarını şişire şişire, "Cehennem beri onlar daha öte," dedi. "Nelerine ağlıyorsun? Benim içimden oynamak geliyor, Bundan böyle oh bee..."

Gözucuyla ağasına baktı. İşe iki kat koyulmuş, ha bire topluyor önlüğünü dolduruyordu,

"Ben başta istemediydim onları ya, babanı görüyon mu babanı! Yumuşak ağız verdi, o da şirnedi*. Maymun iştahlı be. Kim bilmem neyim hıyar dese bir parça tuznan koşar!"

Şirneme: Şımarmak

Büyük oğul da belini tuta tuta doğruldu. "Neyse canım, geçti..."

"Geçti meçti. Ben en çok o oğlana kızdım..."

"Niye?"

"Etekleri zil çalıyor görmüyor musun?"

"Ne yapsın?"

"Ne yapsını var mı? Gidip kamyon bulmak ona mı düşerdi?"

Büyük oğul yeniden işe koyuldu.

"Tam kafasına göre. Yarın gider, açarlar dükkânı... Açsınlar be, bizden ırak olsunlar da... İki günde onun da pasaportunu verir!"

Ağasının bir şeyler söylemesini bekledi. Söylemeyince gene kendi aldı:

"Belki de vermez. Damat tatlı olur. Öyle değil mi?"

"Doğru."

Gözleri iştahla parladı.

"Şu elci gelsin, malımızı teslim edip paramızı alalım da sonrası kolay. Daha bir ay burdayız. O zamana kadar tekerlekli dükkân dalgası için tekmil parayı kazanmış oluruz. Bir döneriz şehre, gideriz doğramacı Haydar'a... Ha?"

Büyük oğul akı kıpkırmızı gözleri, şiş burnuyla doğruldu:

"Tamam."

"Deriz böyle böyle Haydar Usta, yap bize tekerlekli dükkânımızı..."

"Tekerlekler lastik olmalı."

"Bisiklet tekeri mi?"

"Bisiklet tekeri pahalı düşer."

"Ya?"

"Parçacıları dolaşırız. Ufak, dolma lastikli tekerlekler vardır, bilyalı..."

"Yenileri olmaz mı?"

"Bilmiyorum. Olsa bile pahalıdır. Eskilerini buluruz canım. Bizim Selahattin Usta'yı filan dolaşırım bir iki..."

Güneş tepeye doğru yükselmişti. Küçük oğul bir ara Cavit'i gördü. Alaçıklarının kapısında gözlerini ova ova dikiliyor, çevreye bakınıyordu. Birden nenesigilin alaçığına dikkat etti. Yerinde yoktu. Heyecanlanarak koştu. Yanlarına gelince sordu: "Nenemgil gitti mi?"

Ayşe, "Gitti," dedi.

"Gittiler ha?"

Can sıkıntısı yüzünden bir gölge gibi geçti.

21

Boncuk'un yeşil kamyonu mahalleye ikindi üstü ağır ağır, bozuk parkelerde çalkalana çalkalana girdiği sıra Topal da, karısı da sıtma nöbetinden kafaları vurmuş alev alev yatıyorlardı.

Yalınayaklı, irili ufaklı mahalle çocukları nerdense haber almış, kamyonun çevresini (giderkenki gibi) bayram neşesi içinde kuşatmışlardı. Kızlı oğlanlı, irili ufaklı çocukların yaygarası mahalleliyi pencerelere, kapılara dökmüştü. Gelmişlerdi demek? Geri dönüp gelmişlerdi ha?

Hemen üçer beşer kişilik fiskos toplulukları kuruluverdi.

"İyi ama kütlü toplama mevsimi bitmedi ki daha!"

"Daha dur bakalım..."

"Yirmi beş gün, bir ay var daha..."

Fiskos toplulukları hemencik kalabalık bir büyük topluluk halini alıverdi. Doktorun anasının çevresinde birleşip genişledi. Ne diye yatıyorlardı? Hasta mıydılar yoksa? O oğlan kimdi de kamyona atlamış, Topal'ın karısını koltuk altlarından tutup kaldırıyordu?

Doktorun anası, "Uuu," dedi, "amma da eriyip süzülmüşler ha!"

"Sıtma olmalılar!"

"Şunlara bak, ayakta duramıyorlar..."

"Zalha? O da süzülmüş bayağı!"

Topal, mahallelinin henüz tanımadığı Ünal'la Zeliha'nın yardımıyla kamyondan aşağı inerken, tahta bacağı kaydı, kamyonun arka tekerleği yanına düşüp yığıldı kaldı. Karısının acı çığlığı. Kadınlar artık eski kini, dedikoduyu filan unutup koştular. Yere çuval gibi yığılakalmış ihtiyarı tutup kaldırdılar. Ağlıyordu. Yukarda karısı, en çok da doktorun anasının önayak oluşuna şaşmıştı. Yıllar yılı ardından atıp tutan, en çok da kütlüye giderlerken yürek soğutan kadın mıydı bu?

Damadının, kızının yardımıyla ağır ağır indi. Kendini birden mahalleli komşularının kollarında bularak boşandı. Hıçkıra hıçkıra ağlıyor, ağlatıyordu:

"Allah razı olsun sizden bacım, Allah kimseyi bize benzetmesin..."

Doktorun anası, kolları arasındaki kadını teselli etti:

"Size benzetmeyip de, benzemeyecek neyiniz var sizin bacım? Dünya bu. Bugün size, yarın bize. Kul bir kararda kalır mı?"

Öteki kadınlar da hak verdiler.

"Kalır mı hiç?"

"Namusunuzla gitmiş nafakanızın yoluna bakmışsınız mesela..."

"Allah kınayanların başına versin!"

"Amin!"

Topalın karısıyla doktorun anası sarılıp öpüştüler. Sonra öteki komşularla oldu bu iş. Zeliha'yla Ünal, Topal'ın kollarına girmiş, eve götürüyorlardı.

Doktorun anası, "Bitmişsiniz siz," dedi. "İş çok çetin miydi?"

"Ah anam ah, işin çetinliğinden çok yazının yüzü, sıcak, sivrisinek... Gözü çıkasıca sinekler canavar gibi Allah vermeye..."

"Kinin minin yutmadınız mıydı?"

"Yuttuk yuttuk a, ne etkisi olur canavar gibi sineklere?"

Buzlar çözülmüş, eski düşmanlıklar erimiş, yeniden dostluk kurulmuştu.

"Hadi bize gidek bacım..."

"Olmaz bacım, benim herifi gördünüz. Sonra inşallah."

"Doğru bacım doğru..."

"Bir şeye ihtiyacınız varsa, bir istediğiniz varsa..."

Vardı, var olmaya vardı birçok istedikleri ya, nasıl söyleyebilirlerdi?

"Sağ olun," dedi, "eksik olmayın... Bizimkinin yanına varayım hele... Haydi sağlıcağnan kalın!"

Hep birden, "Güle güle bacım. Allah iyilik versin. Allah bir daha böyle kötü kader göstermesin!" dediler.

Eve doğru ağır ağır yürüdü.

Arkasından bakılıyordu, acınarak. İçeri girip, içerden o tanımadıkları içli dışlı delikanlı çıkıp, kamyon şoförüyle bir şeyler konuşup tekrardan içeri girip de sokak kapısı kapanıncaya kadar sadece bakıldı. Sonra çözüldü diller: O içli dışlı delikanlı kimdi? Nerden çıkmıştı? Neleri oluyordu?

"Zalha'nın yanından da ayrılmıyor!"

"Hısım akrabaları desem...."

"Bunca yıldır bu mahalledeyiz bacım."

"Doğru."

"Hısım akrabaları olsa..."

"Bilmez miyiz?"

"....."

"....."

Ünal, Boncuk'la birlikte alt eve atarcasına çabucak taşıdıkları eşyaları şimdi Zeliha'yla yukarı taşıyordu. Son parçaları çıkarmak için aşağıya indikleri zaman, Zeliha genç adamın boynuna sarıldı, dudaklarını dudaklarına yapıştırdı, hırsla öpüştüler.

Sonra, "Artık büsbütün birbirimiziniz," dedi.

Ünal genç kızın beklediği heyecanla karşılık vermedi:

"Öyle ama..."

Zeliha'nın aklı gitti. "Ne aması?"

"Daha bir zaman beklememiz lazım!"

"Niye?"

"Yerleşmek, nikâh muamelemizin neticelenmesi, şu bu..."

Genç kızın az önceki neşe taşan cıvıl cıvıl gözlerinden can sıkıntısının ağırlığı geçti sanki. Bir süre, alt evin loşluğunda sessizce dikildiler. Sonra Zeliha, sevgilisinin elini tutarak, "Ne yapacağız?" dedi.

"Bekleyeceğiz."

"Nasıl?"

Güldü.

"Beklemenin nasılı olur mu?"

"Sen bizde kalacaksın, değil mi?"

İstiyordu bunu ama, yakışıksız düşeceğini de kestirmiyor değildi. Bunu gerekirse kaynanasıyla kayınbabası teklif etmeliydiler.

"Sizde mi? Nasıl olur?"

"Niye olmasın? Basbayağı olur!"

"Yakışık almaz bence... Mahalleli, el âlem, ne der ha?"

"Ne derlerse desinler. Bizde kal, bizde kalacaksın değil mi? Cevap versene!"

Ananın biraz da hırslı sesi, Ünal'ı kurtardı.

"Kız Zalhaaa!"

Yerdeki parçalardan birini kaptı.

"Efendim, geliyorum!"

Savrulan etekleri altından beyaz beyaz gözüken bacaklarıyla Ünal'ı heyecanlandırarak, merdiveni çıktı. Babası sofadaki sedire boylu boyunca uzanmıştı. Anası yanı başında oturuyordu, yüzü asıktı. Zeliha bu asık yüzün ne demek isteyerek baktığını anladığından, omuz silkerek bütün pencere kapakları kapalı, karanlık mutfağa girdi, aşağıdan çıkardığı parçayı ötekilerin yanına koydu. Annesi mutfak kapısına gelmişti, karşılaşıp sinirli sinirli fısıldaşıverdiler.

"Burası köy yeri değil, aklını başına al!"

"Ne var? Ne olmuş?"

"Burası köy yeri değil diyorum, o kadar!"

"N'olur olmazsa?"

"Mahalleliye destan mı edecen bizi?"

"Ana ne yapıyorum ben?"

"Ne beklediniz alt evde uzun uzun?"

Merdiveni çıkan ayak seslerinden Ünal'ın gelmekte olduğunu anlayarak kısa kestiler.

"Zeliha!"

Zeliha koştu. "Getir Ünal!"

Ünal kocaman çuvalı mutfak kapısına getirmişti, kaynanasıyla karşılaştı. Kadın renk vermemek için yumuşak yumuşak, "Getir yavrum getir," dedi. "Seni de iyice yorduk bugün!"

Ünal yükünü indirdi.

"Estağfurullah ana, yorulmak ne kelime?"

"Sağ ol yavrum!"

"Babam nasıl oldu?"

Yanına gittiler. Hafif hafif inleyerek yatıyordu. Ünal başını yokladı.

"Ateşin var. Ağrıyor mu?"

Ölü gibi, "Yol iyice sarstı," dedi. "Çatlayacak gibi ağrıyor hem de... Vay evlatlar vay, vay asi evlatlar vay..."

Karısı söze sertçe karıştı: "Unut şunları be herif, unut gayrı!"

Karşılık vermedi. Alev alev yanan gözlerini yumdu. Yumuk gözlerinden yaşlar sızıyor, içi yanıyordu içi. Bütün yol boyunca bir an bile aklından çıkmamışlardı? Evlattı bu, evlat!

Ünal, "Bana müsaade," dedi.

"Nereye gideceksin?"

"Gidip şöyle bir dolaşayım."

Zeliha nerdeyse ağlayacaktı.

Ana ilgiyle sordu: "Yatacak yerin var mı?"

"Düşünmeyin beni ana, bir başına bir insanım. Ağaca çıksam..."

"Doğru, pabucun yerde kalmaz."

Topal homurdandı adeta: "Nereye gideceksin? Yat burada oğlum!"

"Olmaz, dedi. Yakışık almaz. Ele güne karşı doğru değil. Haydi eyvallah!"

Çıktı gitti. Zeliha odasına çekilmiş, Erdal'lara bakan pencerenin önüne yanlamıştı. Elinde olmayarak yaşlar sızıyordu gözlerinden. Ne diye, ne diye gitmişti? Ya bir daha gelmezse? Ya temelli giderse? Nüfus cüzdanını olsun niçin almamıştı?

Çat çat kapı.

"Zalha!"

Gözlerini silip odasından çıktı.

"Ne var?"

"Kapı çalındı, duymadın mı?"

Merdivenleri isteksizlikle inerken, anası arkasından bakıyor, kızının isteksizliğini gayet iyi anlıyordu. Kocasına, "Kızın hâli hâl değil," dedi.

Topal gözlerini açtı. "Oğlan gitti diye mi?"

"Başka niye olacak?"

"Allah canıma sağlık verir de kalkarsam, ilk işim nikâhlarını kıydırmak olacak!"

"İnşallah, Allah hayırlısını versin."

Zeliha hep o isteksiz haliyle merdivenleri ağır ağır çıktı. Elinde yuvarlak bir karton kutu.

"Doktorun anası göndermiş, kinin minin..."

Kutuyu annesine verip odasına çekildi gene.

Kadın kutuyu evirdi çevirdi.

"Allahın bir hikmeti," dedi. "Yolda hep mahalleliyi düşündüm, korkup duruyordum. Allah korktuğuma uğratmadı. Hani doğrusu insan evladıymış şu doktorun anası!"

"Yalnız doktorun anası mı?"

"Ötekiler dee ötekiler de! Allah hepsinden razı olsun!"

Aspirinle kinin, ardından sıcak sıcak çorba. Bir başka komşudan bir tabak dolusu meyve, daha bir başkasından kocaman bir kavun. Doğrusu komşular komşuluklarını fazlasıyla gösteriyorlardı, ama gerek Topal, gerekse karısı, oğullarını düşünmekten bir

an geri kalmıyorlardı. Yol boyunca da böyle olmuştu. Akılları fikirleri oğullarıyla torunlarında, ama bunu birbirlerine hissettirmekten bile çekinmişlerdi. Bu içten olmayan duyguları hâlâ da sürüp gidiyordu. Hele Topal! Büyük oğluna insafsızca attığı müthiş yumruğun haksızlığı içinde, kahroluyordu ama, açıklayamıyordu bunu.

"İtler," dedi.

Ana ekledi: "İt oğlu itler hem de..."

"Burunları iyice sürtülsün de anlasınlar!"

"Anlasın lar anaya, babaya karşı gelmeyi..."

"Yarın açarım dükkânımı, çeker alırım Ünal'ı yanıma, oh! Beni benden mi edecekler be?"

"Hiç canım."

"Yedi günlerini yetirdim, bıyıklarını bitirdim. Biraz da kızımı düşünmem lazım. Heye, kız eksiği, insanın elindekini avucundakini alır götürür ya, bizimki öyle değil."

"Bizimki bize evlatlarımızdan daha âlâsını bulup getirdi."

Geç vakte kadar usul usul konuştularsa da, ikisinin de aklında fikrinde oğulları, torunları...

Sonra yattılar. Sıcak ama sivrisinek vınıltılarından uzak bir geceydi. Nöbetleri de geçtiği için hemen uykuya dalabilirlerdi, olmuyordu. Şimdi onlar, orda, sıcakla, sinekle boğuşuyorlardı belki de.

Topal bir yandan bir yana döndü.

Attığı yumruğu unutamıyordu. Burnu zedelenmiş miydi acaba? Demek gene hatanın büyüğünü işlemişti? İyi ama, anasına karşı avradını koruması, ondan yana çıkması ne oluyordu ya? Heye, hiçbir zaman babasına karşı gelmemiş, el kaldırmak şöyle dursun, sertçe dönüp bakmamıştı ama, karşısındaki de anasıydı. Bir evlat, ne olursa olsun, el kızını anasına değişmemeliydi!

Karısını birden şefkatle arkasından kucakladı.

Uyanık kadın memnun, "O ne," dedi.

Topal böyle şeyleri unutmadıysa bile şu an düşünmüyordu.

"Oğlana yumruğu ben senin için attım!"

Kadın, senin yüzünden attım, demek istediğini sanarak telaşla döndü, yüz yüze geldiler:

"Niye benim yüzümden atıyormuşsun?"

"Senin yüzünden değil, sana karşı el kızını tuttuğu için!"

"Haa, öyle de hele. Ben de belledim ki..."

"Sana kızıyorum mu belledin?"

"Ne bileyim ben?"

"Senin ne suçun var da kızacağım? El kızını anana karşı tut. İyi bir evladın yapacağı şey mi? Lakin, bırak... Elimin hiç arşını endazesi yok. Birinde biri birine bir yumruk atmış, yumruğu yiyen küüt yıkılıvermiş!"

"Ölmüş mü?"

"O saat."

"Allah sen gösterme ya Rabbi..."

"Bir yerine bir şey olup olmadığını iyi biliyor musun?"

"Nerden bileceğim? Bilse bilse Ünal bilir senin..."

"Doğru. Sormayı da akıl etmedik..."

"Sabahleyin gelince sor!"

Sabahleyin Ünal erkenden geldi. Sıcak somun, tulum peyniri, Antep karası üzüm getirmişti. Zeliha merdiveni yıkarcasına koşarak indi, elinden öteberileri almadan önce boynuna sarıldı ayaküstü. İki genç birbirlerine yıllar yılı hasretmişler gibi sıkı sıkıya sarıldılar. Ayrılmak gelmiyordu içlerinden. Sonra Topal'ın yukardan kalın öksürüğü. Belki de işi anlayan ihtiyarın bir işareti. Ayrıldılar. Zeliha usullacık sordu:

"Nüfus kâğıdın yanında mı?"

"Yanımda. N'olacak?"

"Hemen muameleye başla! Vallaha hiç sabrım kalmadı artık. Bütün gece uyuyamadım. Ne olacaksa olsun. Israr ederlerse gitme, burda yat. İlle de gidecem deme!

"Komşular?"

"Ammaaan sen de. Komşular komşular. Bize ne komşulardan?"

Ünal merdiveni önden çıkarken, Zeliha sıcak ekmek, peynir, üzüm paketleriyle genç adamın ardından, karısıymış gibi, usul usul çıkıyordu.

Bir yandan Topal, öbür yandan karısı, Ünal'ı sevinçle karşıladılar. Ne düşünceli, aklı başında bir çocuktu ya! Tam, tam da kızlarına göre. Yazı yabanın kahrını çektiler, sıtmasını aldılarsa, bir de hayırlı evlat kazanmışlardı.

Zeliha'yla annesi sofrayı hazırlarken, Topal sordu:

"O itin burnuna bir şey olmuş mu?"

Ünal anlayamadı birden. "Hangi itin?"

"Benim büyük oğlanın!"

Her şeyi kavrayan Ünal, "Haa," dedi. "Şişmiş. Lakin çok kan aktı. Bırak, insan evladına öyle yumruk atmaz baba!"

O da biliyordu, daha şimdiden itten pişmandı, ama olmuştu bir kez. Ok yaydan çıkmıştı. Bozmadı.

"Anasına karşı el kızına arka çıkar mı?"

"Çıkıp da, şimdi kendi yok Allahı var... Ne dedi?"

Ana mutfaktan dönüyordu.

"Kes şimdi," dedi Topal.

Bugün, belki de yarın sıtma nöbetleri gelmeyeceği için rahattılar. Hepsi her yandan kahvaltılarını iştahla yapıp kalktılar. Durmaynan olmazdı.

Ana eteğini beline soktu, kocasıyla damadına, "Haydi bakalım," dedi. "Siz sabah sabah dükkâna mı gideceksiniz ne cehenneme gidecekseniz, gidin de biz de evi bir iki su silelim!"

Topal, tarlada bıraktıkları oğullarıyla torunlarını unutarak, içten bir kahkaha attı:

"Yaşa ulan avrat!"

Çabucak giyindi. Aklında gene büyük oğlu, attığı haksız yumruk. Ünal'la birlikte evden çıktı.

Her günkü gibi. Pamuk toplamaya gitmeden önceki günlerde olduğunca. Dar sokağın bozuk parkeleri tahta bacağın altında tok tok eziliyordu. Eziliyordu ama, pencereye merakla gelenler, eski

Topal'dan oldukça değişik bir Topal görüyorlardı: Gözleri içerlere çökmüş, elmacık kemikleri fırlamış, kilo vermiş bir Topal.

Sabahın serinliği içinde mahalleden ana caddeye çıktılar. Çift atlı faytonlar, otobüsler... "Çok şükür, çok şükür... Ulan neyine gerek senin yazı yaban. Anan mı devşiriciydi, baban mı? Neyine gerek senin el âlemnen sidik yarıştırma'ık?" Yanında yürüyen Ünal'a gözucuyla baktı. '...oğlan iyi, tam da 'kafamın dengi amma, bu işi fazla uzatmamalı. Gitsin belediyeden evlenme evraklarını alsın, verelim bir takipçiye, o iş de bitsin.'

"Sen git belediyeye de evlenme evraklarını al gel!"

Ünal durakladı.

"Hemen şimdi mi?"

"Yok canım, birazdan."

"İyi ya."

"O iş bitsin bir an evvel. Geceyi nerde geçirdin?"

"Ben mi? Handa."

"Olmaz oğlum, olmaz. Han, otel köşeleri... Yakışık almaz. Allah bir evladımı aldıysa daha iyisini verdi..."

"Sağ ol baba."

Çakmak Caddesi'ni boydan boya inerek dükkânın bulunduğu kunduracılar çarşısına saptılar. Sokak, ana caddenin ardında, hayli kapalı olduğundan, Topal'ın parkelerde tok tok öten topal bacağının sesi güçlenivermişti. Henüz dükkânlarını açmış ya da açmış da takım tezgâhlarının tozunu almakta olanlar, kaç vakittir unuttukları bir sesi derinden derine işitince kulaklarına inanamadılar ilkin. Topal'ın tahta bacağının sesiydi, amma nerden olacaktı. Pamuğa gittiydi. Pamuk toplama mevsimi sona ermeden ne diye gelsin?

Kulaklar verildi, antenler gerildi adeta. Tamam, oydu, onun tahta bacağının sesi. Geliyordu. Kapılara fırlandı. Heyecanla bakışıldı, dudaklarda çoktandır yiten bir gülüş...

"Emmi geliyor?"

"Heye, geliyor ya..."

"Geliyor yası, meliyor yası yok. Geliyor, emmi geliyor, emmimiz geliyor, yaşasın!"

"Çarşımızın gülü geliyor!"

Oğlan Cemil, Berber Bahri, Köşker Niyazi, ötekiler... Topal'ın dellendiği, tüyü bozuk göçmene varıncaya kadar bütün bir çarşı dükkânlarının önüne çıkmış, karşılıklı iki kaldırıma sıralanmışlardı.

Berber Bahri en baştaydı. Topal hizalarına gelince, asker biçimi sert bir komut verdi:

"Dikkaaaaat!"

Topal eski topal değildi, gözleri yuvalarına iyice çökmüş, omuzlar bir hayli düşmüş, kalıbı kıyafeti eski heybetini kaybetmişti ya, ne zarar? Emmiydi, Topal Emmi'ydi, çarşılarının gülüydü!

Esnafın alkış tutan iki sırası arasında gülerek yürüyor, tahta bacağı sokağın parkelerini eskiden olduğu gibi tok tok dövüyordu.

"Hoş geldin emmi!"

"Emmi hoş geldin!"

"Sefalar getirdin emmi!"

Birden, tam dükkânı hizasında, hiç beklemediği bir şey oldu. Tüyü bozuk göçmen, koşarak geldi, gözyaşları içinde boynuna sarıldı.

"Hoj geldin be yavu amuca, hoj geldin be yavu..."

İki eski rakip bir süre sarmaş dolaş kaldılar, sonra ayrıldılar. Göçmen ağlıyordu. Onun ağlaması ötekilere de etki yapmıştı. Ağlamıyorlardı ama, çıt çıkarmadan bakıyor, bakışıyorlardı. Göçmen yaşlı gözlerini avuçlarıyla silerken gülüyordu. Birden emretti:

"Kaveciii, abe kaveciii!"

Kahveci kalabalığın arasından seslendi:

"Eveet?"

"Yap amucanın orta şekerlisini, benden!"

Bu, bu tam zamanında ısmarlanan bir fincan kahve Topal'ı canlandırmıştı adeta. Göçmen'e baktı, başını dertli dertli salladı salladı...

"Ulan," dedi, "ulan tüyü bozuk. Seni çok horladıydım ben ya, bakıyorum sen de adamın tekesisin be! Demek bizi birbirimize düşüren, itten rezil eden..."

'Yokluk'un anasına avradına sövdü. Sonra cebinden dükkânın anahtarını çıkarıp Ünal'a uzattı:

"Aç bakalım oğlum, aç da başımızı sokalım!"

Ünal'ı yadırgamıştı çarşı. Birbirlerine bu yakışıklı delikanlının kim olduğunu soruyorlardı.

"Ali nerde acaba?"

"Yoksa onlar tarlada mı kaldı?"

"Sorak mı?"

"Bırak şimdi, dalgasına dokunma..."

Dalgasına dokunması dokunmaması var mıydı? Günlerdir hasret kalmışlardı sunturlu küfürlerine. Herkes taş atmasa dalgasına, berber Bahri atardı, göreviydi.

"Başefendi bee!" dedi.

Dükkâna, tozlu dükkâna eskiden olduğu gibi adımını besmeleyle atacaktı, vazgeçti, döndü.

"Ne var lan?"

"Lan mı? Ben efendiyim, ağzını bozma!"

Kalabalığa yürüdü.

"Efendi mi? Hani o efendi? Sen misin berber Bahri?"

"Benim. Beğenemedin mi?"

"Beğenip de koynuma alacak değilim ya!"

"Ooooooooşt!"

Çarşı esnafının kahkahaları bir anda bomba gibi patladı, iki kat oluna oluna, gözler yaşara yaşara gülünüyordu. Ulan ne kıyaktı be. Gelmişti, gelmişti gene çarşılarının gülü!

Sonra bin bir şaka, bin bir cümbüş, kollar sıvandı, dalındı tozlu dükkâna, başlandı ortalık süpürülüp temizlenmeye. Topal Eskici, Göçmen'in dükkânında, eskiden olduğunca, kallavi fincanla orta şekerlisini yudumluyordu.

22

Küçük oğul, hendek kenarlarından topladığı bir mendil cırtatan domatesle çadıra geldi. Ağası, yengesi, Ayşe, en küçük, serilmiş yatıyorlardı. Onun da başı ağrıyordu ama, yatmanın zamanı değildi. Çoluk çocuk bir şeyler bulup yemeliydiler. Günlerdir kursaklarına cırtatan domatesten başkası girmemişti.

Kenarları kertikli bakır kaba, domatesleri doğramaya başladı.

Babasıgili dertli dertli düşünecekti ki, Cavit koşarak geldi:

"Emmi!"

Bakmadan, "Hı?" dedi.

"Bugün sağlama yağmur var!"

"Ne biliyorsun?"

"Şu yan mosmor, şimşek çak ha çak ediyor..."

Emmisinin doğradığı domatesler birden gözüne çarpınca, "Gene mi domates?" dedi. "İçimiz dışımız domates oldu be emmi..."

Emminin hiç güleceği yoktu, güldü.

"Ne yapalım? Başka yiyeceğimiz yok ki!"

Cavit karşısına çömeldi.

"Dedemgil şimdi atıyorlardır yağlı lokmaları değil mi?"

Küçük oğulun yüzü hırsla asıldı, iyiden kötüden bir şey söylemedi. Söylemedi ama, atıyorlardı tabii. Bilmeyecek ne vardı. Sıcak, sıcacık ekmek, bol domatesli, bol sulu bamya. Sıcacık ekmeklerinin içlerini banıyorlardı yemeğin suyuna, sulu sulu atıyorlardı ağızlarına bir güzel...

Cavit elcinin avradına sövdükten sonra, "Bugün de gelmezse ne yaparız emmi?" dedi.

Emmi'nin bildiği var mıydı ki...

"Ha emmi?"

"Valla hiç bilmiyorum Cavit."

Cavit sıkıntıyla kalktı, alaçığın kapısına gitti, durdu, ovaya baktı. Günlerdir girilmeyen tarlada beyaz beyaz pamuklar... Ta

uzaklar, köyün de ardındaki uzaklar her an kararıyor, morartı kararıya dönüyordu. Ovaya yağmurun o yandan geleceğini söylemişti eniştesi. Yüzü asıldı. Onda da iş yoktu. İnsan basar gider, unutur muydu? Şimdi bir çıkıverse, dolu şehir somunu getirse, sıcak sıcak. Tulum peyniri, Antep üzümü, et, bulgur... Anası çiğköfte yoğursa... Şu sıra geliverse, ablası da hazır kafayı vurmuş yatıyorken. Eniştesinin elinden sıcak somunu bir alır, ortadan ikiye bir böler, göbeğinden iri bir parçayı sıcak sıcak çıkarır, arasına tulum peynirini yayıp sokum yapar, sonra da...

Yere sulu sulu tükürdü, emmisinin yanına döndü.

"Emmi!"

"Hı?"

"Ne düşünüyorum biliyon mu?"

"Ne düşünüyorsun?"

"Eniştem şimdi sıcak somunlarla..."

Küçük oğul sertçe baktı.

"Başlarım şimdi eniştenden ha!"

Cavit yuttu. Dedesini hatırlatan püskül püskül kaşlarıyla emmisi öyle sinirliydi ki...

"...eniştem eniştem. Nerden enişten oluyormuş?"

Çekinerek, "Neyim olur ya?"

"Hiçbir şeyin olmaz, el adamı!"

Bir şeyi olması gerekirdi. Duymuştu. Halasını ona vereceklerini duymuştu. Emmisi ne biliyordu, eniştesiydi işte. Tabii eniştesi. Kuş lastiği almıştı, fak almıştı. Almıştı ya, fakı kuramadan gitmişlerdi. Dedesi, nenesi, ablası, anası "Enişten" diyorlardı. Onlar bilmiyorlar da emmisi mi biliyordu?

Gene de,"O gelmeli şimdi," dedi. "Sıcak ekmek, tulum peyniri, et, bulgur getirmeli..."

Domateslerin doğranması bitmişti. Tuz ekelerken sordu: "O kim?"

"O işte. Eniştem ama değil, eniştem değil ama o!"

Küçük oğul gene sıkıntıyla güldü.

Cavit şımardı.

"Koynu koltuğu sıcak somun dolu gelse. Dolu et getirse, bamya da getirse. Domates getirmesin; var burda. Sıcak somunu ne yaparım biliyon mu emmi?"

"Ne yaparsın?"

"Ortasından bölerim, sıcak göbeğini çıkarırım, arasına tulum peynirini sokum yapıp da ısırdım mı... Emmi be!"

"Hı?"

"Elci gelince bize sıcak somun alır mısın?"

"Nerden?"

"Köyden."

"Alırım."

"Köyde et yok mu?"

"Niye olmasın, sen paradan haber ver..."

Emmisinin karşısına geçip tekrar çömeldi.

"Elci gelip de para aldık mı, dolu sıcak somunla, et bamya alalım. Sıcak somunu bamyanın yağlı suyuna banıp da... Hı emmi?"

Emmi içini çekti. Tam karşılık verecekti, büyük oğul, "Cigara," dedi, "cigara Ali. Bir cigara olsa şimdi başka bir şey istemem. Başım dönüyor şerefsizim..."

Ayşe yattığı yerde hafifçe doğruldu. Sıtma nöbetinden cayır cayır yanıyordu.

"Buz," dedi, "buz. Buzlu su olmalı!"

Aklından bir bardak buzlu su geçti. Suyun soğukluğundan camı terlemiş bir bardak su! Gözleri emmisinin salatasına ilişince, yüzü asıldı. Cavit'in dediği gibi, o çıkıverip gelse, isterse sıcak ekmekle ötekileri getirmesin. Nerdeee? Artık hiçbir zaman gelmeyecek. Şehre gittiklerinde onu pis halasıyla evli bulacak belki de!

Yatağından ağır ağır kalktı. Su dökmeye gidecekti. Alaçıktan çıktı. Cavit'in gözünden kaçmamıştı bu. O da ardından. Yol kenarındaki hendeğe doğru giderken dönüp, kardeşini ardından gelir görünce durdu:

"Ne var? Ne geliyorsun?"

Cavit, "Nereye gidiyorsun?" dedi.
"Helaya."
"Git, gel."
"N'olacak?"
"Konuşalım."
Gitti, uzak uzak gitti, hendeğe indi, gözden yitti. Cavit ovaya sıkıntıyla bakıyordu. Şu elci de ne diye gelmiyordu sanki? Pis herif. Dünya kadar pamuk toplamışlardı. Gelse, babasıyla emmisinin dedikleri gibi, toplanan pamukları tartıp teslim alsa, avanslarını kestikten sonra para verse...
Gözleri iştahla parladı. Para verse, dolu para verse. Emmisi köye gitse, sıcak somun getirse. Et de getirse, bamya da. Anası bamya pişirse onlara. Anası da töbe kalkmıyordu. Açlıktan olacaktı. Etle ekmeğin kokusunu duyunca kalkardı herhalde. Kalksın tabii. 'El kızı' diyordu nenesi. Nasıl da binip gitmişlerdi! Keşke onlarla gitseydi. Nasıl olsa gideceklerdi ya, erken gider, nenesigilin mahallesindeki arkadaşlarıyla... Musa ne yapıyordu acaba? Deli Musa. Birinde nenesigilin mahallesinde kavga etmişlerdi, kuş yüzünden. Musa da okula gidecekti bu yıl. Ama onların okuluna değil. Kendi mahallesindeki okulun duvarları taştandı. Ablasıyla gideceklerdi. Geçebilirse dörde geçecekti ablası. Coğrafyadan bütünlemeyi verebilirse...
Şehirden yana baktı. Art arda iki kamyon geliyordu. İçlerinde ırgat dolu. Çok görüyordu böylesini her gün. Bu tarladan o tarlaya, o tarladan öteki tarlaya. Toplama ırgatları. Bu elci de amma pis herifti. Gelecekse gelse, toplanan kütlüleri tartıp teslim alacaksa alsa...
Ablası hendekten çıkmıştı, kardeşinin yanına geldi.
"Ne konuşacağız?"
"Hiç. Öyle acıktım ki... Sen?"
Soluk basma entarisinin içinde ince, uzun Ayşe, "Ben de," dedi.
"Abla be."
"Hı?"

"Eniştemiz, eniştemiz değil mi?"

Ayşe'nin aklından Ünal geçti. Başının bir hareketiyle arkaya attığı saçı, gülünce sarı sarı parlayan dişiyle.

"Eniştemiz."

"Emmim niye kızıyor?"

"Ne oldu?"

"Enişte gelse, sıcak somun getirse dedim, azarladı beni. Nerden enişten oluyormuş, el adamı diyor. Eniştemiz el adamı mı?'

"El adamı ya."

"El adamı da bana niye lastik getirdi? Dedem, nenem halamı ona niye verecekler?"

Ayşe içini çekti. Aklından geçenleri Cavit'e nasıl anlatmalı? En iyisi kısa kesmek.

"El adamı ama, yakında eniştemiz olacak."

"Nasıl?"

"Halamla evlenince."

"Bitti. Gene de eniştemiz... Ne düşünüyorum biliyor musun? Şimdi çıkıverip gelmeli. Koltuğunda dolu somun, sıcak somun. Tulum peyniri, üzüm. Ben ne yaparım biliyor musun?"

"Biliyorum," dedi abla. "Sıcak somunu ortasından bölersin, sıcak ekmek içinin arasına tulum peynirini yatırıp..."

Cavit iştahlı iştahlı tükürdü.

"Enişte değil de, şu elci geliverse... Değil mi?"

"Ah..."

"Tartıp teslim alsa kütlüleri, paramızı verse..."

"Canım domates salatasını hiç istemiyor."

"Benim de."

İçleri ırgat dolu kamyonlar gittikçe yaklaşıyorlardı.

Bir ara küçük oğulun sesi duyuldu: "Ayşe, Caviiit..."

Alaçığın kapısı önünde dikilen emmilerinden yana baktılar.

Ayşe seslendi: "Buyur emmi!"

"Gelin haydi, yemek yiyeceğiz!"

Alaçığa girdi.

Ayşe, "Hiç canım istemiyor," dedi.

"Benim de."

"Domates salatası, domates salatası..."

Gene de alaçığa doğru ağır ağır yürüdüler.

Hava karardıkça kararıyor, bulutlar alçalıyordu adeta. Çocuklar yaklaşan yağmurun farkında değildiler. Alaçıktan içeri isteksizce girdiler. Kenarları kertikli sahanın içindeki bolca domates salatasının yanına geldiler. Anneleriyle babaları, sırtlarında yorganlarıyla oturuyorlardı. Yanakları al aldı. Cavit babasının hâlâ mosmor ve şiş burnuna görmeden baktı. Aklından dedesi geçti. Onları sevse bırakıp gitmezdi. Demek sevmiyordu. Neneleri de, halaları da, enişteleri de. 'Enişte' diye aklından geçirişini emmisi duymuş gibi ürktü. Gözlerini çekinerek kaldırdı, rahatladı. Salatayı kaşıklayıp duruyordu.

Birden dışarıda iri taneli bir yağmurun hışıltısı.

Cavit fırladı.

"Allööööş, yağmura hele yağmura!"

Ayşe, ardından emmi, daha arkadan da büyük oğulla karısı dışarıya baktılar. İri taneli bir yağmur tekmil ovayı kaplamıştı. Sonra başladığı gibi kesiliverdi. Uzaklarda şimşek çaktı, gök uzak uzak gürledi. Büyük oğul alaçığın az ilerisindeki kütlüden tepeye baktı.

"Üzerini örtsek fena olmayacak!"

Küçük, "Nasıl?"

"Çul çuvalla örtelim. Kütlünün yağmur yememişi makbuldür."

Alaçıktaki çullar, çuvallar alındı, irili ufaklı, pamuktan tepenin yanına gidildi. Tam örtülecekken, yolda art arda duran ırgat yüklü iki kamyon dikkatlerini çekmişti.

Büyük oğul, "Niye durdu o kamyonlar?" diye sordu.

Küçük bakıyor, sadece bakıyordu. Bir ara şoför mahallinden elcinin indiğini, ardında ince bıyıklı kâtip, tarlaya girdiklerini, kendilerine doğru gelmekte olduklarını gördüler. Sıtmadan kurumuş, elmacık kemikleri fırlak, çocuk, büyük hepsinin yüzlerinden sevincin fırtınası geçti adeta. Cavit ellerini çırparak:

"Elci geliyor, dedi, yaşasın, elci geliyor!"

Ayşe de katıldı kardeşine: "Yaşasın, elci!"

Çok sakin, hemen hemen heyecansız anneleri bile heyecanlanmıştı. Al al yanakları az daha kızarıp söndüler.

"Anne!"

Döndü, alaçığın kapısında en küçük oğlu. Koştu. Elciyle kâtip öfkeden zangır zangır titreyerek geldiler. Selam, sabahsız bir geliş.

"Yahu tarlada pamuklar öyle duruyor be!"

Az önce sevincin fırtınası geçen yüzlerde şimdi de umutsuzluğun gölgesi.

Küçük oğul, "Ne yapmalıydık?" dedi.

Kâtip, "Ne mi yapmalıydınız?"

Elci, "Bitmeliydi şimdiye. Yağmur geliyor be," dedi. "Nerde babanız? Ananız nerde? Biz sizi buraya bahçe sefasına mı getirdik? Şuna bak yahu!"

İki kardeş bakıştılar.

Büyük, "Dünya kadar topladık kardaş, daha ne yapalım?" dedi.

Elci de, kâtip de toplanmış olan kütlünün küçük tepesine şöyle bir baktılar.

Elci, "Bu ne?" dedi. "Aldığınız avansın yarısını bile ödemez bu. Siz buraya sefaya gelmişsiniz sefaya. Ayıp be. Yarın yağmur hızlı hızlı iner de herifin pamukları çamura batarsa ne yaparız?"

Kâtip, "Ameleleri indirelim de yağmur gelmeden toplayıp çıkarsınlar birader," dedi. "Ben sana her zaman söylerim acemi amele getirme diye, dinlemezsin..."

Elci döndü, kamyonlardan yana baktı.

"Öyle yapalım bari," dedi.

"Yapalım tabii. Git söyle de inip gelsinler!"

Elci, yer yer çatlamış rugan çizmeleriyle kamyonlara koşarken, kâtip sinirli sinirli başladı:

"Bunca zamandır birader, ne yaptınız?"

Küçük, "Oynamadık ya," dedi. "Gücümüzün yettiğince topladık!"

"Topladığınız belli. Şu değil mi topladığınız?"

"Beğenemedin mi?"

İncecik bıyığıyla kâtibin rengi attı.

"Beğenemedim tabii... İş mi bu?"

"İş. Ne yapalım? Sıtmadan göz açamadık!"

"Laf değil bu. Sıtmadan göz açamamışlar. Amma da hanım evladıymışsınız..."

Arkasını döndü, ta yoldaki kamyonlardan yana baktı. Kadınlı erkekli, çoluk çocuklu usta ırgatlar kamyonlardan yere atlıyor, yatak yorganlarını indiriyorlardı. On dakika içinde omuzlara vurulu yatak yorgan, kap kacaklarıyla tarlaya girdiler. Yirmi kişiden çoktular. Alışkın, becerikli hareketlerle geldiler. Başlarında elciyle kâtip, eşyalarını bırakıp alaçıklarını kurmaya başladılar. Herkes bir iş tutuyor, alaçıklar yardımlaşa kuruluyordu. Yarım saat içinde yedi, sekiz alaçık beyaz beyaz kuruldu, iş önlükleri bağlandı, sele denilen hasır sepetlerle tarlaya dalındı.

Elci iki kardeşe döndü.

"Bu iş böyle olur işte," dedi. "Bu ırgat iki günde tarlayı pirüpak eder. Siz bu zanaatta ekmek yiyemezsiniz bu gidişle..."

Küçük oğul, "Zaten niyetimiz yok," dedi.

Kâtip merakla sordu: "Şehirde ne iş tutardınız?"

Büyük oğul, "Kunduracıydık," dedi.

"Zanaatınız varmış madem ne diye bırakıp düştünüz buralara?"

"Eh işte, oldu..." Elciye, "Sen bize biraz avans verecek misin?" diye sordu.

Elcinin tepesi attı.

"Avans mı? Şehirde aldığınız avansı ödeşemediniz ki avans vereyim size!"

Küçük oğul kızdı.

"Ödeşemedik ne demek yahu?"

"Ödeşemediniz tabii."

"Dünya kadar kütlü topladık!"

"Bu mu dünya kadar? Bunu kantara vursak, aldığınız avansın

yarısını ya karşılar ya karşılamaz... Dünya kadarmış. Öyle değil mi kâtip bey?"

"Ne avans almışlardı?"

"Yirmişer lira."

Kâtip toplanmış küflülere şöyle bir baktı.

"İş yok," dedi. "Getirt hararları, kamyona götürüp tartalım. Hesapları neyse kendileri de bellesin, haydi..."

Elci adam koşturdu, harar denilen büyük çuvallar geldi. Çabucak doldurulup, kamyona taşındı, kamyondaki baskülde tartıldı; elciyle kâtip haklıydılar. Aldıkları avansın ancak yarısını ödeşecek kadar iş yapmışlardı.

Küçük oğul, "N'olacak şimdi?" dedi.

Elci bakmadan, "Aldığınız avansı ödeşinceye kadar..."

"Ee??"

"Çalışacaksınız. Ondan sonraki sizin. Birkaç gün sonra gelince yaptığınız işi görürüz, para o zaman!"

Koca dünya, pamuk tarlası, dağları, köyleri, ırmaklarıyla tepelerinde dönüyordu. Demek şimdi para vermeyecekti?

Küçük oğul iyice süzülmüş yüzüyle, "Açız," dedi. "Yiyeceğimiz yok. Bize para ver!"

Kâtip ilkin elciye baktı, sonra, "Elli, yüz yeter mi?" dedi.

Elci lafı aldı: "Elli, yüz mü? Az olur. Birkaç yüz verelim en iyisi..."

İki kardeşin sigarasızlıktan imanları gevriyordu. Alaya alınmak iyice koydu. Büyük kendini tutuyordu.

Küçük dayanamadı: "Dalga mı geçiyorsunuz lan?" dedi.

Kâtip de birden kızarak karşısına dikildi:

"Dalga geçiyoruz, ne var?"

"Geçemezsiniz, ben sizin bildiğiniz..."

"Adamlardan değilsiniz, malum. Ulan çakal, hem kel, hem fodul mu? Aldığınız avansın yarısını bile ödememişsiniz. Utanmadan para istenir mi?"

Büyük oğul, "Utanacak bir şey yok bunda," dedi.

"Var."

"Yok."

"Yoksa para mara da yok. Haydi tüyelim..."

Elciyi kolundan kamyona, şoför mahalline soktu. Küçük oğul artlarından koşmuş, kamyonu kapı demirinden sımsıkı tutmuştu.

"Nereye tüyecekmişsiniz? Acımızdan ölecek miyiz?"

Kâtip, "Geberin!" dedi.

Küçük oğul çılgın gibi şahlandıysa da kâtibin tükürüğü... Yüzü, gözü tükürük içinde kalmış, eli kapı demirinden boşanmıştı. Yerde taş ararken, kamyon yürüdü. Koştu, zayıflamış, güçsüz bacaklarının olanca gücüyle koştuysa da, birden hızlanan kamyonun kaldırdığı tozlar arasında geriledi. Soluyordu. Arkasında ikinci kamyonun kornası. Tam zamanında çekilmese arabanın altında kalabilirdi. Hırstan, öfkeden deliye dönmüş, hüngür hüngür ağlıyordu. Ne yapacaklardı şimdi? Şimdi ne yapacaklardı çoluk çocukla?

Ağasının eli, omuzunu tuttu. Yaşlı gözleriyle baktı, bakıştılar. İkisi de korkunç bir umutsuzluk içindeydiler. Konuşamıyorlardı.

Küçük oğul bir ara, "Senin gibi babanın Allahını, kitabını..." diye söverek, şehrin bulunduğu yana doğru yumruğunu salladı.

Büyük oğul öylesine umutsuzdu ki, "Küfretmek hiçbir şeyi çözümlemez!" bile diyemedi. İçinden gelmiyordu. Yalnız, kardeşinin elinden tuttu, alaçıklarının bulunduğu yana çekti.

"Aaaah dünya, ah!" dedi.

Başı, şakakları zonkluyor, sıtmanın halsizliğini her zamandan çok duyuyordu. Şimdi ne yapacaklardı? Şehre birkaç kuruş parayla dönüp tekerlekli dükkân açmaktan geçmiş, borçlarını nasıl ödeyeceklerini, bu işin içinden nasıl çıkacaklarını düşünüyordu.

Karısıyla üç çocuğunun soran bakışlarıyla karşılaşmamak için yüzlerine bakmadı, bakamadı, iki kardeş alaçığın önüne çömelerek, tarlaya aç kurtlar gibi dalmış irili ufaklı, kadınlı erkekli ırgatların çalışmasına daldılar. Gerçekten de, kurt gibiydiler! İki elleriyle yoluyorlardı kozalakları mozalakları. Yoluyor, önlerindeki

önlüklere, önlüklerden de sepetlere götürüp dolduruyorlardı. Kozalağı yaprağı, çörü çöpüyle doluveren örme kamış sepetlerse tarla kıyısına bağdaş kurmuş ihtiyarların önüne dökülüyordu. İhtiyarlar şaşılacak bir el çabukluğuyla kozalakların içindeki pamukları çekip çekip çıkarıyor, yani şifliyorlardı.

Büyük oğul usullacık gelip kucağına oturan ortanca oğlunun kirli sarı saçlarını okşarken bundan böyle yapılacak işi düşünüyordu. Ya bunlar gibi tarlaya dalıp, tıpkı bunlar gibi toplayacak, borçlarını ödemenin yolunu bulacaklardı ya da basıp gideceklerdi şehre. Şehir çok uzaktaydı, araba ya da kamyon olmazsa gidemezlerdi. Yayan gitmeye ise imkân yoktu. Havada dolaşan homurtulu mosmor bulutlar, gündüz yağmazsa gece sel sele bir yağmurun ineceğine işaretti:

Küçük oğul, "Ne yapacağız?" dedi.

Büyük oğul omuzlarını kaldırdı.

"Vallaha hiç bilmiyorum."

"Basıp gitsek ne lazım gelir?"

"Nasıl?"

"Alacağı varsa şehirde gelir alır..."

"İyi ama, şehre neyle, nasıl gideriz?"

Küçük oğul bunu düşünmemişti.

"Babamgil nasıl gitti?"

"Ünal vardı. Ünal olmasa zor giderlerdi..."

Açlık ve umutsuzluğun soldurduğu gözleriyle tarladakilere bakıyorlardı. Küçük oğulun gözü deminden beri kara şalvarlı bir tazeye takılmıştı, bakışlarını ayıramıyordu. Taş çatlasa on beşinden çok göstermeyen bu kız mı, kadın mı olduğu belirsiz tazeyle göz göze bakışmışlardı. Yuvarlak kalçalarını büsbütün belirten kara donun içine sokulu mor benekli entarisi, entarisinin göğsünü sıkı sıkı geren memeleri...

"Şoo kızı görüyor musun ağa," dedi.

Büyük oğul baktı baktı.

"Hangisi?"

"Bak, şu ihtiyar karının yanındaki, mor çiçekli entarisi var hani?"

Babası görünceye kadar Cavit görmüştü bile:

"Saçı tokalı kız değil mi emmi?"

Arkalarından Ayşe, "Elleri kınalı," dedi.

Emmi sinirli sinirli güldü, büyük oğul da görmüştü, sonunda.

"Ha, evet. Şu... Ne olmuş?"

Omuz silkti. "Hiiç..."

"Tam da sırası yani."

"Onun için değil be ağa."

"Ya?"

Karşılık vermedi. Sırası değildi, biliyordu, yiyecek ekmekleri, içecek sigaraları yoktu, ama elinde değil, birden bir şeyler akıvermişti içinden. Boyu mu? Entarisini geren memeleri mi? Gözleri, bakışı mı?

Ağası, "E ne yapacağız?" deyince, bakışlarını kızdan ayırıp ağasına çevirdi.

"Neyi?"

"Neyi mi? Paramız yok, yiyeceğimiz yok, cigaramız bile yok, Allah'tan..."

Küçük oğulun gözleri gene kızda, "Yok," dedi.

Babasının kucağındaki Cavit, sıkıntıyla dinliyordu konuşulanları. Elci gelmeden önce kurduğu hayaller... İkiye kırılıp sıcak göbeği çıkarılmış, içine tulum peyniri yatırılıp sokum yapılmış şehir somunu, bol domatesli, etli bamya yemeği filan çok uzaklarda silinip gitmişti. Bundan böyle, kim bilir ne zamana kadar hep cırtatan domates salatası yiyeceklerdi. Karnı ağrıyordu. Aklına karnının ağrıdığı gelince karnı birden derinden derinden ağrımaya başladı. Babasının kucağından yavaşça kalktı, sabahleyin ablasının su dökmek için girdiği hendeğe doğruldu.

Ayşe ardından uzun uzun baktı. Aklında emmisinin pek beğendiği kara şalvarlı kız, alaçığa girdi. Anası yatakta, arkasını dönüp yatmıştı. Ayaklarının uçlarına basa basa kitabının bulunduğu yana

gitti, kırık ayna parçasını buldu. Cavit'in eline geçer diye bucak bucak saklıyordu. Çömeldi, ayna kırığında yüzüne uzun uzun baktı. O kızdan çirkin miydi? Saçlarını eliyle taradı taradı, sonra kâkülünü düşürdü gözüne. Olmuyordu. Onun kadar güzel değildi. Kendi memelerine baktı. Yok denecek gibi. Onunsa kocaman kocaman. İyi ki Ünal Ağabey yoktu burda. Olsa, görür, beğenir, konuşurdu. Kız da onu beğenirdi herhalde. Niye onun gibi değildi de görenler beğenmiyorlardı. Çocuk, çocuk... İstemiyordu, hayır çocuk değildi!

Aynayı entarisinin cebine sokup dışarı çıktı. Babasıyla emmisi hâlâ alaçığın önünde oturmuş, tarlada canavar gibi çalışanlara bakıyorlardı. Emmisinin gözü o kızdaydı, anlıyordu. Emmisinden neydi ona? Onu ilgilendiren, kızın kocaman memeleri. Ne zaman onun kadar olacaktı? Onun kadar olsa, kocaman kocaman memeleriyle gelip geçerken laf atsalar...

Mosmor, kalabalık bulutların arasından güneş olanca hızıyla tarlaya vurdu. Bir an ortalık sanki ısınıverdi. Ayşe emmisine baktı gözucuyla. Kıza dikmişti gözlerini. Kızdı. Emmisi kızı beğeniyor diye değil, kızın dikkati çekecek kadar güzel oluşuna. Onunla konuşmak, ona emmisinden söz açmak isterdi. Cebinden ayna kırığını yavaşça çıkardı, güneşe tuttu. Parlak güneş ayna kırığında şimşek gibi yansıyıverdi. Korktu. Avucunda sakladı. Sonra baktı ki kimsenin aldırdığı yok, tekrarladı. Yansıyan güneş tarladaki pamuk kozalarının üzerinden hızla geçti, kızın mor çiçekli entarisinin sırtında bir an durdu. Emmisi ayna parçasını değil de, kızın mor çiçekli entarisinde bir an durup yiten güneş yuvarlağını görmüştü. Döndü, ayna parçası. Kızacağına güldü. Emmisinin gülüşü, Ayşe'yi şımarttı. Sanki, 'Bir daha yap!' demek istiyordu. Tekrarladı. Güneş yuvarlağı bu kez her zamandan daha çok durdu mor çiçekli beyaz entarinin sırtında. Sonra tarlaya kaydı. Pamukların üzerinde dolaştı, kızın tam önüne geldi. Ancak o zaman yansıyan güneş yuvarlağını seçen kız döndü, arkaya baktı. Bakınca da gözleri kaymaştı bir an. Her şeyi anlamıştı. Gülerek başını salladı Ay-

şe'ye. Gülüşü yumuşacıktı, dosttu, içe akıcıydı. Yusyuvarlak, bembeyaz yüzüne düşen kâkülüyle büsbütün içe akıyordu. Acı bir güzellik. Yanındaki ihtiyar kadınla bir şeyler konuştular. Sonra gözleri az ilerdeki kara yağız, koca burunlu genç adama kaydı. Gene bakıyordu. O güzel, o bembeyaz yüz bulandı... İnce, simsiyah kaşları çatıldı. Bir sefer olmuştu o. Maymunun gözü açılmıştı. Ardına düşmek değil, yoluna altın sersinler isterlerse. Fukara anasını tepip gurbete düşmüştü de, kadri kıymeti bilinmiş miydi? Veli Veli... Nerelerdeydi, hani?

Bir ara az ilerdeki kara yağız delikanlıyı yanında hissetti. Sertçe kaldırdı başını. Delikanlı gülmüyordu.

Yılan fışırtısını hatırlatarak, "Suratını ne asıyon kız," dedi, "koynumda yatmış gibi?"

Kocakarı da duymuştu. Tatlılıkla, "Yavrum," dedi "aslanım... Düş şu avradın yakasından... Zorla güzellik olur mu?"

Genç adam kara kara bakıyordu.

"Varsın bana, niye varmıyor?"

"Varmıyor işte, zorla mı?"

"Benden iyisine mi varacak?"

Genç kadın, "Amaan," dedi. "Git işinin başına be!"

Hasan işinin başına geçti, gülerek.

Hala dediği yanındaki yaşlı kadının, 'Bundan iyisine mi varacan yavrum? O kimsesiz, sen kimsesiz. Tam da birbirinize göresiniz...' öğütlerine kulak asmamıştı. Suratı karaydı. Tıpkı bundan altı ay önce ardına takılıp geldiği Yasin gibi. Yasin'i sevmiyordu artık. Ne Yasin'i, ne de Yasin'e benzeyenleri. Ankara'da evimiz, yerimiz var diye kandırmış, oradan İstanbul'a gider nikâhımızı kıydırırız demişti de, bir gün ortalardan silinip gitmişti. Yasin, adı batasıca. Düşünmek bile istemiyordu. Amma çoktu düşmanı. En birincisi kâtip. Bundan önceki tarlada az asılmamıştı, incecik bıyığıyla fena değildi kâtip, ya güvenilir miydi? Birinde hele, 'Akşam şu hendeğe gel. Topladığın kütlüyü iki misli yazarım, çok para kazandırırım...' demişti. Gitmemişti. Deli mi de gitsin? Hala, 'Sa-

kın kızım, sakın!' diyordu. 'Burası yazı yaban. Yazı yaban dilinden anlamazsın sen. Birine heye der, uçkuruna gevşeklik edersen, ardını alaman. Gençsin, güzelsin. Rağbetin fazla. Uçkuruna mukayyet ol!'

Yansıyan ışık yuvarlağı gene önündeki pamukların üzerinde şuraya buraya kayıp duruyordu. Bakmamak için kendini zor tuttu. Küçük kız değil de, yanlarında durduğu genç adamlar... Neydi, neciydiler? İkide bir bakıp gülmekle başına yeni yeni işler açabilirdi. Bakmadı, mahsustan bakmadı. Bakmıyordu ama, yuvarlak ışık, önündeki pamukların yeşil dalları, yaprakları üzerinde oynuyor, illa ki baktırmak İstiyordu.

Bir ara, "Öööff..." diye doğruldu.

Hala da doğruldu. "Ne o?"

"Şu ışığa bak. Deminden beri..."

Hala döndü, Ayşe'yi, elindeki ayna kırığını gördü.

"Çocuk," dedi. "Kızacak ne var?"

"Yanındakiler..."

Hala gene döndü, bu kez de ayna tutan kızın yanındakilere baktı. Biri genç, öteki yaşlıca iki adam. Alaçıklarının kapısı önüne çömelmişlerdi.

"O kız neleri oluyor acaba?"

Genç kadın omuz silkti.

"Neleri olursa olsun, bana ne?"

Işık oyunu öğleye kadar sürdü. Bakmıyordu. Bakmadıkça, Ayşe içerliyor, illa ki baktırmaya çalışıyordu. Cavit de gelmişti yanına. Büyük oğul gidip yatmış, emmi yatmamıştı. Başı fena ağrıyordu oysa. Sık sık hendeğe, su dökmeye gidip geliyor, yeğenlerini ışık oyununa zorluyordu.

Öğleyin toplayıcılar karınlarını doyurmak için işi bıraktılar. Ter içindeydiler. Boyuna ışık tutulan genç kadın da yanındaki 'Hala'yla işi bırakmıştı. Büyük oğulların alaçıkları yanındaki kendi alaçıklarına geldiler. Uzun boylu yemek pişirememişlerdi. Alaçıklarının önüne serdikleri sofra bezindeki birer parça bazlamayla sarar-

mış, tohuma kaçmış birer hıyar, birer parça da peynirin başına çöküp iştahla yemeye başladılar.

Ayşe'yle Cavit, kendi alaçıklarının kapısında durmuş, güzel kadınla anasının (anası sanıyorlardı) yeyişlerine bakıyorlardı.

Cavit, "Seni çağırsalar gider misin?" dedi.

Ayşe utandı. "Gidilir mi? Ayıp!"

"Niye ayıp olsun. Beni çağırsalar giderim."

"Terbiyesizlik etme..."

Güzel kadın bunları duymuş gibi güldü. Ayşe'yle Cavit de güldüler. Karşılıklı gülüşmeler sürüp giderken, güzel kadın el etti. Önce Cavit gitti, sonra ablası. Güzel kadın hep gülüyordu. Güldükçe yanağı çukurlaşıyor, ona büsbütün yakışıyordu bu.

"Niye bana ayna tutuyordunuz?" dedi.

Ayşe utanarak gülmekle yetindi.

Cavit'se, "Emmim tut diyordu," dedi.

Ayşe bozuldu. "Başladın mı gene? Yalancı!"

"Yalancı sensin. Demedi mi?"

"Demedi tabii. Senin adın ne abla?"

"Zeynep. Senin?"

Cavit, "Bununki Ayşe, benimki de Cavit!"

"Demek o delikanlı emminiz?"

"Emmimiz Zeynep Abla. Adı da Ali."

Cavit'i pek beğenmişti, bileğinden çekti, dizine oturttu.

"Sordum mu ulan, adını sordum mu?"

İhtiyar kadın dişsiz ağzıyla lokmasını gevelerken gülüyordu. Kupkuru eliyle Cavit'in saçlarını okşadı.

Cavit gene sordu: "Bu senin anan mı?"

Zeynep, ihtiyar kadına baktı, güldü.

"Değil ama anamdan ileri. Haydi, oturun da beraber yiyelim..."

Ayşe, "Biz yedik," dedi.

Cavit başını sertçe kaldırdı. "Ne zaman yedik kız, yalancı?"

"Allah kahretsin," dedi Ayşe, "Allah kahretsin seni!"

"Allah seni kahretsin. Yemişiz. Yemedik abla. Yiyecek bir şeyimiz kalmadı ki!"

Ayşe utancından kendi alaçıklarına kaçmıştı.

Zeynep, "Niye?" dedi.

"Kalmadı işte. Şehirden getirdiklerimizi tükettik, elci de avans vermedi. Anam, kardeşim, emmim hasta. Emmim de hasta ya, bakma seni görünce..."

Zeynep gıdıklanmış gibi gülüverdi.

İhtiyar kadın huzursuzlukla çevresini kollarken, "Zeynep," dedi, "Zeynep yavrum..."

Zeynep anlamıştı, ciddileşti. Gene de, "Şu oğlana baksana hala," dedi.

"Heye kızım heye amma... Amanı biliyor musun?"

Zeynep ekmeğini böldü, peynirini böldü, bir de hıyar.

"Haydi bakalım..."

Cavit iştahla girişti. Kurt gibi yiyordu. Dünya umurunda değildi. Ablasının az ötedeki alaçıklarının kapısından hırsızlama baktığından da habersiz, yiyor, anlatıyordu:

"Biz esas dedem, nenem, halamgille geldik. Dedem babamnan kavga etti. Hep emmim yüzünden. Bir yumruk attı, babamın burnundan şarıl şarıl kanlar boşandı. Dedem sakallı, ihtiyar, amma bakma. Dev gibi. Bir bacağı da tahta. Harpte kesip tahta bacak takmışlar. Esasta benim dedem eskici. Dükkânı var. Biz her yıl gelmezdik buraya ya, bakma..."

"Niye gitti dedengil?"

"Babamla kavga etti dedem dedim ya."

"Niye etti?"

"Ne bileyim ben? Emmimin yüzünden..."

"Yok canım..."

İhtiyar kadın su içmek üzere kalkınca, usullacık sordu:

"Emmin evli mi?"

"Yok canım."

"Hasta mı o da?"

"Hasta. Hepimiz hastayız, sıtma tutuyor. Bir gün, iki gün tutmaz, üçüncü gün gene. Cırtatan domatesi yemekten Allahımız şaştı. Sabah domates, akşam domates. Ekmeğimiz bile kalmadı!"

"Demek annen hasta?"

"Annem, kardeşim, babam. Emmim de hasta ya..."

Torbadan iki bazlama ekmeğiyle bir parça beyaz peynir, birkaç da hıyar çıkarıp yanına koydu.

"Bunları götür de yesinler!"

Ayşe olsa mırın kırın eder, yerlere geçerdi. Cavit'se hiç oralı olmadı.

"Eh," dedi pişkinlikle.

Karnını doyurduktan sonra aldı gitti. Ablası alaçığın kapısından bütün bunları hırsızlama gördüğü için haber vermişti. Emmisi gülüyordu.

Bazlama ve ötekilerle çadıra girince, "Yaşşa lan Cavit," dedi. "Harbi adamsın vesselam!"

Ayşe bir kenardan hasetle bakıyordu. Gene Cavit takdir edilmişti. Keşke o onun gibi davranıp, aferini kazansaydı. Ekmeklerle ötekileri bölüp paylaşırlarken, "Onun adı Zeynep," dedi.

Duyulmadı pek. Babası, annesi de kalkmış, günlerdir hasret kaldıkları ekmeğe kavuşmuşlardı.

Cavit ablasına baktı bir ara.

"Gelin gibi süzüleceğine gelip otursana!" dedi.

Ayşe'nin kaşları çatıldıysa da, gitti. Bunu bekliyordu zaten. Kardeşine kızmamıştı. Ekmekti bu, kızıp darılmakla eline hiçbir şeyin geçmeyeceğini, tam tersi, ekmekten olacağını biliyordu.

Sofranın bir ucuna yerleşirken, "Senin evli olup olmadığını sordu," dedi.

Küçük oğulun gözleri parlamaya başladı.

Cavit ablasına çıkıştı. "Benden sordu. Sen ne biliyorsun?"

"Duydum."

"Nerden duydun?"

"Alaçığın kapısı yanındaydım..."

Cavit emmisine baktı.

"Hasta olup olmadığını da sordu," dedi.

Emminin gözlerindeki parıltı, içindeki istek arttı. Ne diye sormuştu? Hem de çocuklara aynayla güneş oyunlarını kendisinin yaptırdığını öğrendikten sonra!

Tam bu sırada önce ihtiyar kadın, arkasından Zeynep, büyük oğulun alaçığından içeri girdiler. Suçüstünde yakalanmışçasına davrandı millet. Onların yolladığı bazlamalarla hıyar, peyniri yiyorlardı. Hepsinin yanaklarından utancın kırmızısı şöyle bir geçti.

"Buyrun," dedi büyük oğul.

İhtiyar kadın kırış kırış, kupkuru eliyle, "Oturun," dedi. "Allah aşkınıza rahatınızı bozmayın! Çocuk hasta olduğunuzu söyledi de, şöyle bir uğrayalım dedik..."

Büyük oğulun karısının yanına gittiler, ihtiyar kadın eliyle kadının alnını yokladı:

"Vah vah vah," dedi. "Vah yavrum vah... İki güne bir mi geliyor, gün aşırı mı?"

"Bazen iki günde bir, bazen de gün aşırı..."

"Bu işin adamı olmadığınız belli. Siftah mı çıktınız?"

"Siftah."

"Demek koca herif sizi bıraktı gitti?"

Büyük oğulla küçük bakıştılar. Ne biliyordu?

Cavit anlamıştı babasıyla emmisinin niye bakıştıklarını.

"Ben anlattım," dedi.

Zeynep bayılıyordu bu çocuğa. Kendini tutamadı, emmisinin hayran bakışları önünde Cavit'i kucağına aldı.

"Canım canım... Sen niye böyle akıllısın?"

Ayşe somurtmuştu, yutkunuyordu. Dayanamadı, genç kadının yanına gitti, kolunu okşadı. Sonra aklına gelerek fırladı, coğrafya kitabını aldı geldi. Elinde tutuyor, genç güzel kadının görüp sor-

masını bekliyordu. Cavit'in neresi akıllıydı? Daha okula bile gitmiyordu. Kendisiyse bu yıl dörde geçecekti!

Baktı ki görülmüyor, onunla ilgilenen yok, elinde kitap, alaçıktan çıktı, kapı önünde beklemeye başladı. Başladı ya, alaçığın oralarda dolanan, kara yağız, hırslı biri de gözünden kaçmamıştı. Bir ara eliyle çağırdı. Gitmedi ilkin. Sonra gitti. Hırslı adam sordu:

"Zeynep niye girdi oraya?"

Ayşe adamı tepeden tırnağa süzdü. Ayaklarında yemeni, bacağında kara don denilen şalvar. Ayakları da çok pisti.

"Babamgille konuşuyorlar?"

"Ne konuşuyorlar?"

Kızdı. "Sana ne?"

"Hiiç, öyle sordum."

"Seni alakadar etmez!"

Adamın Zeynep Ablası için tehlikeli biri olduğunu anlamıştı. Az sonra alaçıktan çıktıkları zaman, elindeki kitabı gösterip bu yıl dörde geçeceğinden söz açarak Cavit'ten daha akıllı olduğunu söylemeyi unutarak, yanına sinirli sinirli sokuldu:

"Şu adam var ya, kara adam..."

"Ee," dedi Zeynep.

"Seni sordu!"

"Niye?"

"İçerde ne yapıyor diye. Ne karışıyor o sana?"

Zeynep üzerinde durmadı. "İt ürür kervan yürür Ayşe'ciğim!"

Tekrardan tarlaya pamuk toplamaya girdi.

Bütün tarlada iş gene olanca hızıyla başlamıştı. Kadınlı erkekli ırgatlar pamukları dalı, yaprağı, kozalarıyla sıyırıp koparıyor, selelere dolduruyor, dolu seleler de tarla kenarındaki ihtiyarların yanına götürülüp boşaltılıyordu. İhtiyarlar, yıllar görmüş, işlerinin ehli ihtiyarlarla, ihtiyarlara öykünen çocuklar, kozalakların içindeki tohumlu pamukları şifleyip birer kenara beyaz beyaz yığıyorlardı. Lakin mevsim ilerlemiş, havalar iyice bozmuştu. Elci-

nin dediği gibi, tarla sahibinin malı yağmur, çamurda rezil olabilirdi. Allah vermeye iri taneli sulu bir yağmur iniverirse tarla baştan başa çamura keser, 'yağmur yemiş' pamuklarsa değerini yitirirdi. 'Yağmur yemiş' pamukların piyasadaki değeri düşüktü. Onun için çiftçiler pamuklarının bir an önce toplanıp depolara ya da tohumdan ayrılması için çırçır fabrikalarına yollanmasını isterlerdi.

Yağmur yemiş pamuğun alıcısı yoktur, olsa bile yağmur yememiş 'piyasa parlağı' gibi fiyat bulamaz!

23

Küçük oğul gecenin ileri bir saatinde, çatlayacak gibi ağrıyan başıyla kalktı. Su dökmeye gidecekti. Fortlarına basılarak giyilmekten yemeniye dönmüş ayakkabılarını ayaklarına geçirdi, alaçığın kapısına geldi, durdu. Başı dönüyordu. Çömeldi, başını avuçları içine alarak bir zaman öylece durdu.

Uzaklarda acı acı uluyan bir köpeğin sesi geliyordu.

Duymadı. Kalkmayı denedi, kalktı. Yarasaların kayan gölgeler gibi doldurdukları aysız, yıldızsız geceye baktı. Bulutlar, kapkara bulutlar göğü sımsıkı sarmışlardı. Sağda soldaki alaçıkların şurasında burasında yanmakta olan gemici fenerlerinin sarı ışıkları olmasa, iki adım ilerisi görünmeyecekti.

Alaçıktan tam çıkacaktı ki, ta alt baştaki alaçıklardan birinin fenerinden vuran sarı ışıkta bir kımıltı, bir insan kımıltısı fark ederek durakladı. Başının ağrısı, dönmesi yok oldu bir an. Ya da duymadı. Gözlerini fener ışığında sarı sarı aydınlanan sırtın, insan sırtının hareketlerine dikmişti. Şüphelendi. Yerde emekleyerek, son derece ihtiyatlı, ilerliyordu. Elinde çuvala benzer bir şey. Geldi geldi, alaçıkların arasına yitti, az sonra tekrar çıktı. Durdu, çevreyi kolladı. Görülüp görülmediğini kontrol ediyor gibiydi.

Görülmediği kanısına varmış olacaktı ki, gene emekleyerek Zeynep'lerin toplanmış kütlü tepeciğinin yanında durdu. Çevreyi gene olanca dikkatiyle dinledikten sonra başladı birlikte getirdiği boş çuvalı doldurmaya.

Küçük oğul anlamıştı. Demek Zeynep'le 'Hala'sının günlerdir iki kat ola ola topladıkları kütlüden çalıyordu? İlkin bağırıp çağırmak, alaçıklarında derin derin uyuyanları uyandırmak geçti aklından. Sonra caydı. Patırtıdan kaçabilirdi hırsız, yakalanmayabilir, yitebilirdi. En iyisi suçüstü yakalamaktı!

Alaçıktan usullacık çıktı. Hırsızın yaptığı gibi, emekleyerek Zeynep'lerin alaçığı ardını dolandı, hırsızın yanına geldi. Adamın dünyadan haberi yoktu. Küçük oğul bileğini çevik bir davranışla şıp diye tutuverince, neye uğradığını şaşırarak çırpındıysa da kurtaramadı. Yüz yüze geldiler bir an.

"Ne yapıyorsun lan?"

Birbirlerini tanımışlardı. Zeynep'in ardında dolanan, kadına rahat vermeyen kara yağız Hasan'dı bu.

Omuz silkti: "Hiç."

"Nasıl hiç?"

"Hiiç."

"Hiç ne kelime? Fukaraların kütlüsünü çalıyorsun..."

Bileğini gene sertçe çektiyse de kurtaramadı. "Bırak elimi!"

Küçük oğul bırakmadı, büsbütün sıktı.

"Bırak diyorum be, bırak işte, bırak!"

Bir çekişme, bir küfür, küfürler... Gemici fenerlerinin sarı sarı aydınlattığı sessiz gecenin içinde büsbütün büyüyen sesler... Sonra tokat, sonra yumruk sesleri, artan küfürler...

Yataklarından fırlayıp çıkan don paça erkeklerle saçları başlan darmadağın kadınların kalabalığı arasında dövüşüyorlardı. Zeynep de ötekiler gibi fırlayıp kalkmıştı yatağından. Uyku dolu, şaşkın gözleriyle dövüşenlere bakıyor, nedenini öğrenmeye çalışıyordu:

"Ne olmuş? Niye dövüşüyorlar?"

Henüz kimsenin bir şey bildiği yoktu. Dövüşüyorlardı işte, kim bilir?

Zeynep'in göğsü heyecanla inip inip kalkıyordu. Yoksa kendisi yüzünden mi dövüşüyorlardı? Bu, aklından hızla geçince, korktu. Dile düşmek, rezil olmak vardı sonunda. İstemiyordu. Böyle şeylerin kadını değildi. Yanına sokulan Hala'yı bile fark etmedi. Hala kolunu tutunca büyük büyük açılmış gözleriyle baktı.

"Niye dövüşüyorlar bunlar?"

Omuz silkti.

"Yoksa senin yüzünden mi kız?"

"Bilmiyorum."

Kavgacıları ayırmışlardı. İkisi de hırpalanmış, ikisinin de eli yüzü kan içinde.

Küçük oğul soluk soluğa, "Hırsız," diyordu. "Kütlü çalıyordu Zeynep'lerin harmanından."

Gözler Zeynep'e, sonra da harmanlarına çevrildi. Harmanın bir yanında yarı yarıya dolmuş çuval görülünce, kalabalığın öfkesi taştı. Yaa, demek buydu? Demek kaç vakittir topladıkları malların eksilmesi boşuna değildi?

Güneşte kurumuş, kırış kırış bir kalabalık üstüne yürüyünce Hasan'da şafak attı. İşin şakası yoktu, ellerine geçer de 'Allahını seven vursun!'a giderse hâli dumandı. Ani bir kararla fırlayıp, bacaklarının gücünce tarlanın içine kaçtı. Alaçıkların şurasında burasında yanmakta olan gemici fenerlerinin ölgün sarı ışıklarıyla sırtı aydınlanarak uzaklaşıyordu. Bir süre sonra tarlanın koyu karanlığında eriyip gitti.

Bir yaşlı kadın, "Boyu devrilesice," dedi. "Şöyle bir bakan da babayiğit der, ummaz!"

Bir başkası aldı sözü: "Ummadık taş baş yarar diye boşuna dememişler."

"Hele topladığımız kütlülerin azalmasında bir iş varmış..."

Küçük oğulun çevresi alınmış, minnetle bakılıyordu. Onları hiç

ummadıkları bir hırsızdan kurtarmıştı. O olmasa, herif daha kim bilir ne kadar çalacak, açıktan para kazanacaktı.

"Neyse geçmiş olsun. Bir beladan kurtuldun!"

O da bunu düşünüyordu.

"Çok şükür," dedi, "çok şükür Rabbime..."

"Yat kalk dua et oğlana..."

Zeynep karşılık vermedi, şöyle bir bakmakla yetindi. Kaç vakittir gözü tutmuyor değildi ama, Hasan'ın korkusundan... Birinde, 'Bakıyorum, o oğlanların alaçığına fazla girip çıkıyorsun...' demişti. Yani, işi uzatırsan külahları değişiriz, demek istemişti.

Alaçığına girdi, tekrardan vurup kafayı yattı ama, unutamıyordu. Artık Hasan belası kalmamıştı. Tarlaya ilk geldikleri gün, yeğenlerine ayna tutturmuş, sonraları ne zaman başını kaldırıp baksa, onun bakışıyla karşılaşmıştı. Hele birinde... Huylanarak hatırladı bunu. Eliyle, şehir biçimi öpücük göndermişti. Şehir biçimi... Sinemadaki gibi. Babası kamyon kazasında ölmeden önce, anasıyla kaçamak gittikleri sinemada, saçları sıkı sıkı taralı parlak oğlanın karşı balkondaki güzel kıza gönderdiği öpücüklerden...

Anası ne yapıyordu şimdi ola? Heye, onu bırakıp kaçmıştı ya büsbütün boş değildi. Anası yeni ere varmıştı. Şoför. Gençten, bilekli bir oğlan. Komşular, varma Ayşe, demişler, dinletememişlerdi. Oğlan kendinden gençti, yakışıklıydı, çapkındı da. Lakin anası... 'Kahpe!' diye geçirdi. 'Azgın kahpe. Kocamda ne gördüydüm ki? Ne görüyorsam bunda görüyorum. Yetiştin geldin, senden bana ne? Yarın sen de ere varacan, beni düşünecen mi?'

Bir yandan bir yana döndü.

Sanki eri düşünüyordu onu. Şunun bunun kamyonunda şoförlük yapıyor, ellerin dediğine göre, hırsızlığı yakalandıkça işinden kovuluyordu. Hepsi hepsi, ya anasına çaktırmadan kaş göz etmesi ne olacaktı? Birinde musluk başında kıstırmış, 'Ben ananı senin için aldım. Bana heye dersen ananı bırakır seni alırım,' demişti. Duyuracaktı anasına bunu, lakin acımıştı. Öyle tutulmuştu ki oğlana. Söylese inanmaz, inansa bile kızını haksız çıkarırdı. 'Kahpe. Erimde gözün var. Yanaşmayınca bok atıyon!'

O zamanlar Zeynep, Veli diye birine gönül vermişti. Komşuları Fatma Hala'nın yeğeni. Ne anası vardı ne babası. Bugün burda, yarın şurda... Bir batar, karabatak gibi, üç ay, altı ay giderdi. Döndüğü zaman tahta bavulu konu komşuya encik büncük hediyelerle, ağzı da İstanbul, Ankara, İzmir havadisleriyle dolu gelir, gecelerce anlatırdı bunları ballandıra ballandıra. İstanbul'da Adalar vardı. Boğaz vardı, vapurlar vardı, Tepebaşı Gazinosu, gazinolar, gezmeler, yemeler, içmeler... Zeynep en çok filmlerin nasıl çevrildiğini merak ederdi o zaman. Veli anlatırdı. Öyle şeyler anlatırdı ki, bütün bunların doğru ya da eğriliğini bilmediğinden inanır, kanatlanırdı. Çünkü filmciler Anadolulu güzel kızlar istiyorlardı. Zeynep gibi. Zeynep gitse bir görünse, ossaat kapar, dünyanın parasını verirlerdi. Sonra gelsin filmlerde oynamak. Burada kalıp körleneceğine, kendisiyle gelsin, gitsinler İstanbul'a, filmcilere bir görünsünler, deste deste paraları alıp keyiflerine baksınlardı!

Bir kış gecesiydi. Dışarda şakırtıyla yağmur yağıyordu. Anası eriyle ilk akşamdan kapanmıştı odasına. Yalnızdı. Penceresine bir şeyin çıt ettiğini duymuş, merakla kalkmış, bakmıştı. Oydu, Veli. Yağmurun altındaki çinko örtmenin orda, sigarası kırmızı kırmızı yanıp sönüyor. El etmişti. Etmişti ya, olur muydu gitmek? Gitse bir türlü, gitmese bir türlü. Sözlerine inanıyordu Veli'nin, hoşuna da gidiyordu. Ne diye gitmeyecekti? Ne çıkardı? Anası onu düşünüyor muydu? Yetişip gelmişti işte. Üvey babasının teklifleri, tenhalarda şurasına burasına el atması. Ne de olsa babasıydı. Bir gün koynuna giriverse? Bağırsa bile sonunda kendinin suçlu düşeceğini biliyordu. En iyisi bu Veli. Bakalım ne diyecekti...

Anasının hingirtisi gelen odanın kapısı önünden yavaşça geçti, aşağı indi, sonra sokak. Yağmur hâlâ gürültüyle yağıyordu. Koşarak geçti yağmuru. Çinkonun altına vardı. Veli yarım sigarasını yere atıp elinden çekti. Girdikleri yer ahırdı. Boş bir ahır. Duvar yıkıktı. Yıkık yerden, gökyüzü, çakan şimşeklerin aydınlattığı çatılar, çinko örtmeler görünüyordu. Veli neler demişti? O,

direnmiş miydi? Hatırlayamıyordu. Ondan sonrası toz. Birden bir acı, yanan canı, hafif bir çığlık, daha sonra da Veli'nin kocaman kocaman elleri. Eller kocaman kocaman, içleri nasırlı, üstleri tüylüydü. Okşamasını biliyorlardı. Okşamasını, şurasına burasına dokundukça içini kaynatmasını, gıcıklamasını...

Günlerden bir gün de korktuğu başına gelip, üvey babasını yatağında bulunca... Bunu hiç unutamıyordu işte. Canavar gibiydi adam, üstünde soluyordu. Tam zamanında uyanmış, ileri gitmesine meydan vermemişti, ama gene de uzun uzun boğuşmak gerekmişti. Boğuşurken adamın çıkardığı sesler, yalvarışları... 'Zeynep yavrum evladım Zeynep. Allahını seversen, Allahını Kibriyanı seversen dur, dur diyorum Zeynep. Seviyorum seni. Anan, dünya bir yana, sen bir yanasın. Zeynep, Zeynepçiğim...'

Düşünde bütün bunları yeniden görüp yaşamaya başlamıştı. Üvey babası yanındaydı, üstüne çıkmış, zangır zangır titreyerek yalvarıyordu:

'Zeynep, kurban olurum sana Zeynep. Allahını, peygamberini seversen dur. Ananın ruhu bile duymaz. İstersen seni alır kaçarım burdan. Zeynep, Zeynep dur diyorum. Anandan korkma, hiç kimseden korkma. Kaçalım Zeynep. İstersen bekle biraz, gidip ananı boğayım!'

Adam üstünden kalkmış, öbür odaya koşmuştu. Zeynep de ardında. Bağırmak, kıyametleri koparmak istiyordu. Olmuyor, bağıramıyor, sesi çıkmıyordu. Adamın anasını boğduğunu görüyordu oysa. Koşmak, adamı anasının üstünden çekip almak, kıyametleri koparırcasına bağırmak... Olmuyor, olmuyordu. Birden anasının gözleri yuvalarından fırlamış, kocaman kocaman açılmış gözleri... Gözler iki kol gibi uzanmış, gırtlağına sarılmışlardı. Birden gücünün yettiğince bağırmaya başladı.

Uyandığı zaman vakit sabaha karşıydı. Yanında 'Hala', sarsıyordu:

"Zeynep, kızım Zeynep!"

"Hıh!"

"Ne var? Ne bağırıyorsun?"

Kan ter içindeydi. Gülmeye çalıştı.

"Hiç hala, rüya gördüm de..."

Dışarda gök gürlüyor, çakan şimşekler alacakaranlıkları bir anlık bir maviye boyayıp geçiyordu. Su dökesi de gelmişti, kalktı.

Hala sordu. "Nereye kızım?"

"Su dökmeye hala."

Halanın da uykusu kaçmıştı. Yatağında oturuyor, yağmurun yağmasını düşünüyordu. Yağıverirse ne yaparlardı? Gerçi her yıl böyle yağar, ortalığı sel sele verirdi ama, gene de alışkın olmanın faydası yoktu.

Kalktı, alaçığın kapısına çıktı. Şehrin bulunduğu uzaklarda, yeni bir şimşek çakmış, gök gürlemeye başlamıştı. Ardından ikinci bir şimşek daha yakınlarda çaktı ve gök bir öncekinden daha yakında gürledi. Demek yağmur bulutları hızla yaklaşıyordu? Üçüncü, dördüncü... Beşinci şimşekse tam tepede çaktı ve gök gürültüsü derin uykuların içinde olanca korkunçluğuyla çatırdadı. Artık işin şakası yoktu, yağmurdu, gelmişti, ortalığı sel sele verecekti her yılki gibi. Bir anda alaçıkların kapılarından kadınlı, erkekli, genç, ihtiyar, çoluk çocuklu bir kalabalık dışarı fırlamış, yağdım yağacak yağmurun inmesi bekleniyordu. Bekleniyordu ya, niye? İnecekti işte nerdeyse. Ne duruyorlardı?

Alaçıklardaki çullar, çuvallar alınıp tekrardan çıkıldı. Toplanmış kütlülerini korumalıydılar. Korumalıydılar ya, korumaya vakit kalmadı, yağmur oluklardan boşanırcasına inmeye başladı. Ortalığı anında sel sele veren, alaçıkların altını üstüne getiren, tekmil yatak, yorgan, kap kacak, üst başları çıplak ovadan farksız bırakıveren bir yağmur.

Sık sık çakan şimşekler ortalığı mavi mavi aydınlatıyor, gök uzaklaşarak gürlüyordu. Çocuk, büyük herkes, hırsla inen yağmurun altında sırılsıklam titreşiyor, büyümüş gözlerle havaya, uzaklaşarak çakmakta devam eden bulutlara bakıyorlardı. Bu bakışta merhamet dilenen bir şeyler vardı. Bütün bunların sanki bir sahi-

bi vardı da acıkan, üşüyüp titreşenlerin dilinden anlar, yalvarınca rahmetini keser, ıstıraplarına son verirdi.

Şimşeklerle gök gürültüleri köyün bulunduğu yana iyice kaymıştı. Yağmur dindi, bulutlar sıyrıldı, tek tük yıldızlar yaz sabahlarındaki gibi, bütün olanlardan habersiz, sönmemeye çalışarak parıldamaya koyuldular...

Zeynep, yanlarındaki alaçığa şöyle bir baktı... Hiçbir kımıltı yok gibiydi. Az yaklaştı, kapıdan baktı. Vardı, orada da kımıltı vardı. Ağlaşan çocuklar, belki de büyükler. Bir erkek sesi iri iri söyleniyordu:

"Ağa, kalk ağa!"

Kulak verdi, tamam, İnleyen bir başka erkek sesi:

"Bırak," diyordu. "Bırak Ali. Gebereceksek bir an önce gebelim!"

"Ağa, kurban olayım ağa, böyle konuşma. Çocukların ağlaşıyor..."

"Yavrularım, talihsiz yavrularım..."

Ağlayan, hıçkıra hıçkıra ağlayan bir erkeğin sesi. Dayanamadı. Çocukların babasının kaç vakittir sıtma, dizanteriden yattığını, hatta babalarından aptes bozarken kan geldiğini, oğlu Cavit'ten işitmişti. Daldı içeriye. Bir kıyıda yanmakta olan küçük gemici fenerinin ölgün sarı ışığında yataklar, yorganlar, insanlar sırılsıklamdı. Kendisine ilk günler boyuna ayna tutan Ayşe, sofralarında karnını pervasızca doyuran, lafı ağzında Cavit, zayıflıktan canlı cenazeye dönmüş ana, ananın kucağında sırılsıklam en küçük...

Küçük oğul, Zeynep'i görünce ayağa kalktı.

"Buyur."

"Ne var? Ne oluyor ağana?"

İçini çekti.

"Çocuk gibi ağlıyor işte. Her zaman bana öğüdü o verirdi halbuki..."

Büyük oğul bunları duyunca hâlâ mosmor burnuyla çirkin çirkin bakarak, "Kalmadı," dedi, "öğüt verecek halim kalmadı. Pi-

lim tükendi. Öldüm ben, biz öldük, hepimiz öldük sayılır. Bize mezar olacak Çukurova toprakları..."

Küçük oğulun, Zeynep'in gözleri yaş yaş.

"Ağa, kurban olayım ağa..."

"Yavrularım, sizi öldürmek için getirmişim buralara yavrularım!"

Yüzükoyun kapandı sırılsıklam yastığa, omuzları sarsıla sarsıla ağlamaya başladı. Çocuklar da sesli birer ağıt tutturmuşlardı. Cavit babasına koştu, üstüne kapandı.

"Babacığım!"

Ayşe yanına geldi.

"Babacığım, bizi kime bırakacaksın?.."

Bir an başını kaldırdı. "Allah'a," dedi. "Varsa ona bırakıyorum sizi yavrularım..."

Sıtma, dizanteri, şimdi de yağmur sinirlerini adamakıllı bozmuş, sarhoşa döndürmüştü.

Uzun uzun ağladıktan sonra titreyerek doğruldu, gözyaşlarını ellerinin tersiyle silerek; "Ali," dedi ciddi ciddi. "Kardaşım. Ben ölürsem beni şu tarlanın bir kenarındaki hendeğe gömün, şehre götürmeyin, yük etmeyin beni, değmez..."

Ali hıçkırarak sözünü kesmek istedi. Ama o elinin güçlü bir davranışıyla susturdu:

"Her şeyi açık açık konuşma zamanı geldi. Çocuklarımı, karımı yüzüstü bırakma Ali. Öteberilerimizi sat, sav, çocuklarımı şehre, dedelerine ne yap yap götür. Bunu, sırf bunu istiyorum senden Ali!"

Zeynep de ağlıyordu ama ağlamayla elden ne gelirdi? Belliydi, hasta olduğundan böyle konuşuyordu. Çocuklarını, karısını boş yere üzüyordu. Aileden biriymiş, hem de sorumlu biriymiş gibi, çıkıştı:

"Ayıp ağa ayıp. Sen şimdi onlara kuvvet verecen. Yazık değil mi ağlatıp üzüyorsun? Heye, ölüm Allah'ın emri, kimin kimden önce öleceği belli olmaz, ama gene de insan ölümü akla getirmemeli!"

Çocuklara döndü, ellerinden tutup tutup kaldırdı.

"Hadi bakim siz dışarı, hadi hadi hadi..."

Büyük oğulun kupkuru kalmış karısına yaklaştı.

"Sen de abla!"

Şaşılacak bir şey, ağlayanlar susmuş, Zeynep'in dediğini yapmaya savaşarak, art arda dışarı çıkıyorlardı. Büyük oğul bile. Ağlamıyordu artık. Şaşkınlık içindeydi. Kardeşine baktı bir an, bakıştılar. Zeynep bütün bunların farkında bile değil, ıslak yatakları, yorganları, yastıkları katlayıp katlayıp dışarı götürüyordu. Sabah iyice olmuştu. Doğudaki uzak dağların dorukları pembeleşmişti. Az sonra doğacak güneş hayattı, odunsuz kömürsüzlerin sahibiydi. Doğacak, ıslak dünyayı kavrayıp kurutacaktı.

Öyle de oldu. İki saat sonra kıpkırmızı bir güneş, tarla kıyılarına serilmiş yataklar, yorganlar, yastıklar, giysiler, tepe tepe toplanmış tohumlu pamuklarla birlikte tüm ovayı kavramış, duman duman, buğu buğu kurutuyordu.

Küçük oğulla Zeynep yatakların yanında çoktan anlaşmışlardı.

İçini dertli dertli çeken küçük oğul, "Demek," dedi, 'Allah'tan başka kimsen yok şimdi?"

"Yok. Tek başımayım. Pamuktan sonra nereye, kimin yanına sığınacağımı bile bilmiyorum. Dünya kötüye kesmiş, insanlara güvenilmiyor. Kime canım desen canın çıksın diyor..."

Ali duymuyordu. Nasıl olsa bir kadın lazım değil miydi? Anasının istediği zengin kız bakalım bunun kadar cefakâr, bunun kadar harbi çıkacak mıydı? Hem canım nesine gerekti anası, babası? Bundan böyle gün kazanıp gün yiyecek bir işçiydi. Karısının da kendi gibi kafasına uygun olması gerekti. Belki de birlikte çalışır, kazanır, birbirlerine yük olmazlardı.

Aklından geçenleri söylemek için gözlerini kaldırınca, Zeynep'in bakışıyla karşılaştı. Güldüler. Sonra genç kadın başını yavaşça eğdi. Ali'nin içi kaynıyordu. Islak sırtı güneşte kurumuştu, tatlı tatlı yanıyordu. Kadının eli çarptı gözüne birden. Şalva-

rının dizinde, tostopacık, bembeyaz. Elini uzatıp tutuverdi bu beyaz, bu uslu eli. El uysaldı, kaçmadı. Yabancı elin okşamalarından ürkmedi de. Sonra öteki el geldi, uysal, beyaz eli aldı, avuçları arasına çekti. Sıcacıktı bu el, incecik bir gümüş halka geçiriliydi, yüzük gibi. Genç adamın parmakları bu halkayı çıkardı, kendi parmağındaki yer yer kara halkayı çıkarıp taktı. Bol gelmişti biraz ama, ne zarar.

Zeynep, "Getir benimkini de ben takayım!" dedi.

Ali az önce genç kadının parmağından çıkardığı gümüş halkayı uzattı. Kadın aldı. Genç adamın bakır halkadan boşalmış parmağına takmayı denedi. Bu parmak kalındı, halka girmiyordu.

"Buna tak!"

Sol elinin serçe parmağı. Genç kadın genç adamın sol el serçe parmağına gümüş halkayı taktı. Tatlı tatlı bakıştılar. Kadın, 'Benim sahibim!' demek istiyordu. Erkek bunu sezdi. Konuşmadan bakışların, davranışların yardımıyla anlaşmışlardı.

Dünya silinmiş, yalnız onlar vardı sanki. Ne pırıl pırıl güneşin altında yeşilli, kırmızılı, mavili uçuşan tarla kuşlarının farkındaydılar ne de bir kıyıdan onları seyreden Cavit'in. Elleri birbirlerinin ellerinde, tatlı tatlı bakışıyorlardı.

Cavit usulcacık kalktı, ince bacaklarıyla babasıgilin yanına heyecanla geldi, haber verdi:

"Babaa!"

Büyük oğul çoktan kurumuş yorganını aralayıp oturduğu yerden isteksizlikle baktı. Ana da yanındaydı, yanı başında. Bir deri bir kemik oturuyordu. Heyecanla kopup gelen oğluna bakmadı bile. Öylesine canının derdine düşmüştü.

Cavit bir çırpıda anlattı:

"Emmim var ya? Zeynep Abla'nın parmağına kendi yüzüğünü taktı, Zeynep Abla da kendininkini ona!"

Kucağında en küçük kardeşiyle Ayşe ilgilendi:

"Sahi mi? Ne zaman?"

"Demin."

"Niye taktı?"

"Taktı işte, ne bileyim ben?"

Büyük oğul duymuş, üstünde durmamıştı. Anaysa duymamıştı bile. Oğlunun sözleri kulağına girmiyor, kulakları uğulduyordu. Midesi de bulandığından, gözlerini açmıyor, güneşin altında yıkanmış, tertemiz pamuklara, kahverengi toprağa, börtü böceğe, kuşlara bakmıyor, bakınca bulantısının artacağını biliyordu.

Ayşe merakla sordu:

"Sonra ne oldu?"

Cavit oracıkta dağınık sarı çiçekler açmış deve otlarından birini kopardı.

"Hiiiç..."

Ablası kurnaz kurnaz gülüyordu. Yanına gitti.

"Ne gülüyon?"

"Başka bir şey olmadı mı?"

"Bir de elini tuttu emmim."

"Öptü mü?"

"Hadi be, sen de..."

Ta karşı hendeğin başındaki kendi akranı çocukların yanına koşarak gitti.

Bugün çalışmadıkları için çocuklar kendi aralarında toplanmış oynuyorlardı. Cavit yanlarına sokulunca hiç yadırgamadan baktılar, sonra işlerine koyuldular. Ellerinde deve otları, akrep yuvalarına sokup sokup çekiyorlardı. Cavit az daha sokuldu.

"Ne yapıyorsunuz?"

Başı kemreği bağlamış Kel Ahmet, "Akrep çıkarıyoruz," dedi.

"Akrep mi? Ne akrebi?"

Kara kuru bir oğlan, "Ananın akrebi," dedi.

Çocuklar gülüştüler. Bir başkası yuvaya deve otu çöpünü sokup çekerken kışkırttı:

"Aha... Ananın akrebi diyor!"

Cavit üzerinde durmadı.

"Desiin. Anamın akrebi yok ki..."

Kışkırtıcı, ucunu bırakmadı. "Ahmeet... Anasının akrebi yokmuş ha!"

"Yok ya, var mı lan?"

"Var ya."

"Yok."

"Var işte. Sor da bak!"

"Sen benden iyi mi biliyorsun?"

"Biliyorum tabii. Yok da nerden işiyor?"

Tam bu sırada Kel Ahmet deve otunu deliğe sokup çektiği sapını hırsla çekiverince, kocaman, kapkara bir akrep dışarı çıkıverdi. Otu kıskaçlarıyla öyle bir ısırmıştı ki... Çocuklar heyecanlandılar.

Kel, cebinden çıkardığı kibrit kutusuyla ayağa fırlamıştı:

"Hadi getirin dövüştürek!"

"Hadi..."

Cavit korkuyla az geriledi. Kibrit kutusundan çıkanla, delikten çıkarılan iki akrep, güneşin altında hâlâ nemli kahverengi toprağa konuldu. Hayvanlar diken gibi sert kıskaçlarını açıp kapayarak yaklaştılar ilkin, sonra ağır ağır birbirlerine sokuldular. Durdular. Kıskaçlarıyla sanki konuşuyorlardı. Kıskaçlar birbirine değdi, geriledi, tekrar değdi. Kollar açılıp kapanıyor, birbirlerine yaklaşıp uzaklaşıyorlardı. Birden öfkelenmiş iki pehlivan gibi kucaklaştılar. Arka kuyruk heyecanla titreyerek kalkıp iniyordu. Birbirlerini bir süre tarttıktan sonra sımsıkı kucaklaştılar ve kuyrukları birbirinin sırtına sertçe indi.

Çocuklar, birbirini aynı anda sokup zehirleyen akreplerin dövüşünden heyecanlanmış, el çırpıyorlardı:

"Ulan amma da kapıştılar ha!"

"Benimki seninkinden daha kuvvetli."

"Hadi be sen de..."

"Kuvvetli ya."

Deminki kışkırtıcı, gene Cavit'e takıldı:

"Ananda da böyle kıskaç var işte..."

Cavit, "Senin ananda da var," dedi.

"Benim anam ölmüş oğlum. Senin anan gibi..."

Çok ayıp bir laf söyledi. Cavit hırsından ağlayacak gibi oradan uzaklaşırken, kışkırtıcı, nemli bir kesek parçası aldı, Cavit'in arkasından fırlattı. Fırlattı ama, kesek kulağının dibinden hızla geçti, değmedi.

Gün tepeye yükselmişti.

Ali'yle Zeynep hâlâ oturuyorlardı. Bir ara Hala'nın sesi duyuldu: "Zeyneeep, Zeynep!"

Zeynep döndü, sesin geldiği yana baktı. Hala el ediyordu.

"Geliyorum hala, geliyorum," dedi.

Ali'nin elinden elini kurtarmak istedi.

"Gidip bakim niye çağırıyor..."

"Gelecen mi gene?"

"Gelirim."

Ardından uzun uzun baktı. Kara şalvarına sokulu entarisi, yürürken iki yana tatlı tatlı kıvrılan kalçaları, boyu, bosu... Ne olursa olsun alacaktı. Değil anası, babası, dünya dünyaya geçse... 'Anam ne karışır? Babama ne? Yaşayacak onlar mı? Vız gelirler!'

Zeynep alaçıklarından içeri girince, Hala endişeyle sordu:

"Sabahtan beri çene ha çene. Ne bitmez şeymiş bu? Ne konuştunuz böyle uzun uzun?"

Genç kadın iştahlı iştahlı güldü.

Hala şüphelendi. Alaçığın yanındaki ocakta pişirip içeriye getirdiği pilav tenceresinin kapağını açtı, kapağı bir kıyıya koydu:

"Ha?"

Sıcacık bulgur pilavının dumanı tütüyor, alaçığa iştah veren bir koku yayılıyordu. Tekrarladı:

"Öyle mi kız?"

Zeynep onu düşünüyordu, dalmıştı: "Ne be?"

"Niye cevap vermiyorsun?"

"Amaan sen de..."

Genişçe bir bakır kap aldı, tencerenin başına çömeldi. Hala sadece bakıyordu. Göz göze geldiler. Zeynep gülüverdi. Hala gülmüyordu:

"Ne güldün?"

"Yasak mı var?"

"Oğlanla uzun uzun ne konuştunuz dedim, cevap vermedin."

"Şuraya pilav koy hele de sonra."

"Ne olacak?"

"Yiyecem."

"Çok değil mi? Koca kap kız..."

"Bugün çok acıktım da..."

Hala, tahta kaşıkla pilav koyarken Zeynep'in sabrı taşarak kaşığı elinden aldı çabuk çabuk koyup tepeleme doldurdu, sonra da kaşığı uzattı:

"Al."

"Kime gidiyor o pilav?"

Hiçbir karşılık vermeden kalktı, elinde tepeleme dolu pilav kabı, alaçıktan çıktı. Hala işi seziyordu ama, gene de kalktı, alaçığın kapısına gitti, dışarıya usullacık baktı. Aklına gelen gibi, o alaçığa gitmişti. Kendi kendine bir şeyler ölçüp biçerek içeri çekildi. Kancık, kahpe dölü... Güya kocadan nefret etmişti. Eder miydi hiç? Edebilir miydi? Aklına yatan birini bulunca... İyi ama, aklına yatan o oğlan iyi bir mal mıydı bakalım? İş bilmezin, acından nefesi kokanın biri. Bu karı kancık takımında da gerçekten akıl yoktu. Kanlarının en kaynadığı bir sıra demek karşılarına it çıksa...

İçini çekti. Aklından Hacı'sı geçti. Mağripli'ydi adam. O zamanlar yirmi beşinde var mıydı? Kadirî şeyhi Kadir'le evli oldukları yıllar, Ceyhan'da. Herif avurduna şiş sokar, yılanları, akrepleri eliyle tutar, sabahlara kadar zikrederdi. Pek öyle yaşlı da değildi hakçası. Hakkından geliyordu. Öyle olduğu halde, bir gün Caynak Mahallesi'ndeki kerpiç evlerine misafir gelen Mağribi hocayla...

Ama suç kendisinin miydi? Herif gece yarısı kalkıp gitmiş, misafirle yalnız bırakmıştı. Genç kadın, taze kadın, kanı oynuyor. Tıpkı Zeynep gibi. Herif de 'dili güllü'nün biri...

Esmer, kırış kırış yüzünden tatlı bir gülümseme geçti.

Sonra kalktı, o geceyi, misafirle yaptıklarını unutmak için, gitti bir kap aldı geldi. Bir de salata yapsa mıydı? İyi olurdu. O kadın, o deli karı da salata yapsaydı bari...

Yapıyordu. Bir kenardaki sepetten küçük küçük cırtatan domatesler, soğan moğan almış, bir başka kaba doğruyor, Ayşe'yle konuşuyorlardı.

"Emmim yüzüğünü senin parmağına niye taktı?"

"Bilmem?"

"Sen de seninkini onun parmağına takmışsın?"

"Ne biliyorsun?"

"Cavit söyledi."

Gülerek çevresine bakınan Zeynep, Cavit'i bulamadı. Kaynı, (bunu hazla düşündü) kaynının karısı, kaynının en küçük oğlu serilmiş ölü gibi yatıyorlardı.

"Başka ne söyledi?"

"Zeynep Ablam emmimin avradı olacak, dedi."

Zeynep utandı. Ayşe dayattı.

"Olacan değil mi? Ha Zeynep Abla? Olacan mı?"

"Emmin bilir."

"Emmim bilirse tamam. O seni seviyor be. Hani ilk geldiğiniz gün sana ayna tuttuydum ya?"

"Ee?"

"Hep emmim zorluyordu."

"Biliyorum."

"Emmimin avradı oldun mu sana yenge diyeceğim. Yengem olacan değil mi? Ha Zeynep Abla, olacan değil mi?"

İçeriye Cavit girdi, alaçığın havasını kokladı.

"Oooh," dedi. "Pilav!"

Yanlarına geldi, doğranmış domateslerden birini aldı, ağzına attı. Ayşe pırıl pırıl gözleriyle müjdeyi verdi: "Zeynep Abla yengemiz oluyor ha!"

Cavit şaşmadı.

"Biliyorum. Bizden duyup bize mi satıyon?"

Bir domates daha aldı.

Ayşe, "Pislik yapma," dedi.

Çeyrek saat içinde sıcak bulgur pilavı, yanında salata hazır olmuş, büyük oğulun yatağı önüne serilen sofra bezinin üzerine konmuştu.

"Ekmek?" dedi.

Cavit kesti attı. "Ekmeğimiz biteli çook oluyor!"

Fırladı, bir koşu kendi alaçıklarına gitti. Hala oturmuş tek başına yemeğini yiyordu. Hiçbir şey sormadı. O da dönüp bakmadı bile. Ekmek bohçasından katlanmış, ıslak yufka ekmeği dürümlerinden üç dört tane aldı. Geldiği gibi koşarak öbür alaçığa vardı.

Küçük oğul da gelmiş, sofraya bağdaş kurmuştu. Ekmekleri görünce, "Yaşa," dedi. "Yaşa Zeynep!"

Zeynep memnun, güldü.

Cavit, "Yengemiz gibi var mı?" dedi.

Hep güldüler. Şımaran Cavit ekledi: "Emmi? Yengem ne vakit hep bizde kalacak?"

Küçük oğul karşılık vermemek için ağasının yatağına yanladı, başladı sarsmaya.

"Ağa, ağa be. Ağaa, kalk pilav yiyelim, kalk kardaş!"

Zeynep de büyük oğulun karısının yatağına gitmişti:

"Abla, kalk abla. Kalk da iki lokma bir şey yiyelim..."

Bütün sarsmalar, tatlı diller boşunaydı. Öylesine dalmış yatıyorlardı ki.

Cavit dayanamadı, kaşığa sarılarak pilava dalarken, "Eeee," dedi, "onları mı bekleyeceğiz?"

24

Topal Eskici o gece de, daha önceki gecelerde olduğunca, evin

tam tepesinde patlayan gök gürültüsüyle uyanıp yatağında dehşetle oturdu.

Bardaklardan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Vay anam vaay, ne yağmur! Sanki gökteki bütün su depoları bir anda boşanmıştı. Damlarda, çinkolarda, sokağın bozuk parkelerinde şakırdayan bir yağmur!

Yastığının altından sigarasıyla kibritini aldı, bir sigara yaktı. Kibritin bir anlık aydınlığı odayı, eski püskü minderleri, sediri, badanasız duvarlarıyla yüze çıkarmıştı. Bu arada, yanında yatmakta olan karısının ablak, yağlı yüzünü de görmüştü. Hayvan gibi uyuyordu karı, eşek gibi! Yağmur yağıyor, dışarıda kıyametler kopuyordu be! Bu yağan yağmur, bu kıyamet yazıda yabanda da kopuyordu elbet, Oğulları, torunları vardı orada. Ne yapıyorlardı?

Sigarasından aldığı ağız dolusu dumanı içinde bir süre tuttu. Yağmurun altındaki yazı yabanı ıslak ıslak hayalledi. Ortalık Nuh tufanını andırırcasına sel sele gitmişti herhalde. Seller belki de derme çatma alaçıklarla, alaçıklardakileri, toplanmış kütlüleri toparlamış, ırmağa doğru sürüklüyordu. Sürüklenen seller içinde oğulları, torunları...

Derin bir iç geçirerek, ağzındaki dumanı tavana sıkıntıyla üfledi.

Onları orda ne diye bırakmıştı sanki?

"Benim gibi adamın Allahını, kitabını, Kibriyasını..."

Fırtınayla karışık yağmursa şehirde evleri, evlerin damlarını, duvarlarını bile dinlemiyordu da, yazının yüzündeki bez çadırları mı dinleyecekti? Belki de şu anda ölüm dirim savaşındaydılar. O çoluk çocuk, o her yanı kaplayıvermiş kaygan çamur, o dinmek bilmeyen yağmur, o soğuk...

Sigarasını yeniden sıkıntıyla çekti. Yuvarlak ateş kırmızı sakalını, etli burnunun ucunu ıslak ıslak parlatıp geçti. Gecenin içinde bir kapı usullacık açılıp kapanmasa, bir çift terliğin tanış sesi duyulmasaydı, öfkesi birden yükselmeyecek, düşüncelerinin yönü

değişmeyecekti. Gıcırtıyla açılıp kapanan kapı, çok iyi tanıdığı terliğin, sofa tahtalarını gıcırdatarak geçişi... Oydu, damadı! Kenefe gidiyordu öyle ya, beylik ahırdı burası. Ye, iç, çatla, ye, iç, çatla. Üstelik, gül gibi kızı da çek koynuna ooooh... Öte yanda öz oğullarıyla torunlarının, dibi delinmiş göklerden boşanan yağmurların altında bir lokma ekmek için imanları gevrerken, bu burada keyif çatıyordu.

Ne hakla?

Kendi belinden mi düşmüştü?

Şişiyor, şişiyor, oturduğu yere sığamıyordu.

'Ne hakla efendim, ne hakla? Yavrularımı, ciğerparelerimi yazının yüzünde bırakıp gelmem gene bunun yüzünden. Tabii bunun yüzünden! Oğullarıma kızdım da ileri geri ettim belle bir iki. Belle ki bir de yumruk attım büyük oğlana. Ne çıkar? Bir baba evlatlarına söver de sayar da, yumruk da atar! Atarım efendim, benimle oğullarımın arasında bir mesele. Sana ne? O öfkeyle, git bir kamyon getir, şehre çekip gidecem demiş de olabilirim. Hemen gidip getirmen mi lazımdı?'

Camlarda mavi mavi çakan yeni bir şimşek, gürleyen gökler...

'...bu şimşek tarlalarda da çakıyor, gök tarlalarda da gürlüyor elbet. Kendi belimden düşmemiş, yazının ayı mı, kurt mu olduğu belirsizi kupkuru yatakta, gencecik kızımnan fosur fosur yatıp keyif çatsın, kendi belimden düşmüş öz evlatlarımnan torunlarım...'

Boğulacak gibi hırslanarak, sigarasından duman aldı.

'...pezevengin oğlu, öz evlatlarımdan daha mı ilerisin de geldin, sakalımın altına girdin, kızımı kaptın, yavrularımı ayırdın benden? Hı? Daha mı ilerisin lan?'

Karısının, 'Gözün aydın. Kızın hamile!' dediğini hatırladı.

'...kahpe karının nerdeyse gülleri yarılacaktı*. Kızım hamileymiş. Ne olmuş hamileyse? Marifet mi? Versinner gencecik karıyı, bu yaşımda bile gebe bırakmayanın avradını... hamileymiş! Doğursun bakalım. Yarın elden olma piç, viyak viyak uykuları-

Gülleri yarılmak: Keyiflenmek

mızı haram eder gayri. Torun, torun da ne? Yok mu? Hem de üç tane var ki, oğlumun çocukları. Değil öyle elin ne idüğü belirsizinden olma? Kızdan da bi dene olunca başıma tuğ mu dikecekler? Madalya mı verecekler? İtlerin ardında da sürüynen enikleri var. Marifet sürüynen enik peydahlamak değil, onları alın teriyle çalışıp, kazanıp, yetiştirmek!'

Yerinde yerleşircesine kımıldandı.

'... alın teriynen tabii. Kayınbaba ekmeğiynen değil! İnsan sırtını rahat ekmeğe dayadı mı çocuk yapmaktan kolay ne var? Boyacının küpü, sok sok çıkar, sok sok çıkar!'

Helaya giden terlikler, sofa tahtalarını gıcırdatarak geri dönüyordu. Deminki kapı yeniden gıcırtıyla açılıp kapandı.

'... iç güveysi, damat bey, keneften döndüler. Damat bey! Beyliğine sıçtığım. Ulan tığı teber, şahı velayet girdin içimize be! Ulan fırın kapaklığı mı yaptın? Ne pişkinlik bu be? Meteliksiz gel, gir, kız oğlan kızı çek al, kayınbabayı evlatlarından ayır, yağmurun altında, çamurlarda Allahları şaşsın, sen burda lokmanın yağlısını gövdene indir, beleş beleş kenefte çatla, oooooh!'

Derin bir iç geçirdi gene.

'... böyle beylik ahırı bulsam ben de yanlardım. Hey gidi dünya hey! Ulan devir, ulan devran, ulan ip tutan... Gün günden kötü geliyor be. Nedir benden istediğin? Ulan düş yakamdan! Ne tükenmez kinin varmış.... Ulan tavuğuna mı kış dedim, horozuna mı? Güm güm gümüleyen dedemi, ardından anamı babamı aldın, beni kaldırdın çöllere attın, herkese dört tane verirken bana iki bacağı çok gördün. Madem çok görecektin, ne demeye bu aklı verirsin? Aklı verdin, bacağımın tekini niye geri alırsın?'

Öfkeden boğulacak gibiydi.

'... köye gittik. Avradım, çocuklarımnan iyi kötü bir düzen tutturmuştum. Sıçtın içine. Derken şehre göç ettik, oğlanın aklına kütlü toplamayı taktın, beni peşlerine düşürdün. O sıtma, o dizanteri, iflahımı kestin. Kendimi toplayıncaya kadar aknan karayı

seçtim oğlum. Şimdi yavrularım, torunlarım... Kim bilir ne âlemdeler? Ne diye ayırdın onları benden, beni onlardan? Ya şu yazının iti? Onu ne demeye soktun götüme? Ulan Allah, ulan Kibriya... düş yakamdan, yakamdan düş oğlum, düş, elhazer!'

Camlarda yeni bir şimşek.

'...oooof, of! Sövüyorum hava, sayıyorum hava, camine gidip huzurunda elpençe divan duruyorum hava. Oturup el açıyorum, dua ediyorum hava. Yahu arkadaş açık konuş. Var mısın sen? Bunları duyuyor musun? Duyuyorsan hiç mi vicdan yok sende? Rahm-i mâder'de bu kaderi ne diye yazdın alnıma? Yazdın diyelim, bir yanlışlık ettin, bu ne biçim mürekkepmiş ki sil sil bozulmaz? Bennen ne uğraşıyorsun arkadaş? Yoksa sen de bizim çarşı esnafı gibi kalaylanmaktan mı hazzediyorsun? Hazzediyorsun değil mi? Tabii! Hazzetmesen Berber Bahri'leri, oğlan Cemil'leri niye yaratacaktın? Ne faydaları var? Oğlum bennen oynama! Bende küfür çok, sayende. Yüreği yanık adamım ben. Fena söverim. Bak, zat-ı Kibriya, matı Kibriya tanımam. Şurda ne ömrüm kaldı? Öyle söverim ki, bana öte dünyanı da zehir ettirirsin. Düş yakamdan yavrum. Belanı biraz da başkalarına sürt. Güzel güzel içtiğim rakımı elimden aldın, sövdürdün beni; şaraba gönül indirdik onu aldın sıçırttın sıvattın tekmil! Bende küfür çoktur oğlum. Sövdükçe beter ediyorsun. Yazı yaban... Ne işim vardı benim yazıda yabanda? Büyük oğlumun avradı çıplak derken yazının ne idüğü belirsiz damadını ne diye tebelleş ettin? Ben imarethane miyim yavrum? Darülaceze miyim*? Haydi beni yoksullara, çıplaklara reis yaptın, iyi güzel... Rızkımnan ne demeye oynarsın?'

Tükenen sigarasını, yatağının yanındaki kül tablasında ezip kalktı. Elleri arkasında, tahta bacağıyla köşeden köşeye gidip gelirken, odanın tahtaları tok tok ediyordu.

Karısı öylesine derin bir uykudaydı ki, ne tahta bacağın tok tokları, ne de yeniden yaktığı sigara... Topal'ın zaman zaman düşündüğünce, 'sığır gibi' yatmış uyuyordu. Uyurdu, neden uyuma-

*Darülaceze: Acizler, yoksullar evi

sın? Gam yok, kasavet yoktu. Ekmek elden, su gölden... Velhasıl öylesine kenef insanların arasına düşmüştü ki, neresinden tutacağını bilmiyordu. Şu dünyada, şu kocaman dünyada ondan daha talihsiz, daha kötü kaderli bir başka insan var mıydı acaba? Koca bir değirmenin başındaydı sanki de, herkesin buğdayını öğütüp un yapıyordu da, ununu alan çekiliyor, alan çekiliyor, değirmenciye birer avuç olsun un vermiyorlardı be! Hadi onlar düşüncesiz, vurdumduymazdılar. Ya kâinatın sahibi, Lemyezel, Vâcib-ül vücut ve tekaddes hazretleri neciydi? Değirmeni döndür, kulu boş versin, ücret alma Allah hasbi geçsin, haşaratı üstüne çullandırsın... Yok canım, olmazdı, böyle Allahlık olmazdı. Biliyordu, günahtı, hem de günahın en salkım saçaklısıydı böyle düşünmek, ama var mıydı başka çaresi? Tonnan akıl vereceğine, birkaç yüz kiloluk rızk verse olmaz mıydı? Yok muydu Hazine-i gaybında? Verdiklerine nasıl veriyordu? Olmadığından mı? Vardı, vardı amma, bütün mesele Topal kuluna zulmetmek!

Topal, pencere camları serin serin, mavi mavi ışıyana kadar sigara üstüne sigara içerek dolaştı durdu. Camlar iyice ışıyıp, güneşin hafif sabah pembesi yağmur sularıyla yıkanmış parke taşlarını boyarken, aklına gene el oğlu geldi. Kayınbaba gecenin bilmem ta kaçında uyansın, oğullarını torunlarını düşünsün sabahlara dek, damat fosur fosur uyusun!

Öfkeyle kalktı, odadan hırsla çıktı. Sofayı tahta bacağıyla tok tok tok, geçti. Kızıyla el oğlunun yattıkları odanın kapısına iri yumruğuyla vurmaya başladı.

"Kalk lan, kaaalk!"

Kapıya yumruklar indikçe ev zelzeleye uğramışçasına sarsılıyordu. Kızı, damadı yataklarından don paça fırladılar. Ne vardı? Ne oluyordu sabah sabah?

Kapı aralandı. Zeliha'nın darmadağın saçları, uykulu gözleri...

"Ne var baba?"

Yeniden gürledi: "O ayı yatıyor mu daha o ayı?"

"Kim? Hangi ayı?"

"O ayı işte, kocan olacak ayı!"

"Başlama gene sabah sabah baba!"

Topal küplere bindi.

"Başlama mı? Başlama mı dedin? Bana, babana ha? Başlarsam ne olur? Muhterem zevceniz üzülür mü? Vay düdüğüm vay, vay düdüklerim vay... Üzülsün ulan zilli üzülmesinden bana ne? Kulağım mı duyar sanıyorsun?"

Karısı koşarak geldi.

"Yahu sabah sabah ya fettah, ya rezzak bre herif. Daha karga bokunu yemeden, ele güne, mahalleye karşı..."

Kolundan çekti. Topal'ı ise kendir kement zaptedemiyordu. Bu sefer karısına döndü.

"Eline de, gününe de, mahallesine de... Ulan Allah, ulan Kibriya, ulan yerin göğün sahabı mısın nesin... Töbe estağfurullaah, töbe estağfurullaaaah... Töbe etsen de fos, etmesen de fos. Sen bana sabır ver ya Rabbi, sen bana tükenmez sabır ver!"

O hırsla odasına geldi. İyi ama, ne diye gelmişti buraya? Kendi belinden düşmüş öz oğulları yazıda yabanda yağmur çamurla savaşırken, el oğlu fosur fosur keyif çatıyordu. Madem gidip kapılarını yumruklamış, uyandırmıştı, ardını da getirmeliydi. Karısıyla kızından mı korkup kaçmıştı yani? Öyle mi bellerlerdi? Avradı, 'Ben gelince fıssadak indi, savuştu odasına...' mı derdi? Değil avrat, değil kız, Hazret-i Allah'tan bile korkmazdı be! Yeniden sofayı tok tok tok, geçti.

"Hani, nerdesin lan?"

Ünal, kaynanasıyla karısının tesellileri arasında fırlayıp, kısa, kirli külotuyla çat, patayı çekti:

"Burdayım babacığım emret!"

Topal üstüne yürüdü.:

"Babayın da avradını, senin de..."

Ünal kaçtı. Topal ardından tok tok koştu.

"Burdayım babacığım emretmiş. Yak gazocağını, koy çaydanlığı üstüne!"

Ünal sofaya kaçmadan önce, "Derhal!" dedi.

Gitti gazocağını şipşak yaktı; çaydanlığı oturtup odaya, çekişmekte olanların yanına geldi. Karısı kapanmış ağlıyor, kaynanası da kızından yana, kocasına veriştirip duruyordu.

Araya girdi, ikisine birden.

"Babam haklı!" diye bağırdı. "Ne ağlıyorsun? Elbette haklı. Kendi belinden düşmüş öz oğulları yazıda yabanda, yağmurun, çamurların içinde yuvarlanıp dururlarken, ben neciyim? Öz oğullarından daha mı ileriyim de genç avradı koynuma çekmiş fosur fosur uyuyorum?"

Topalın yanına gitti, boynuna sarıldı. "Haklısın babacığım. Yerden göğe kadar haklısın hem de!"

Kısa külotu, çıplak kirli ayaklarıyla koştu, yarım şişe rakı, biraz kara zeytin falan uydurup geldi.

"Yuttur şunu. Haaaaah, afiyet şeker olsun!"

Kara zeytini soktu ağzına. "Ye bunu da!"

Karısıyla kaynanasına döndü gene.

"Onun yerinde ben olsam, ben de kızar, bağırır çağırırdım. Bu evde bu adam, bu koca adam anlaşılmıyor vesselam! Tabak, sevdiği deriyi fazla vurur. Babam beni demek hepinizden çok seviyor ki hepinizden çok yere vuruyor! Vursun, canı sağ olsun..."

Konuşmasına meydan vermeden rakı şişesini gene dayadı.

"Diple babacığım, diple diple... oooooh!"

Zeliha'nın ağlaması falan dinmiş, elinde olmayarak gülüvermişti. Annesiyse şaşmış kalmıştı oğlanın dili güllülüğüne. Ne olursa olsun, oğlan kaynatasını gerçekten de, herkesten çok tanımıştı. Ne zaman öfkelenip şahlansa, suyuna göre gidiveriyor, herifi fıssadak indiriveriyordu.

Ünal boş şişeyi yatakların üzerine fırlatıp, "Babacığım," dedi. "Sadeni pişireyim mi, içecen mi?"

Topal ağzını yumruğunun tersiyle sildi.

"Pişir!"

Ünal kahve pişirmek üzere fırlayıp çıktı.

Topal karısına baktı, kızına, sonra gene karısına. Ne diyecek-

lerini şaşırmış, dikilip duruyorlardı. Onlarla artık hiçbir alışverişi kalmamış, öfkesi sanki duman olup uçmuş gitmişti.

Odalarına tok tok tok döndü, giyinmeye başladı. Ulan ne anasının gözüydü şu oğlan be! Oğullarını, kızını, karısını böyle isterdi işte. İsterdi ama, nerdeee? Hiçbiri Ünal'ın kesip attığı tırnak olamazdı bu bakımdan. Evin reisiydi, hırslıydı. En deni kulundan, yüce Allahı'na dek herkes, her şey onunla uğraşıyordu. Uğraşınca da demine, devranına, ip tutanına mip tutanına deli oluyor, Allah kitap bırakmıyordu. Karşısına geçip cır çır etmeseler de, şu oğlan, şu yedi kat yabancı oğlan gibi kaşmerlik etseler olmaz mıydı? Bilmiyorlar mıydı, öfkesinin gelgeç olduğunu? Biliyorlardı, biliyorlardı ya, hayır ille karşılık verecekler, adamı büsbütün zıvanadan çıkaracaklardı!

Ünal kahveyi verip, tek söz etmeden çekildi. Sofadaki masanın üzerinde hışıltıyla yanmakta olan gazocağının yanına gitti. Kaynanası da oradaydı.

"Herif'in ilmini almışsın oğlum. Allah senden razı olsun..."

Ünal üzerinde durmadı.

"Boş ver anneciğim. Ufak işler bunlar. Adam oğulları için bütün gün ispinoz kuşu gibi düşünüp duruyor dükkânda. Tabii düşünecek, evlat, torun kolay mı? Gece kim bilir neler kurdu ki, sabah sabah kapımıza dayandı. Dayansın, aldırmayın!"

Sesini kıstı. "Sen git de içerdeki deliye bak. Babasının huyunu bilmez gibi ağlıyor!"

Kadın kızının yanına geçti. Gerçekten de, sedire kapanmış ağlıyordu. Başını okşayarak, "Yavrum," dedi, "Zalham. Ne ağlıyorsun? Babanın huyunu bilmez misin? Kalk, kalk yavrum... deli o!"

Zeliha'nın kulağına söz girmiyor, el oğlundan utanıyordu.

"Deli olmasa sabah sabah, ya fettah ya rezzak, güm güm güm... Kalk yavrum, kır şeytanın ayağını!"

Kız inat mı inat, kapanmış ağlıyor, anasına kulak asmıyordu. Anaya göre herif, zır deli değilse de, aklı gel geçti. Kim bilir ne takılmıştı kafasına gene. Bir zamanlar, kazancım az, başım kala-

balık, büyük oğlan başının çaresine baksın diye tutturmamış mıydı? Oğlan başının çaresine bakacaktı, bu kez de hep birlikte kütlü toplamaya gitme icadı çıkarmıştı. Kütlü toplamaya gidecekler, paralar kazanılacak, dönüşte ısmarıççılığa başlanıp dedesinin zamanındaki gibi güm güm gümüleyen konağın sahibi olacaklar, ısmarıççılar denilecekti. Bütün bunlar olmamış, attıkları taş istedikleri kuşu vurmamıştı. Vurmadı diye oturup ağlamanın âlemi var mıydı? Herif kızdı mı en sonra söyleyeceğini önceden söyleyip çıkıveriyordu. Kırk yıldır güttükleri domuzun huyunu yeni mi öğreneceklerdi? Kızdı mı çağırır, söver sayar, sonra da aklı başına gelir, çocuklarını itler gibi arardı. Şimdi aklına oğullarıyla torunlarını takmıştı. Yarın çıkıp gelseler sanki gene ucuzlamayacaklar mıydı?

Kızının başını yeniden okşadı:

"Zalhaaa..."

Aldırdığı yoktu. Şaşırmış kalmıştı kadın. Hangi birine laf anlatacaktı? Ötekiler öz oğullarıydı haydi? Bu? El adamı. Bereket işi pişkinliğe vuruyordu. Vurmasa da başını alıp savuşsa! Öyle ya, kızı gebe bırakmıştı üstelik. Çekip gitse, nereden arayıp bulurlardı? Nikâhları kıyılsaydı bari. O da yoktu. Çok akılsız, düşüncesiz bir adamdı vesselam!

Korkuyla kızının yanından ayrılıp el oğlunun yanına gitti.

"Sen hepimizden çok ilmini almışsın yavrum kayınbabanın..."

Ünal, "Dünyaya geçinmek için geldik anneciğim," dedi.

"Doğru yavrum, çok doğru. Onun aklı gelgeç. Şurda bağırır çağırır, şurda da fıssadak iniverir, söylediklerine pişman olur. Gelgeç akıllı o!"

"Biliyorum."

"Oğullarına karşı da aynı değil mi? Ne yapalım? Bir bu kadar daha yaşayacak değil. Aklına kim bilir neler geldi gene, öfkesini senden aldı. Aldırma. İçimize girdin, bizden oldun gayri..."

Ünal gene omuz silkti.

"Anneciğim beni düşünme, bana göre hava hoş. Kulağımın

birinden girip, öbüründen çıkıyor. Çıkmasa da tasa etsem, basıp gitmem lazım. Elimde gül gibi zanaatlarım var. Biri olmazsa biri, biri olmazsa biri..."

Yanlarına Zeliha usullacık gelmişti.

"Vallaha kafamızı kızdırmasın," dedi. "Başımızı alır basar gideriz. Ne bu be?"

Gözleri yaş yaş parlıyordu.

Ünal kızdı. "Kes be. Gidermiş, nereye gidersin?"

Annesi, "Kızıım, yavruuum... babanı bilmiyor musun?" dedi. "Nefsi oğullarına bile neler yapmadı?"

"Oğullarına yapabilir, damadına yapamaz!"

"Yapar," dedi Ünal. "Yapsın. Beni sevmese, bana nazı geçmese yapmaz. Hadi git yat sen bakalım!"

"Sen de gel..."

"Boş ver bana, git yat sen!"

"Sen niye gelmiyorsun?"

"Git yat diyor, git yat anam. Kırın şeytanın ayağını be!"

"Ben kırdım anne, kızın..."

"Aferin oğlum, aferin yavrum, deli bu, babası gibi çalgın!"

"Çalgınım evet."

"Çalgınsın vallaha. O ağanı düşün, büyük ağanı. Tuu... koskoca adam, haksız yere yumruk atmadı mı suratına? Karşısında lahavle dedi mi?"

"Demesin. Ben derim!"

"Dersin evet, it!"

"İtim."

"....."

"....."

Ünal anasına çemkirip duran karısını kolundan yatak odalarına sürükledi. Gerçekten de, kız az buçuk babasına çekmişti galiba delilikten yana. İnattı.

"Ulan," dedi, "ben senden iyi öğrendim babanın huyunu be!"

Zeliha sedire oturdu. "Huyu batsın. Gel şöyle yanıma!"

Ünal bacağına pantolonunu çekerken, "Niye? N'olacak?" dedi.

"Gel diyorum buraya!"

"Kalk lan ordan, zilli. Gel diyormuş... Avrat sözüynen biz şeye bile gitmeyiz..."

Zeliha katıla katıla güldü. Bayılıyordu şu oğlanın bu türlü konuşmalarına.

Kızdırıp söyletmek için, üsteledi:

"Gelsene ulan!"

Ünal pantolonunu geçirmişti bacağına.

"Ulan sensin," dedi. "Ebu ceddin, sülale-i tahiren!"

Dışardan Topal'ın sesi geldi.

"Ünaaal!"

"Evet baba, geldiim!"

Kollarını açtı, Zeliha koştu, sarıldılar. Sonra dudak dudağa geliverdiler bir an, daha sonra da Ünal fırladı.

"Evet baba?"

"Ben dükkâna gidiyorum oğlum. Eve bir şeyler lazımsa al, geç kalma..."

"Peki baba."

Her zamanki yollardan geçip, arastaya geldi. Vakit çok erken olduğundan, esnaf henüz dükkânlarını açmamıştı. Akşamki yağmurun beyaz beyaz yıkadığı parke taşlarını tahta bacağıyla döverek dükkânına geldi. Karşı Göçmen'in farkına bile varmadı. Öfkesini Ünal'dan almış, yatışmıştı, ama aklına yazı yabandaki oğulları gelince sinirleri yeni baştan geriliyor, çatacak birini arıyordu. Bu, Ünal olamazdı bir süre. Yani o gün, ertesi gün pek pek. Ama gene de belli olmazdı. Dükkâna geç gelir ya da dükkânda çalışırken ters bir iş tutarsa yeniden külahları değişebilirlerdi!

Cebinden anahtarı besmeleyle çıkardı, kilide besmeleyle sokup açtı. Kepengi besmeleyle kaldırdı. Dükkâna sağ adımını besmeleyle tam atacaktı ki, kahvecinin silik garsonu:

"Vaay emmi, evden mevden mi kovuldun ne?"

Adımını atmaktan vazgeçti.

"Ne demek o?"

"Ne demeği var mı? Karga bokunu yemeden dükkâna düştün!"

Tepesi attı.

"Sen de mi taşgalaya başladın peyiğim? Öteki ibnelerden yılmış usanmıştım, sen de mi palazlandın?"

"Niye? Ben adam değil miyim?"

Dükkânına öfkeyle girdi.

"Gevezelik edeceğine bağırsana ustana, cezveyi sürsün!"

Garson, sıtma görmemiş sesiyle ustasına haykırdı.

"Yap Başefendi'nin sadesiniii!"

Ekledi: "Yandan çarklı olsuuuun!"

Bu, şekeri tabağına konulsun anlamınaydı. Çünkü Topal, kahvesini kesme şekerle kırtlama içerdi çokluk.

Göçmen işitmiş, işini falan bırakıp gelmişti. Kıs kıs gülerek taş koydu:

"Ne işlettirir bu uğlan seni gene be Başefendi?"

Duymazlıktan geldi. Kirden muşambaya dönmüş sözde beyaz iş önlüğünü besmeleyle aldı, besmeleyle kuşandı, makinesinin başına besmeleyle geçip oturdu. Neden sonra gözlerini göçmene kaldırıp, gözlüğünün üstünden baktı:

"Sen ne diyon lan kanı bozuk?"

Göçmen alınmadı 'kanı bozuk' sözüne. Dükkân kapısına omuzuyla dayandı.

"Derim ne işlettirir seni bu uğlan gene sabah sabah?"

Makinesinin okşarcasına tozunu alırken, güldü. "Bir insan veled-i zina olur, orospu avrat kasığında yatar, yahut da senin gibi kanı bozuk olursa..."

Göçmen sözünü kesti. "Olmadı be Başefendi, saçmaladın şindi..."

"Niye? İşine gelmedi mi?"

"Helbet be yahu... derdin hani anlamamışım ben seni göçmen?"

Kızdı. "Dedikse senet vermedik ya!"

Kahvesi geldi. Kahvenin taze kokusu keyfini yerine getirmiş, göçmeni terslediğine pişman olmuştu. Garsona, "Bi kahve de göçmen ağaya getir!" dedi.

Sigara ikram etti, karşılıklı yaktılar.

"Şu iskemleyi al da, otur iki satır..."

Göçmen oturdu.

"Anlat bakalım gevrek tarafından..."

"Ne anlatayım be Başefendi?"

"Dünya ahvaline dair. Gücenme ama, gâvur içinde kala kala siz de yarı buçuk gâvur sayılırsınız, aklınız erer ince meselelere..."

Ufak tefek göçmen eskici gündüzleri iş, geceleri ev. Evde oğullar, gelinler, torunlar... Yemeğini yiyip yatsı namazından sonra da kafayı vurup yattığı için dünyadan pek haberi yoktu. Yoktu ama, Topal'ı oyalayacak bir şeyler de bulamaz değildi. Gelmiş geçmişten, eski harpler ya da memleket anılarından söz açacaktı ki, Topal Eskici birden tokat yemişçesine sarsıldı. Küçük oğlu!

"Alii!" diye fırladı yerinden, "yavrum!"

Küçük oğlu Ali, bir deri bir kemik, sarhoş gibi yalpalayarak paldır küldür geliyordu. Geldi geldi, babasının dükkânının önüne yığılıverdi.

Topal, eliyle çarpıp devirdiği kahvesine falan aldırış etmeden koştu, oğlunu yerden kaldırmaya çalışırken dehşete kapılmıştı.

"Yavrum, Ali'm..."

Ali soluk soluğaydı.

"Bırak beni baba. Eve koş. Ağamgilnen çocuklarda hayır yok!"

Başı göğsüne düştü.

Topal Eskici artık kendirini kemendini, onu tutan, kolunu kanadını kıpırdatmasını engelleyen görünmez bağları koparmış sahici bir devdi. Ali'sini yerden kaldırdı, kucağına aldı. Onu, çok eskiden olduğunca, beş altı yaşında bir çocukmuşçasına bağrına basarak, çarşıdan tok tok evin yolunu tuttu. Dükkânı açık kalmış, yadırgı biri girer, müşterilerin onarılmış ayakkabılarını ya da kalıp, deri, köselelerini aşırırmış. Umurunda bile değildi. Düşünmü-

yor, düşünemiyordu. Kolları arasındaki Ali'si mi, Ali'sinin kemikleri doldurulmuş torbası mıydı? Gözleri ne biçim gömülmüştü öyle çukurlarına! Vay Allah vay, ona bunu da mı gösterecekti?

Tam caddeye çıkacaktı, tahta bacağı parke taşlarında kaydı, Ali'siyle birlikte yuvarlandı yere. Oğlan Cemil, Bahri ve ötekiler sabah sabah dükkânlarını açmaya geliyorlardı. Manzarayı görünce koştular. Topal'ı da, Ali'yi de yerden kaldırdılar.

"Vay baba vay... geçmiş olsun yahu, ne olmuş bu çocuğa?"

Topal'ın avuçlarının içi sıyrılmıştı.

"Çabuk bir araba," dedi. "Bir kerusa çevirin şurdan!"

Bahri koştu, çevirdi arabayı. Elbirliğiyle baba oğul arabaya yüklendi. Ali'si gene kollarındaydı. Bağrına basmış, çekip alacaklar, yavrusunu ondan gene ayıracaklar gibi bir korku içindeydi. Onu artık hiç, ama hiç kimselere vermeyecekti. Eriyip balmumu gibi sararmış yüzüne baktıkça hıçkırıyor, çocukkenki gibi oğlunu kırmızı sakalına göme göme sivrilmiş elmacık kemiklerinden öpüyordu.

"Yavrum, Ali'm... Seni böyle mi görecektim?"

Karşılarında oturan Berber Bahri'nin gözleri dolmuştu.

"Yazı yaban kime yaramış ki size yarasın Ali!"

Ali baygın gibiydi, duymadı.

Topal, "Daha hızlı," dedi arabacıya, "daha hızlı aslanım!"

Arabacı anlamıştı. Kırbacını hayvanlarının yeleleri üzerinde şaklatarak hayvanları coşturdu. Lastik tekerlekli fayton, şehrin parke taşları döşeli ana caddesinde uçuyordu. Uçuyordu, ama Topal hâlâ, "Daha hızlı, aman daha hızlı," deyip duruyordu.

Sonra gene oğlunu sakalına gömüp öptü:

"Yavrum, Ali'm... Yazısı da bataydı, yabanı da. İyi kötü, yarı aç, yarı tok dükkânımızda her zamanki ağıdımızı ağlamak varken... İçine sıçaydım ısmarıççılığının da, güm güm gümüleyen konağının da!"

Berber Bahri, "Dedik emmi," dedi, "çarşı hep dedik. Gitme-

yin, uzaktan davulun sesi hoş gelir, yazı yaban, sizin harcınız değil dedik, amma..."

Sertçe baktı. "Amma, amma hı?"

Ve şahlandı:

"Ulan deyyus babalılar, ulan kahpe kasığında yatmış veled-i zinalar! Ulan ben sizin yüzünüzden kaçmadım mıydı? Hı? İliğimi kanımı kuruttunuz ulan. Ha dedim cehennem olup gidelim şurdan da şu deyyus babalıların taşgalasından kurtulayım..."

Berber Bahri artık o eski geveze, kışkırtıcı Berber Bahri değildi:

"Haklısın baba, dedi. Söv, daha söv. Ofunu iyice al!"

Sövemiyordu, ofunu alamıyordu ki!

"Arabacı daha hızlı yavrum..."

Araba şehrin parke döşeli caddelerini, birbirini kesen daracık yollarını uçarcasına geçip, büyük oğulun oturduğu kıyı mahalleye gelmişti. Kapının önünde durdu, ilkin Bahri yere atladı, ardından da kucağında Ali'siyle Topal.

"Baba, Ali'yi bana ver istersen..."

Yooo, yooo, yoooo.. veremezdi, kimseye, kimselere veremezdi oğlunu! Arabacının parasını filan akıl edemeden, bağrına basılı Ali'si, evin daracık kapısından girdi. Dedikoducu, kupkuru komşusuyla hiç tanımadığı akça pakça bir kadından başka büyük oğlu, gelini, torunları... Ölü gibi yatıyorlardı!

"Vay yavrularım vay, vay iki gözlerim vay!"

Berber Bahri, iki komşu kadının yardımlarıyla Ali sedire uzatıldı. Topal, dağ gibi gövdesiyle sahici bir devmişçesine inleyerek büyük oğlunun yanına diz çöktü, üzerine kapandı:

"Memedim, yavrum Memedim.. ellerim kırılaydı da..."

Ardını getiremedi. Attığı yumruğun mor izini hâlâ taşıyan burnuyla Memet, tanınmayacak kadar eriyip akmıştı. Babasının ağırlığını duyunca gözleri hafifçe aralandı, baktı babasına. Sonra belli belirsiz bir sesle mırıldandı:

"Hakkını helal et baba. Çocuklarıma mukayyet ol. Yavrularım sana emanet..."

Ne ne ne? Hakkını helal et mi? Çocuklarını ona mı emanet ediyordu? Yani? Ölüyor muydu? Katıla katıla oğlunun üstüne yeniden kapandı.

"Yavrum, Memedim, sıra sende değil. Sıranı bil evladım!"

Kocaman ellerini havaya açtı: "Allahım, Allahım yapma, bunu yapma. Evladımın ardına bırakma beni!"

Hıçkırıklar içinde oğlunun üstüne yeniden kapandı. Omuzları sarsıla sarsıla ağlarken, yalnız Berber Bahri, yalnız iki komşu kadın değil, odanın dört duvarı, tavan, döşeme, bacağı kırık iskemle, şu bu da ağlıyordu sanki.

Neden sonra Berber Bahri akıl ederek koştu. Doktor aradı. Kıyı mahalleydi burası, yoktu, yoktu Allah belasını versin. Ama bulacaktı, bulması gerekti. İsterse yakınlarda bulamasın, ta Abidinpaşa Caddesi'ne kadar uzanacak, bir doktor bulup mutlaka getirecekti.

Abidinpaşa Caddesi'ne kadar uzanmaya hacet kalmadı. Hiç umulmayan bir sokakta, 'Doktor' yazılı bir muayenehane bulup daldı. Ufak tefek doktor, elinde tespih, odasında köşeden köşeye gidip geliyordu. Bahri içeri girince umutla baktı.

Bahri heyecanla, soluk soluğa, "Boş musunuz doktor bey?" diye sordu.

"Boşum. Ne var?"

"Ağır hastalarımız var. Hemen gidelim."

"Peki."

Çantasını, dinleme aletini falan alan doktor, Bahri'nin ardından yola düştü. Ara sokakların yer yer su birikintileri içindeki kaypak çamurlarını usul usul geçerek, büyük oğulun evine geldiler. Topal Eskici hâlâ çırpınıp duruyordu. Doktor hiç vakit geçirmeden hastaları muayene edip işi anladıktan sonra:

"Hemen," dedi, "hemen hastaneye götürün bunları!"

Topal Eskici çocuk gibi ağlayarak doktorun ellerine sarıldı.

"Kurtar onu doktor. Allah lillah aşkına kurtar onları!"

Doktor ellerini çekti. Yaşlı adamın heyecanını anlıyordu.

"Sakin ol baba..."

"Ölmeyecekler değil mi?"

"Niçin ölsünler canım?"

"Ağzını öpeyim doktor, kurban olayım sana."

"Sakin ol dedim ya..."

"Kurtarılmaları için ne lazım? İlaç mı? Para mı? Bir dükkânım var devrederim. En pahalı ilaçları yaz. Tekmil param gitsin, tek ekmeğe muhtaç olayım doktor, tek yavrularım kurtulsun!"

"Merak etme merak etme kurtulurlar..."

Berber Bahri'ye döndü:

"Bir taksi getir, hastaları koy, doğru Memleket Hastanesi'ne. Hemen yatırmanın yolunu bulun!"

Çeyrek saat sonra gelen taksiye hastaları doldurup Memleket Hastanesi'nin yolu tutulmuştu. Hastane epeyce uzaktaydı. Ama pırıl pırıl taksi, çamurlu su birikintileri içindeki yolları yalayıp yutuverdi. Memleket Hastanesi'nin demir kapısı önünde durdu.

Berber Bahri yere atladı.

Kapıcı ne istediğini sordu.

"Acele yatırılması lazım hastalarımız var," dedi.

Kapıcınınsa hiç acelesi yoktu.

"Yarın sabahleyin gelin, fiş alın, sıraya girin, sonra. Hemen yatırılmaz öyle, boyacının küpü değil burası!"

"İyi ama hemşerim..."

Kapıcı sözünü kesti. "Sen Türk müsün, Türkçe anlar mısın?"

"Eh, az buçuk anlarız..."

"O halde yarın sabahleyin gel, fiş al. Poliklinikte sıranı bekle. Doktor beyler muayene etsinler. Yatırırlarsa yatırırsın. Haydi, marş!"

Kapıcı yanındaki barakasına girdi.

Berber Bahri ne yapacağını şaşırmıştı. Yanına öfkeyle gelen Topal, "N'oluyor?" dedi, "niye yatırmıyorlar?"

Kara, koç bıyıklı kapıcı, Topal Eskici'nin gürleyen sesini işitmişti. Barakasından öfkeyle çıkıp geldi.

"Niye mi yatırmıyoruz?"

"Öyle ya, niye?"

"Benden hesap mı soruyorsun? Keyfim isterse yatırırım, istemezse yatırmam!"

"Arr..." dedi Topal Eskici. "Sertabip gibi zort veriyorsun bre herif. Nerden baksan bir kapıcı parçasısın!"

"Bana hakaret mi ediyorsun?"

"Otur lan uyuz. Senin neyine hakaret edecek mişim? Nerden baksan beş paralık bir kapıcı parçasısın!"

Topallayarak taksiye girdi.

"Çek oğlum taksi..."

Az kalsın Berber Bahri orada kalacaktı. Telaşla girdi. Taksi, öfke içindeki mosmor kapıcıyı arkasında bırakıp, hızla uzaklaştı.

Çenesi açılmıştı Topal'ın.

"Bilmem neyimi keser yer, kasaba minnet etmem be!"

Berber Bahri'ye, "Bi cigara ver!" dedi.

Aldı, Bahri'nin ateşinden yaktı:

"Bana hakaret mi ediyorsunmuş. Zırto. Sana değil, senin Allah'ına bile ederim. Hakaret ediyormuşum. Yaralı parmağa işemez kahpe dölleri be!"

Evde ananın çığlıkları tekmil mahalleyi ayağa kaldırdı. Komşular, zengin fakir bütün komşular, ananın çığlığını duyan herkes evi lahzada dolduruverdi. Hazır mahalleli doktor da izinliydi o sıra. Heyecanla gelip, çabucak muayene ettikten sonra reçete yazdı. Bahri'ye uzattı. Bahri, sonraları haber alıp koşarak gelen Ünal, Zeynep, Zeliha gerekli ilaçlarla iğneleri bulmak üzere evle çeşitli eczane arasında mekik dokudular. Elde avuçta zaten pek bir şey yoktu. İlaçlar içinse avuç dolusu para isteniyordu. Komşular yaptılar, çattılar. Yaptılar çattılar, ama yapıp çatmayla bitmiyordu ki. Temiz, kuvvetli gıdalar da gerekiyordu.

On birleşen ailenin günlerce süren yeyim içim masrafı Topal Eskici'yi gırtlağa kadar borca sokmuştu. Keçenin dört ucunu bırakmış, işin bu yanını düşünmüyordu. Tek düşüncesi, oğullarıyla torunlarının ne pahasına olursa olsun kurtarılmalarıydı.

"Baba!"

"Hoop?"

"Kasap geldi para istiyor!"

"Avraat... Yap, çat, bul, buluştur ver!"

"İyi ama herif..."

"Borç gırtlağı mı aştı? Boş ver. Düveni satar öderik borçlarımızı..."

Ertesi gün sütçü geliyordu.

"Babaa!"

"Hoop?"

"Sütçü geldi!"

"Para mı istiyor? Zeynep kızım anana söyle, buluversin, öderiz!"

Kasap, sütçü, manav, sebzeci...

"Avraat!"

"Buyur?"

"....."

"....."

Borç bini aştığı için, her gün tavuk yiyorlardı. Kopan koptuğu, kırılan da kırıldığı yerde kalsındı. Oğlanlarla torunlar kurtulmuşlardı ya ölümden, üst yanı vız gelir, tırıs giderdi. Demek ki Allah istemiyordu yer, yurt yosun tutmalarını. Son durak ölümdü. Ölümden öteye köy yoktu ya!

"Avraat!"

"Buyur?"

"Taskebabıynan pirinç pilavı yap, yanına da baklava çekelim."

"Amman herif?"

"Ammanı zammanı yok. Yap dedim, yapacaksın!"

Yapıyordu da. Hastalar iyileşmişlerdi, ama henüz çalışacak durumda değildiler. Bereket versin Ali'nin ardına düşüp gelen Zeynep'e. Genç kadın kanlı canlı, tuttuğunu koparan cinstendi. Kaynanasıyla görümcesine pek bir iş bırakmıyordu. Ev işleri dışında da şeytan gibi, fabrikaları falan dolaşıyor, iş arıyordu. Ünal

da ona katılmıştı. Birlikte evden çıkıyor, ne İş ve İşçi Bulma Kurumu kalıyordu dolaşmadıkları, ne de yığınla çırçır, tütün, iplik, bez fabrikaları.

Sonunda Topal Eskici dükkânını az bir paraya satıp, borçlarını ödedi. Ele geçen para hemen hemen borçların ödenmesine yaradı. El elde, baş başta kalmıştı. Şimdi ne yapacaktı?

25

O sabah, bir elinde örs, öbür elinde çekiç, evden çıktı. Mahallelinin acıyan bakışları önünde sokağı tok tok tok geçti. Sıfırı iyice tüketmişti ama, kuyruğu hâlâ dik, dimdikti!

Köşe başında durdu. Uzun uzun öksürdü, yere ağız dolusu bir balgam çıkarıp, caddeye kıvrıldı.

Çalışacaktı; daha bir süre, daha doğrusu ömrünün son noktasını koyuncaya kadar çalışacak, sonra da... Ne 'sonra da'sı? Pazarlık geberip gidinceye kadardı. Geberdikten sonra, mezarda dinlenecekti artık. Hem de yüz yıl, bin yıl, on bin yıl...

Durdu. Asfalt caddede arabalar, taksiler, otobüslerle insanlar akıyordu.

Belki de milyonlarca yıl dinlenecekti mezarında.

Ürktü.

Milyonlarca yıl!

'Vay anam vaaaay...' diye geçirdi. Milyonlarca yıl sırtüstü nasıl yatılır? İnsan dinlenmekten yorulur be!

Üzerinde durmadı. Örsü, çekici, topal bacağıyla şehrin en işlek yerlerinden biri olan Dörtyolağzı'na geldi, dikilekaldı. Buradan nereye gidecekti?

Havaya baktı. Parçalı, kalabalık bulutlar...

Yağmur tutmayacak bir saçak altı bulmalıydı. Eski konaklar-

dan birinin şahniş ya da cumba altı. Yoktu, yoktu Allah belasını versin. Eski konaklardan çoğu yıkılmış, yerlerine sandık gibi sandık gibi, biçimsiz, soğuk yüzlü apartmanlar dikilmişti. Nerdeydi eski günlerin güm güm gümüleyen, bütün pencereleri aydınlık konakları?

İç geçirdi.

Dedesinin konağı gibi konaklar yeryüzünde bile kalmamıştı artık. O biçim konaklar ortadan kalkarken hatırı gönülü, kadir kıymet bilirliği, daha kötüsü de fakir fukaranın dilinden anlamayı da birlikte götürmüşlerdi.

"Eeeey kahpe dünya, demine devranına, ip tutanına sokim!"

Tam bu sırada yukarıda bir şimşek çaktı. Gidecekti, durdu. Şimşeğin çaktığı yukarılara baktı, acı acı güldü:

"Oradasın deel mi?" dedi. "Yukarıdan bakıyon şu halime öyle ya? Bak oğlum, bak yavrum, yüreğin yaprak yaprak olsun da iftihar et bu aciz kulunnan!"

Karşıya geçti. Fabrikalar semtine giden yolu tok tok tok adımladı bir süre. Tam sokağa sapacaktı. Ünal çıkıverdi.

"Vaay babacığım, merhaba!"

Durdu. "Merhaba. Nereden bu geliş?"

"Fabrikadan geliyorum. Ben de, Zeynep de Kayserililerin dokuma fabrikasında iş bulduk. Yarın işe başlayacağız!"

Çiseleyen yağmurun altında yan yana uzaklaştılar.

1959

'Eskici ve Oğulları', Orhan Kemal'in, ırgatlık ve el işçiliğinden fabrika işçiliği ve makineleşmeye doğru yol almakta olan toplumda, gitgide yoksullaşan bir ailedeki kuşak çatışmalarını ve bireyin sıkıntılarını birkaç katmanda anlattığı bir roman.

Yaşlı, küfürbaz Topal Eskici, el bebek gül bebek büyütülmüş bir ağa torunuyken savaşa gitmiş; Trablus'tan bir bacağını kaybetmiş olarak döndüğünde, hayata çok aşağılardan başlamak zorunda kalmıştır. Öfkeli, uyumsuz kişiliğine ve çocuklarını sürekli itip kakmasına rağmen, çözülmeye doğru giden ailesini bir arada tutma kaygısıyla, üç kuruş kazanmak için didinip durmaktadır. Çocukları ise babalarının boyunduruğundan kurtulmak istedikleri halde, bir türlü ataerkil aile düzenini kırıp özgür olamazlar. Sonunda her biri kendince bir hayale kapılan aile bireyleri, Çukurova'ya pamuk toplamaya giden büyük oğulla karısının peşine takılır. Sonra... Sivrisinekler, açlık, sıtma... Ancak *'kara gün kararıp gitmez'* Orhan Kemal'in kitaplarında, her zaman bir yerlerden sızan bir umut ışığı vardır...

ISBN 975-331-660-7
9 789753 316606
www.epsilonyayinevi.com
online alışveriş: yenisayfa.com.tr